

Letnik VII.

November 1900.

I. zvezek.

ZORA

Glasilo

slovenskega katoliškega dijaštva.

Obseg.

J. Š.: Resnica.

Ivan Marin: Dim in veter.

L. Pogačnik: Danici.

Josip Dermastia: Mejnarodni kongres katoliških dijakov v Rimu.

J. M. Svoboda: Iz dijaštva.

Glasnik: † Jakob Voljč. — Znak časa. — Inauguracija. — Profesor dr. Eduard Albert. — Naučnega ministrstva odlok. — Vseučilišče v Budimpešti. — Izpit za usposobljenje pončevati na srednjih šolah.

Zora izhaja 5 krat na leto in stane 2 K, za dijake 1-20 K.

Urednik: Fran Verbič, stud. phil., Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravnik: Bogumil Remec, stud. phil., Dunaj, XVIII. Theresiengasse 38.

Oblastem odgovoren: med. Ivan Hubad.

Na Dunaju

TISKARNA OO. MEHITARISTOV.

Opomba uredništva. V uredništu našega lista je nastala mala prememba, ki se pa tiče samo urednika, kajti smer ostane listu ista.

Ker se nam je že večkrat izrazila želja, da prinašaj Zora več leposlovja, skušali bomo v prihodnje tej želji kolikor toliko ustreči. Radi tega prosimo vse dosedanje sotrudnike, da se kar najiskreneje oprimejo našega lista. Če bo storil vsak svojo dolžnost, lahko upamo, da bomo mogli zapaziti kmalu najboljše uspehe, ker je gotovo, da je moč duha večja nego moč strasti.

Tudi kar se tiče izhajanja bomo pazili na večjo točnost. — Prihodnja številka bo izšla v januarju.

Opombe upravnistva. Cenjenim gg. naročnikom, ki še niso poravnali naročnine za pretekli letnik, smo priložili nakaznice, katere naj blagovole izpolnjene kmalu vposlati, ker bi se jim drugače moral ustaviti list.

Vse gospode, ki ne dobivajo Zore pravim naslovom prosimo, da nam blagovole to naznaniti; istotako tudi vsako premembo bivališča.

V zalogi imamo še več izvodov VI. letnika. Drugi letniki so nam pa že pošli in razpolagamo samo še s posameznimi številkami, katere pošiljamo dijakom, če se zanje zglašajo, brezplačno.

Zahvala. Slov. kat. akad. društvo „Danica“ je prejelo v zadnjem času sledeče podpore: Karl Čigon, vikar na Vojščici 2 K; Šubelj trgovec v Kamniku 10 K; Janez Lukežič 13 K; Josip Godnič, vikar v Grgarju 2 K; Dr. J. Kržišnik, kapelan v Trnovem 1 K; J. Brence, župnik v Breskvi 4 K; Neimenovan 60 K, Avg. Šinkovec, župnik v Jesenicah 7 K; Fran Povše, bivši drž. poslanec 20 K; Jos. Pintar solicator v Ljubljani 10 K; Dr. A. B. Jeglič, knez in škof 200 K; Fran Habe, veleposestnik na Gočah 20 K; A. Koblar, dekan v Kranju 4 K; prof. Dr. Fr. Perne 4 K; A. L. 4 K; Dr. Jos. Debevec 4 K; Josip Plantarič, kapelan v Kranju 2 K; Fran Žvan, kapelan v Kranju 2 K; Ant. Poljšak, župnik 2 K; J. Renier 6 K.

Vsem gg. starešinam in dobrotnikom bodi izrečena na tem mestu najtoplejša zahvala.

P. R.

Odbor sl. kat. ak. društva „Danica“ se je 18. p. m. sestavil za zimski tečaj takó-le: predsednik: phil. Josip Srebrnič; podpredsednik: med. Ivan Hubad; tajnik: jur. Lovro Pogačnik; blagajnik: phil. Rudolf Pregelj; knjižničar: phil. Janko Grafenauer; gospodar: jur. Anton Kralj. — „Danica“ ima 33 članov.

Profesor dr. Eduard Albert. Medicinska fakulteta dunajskega vseučilišča je izgubila zopet ednega svojih velikih mož. V noči med 25. in 26. septembrom je umrl v Zakomarovu na Češkem dvorni svetnik dr. Albert, profesor kirurgije na dunajskem vseučilišču. Mož zasluži kot Slovan in kot učenjak, da se ga spominja naša Zora.

Albert je bil rojen 20. januarja 1841 v Zakomarovu na Češkem. Po dovršenih gimnazijskih študijah se je podal na dunajsko vseučilišče, kjer je bil leta 1867 promoviran doktorjem medicine. Leta 1867—68 je bil operacijski vajenec, a leto pozneje je bil imenovan asistentom kirurgične klinike profesorja Dumreicherja. Leta 1872 je postal privatni docent. Ko je bila leta 1873 izpraznjena stolica za kirurgijo v Inomostu je bil Albert ondi imenovan rednim profesorjem. Toda v Inomostu ni ostal dolgo časa. Že leta 1881 je bil poklican kot redni profesor kirurgije na Dunaj, kjer je zasedel stolico svojega učitelja Dumreicherja. Tukaj je ostal do svoje smrti.

Albert je bil eden najboljših učiteljev dunajske medicinske fakultete. Prava divota je bila poslušati njegova predavanja. Njegovi govori so se odlikovali po jasnosti, duhovitosti in res pravi dovtipnosti. Vse te vrline so vedeli dijaki ceniti. Dvorana, kjer je predaval je bila vedno natlačena. V največji poletni vročini, ko se je drugod kolikor toliko izpraznilo, je bilo pri Albertu vedno vse polno. Po pravici ga je imenoval slavn Hyrtl: orator egregius et disertus.

Albert je bil zelo delaven mož. Največ seveda se je pečal z medicino. Splošno znana je njegova knjiga: „Lehrbuch der Chirurgie“. Druga njegova knjiga: „Diagnostik chirurgischer Krankheiten“, je predstavljena skoraj na jezike vseh narodov, ki imajo le količkaj medicinskega slovstva. Poleg teh večjih del je izdal še vse polno manjših knjig in veliko publikacij po medicinskih časopisih. Albert je iznašel mnogo novih operacij. Zadnji čas se je pečal največ s preiskavanjem o arhitekturi kosti. O tem predmetu je letos imel tudi krasno predavanje na XIII. mednarodnem medicinskem kongresu v Parizu, kjer je zastopal Avstrijo.

Poleg medicine se je pečal Albert zelo mnogo z leposlovjem. V njegovi zapuščini se je našlo mnogo lepih lirčnih pesni v češkem jeziku, ki v kratkem izidejo. On je prestavil češke lirike, Čelakovskega, Kollarja, Vrchlickega v nemščino. Spisal je zgodovino svojega rojstnega kraja. Bil je član skoro vseh čeških društev na Dunaju in je žrtvoval velike svote v narodne namene. Albert je bil član gosposke zbornice, kjer je večkrat s ponosom povdarjal, da je sin češkega naroda.

Medicinska fakulteta je izgubila ž njim velikega učenjaka, dijaki dobrega in zelo prijubljenega učitelja, a češki narod enega svojih največjih sinov.

H.

Naučno ministrstvo je letos v posebnem odloku določilo, da se ženske lahko vpisujejo tudi na medicinski fakulteti kot redne slušateljice. Dotično določilo pa dovoljuje profesorjem odločiti, hočejo li oni trpeti pri svojih predavanjih med moškimi slušatelji ženske ali ne. Da je med učenjaki in zdravniki mnogo takih, ki odrekajo ženskam sposobnost za zdravniški poklic, je znano. 26. nemški zdravniški shod v Wiesbadenu l. 1898 se je tudi proti temu izrekel, da bi se ženske posvečevale zdravništvu. Tudi na medicinski fakulteti dunajskega vseučilišča je več profesorjev, ki soglašajo s tem naziranjem ter je kažejo na zunaj i v besedi

i v dejanju. Tako je dvorni svetnik Nothnagel 16. p. m. neko gospico, ki je stopila v njegovo slušalnico, takoj ko jo je zapazil, „prijazno“ dal po slugi odstraniti iz dvorane. Nedavno umrli profesor Albert je bil istotako nasproten ženskam, in profesor ginajkologije, dvorni svetnik Chrobak, se je pri svojem nastopnem govoru 16. p. m. tudi pokazal neprijatelja ženskam kot slušateljicam na medicinski fakulteti. Njegov nazor je, da bodi ženska duša v družini; vsako njeno stremljenje idi za tem, da se pripravi za ta poklic. Koncem svojega govora pa je po dolgem utemeljevanju dejal, da, kolikor se da do sedaj sklepati, zdravniški poklic ni oni poklic, kjer bi se ženska v kaki posebni meri mogla kdaj odlikovati. — Tako različne svetne avtoritete. Jezuit Viktor Cathrein pa meni, da bi bilo vse eno jako težko dokazati, da se res ne more dobiti ženske, ki bi ne imela potrebne sposobnosti za zdravnika. s.

Kakor drugod tako je tudi vseučilišče v Budimpešti odprlo ženskam svoje prostore. Letos se jih je na tamošnji filozofski fakulteti posebno mnogo vpisalo. Toda naletelo so na hud odpor pri svojih moških kolegih. Ne le da so pozabili napram njim — izvečine so same židinke — na vso galantnost, celo rogajo se jim, kjer jih srečajo bodisi v slušalnicah bodisi na hodnikih in se jim spakujejo ter cikajo nanje z besedami, ki so vse kaj drugega kakor dostojne. Vseučiliščne oblasti so sicer izkušale blažilno vplivati na dijake, toda dosegle so ravno nasprotni uspeh. Odpor proti ženskam je postal s tem še hujši. Na medicinski fakulteti pomagajo dijakom še celo profesorji sami, kakor se sliši. V svoja predavanja vpletajo namreč izraze, da morajo slušateljice pri njih in pri hohotanju, ki se vzdigne ob takih izrazih med moškimi slušatelji, kar bežati iz dvorane. Toda ženske so iznajdljive. Da niso hčerke same sebi pripuščene dijaški neotesanosti, vpisujejo se njih matere kot izredne slušateljice v predavanja ter hodijo skupaj z njimi na vseučilišče poslušat profesorje. No toku časa se bodo morali tudi dijaki na budimpeštanskem vseučilišču vdati. s.

Izpit za usposobljenje poučevati na srednjih šolah v Avstriji je napravila gospica dr. Cecilija Wendt 22. in 24. p. m. na dunajskem vseučilišču in sicer iz matematike in fizike. Malo mesecev poprej je bila promovirana na istem vseučilišču doktorjem filozofije. Ona je prva v Avstriji, ki je kot ženska dobila po dobro prestanem izpitu pravico, poučevati na avstrijskih srednjih šolah. S svojimi zmožnostmi je pač jasno vsem pokazala, da zmore ženska iste tvarine obvladati kakor moški, in naj bodo na videz še tako suhoparne in težke. s.

Zahvala. Slov. kat. akad. društvo „Danica“ je prejelo darove od sledečih gospodov: J. Razboršek, dekan, Šmartno p. Kranju 10 K; F. Poljšak, kapl., Šmartno p. Kranju 4 K; Matija Slak župnik, Brdo 10 K; Iv. Košir, kapl., Tolmin 2 K; Jan. Karlin, župnik, Smlednik 20 K; Ant. Bagatelj, vikar, Vedrijan 4 K; Martin Jurkovič kz. šk. svetovalec, župnik, Sv. Peter p. Mariboru 2 K; Jos. Furlani, župnik, Villa Vicentina 2 K; Matija Rant, nadučitelj, Dobrava p. Ljubljani 1 K; Dr. Jos. Lesar, prof. bogosl., Ljubljana 4 K; Fran Boncelj, župnik, Dražgoše 1 K; Fran Gornik, dekan, Postojna 4 K; Ant. Cibic, dekan, Čoniče 4 K; Fr. Ogradi, opat 2 K; Ant. Rančigaj, vikar 2 K; Jos. Kardinar prof. veronauka 2 K; Iv. Krančič, kapl 2 K; Rud. Janežič, kapl. 2 K; Jos Potovšek, kapl. Celje 2 K; Mat. Erjavec, dekan, Vipava 2 K; Iv. Lavrenčič, dekan, Šmartno p. Litiji 4 K; Ant. Dolinar, župnik, Lučine 1 K; Ant. Jemec, župnik, Podlipa 2 K; Mihael Lendovšek, župnik, Mekolje 8 K; Jos. Zidanšek, prof. bogosl., Maribor 6 K; Fr. Marešič, župnik, Lipoglava 8 K; Jan. Sajovic, kanonik, Ljubljana 8 K; Jan. Bizjan, dekan, Moravče 4 K; Jos. Lavrič, župnik, Logatec 4 K; Mihael Arko dekan, Idrija 5 K; Ant. Kesnar, župnik, Prevalje 8 K; Jurij Rozman, župnik, Rakitna 4 K; Jan. Molj, župnik, Stranje 2 K; Dr. Jan. Ev. Krek, prof. bogosl., Ljubljana 20 K; Fr. Lackmayer, župnik, Sv. Jošt pri Vrhniku 2 K; Mat. Eferl, kapl., Vilika Nedelja 4 K; Peterčeva-rodbina, Ljubljana 50 K; Fr. Ferjančič, kapl., Ljubljana 3 K; S. Bauer, dekan, Pliberk 4 K; Fr. Marinčič, župnik, Kojsko 8 K; Mat. Zemljič, kapl., Čadram 2 K; Al. Kokelj, kapl., Sv. Jurij ob Taboru 3 K; Ant. Gabrič, župnik, Cerklje p. Krški vasi 4 K; Fr. Traven, kapl., Sv. Jurij p. Kranju 4 K; Karol Čigon, vikar, Vojsčica 280 K; Iv. Abram, kanonik, Gorica 10 K; Marko Vales kurat, Branica 8 K; Mihael Schmid, župnik, Solčava 4 K; Leonova družba, Ljubljana 100 K; Dr. Aleš Ušeničnik, Liubljana 10 K; Ig. Zupan, kapl. Predoslje 2 K; Anton Golobič, župnik, Cerklje 6 K; Jos Lažnik, župnik, Polhov Gradec 3 K; Václav Vondrašek, župnik, Anbrno 2 K; Fr. Hirti, župnik, Slivnica 4 K; Jos. Kalin, kurat, Dvežnica 4 K; Andrej Ferfolja, župnik, Zgonik 4 K; Vsem dobrotnikom in podpornikom bodi izrečena najiskrenejša zahvala.

P. R.

Thesaurus linguae latinae. Z novim epohalnim delom stopa filološka veda v novo stoletje. Pet najslavnejših vseučilišč — berlinsko, göttingensko, monakovsko, dunajsko in vseučilišče v Lipskem je stopilo v zvezo, da z združenimi močmi ustvarijo največji učenjaški slovar latinškega jezika. Dosedaj se je moral filolog vedno le zatekati v zastareli Forcellini-jev: „Totius latinitatis thesaurus“, ki je sicer svoj čas bil silno izvrsten vir učenosti, a dandanes v marsičem več ne zadostuje in ne zadovoljuje. Priprave za novi „Thesaurus“ so se vršile zlasti v Monakovem, kjer se sedaj hranijo vsi listki z raznimi podatki. V poslopju „akademije znanosti“ je cela vrsta sob prirejenih v to svrhu, in tu ima vsak pisatelj odločenih po več omar, v katerih se hrani ves njegov besedni zaklad. Dvanajst mladih učenjakov vodi vso stvar. Do sedaj sta izšla dva snopiča prvega zvezka; ves slovar bo obsegal 12 zvezkov po 125 pól in bo izšel v 15 letih. Posamezni snopiči stanejo po 8 K 84 h. Ako pomislimo, da obsega vsak snopič 15 pól in šteje vsaka pola okrog 83.000 črk, cena gotovo ni previsoka.

Ako bo že zunanja oblika tega dela tako velikanska, bo gotovo tudi njegova vsebina razsežna. V dokaz, kako natančno se zasleduje pomen in uporaba posameznih besed pri različnih pisateljih, naj omenim le to, da je o besedici ab tiskanih 2990 vrstic v 37 kolonah, dočim jih je v Forcellini-ju le 400; in dočim za besedo abscedo navaja Forcellini le 25 mest pri pisateljih, jih navaja „Thesaurus“ 12krat toliko. Z vso pravico pravi torej založnik Teubner, naznanjajoč to delo: „Mit Recht trägt das grosse Werk den Namen ‚Thesaurus‘. An diese Schatzkammer werden alle anknöpfen müssen, die irgend selbständig forschend mit lateinischer Sprache und Literatur zu thun haben. Die lateinische Lexikographie... wird hier den Stoff finden.... Ganz ähnlich wird die lateinische Grammatik in dem ‚Thesaurus‘ ein unentbehrliches Werkzeug haben.... Durchgreifende Wirkung wird ferner der ‚Thesaurus‘ auf dem Gebiete der Textkritik üben können“ itd.

A. K.

Tehniki in doktorski naslov. Slušatelji tehniških visokih šol so po dolgem, vstrajnem prizadevanju vendar dobili pravico, da se morejo potezati za čast doktorja, kakor morejo to storiti slušatelji vseučilišč. Cesar je že odobril predloge, katere je naučni minister na podlagi posebnih posvetovanj tehniških visokih šol predložil v Najvišje potrjenje. Istočasno s tem cesarskim odlokom, ki podeljuje tehnikom promocijsko pravico, izide tudi ministerska naredba določujoč modalitete, po katerih se more doseči čast „doktorja tehniških ved“. Te določbe se vjemajo bistveno z zahtevami glede rigorozov na filozofskih fakultah. Doktorat je popolnoma fakultativen; kdor se hoče zanj potezati, mora poprej dovršiti drugi državni izpit iz kake posebne stroke. Kandidat mora napraviti in predložiti znanstveno delo, katero spada v obseg tehniške vede in katero naj dokaže, da je kandidat usposobljen za znanstveno raziskavanje. Če se to delo odobri, more se še-le pripustiti k strogemu ustnemu izpitu, ki se razteza večinoma na oni del strokovne znanosti, na katero se nanaša predložen izdelek, pa tudi na druge discipline, ki so s tem predmetom v notranji zvezi. — Lansko leto se je vpeljal nov red glede državnih izpitov, letos pa se je storil zopet važen korak naprej, ker so tehnike dobile promocijsko pravico, tako da so dosegle enako stopnjo z vseučilišči. Vse to bo gotovo pripomoglo, da se bo znanost intenzivneje gojila in da se bo tehniška veda bolj in bolj povzdignila. *A. Kr.*

Nekaj o ženskih vseučilišnih študijah v Ameriki. Bogati Anglež je v prvi vrsti praktičen človek, zato se ne briga mnogo za znanost in umetnost, marveč prepušča vse to ženskam. Radi tega je razumljivo dejstvo, da je v ameriških združenih državah v ljudskih šolah več učiteljic nego učiteljev. Ženske se tu posebno skrbno vzgojujejo. Za znanost kažejo mnogo zanimanja. Kmalu so tudi spoznale, da za višjo izobrazbo ne zadostuje pouk v „penzionatih“, marveč, da si je možno pridobiti vrhunec znanja le na vseučiliščih. Voditelji takozvanih manjših kolegijev so kmalu ugodili njih želji, dasi se je pojavil odpor od raznih znamenitejših zavodov. Na t. zv. Oberlinskem kolegiju je bil ustanovljen poseben tečaj samo za deklice. Šele leta 1875. so dobili tudi moški pravico pohajati ta enoletni tečaj. Deklice tvorijo nad polovico slušateljev (55 %). Klasične jezike jih študira 30 %, modroslovje 53 %, literaturo celo 98 %.

V združenih državah se pa ne zadovoljujejo ženske samo s tem, da konkurirajo z moškimi svojimi kolegi v medicini, pravožnanstvu i. t. d., ampak nastopati hočejo tudi kot svečenice-pridigarice. Vseučilišče v Bostonu je dovolilo tudi ženskam pristop na teološko fakulteto. Toda samo one morejo postati doktorice, ki so že prej dosegle kako akademično stopnjo. Učitelji pripadajo raznim konfesijam. Te ženske imajo v Ameriki naslov „reverende“. Leta 1880. je bilo 165 pridigaric. Po zgledu bostonskega vseučilišča so dovolila tudi nekatera vseučilišča v Čikagi in New-Yorku ženskam pristop k bogoslovnim predavanjem. Najznamenitejše žensko vseučilišče pa je tako zvano „Haward-Annex“ v Cambridge. Poleg Hawardske univerze je bil ustanovljen zavod z imenom „annex“, katerega vodijo profesorji. Prišel se je z 25 slušateljicami; leta 1888—1889 jih je bilo že 112, sedaj pa jih je nad 1000. Bush omenja v neki razpravi.

da bo izšlo iz tega vseučilišča dokaj izvrstnih učiteljic. Največ teh slušateljic pa neki pripada višjim ali pa bogatejšim slojem, in te iščejo na vseučilišču po večini več zabavo kakor pouk. Še eno vseučilišče je že radi svoje lege znamenito, to je Wellesley-kolegij, ki je bil ustanovljen leta 1875; leži namreč na prijaznem holmu blizu malega jezera. Deklice se tu poučujejo v vseh predmetih, razen muziki.

Ženske so dosegle v Ameriki tudi v javnem življenju skoro toliko pravic, kot moški. Ako pa družinsko blagostanje s tem vedno bolj se razširjajočim gibanjem ne bo izgubilo več, kakor znanost pridobila, je drugo vprašanje.

— a —

Op. uredništva : Vsem onim gg. pošiljateljcem raznih spisov, ki dosedaj niso bili objavljeni, bomo odgovorili v kratkem (v kolikor so nam znani naslovi). Nekaj že poslanega bomo objavili v še zadnji številki. — Dalje prosimo vse gg. naročnike, naj se obračajo radi stvari, ki se tičejo upravnštva naravnost na isto, da se izogne tako raznim nerednostim, ki bi utegnile nastati.

Zahvala. Slov. kat. akad. društvo „Danica“ je od zadnjega izkaza prejelo podpore od sledečih gospodov: Fr. Povše, drž. poslanec 20 K; Fr. Zbašnik, župnik, Hinje 2 K; M. Bogulin, župnik, Šmarjeta 3 K; Iv. Zupan, kurat, Sv. Peter 3 K; Fr. Kepec, duh. uprav., Česnjice 5 K; Iv. Vencajc, drž. poslanec, Ljubljana 10 K; Jan Meršolj, kaplan, Dobrava 2 K; Mat. Ljubša, duh., Gradec 4 K; Mart. Poljak, župnik, Ajdovec 2 K; Dr. Ivan Šušteršič, Ljubljana 50 K; F. Rajčević, župnik, Grahovo 8 K; Al. Jarec, kaplan, Železniki 2 K; Aug. Šinkovec, župnik, Jesenice 8 K; J. Škrjanec, župnik, Vreme 3 K; F. Zdolšek, župnik, 6 K; A. Kokelj, kaplan, Sv. Jurij ob Taboru 18 K; Vitus Hribar, urednik, Amerika 6 K; Ant. Jamnik, župnik, Sorica 2 K; Fr. Bratković, kaplan, Teharje 2 K; Mat. Sila, dekan, Tomaj 5 K; Fr. Avsec, župnik, Sv. Jurij pod Kumom 2 K; Fr. Porenta, župnik, Križe pri Tržiču 4 K; I. Žavbi, duh. pom., Žužemberk 4 K; I. Pfajfar, adm., Javorje 3 K; Ant. Belec, Št. Vid nad Ljubljano 5 K; V. Zabret, kaplan, Gorje pri Bledu 5 K; Gr. Presečnik, župnik, Frankolovo 2 K; K. Preskar, kaplan, Pišče 4 K; Josip Pogacnik, drž. poslanec 10 K; J. Žitnik, drž. posl., 10 K; Leonova družba, Ljubljana 100 K; Neimenovani 3 K; Bralno društvo, Gorje 8 K; Iv. Dermastia, kaplan, Solkan 5 K; Fr. Vidic, dekan, Kanal 10 K; Ant. Gerbec, vikarij, Zapotok 4 K; J. Kolar, župnik pri D. M. v Polju 10 K; Al. Kokelj, kaplan, nabral v Št. Juriju ob Taboru 14; Al. Šijanec, župnik, Negova 3 K; Ant. Hvalica, dekan, Šempeter pri Gorici 8 K; Ant. Stenovec, župnik v Selih 8 K; J. Vurkelc, župnik, Dobje 2 K; Fr. Trop, kaplan, Slivnica 8 K; Kat. pol. društvo za radovljiški okraj 20 K; Lavrencij Herg stolni prošt Maribor 4 K. Vsem dobrotnikom in podpornikom bodi izrečena tu najjiskrenejša zahvala. Bog povrni!

R. P.

Opomba upravnništva. Cenjenim naročnikom, ki dolgujejo naročnino na list še za pretečeno leto, smo priložili nakaznice, katere naj blagovolijo v kratkem izpolnjene vposlati.

P. n. naročnike prosimo najuljudnejše, da blagovolijo naročnino pošiljati vnaprej, ker moramo izšle številke lista v tiskarni sproti plačevati.

Opozarjamo tudi na spremembo v upravništvu, katero je prevzel phil. R. Pregelj, XVIII/1 poste restante, na katerega naj se blagovolijo pošiljati vsa upravnništva se tičeča pisanja.

Resnica.

redno in potrebno je, da se spominjamo drugega slovenskega katoliškega shoda. Stavili smo nanj velike upe, no sedaj moremo odkritosrčno reči, da nismo zaman upali. Drugi katoliški shod je bil vseslovenski ljudski shod, ki je na njem slovenski narod sklepal o korakih v bodočnosti za svojo rešitev. V tem obstoji ves pomen in vsa hvala tega velikega shoda. Ne bomo se pečali v teh vrstah z notranjimi zadevami shoda, marveč hočemo izraziti nekaj misli splošno o pomenu shoda za nas, krščansko misleče dijaštvo.

Stopimo na „absolutno narodno stališče“. Kaj mora reči človek, ki stoji na absolutni narodnosti, to se pravi, ki ni na svetu nič drugega nego Slovenec? Ako mu je res vse na svetu blagor naroda, ga mora v srce veseliti shod, kjer se posvetuje resno in temeljito o rešitvi in blagostanju naroda. Resolucije kat. shoda niso fraze, v njih je idej, praktičnih, resnih, koristnih idej, da se mora veseliti vsak odkritosrčen narodnjak, kaj še le absoluten narodnjak, ki išče edino le srečo naroda in mu je lastna osebnost le sredstvo v dosego velikega namena. Da, objektivni opazovavec bo priznal to in naj ima osebno prepričanje to ali ono. Pozdraviti mora shod, ker objektivno vzeto je gotovo to napredek v narodu.

Predobro znano pa je, da se je naše slovensko ljudstvo v popolnem nasprotju z absolutno narodnostjo zasramovalo — a o tem se je že pisalo dovolj.

Hvala Bogu, sedaj pozna ljudstvo v širnosti vse bacile, ki ga hočejo zastrupiti. Kakor skrivajo ljudje, obremenjeni s kako tajno boleznijo, pravo ime bolezni in lažejo, tako so liberalci skrivali svojo tajno bolezen, ki bi s studom odbila vsakega poštenjaka, ako bi poznal njeno pravo ime. Dejali so, da so „absolutni narodnjaki“. No, nekateri Slovenci so slutili, da ima ta bacil drugo ime. Poskusili so z reakcijskim sredstvom: konfliktom mej osebno in splošno koristjo. To sredstvo je namah odkrilo pravo ime bacila slovenskega naprednjaštva, in to je: sebičnost, osebni interes v nasprotju z blagrom naroda, splošnosti. — Bacil slov. liberalizma je torej odkrit. To je pripomniti h katoliškemu shodu.

Ko sta se značilna znaka pokazala na obeh straneh, na strani katolikov posebno jasno na katoliškem shodu in ob dogodkih tistih dni, ko se je resna slovenska močatost družila z idealizmom, kakršen je le

pri naravnih ljudeh mogoč — na strani antisocialnih liberalcev, kjer so odpadle vse olupševalne zaplate in je stopil v veljavo kulturni element liberalizma, namreč tista egoistiška sirovost, katero najdemo edino pri krščanstvu odtujenih, demoraliziranih ljudeh, in kjer se je pokazala popolna nezmožnost konkurirati v socialnem vprašanju — ko sta torej obe strani odkrili svoje jedro, bi mislil človek, da bodo ljudje, ki „iščejo resnico“, vendar enkrat sklenili prijateljstvo s katolištvom, ki ima poleg vsega tudi krasen socialen program. Da, s tem programom so mnogi zadovoljni in ga podpišejo, a vira, ki je iz njega izšel program, splošnega katoliškega principa ne priznajo. Torej posledico odobrujejo — vzroka ne. Ali pa more slabo drevo dober sad roditi, in dobro drevo slab sad?

A tu imamo opraviti s psihološko prikaznijo. Ne smemo popolnoma zaupati onim, ki trdijo veno mer, da iščejo resnice. Mnogi so jo že našli a vzlic temu „iščejo“ še naprej. Oni namreč rajši iščejo, nego najdejo, kakor nekdaž Lessing. Njih duh ni dovolj močen, da bi obvladal resnico, njih volja je prešibka, da bi napravila velikanski korak iz polteme na svetlo, njih srce je premajhno, da bi vzdržalo ekspanzivno moč ljubezni, ki nam jo vsiljuje spoznana resnica. Zato si lahko raztolmačimo prikazen, da obsoja kdo liberalizem i v praksi i v teoriji, da pritrdi vsem našim premisam, a — končnega sklepa noče napraviti. Boji se resnice, ki jo sluti, njegova malodušnost mu ne da sprejeti resnice. Naj taki ljudje še tako obsojajo liberalizem, v odločilnem trenutku, ko boš mislil, da imaš v njih zaveznika, se ti prikažejo roko v roko s tvojim nasprotnikom. Njemu vse odpuste, najhujše grehe, vse razložijo z „ljubeznijo“, no pri tebi je drugače: ti moraš biti nasproti liberalcu popustljiv, če količkaj trdo moliš svoj Credo, si fanatik. In to vse jo zato, da jim ni treba sprejeti resnice, polne, bleščeče, čiste resnice. Zadovoljni so z drobtinicami. Na te leti beseda sv. Pavla: *semper discentes, nunquam ad scientiam veritatis pervenientes*.

Da, resnica zahteva krepko voljo, veliko dušo. Ako vsprejmemo resnico, tedaj je ne moremo več zakriti. Resnica, ki živi v nas, nam ne da molčati, se skrivati. In ako gledamo svet skozi resnico, jo vidimo povsod zmagovati, ne opazimo nikakih nepremagljivih ovir proti nji, se torej tudi ne tresemo za njeno zmago.

Po katoliškem shodu se je gotovo marsikdo prepričal o blago-dejnosti katoliške ideje. Prepričani smo, da jih je mnogo tudi mej dijaštvom, ki soglašajo z vsemi resolucijami kat. shoda. Naj vsprejmo vase resnico, katoliško idejo, in ako jim je prestatu to ali ono težkočo, naj se ne vstrašijo, ker v resnici je zmaga in rešitev.

Dim in veter.

Nonne omnia fumus et ventus?

S. Augustinus.

Moje popoldanske ure! Nekaj težkega leži v njih; zdi se mi slednji dan, da živim le v popoldanskih urah. Resno, enakomerno, počasi mi teko, noseč v sebi jedro cele filozofije. Takrat se zavem, da živim, kajti duša moja se razboli in mi napolni prsi s težkimi čustvi.

V teh urah sem vzel nekoč v roko sv. Avgušтина. — Krasno piše sveti filozof, zdi se mi da ima modern slog, ko se vtopim v njegove poezije polne primere. — Zamislil sem se.

Zunaj je ležal moker, težak vzduh deževne zime. Ta mi je vedno zoprn.

Zlasti me jezi ona varljiva jeklena barva neba, katero imam v svoji kratkovidnosti za nebesno jasnino, a je le barva oblakov, segajočih noter do snežene strehe.

Oko mi je obstalo ob golih, mokrih, trhlih vejah kostanja pred mojim oknom. — Celo dopoldne sem bil vesel in sem mislil, da me danes ne obišče grozni gost — melanholija. A kaj je v teh mrtvih, mokrih vejah? — V srce me je zaskelilo, kakor zaskeli rana bolnika, ki se je ravnokar vzbudil iz narkoze.

Počasi in skeleče se je širila boleost v srcu, dokler mi ni objela v težkem, tesnem objemu el duše. — Na tej boleosti hiram.

V vzornem slogu piše sveti filozof in sladko dišeč vonj preveva njegove stavke. Ali pa je tudi vse res tako? On živi v čudnem, idealnem svetu. Kar je na zemlji, mu je vse sredstvo, zgolj sredstvo. A čemu mu služijo ta sredstva? Njegovi cilji so v nedogledni daljavi, izginjajo v azurnem vzduhu nebes — to je daleč, daleč.

Moje oko je bilo nekdam tudi navajeno na to daljavo. Kakor orel sem prodiral z očesom meglo in oblake in sem si postavljaj cilje v visočino, da se mi sedaj zvrti v glavi, ko pomislim na to. Kakor bi zrl z balona, plovečega štiritisoč metrov nad zemljo, sem gledal vse stvari na svetu enakomerno drugo poleg druge; nobena se mi ni zdela večja, nego je v resnici. Vse sem imel lepo razvrščeno, kakor otrok pisane kamenčke, iz katerih točno sestavi cerkvico.

Plaval sem nad svetom. Krog mene pa so švigale — Ideje. Kakor Platon sem se radoval v njih kraljestvu. Krog in krog so plavale — lepe, dobre, resnične. V dolgih nagubanih snežnobelih, rožnatih in nebesno-modrih haljah, z nebeškimi očmi — so se zadevale s finimi krili moje duše in mi pahljale svežost in veselje vanjo.

Idejo so bile to. Mislim sem takrat, da je resnični svet le v tem kraljestvu Idej, svet pa, v katerem živim z životom, je le od danes do jutri, le negativen v svojem obstoju.

Srečen sem bil takrat. Imel sem energijo, kakršne nimam danes.

Ko sem tako intimno občeval z Idejami, se mi je večkrat zdelo, da želijo od mene nekaj. Kadar sem objel to v snežnobeli halji, se mi je zdelo, da se nekako odteguje mojim ljubeznivostim; njene nedolžne, nebeško dobroto odsevajoče oči so se odmikale. In če sem se približal, oni v rožnati halji z globokimi črnimi očmi, se mi sicer ni odtegnila, pač pa je vprla svoj pogled v moje oči — in kaj sem čital v njem? — Isto kar v očeh njene sestre.

Kaj je bilo? — Hlepele so po tem življenju, kakor ga živim jaz s svojim umrljivim životom. V ta zemski svet so hotele z menoj. Ni jim bilo dovolj, da sem jih ljubil ondi v njihovem domu, skoraj da niso verjele mojim prisegam.

Kaj sem hotel storiti drugega, nego da sem sklenil pokazati jim dejansko svojo neskončno ljubezen.

Sklep za sklepom se je rodil v moji duši. Zemeljski svet, za katerega se nisem doslej mnogo brigal, sem začel ogledovati in presoјati. Morda živi že katera Ideja v njem, Ideja iz nebeškega sveta.

Tu in tam sem našel, da se pripravlja pot; strnili so se možje, ki so hoteli uvesti v zemeljsko življenje nebeške Ideje. A delali so šele pot... Idej ni bilo še v življenju. Tedaj pa se je vzbudil v srcu mojem ponos in slavohepnost. Kaj delate vi idealisti, kje so vaše Ideje v življenju? Ničesar ne napravite, samo čustvo in beseda vas je.

Sklenil sem, da posvetim svoje življenje ljubezni do Idej. „Svoje življenje bom dal za vresničenje Idej.“

Ponavljam: energije sem imel tačas veliko. Lotil sem se dela. Razum mi je velel, da moram najprej spoznati novo bivališče za nebeške goste; treba mi je bilo spoznati človeško, zemeljsko življenje.

Oh, začel sem trudapolno delo poln ognja. Preselil sem se iz nadzemjskega kraljestva v ta zemeljski svet. Ril sem na vse strani in kraje, poskušal, gledal, tehtal, preiskaval, sodil. Pri tem sem se smejal ali plakal, kakor je nanek prilik in uspeh preiskavanja in spoznavanja.

Semintja mi pa ni bilo obstanka. Takrat sem se dvignil z dušo k svojim nebeškim prijateljicam. In ko sem bival zopet v njih sredi, sem se odpočil. Vse muke in solze zemeljskega truda so bile pozabljene...

A sreča ni trajala dolgo. Pomneč svoj sklep sem se zavedel, da mi ni obstanka mej njimi. Dvakrat grji in hujsi se mi je zdel zemeljski svet,

ko sem odhajal — primerjajoč nebeško lepoto in dobroto svojih prijateljc z življenjem.

Večkrat sem naletel pri svojem spoznavanju na človeka, ki se je razločno dvigal nad druge. Motreč njegov obraz, sem našel podobnost mej njim in mojimi Idejami. Popolnoma naravno, da sem se oklenil takega človeka krčevito.

Ustvaril sem si v tem življenju — ideale.

S tem je označen tragični moment moje tragedije. Ideale sem si ustvaril v tem zemeljskem svetu.

Počasi sem se navadil slovesa iz domovja svojih nebeških prijateljic. Nisem več plakal, ko so mi stiskale roke in ko sem nameril korak v svet.

Svet se mi ni zdel več tako pust, saj sem imel v njem namestnike Idej — ideale.

Moj Bog, kje je bila energija moja takrat? Ali sem jo že obrabil dotlej v svetu? — Ideali so bili moja smrt. Pa kaj vzdihujem, saj je bilo — zdi se mi tako, — popolnoma naravno, da sem si postavil ideale.

To je značilno za me takrat: ko sem jih ustvaril, sem hodil z njimi roko v roki, zdeli so se enaki meni. A počasi sem jih začel gledati drugače tembolj, čim manj sem zahajal mej svoje nebeške prijateljice. Konec je bil ta, da sem se tako daleč spozabil in sem postavil te ideale na — oltar — nadomestil sem z njimi nebeške Ideje.

Kadil sem odslej svojim idealom, v kraljestvo Idej me ni bilo več. S svetom sem se sprijaznil, počutil sem se odslej skoraj domačega v njem.

Ti ideali pa so bili umrljivi ljudje. Njih obrazne poteze so bile v celoti pač podobne obrazom Idej, a posamne so bile do cela nepodobne — zgolj zemeljske. To sem opazil s konca, a sedaj mi je pogled potemnel, nisem več razločil natanko, marveč le v debelih potezah.

Nisem več videl smrtnosti, ne izpremenljivosti, ne nestalnosti in varljivosti na obrazih svojih idealov.

Ideali so že davno nehali biti ideali, ko sem jih še vedno imel za ideale in jim kadil na oltarju.

Bil sem slep.

Tako sem živel v zmoti srečen. Na nebeške Ideje nisem mislil več, danes se mi zdi, kakor da bi bil takrat — sanjal.

Naj povem kratko konec svoje tragedije.

Ob neki priliki so se mi odprle oči, in videl sem, da kadim mesto svojim idealom — slabo izklesanim kamnom in nesrečno vlitim bronastim soham...

Danes ne verujem več v ideale, temveč proklinjam: maledictus, qui confidit in hominem. Zopet imam staro alternativo: zemeljski svet

ali kraljestvo Idej; to dvoje ne gre skupaj, življenje poznam dobro. Eno ali drugo je absolutno resnično, stalno, vredno našega življenja.

Kam naj se obrnem? — — —

Bolest je objela mojo dušo. Zunaj lezejo težki oblaki proti zemlji, v mokro meglo štrlijo črne, prhle veje kostanja pred mojim oknom.

Vzduh temni — sence legajo na zemljo.

Knjiga sv. Avgušтина mi je zdrsnila na tla; poberem jo in ko hočem zapreti, mi pade pogled na vprašanje:

Nonne omnia fumus et ventus? Ali ni vse dim in veter?

Srce me zaboli, kakor bi porinil vanje žareče železo.

Vélikí filozof, kaj je dim in veter?

Mrak je zagrníl okolico krog mene; v duši se je stemnilo.

* * *

Isti večer sem dobil sporočilo bolnega prijatelja. Prosi me, naj pridem takoj k njemu.

Ležal je na nizki, trdi postelji, obrnjen v zid. Svetilke ni bilo, le v kotiču nasproti postelje je trepetala rdeča lučica in božala belo soho Device.

Ko je začutil, da sem prišel, je obrnil glavo proti meni in vzdihnil hropeče, težko, kakršni so vzdihí umirajočih. Senca je pala na mokro in mrzlo čelo, oči so se motno svetile v rdeči svetlobi Marijine lučice.

Mamica, stara ženica, je odšla z zatajenim jokom v prsih, da mi — postreže...

— Kako Ti je, Ivan? — Govoril sem tiho, boječ se, da bi ga ne zmotil v zadnjem premišljevanju.

— Prijatelj, umrl bom — še nocoj. — Zategnjeni, hropeči vzdihí. V meni je zatrepetala duša.

— Ne misli na smrt, misli na življenje. —

Bolnik obrne cel obraz k meni. Zdelo se mi je, da je posijal lahen nasmeh na smrtno blede obraz.

— Zdi se mi, da se manj bojim smrti, nego ti — in umrl bom še nocoj, ti si pa zdrav. — Mene je izpreletel mraz.

V sobo stopi mamica z malo kuhinjsko lešérbo v tresoči roki in s poličem vina. V srce se mi zasmili, ko postavi oboje skrbno na mizo in me prijazno z žalostnim glasom povabi k mizi.

Kdo bo jedel ali pil v takem položaju, ko je vsak grižljaj in vsak požirek grenek, ker je napolnjen s solzami. Nekej nerazumljivo težkega, strašnega plava v zraku ob postelji umirajočega.

Prijatelj je bil moje starosti, še mlad, nadarjen, poln navdušenja za znanstveno delo in upov v bodočnost.

Nocoj pa trdi da bo umrl v par urah. — Moral sem mu verjeti, ker je bil kot medicinec znan s smrtnim procesom.

Troje življenj je živel v tej nizki, zatohli sobi. Moj bolni prijatelj, stara sključena mamica in pa — trepetajoča Marijina lučica v kotu.

Lučica je podrtavala, mamica je lezla od starosti in bolesi v dve gube, prijatelj pa bo umrl v nekaj urah na postelji.

Jaz pa sem stal sredi tega pojemajočega življenja z bolno dušo. Sedel sem k postelji. Mamica je vzela v roke stare, orumenele bukve in nateknila naočnike. Motna luč leščerbe je senčila globoke in fine brazde na obrazu.

Bolnik je bil zaprl oči. Ura je tekla enakomerno, tik za takom, počasi, pa gotovo. Molčal sem. Lotile so se me težke, žalostne misli. Stara boleost je začela delovati, a ni prišla do prevlade, ker so se borila druga čustva v meni.

Zdelo se mi je, da je bolnik zaspal. Slekel sem suknjo in pogledal na mizico poleg postelje. Na hieroglifskih receptih so stale žalostno raznobarvne steklenice, ker niso izpolnile svoje naloge. Na robu mizice je počivala debela knjiga. Vzamem jo v roke.

Medicinsko delo. Ironija. — Ko odprem knjigo, pade iz nje fotografija. Bila je znana slika, predstavljajoča anatoma, ki sedi zamišljen poleg sekcijske mize, na kateri leži truplo krasne, mlade ženske. Koliko mrličem je že odprl čepinjo, a pri tem lepem mladostnem obrazu, ob tej ledeni roži mu trepeče roka.

Stresel sem se. Hitro sem vteknil strašno sliko v knjigo in pogledal na bolnika. — Široko odprte oči so me zrlle pazljivo, pretresujoče.

— Moli! — so vzdihnili usta.

Mamica je čula takoj in pridrsela v strahu k postelji. Skrbno je vprašela, če mu je slabo. Tedaj je bolnik prikimal. Vedel sem, pri čem je. —

— Molite — je vzdihnil.

Mamica je vzela s kota molek in začela z visokim, tresočim glasom: — ki je za nas krvavi pot potil...

Položil sem bolniku roko na čelo. Potno in ledeno mrzlo. Ne bo dolgo. — —

Eno življenje se nagiba k zatonu. Mladost, upanje, moč, bodočnost se bori s smrtjo. Duša se mi je razbolela v grenkih čustvih. — — —

Nakrat se mi je zazdelo, da nismo sami v sobi. Pogled mi je potemnel, videl nisem nič razločnega; a zdelo se mi je, da ne sedimo v nizki sobici, ker stene in strop so izginile.

Široka dvorana z nebesnim obokom in neštevilnimi zvezdami...

A kaj je to?

Zdaj sem videl razločno. Postelji mojega prijatalja se bliža troje bitij.

Znani so mi nebeški obrazi, znane halje: — snežnobela, rožnata, nebesno modra — moje nekdanje nebeške prijateljice so!

Druga za drugo pristopijo k smrtni postelji in sklonejo svoje nadzemeljske obraze na smrtno blede obličje mojega prijatelja.

Duša se mi je tresla od presenečenja in sladkosti.

Moj Bog — moje Ideje!

Kje vas srečam? Kako ste zašle sem? Kdo vas je pripeljal sem v to trpljenja polno življenje, v solzno dolino? — —

Duša mi je vzkipela blaženstva in sreče; mir, kakršnega nisem občutil od onih srečnih časov, me je objel v sladkem objemu. Bolest, ta divja mora, je izginila, kakor izgine noč pred solncem.

Pogledam prijatelja — leden mraz na životu, gorek nasmeh, sladek mir na ustnih.

* * *

Veliki sveti filozof, mirno in s prepričanjem ti odgovorim:

Omnia fumus et ventus, vse je dim in veter — moje Ideje pa živijo večno.

Ivan Marin.

Danici.

reminja črna noč...

Odplule so meglice,
ki so odevale
ti mlado, svetlo lice.

Pozdravljam te srčno,
nebeška hčerka sveta!
Tvoj svit in zore žar
nam jasen dan obeta.

Prosvete prave dan,
dan svóbode zatrte,
pravice občne dan,
ponesi v naše vrte.

Nad njim pa seva naj
resnice solnce zlato,
ki s srečo večno dom
obsiplje naj bogato!

L. Pogačnik.

Mejnarodni kongres katoliških dijakov v Rimu.

Josip Dermastia.

Dolgo časa se je gojila misel, prirediti mejnarodni kongres katoliških dijakov; to misel realizirati se ni posrečilo. A letos, ko so obrnjeni pogledi vseh katolikov v Rim, ko njihova srca bijejo močnejše za Rim kakor kdaj popreje, je bilo mogoče sklicati mejnarodni kongres katoliških dijakov v večno, vsem narodom sveto mesto. Pozivu so se odzvali dijaki v obilnem številu. Zares veselo in prijetno sliko nam je podal mejnarodni kongres, ki se je otvoril 5. septembra v stolici sv. Očeta. Pripravljalni odbor je poslal sv. Očetu vdanostno adresno po kardinalu Parocchiju kot častnem predsedniku. Adresa se glasi:

Najsvetejši oče!

Prvikrat se sestane mejnarodni kongres katoliškega dijaštva, prvičkrat se zbere okoli Vašega prestola mlada vojska katolicizma, edina, ponosna in upolno zroča v bodočnost.

Samo prvi poskus je, sv. Oče, in le malo se bode sklepalo o težjih vprašanjih. Toda eno je tu in to je dobra volja, energična, neupogljiva volja, z vso močjo spolnjevati velike dolžnosti, ki jih nalaga vera, cerkev in duh časa, dolžnosti, ki jih je Vaša Svetost tolikrat in tako zelo priporočala.

Na verskem polju veren, нравstveno čist, nesebičen in brezmadežen značaj — na znanstvenem polju prepričanje, da je potrebna vsa moč izobrazbe, ako hoče vera zmagovati, in da bi je bili nevredni, ako bi je ne hoteli braniti z vsem orožjem moderne znanosti — na socialnem polju zavest naše dolžnosti, in sicer teoretične: proučavati vzroke materialne, intelektualne in moralne bede, kakor tudi praktične: sodelovati za blagor naroda v onem okvirju, ki nam ga kaže dobra pamet, potreba časa in volja višjih — uvažujoč misel, da so to mejnarodne dolžnosti in mejnarodne naloge, da je torej potrebno mejnarodno sporazumljenje, da zahteva tako približevanje tok časa in da nikoli čas in kraj nista bila tako ugodna kakor večno mesto v velikem jubilejskem letu — to so temelji programa, za katerega prosimo polni zaupanja in spoštovanja do Vaše Svetosti očetovskega blagoslova . . .

Veliko število dijakov se je zbralo k otvoritveni seji v slavnostno okrašeni cerkvi sv. Apolinarija. Na častnem mestu je sedel podkancelar kardinal Parocchi; prišlo je obilo cerkvenih kakor tudi posvetnih dostojanstvenikov. Sv. Oče je poslal zborovavcem breve, ki je povzročil obče veselje in navdušenje. Hočemo ga dobesedno navesti bravcem:

„Ljubi sinovi! Pozdrav in apostolski blagoslov.

Kadarkoli so zborovali katoliški kongresi, smatrali smo jih vednoza zelo koristne in času primerne. Zato smo Mi taka zborovanja večkrat hvalili in jim izkazovali naklonjenost, kadarkoli so se vršila. Toda skupščina mladih mož, ki se pečajo z višjimi študijami, ne-le iz Italije, ampak vseh narodnosti, navdaja Nas s posebnim veseljem, kajti to se godi sedaj prvič. Vsled tega, ljubi sinovi, pozdravljamo Vas, prireditelje zborovanja kakor tudi vse soudeležnike kar najsrčneje; da pa to tudi dejansko pokažemo, smo sklenili, da Naš veleučeni, obče-čislani brat Lucid Marija, škof portijski (kardinal Parocchi) počasti Vaše zborovanje s svojo navzočnostjo in prevzame vrhovno vodstvo razprav. Sicer pa, ljubi sinovi, smo mi tako rekoč ves čas pri Vas navzoči, ker ste izbrali to mesto za sedež kongresa. Jasno je, da ste prav primerno izbrali. Tukaj je središče in glavno mesto svete katoliške cerkve, tukaj sedež onega, ki nadomeščuje Krista na zemlji. Čeprav Vas ovirajo mogočni sovražniki, morate vir prave omike in modrosti tam iskati, odkoder se je razširila mej vse narode, kakor nam priča zgodovina. Predmeti, o katerih bode te razpravljali, zaslužijo popolno priznanje. Pred vsem Vas pa opozarjamo na to, kar ste si sami postavili kot prvo in glavno točko: namreč pospeševanje vernosti, nravnosti in pravega prepričanja mej Vami in Vašimi sovrstniki. Znano Vam je, da ne zadoščuje za spolnjevanje krščanskih dolžnostij, da je človek samo v srcu veren, ampak mora tudi javno pokazati svojo vero; Vi veste, da ni modrosti v grešnem telesu. (*Scitis namque christianis officiis non satis esse corde credere, nisi etiam ore fiat confessio ad salutem, scitis non habitare sapientiam in corpore subdito peccatis.*) Kjer je vera in nravnost nepokvarjena, tam je krepkodušje, tam je volja močna. Da se to zgodi, podelimo Mi, kot znak naše očetovske ljubezni apostolski blagoslov ...“

Predsednikom je bil izvoljen dr. Livio Tovini, slušatelj padovskega vseučilišča. V predsedništvo so bili izvoljeni izme j avstrijskih dijakov: jurist Gschladt, član „Rudolfine“ na Dunaju, jurist Dermastia, član „Danice“ in medicinec Barbacovi, član „Unione academica catholica italiana“. Vseh skupaj je bilo navzočih nad 500 visokošolcev.

Na-to se je vršila volitev častnih članov. Za častne člane so bili izvoljeni samo možje, ki so si za katoliško dijaško gibanje stekli obilo zaslug. Izme j Avstrijcev so bili imenovani za častne člane: princ Alojzij Liechtenstein, Henrik Abel S. J., vseučiliščni profesor Ludvik Pastor in za slovensko katoliško dijaštvo velezaslužni Dr. Anton Mahnič, škof krški. — Obilo korporacij, akademičnih društev, kakor tudi posameznikov je pozdravilo kongres telegrafičnim potom.

Naslednjega dne, 6. septembra so bili dijaki v avdienci pri papežu. Zbrali so se v popolnoma prazni, drugače nedostopni sikstinski kapeli, skozi katero prihaja papež iz Vatikana v cerkev sv. Petra. Sivolasl starček Leo XIII. je bil do solz ganjen, ko je videl to navdušeno četo, upanje cerkve, ga pozdravljati. Dijaki so sledili sv. Očetu iz sikstinske kapele do velikega oltarja. Urnebesni klici, „evviva papa, evviva il papa re, evviva papa degli studenti, evviva democratia cristiana“, so doneli po sv. Petra cerkvi. Zaradi velike utrujenosti sv. Očeta je morala privatna avdienca v cerkvi sv. Petra izostati, in kardinal Parocchi ni mogel, kakor je mislil, predstaviti sv. Očetu posamezne člane predsedništva in zastopnike akademičnih društev. Obljubil pa je takoj, da bode izposloval privatno avdienco v Vatikanu.

Popoldne je bilo zborovanje v cerkvi sv. Apolinarija. Predsedoval je kardinal Parocchi. V kratkem nagovoru je rekel mej drugim tudi naslednje: „Ko sem prebral Vašo adresno sv. Očetu se je nasmehnil in rekel: „Tales ambio defensores.“ (Takih bojevnikov si želim.) Nato je imel predsednik kongresa Dr. Tovini govor, v katerem je slikal cilje kongresa, ki so v kratkem: manifestacija zvestobe do cerkve, do namestnika Kristusovega na zemlji in do idealnih principov katoliškega dijaka; mejnarodnost katoliškega dijaškega gibanja, oživiljenje njeno na celi črti; poskus združiti posamezne skupine. „Vodilne ideje“, ki so vodile pripravljalni odbor so:

Prva in glavna naloga pripravljalnega odbora je bila spoznati jasno duh, v katerem se mora vršiti prvi mejnarodni kongres katoliških dijakov, da ne bi bilo že naprej kompromitirano krepko in upapolno gibanje. To doseči je zamogel pripravljalni odbor le na ta način, da se je razgovarjal s posebnimi skupinami in se oziral in vpošteval izkušnje in tradicije inozemstva, ki je v organizaciji že daleko naprej. Vodilne misli, ki so iz te ankete kot vodilni principi izšli, so naslednje.

Prva in glavna ideja mejnarodnega kongresa je zahteva resnega, praktičnega dela. Izključno dijaški značaj kongresa. Pripravo kakor tudi vodstvo imajo dijaki. Ta avtonomija zenačuje nasprotstva posameznih, dostikrat si nasprotujočih skupin in deluje plodonosno na izid kongresa. Kongres mora biti skozi in skozi mejnaroden.

Razvidno je, da mejnarodni kongres katoliških dijakov ni bil ena onih paradnih predstav, s katerimi se ljudje, žalibog tudi dijaki, večkrat zadovoljujejo in na katerih skušajo z velikim vpitjem in reklamo suho zrno stvari same pokriti in skriti. Kar se je v Rimu obravnavalo, se je obravnavalo z modro zmernostjo in veliko previdnostjo in spretnostjo. Pripravljalni odbor je imel pred očmi velike cilje programa, ter je zavrzel

že naprej vsako škodljivo utopijo, ki umori vsako gibanje že v prvem početku. Da bode prinesla ravno ta zmernost in previdnost obilo uspeha, pokazala nam bode prihodnost.

V istem zborovanju je predaval slušatelj milanskega vseučilišča Arcari: „Katoliški dijak in moderno leposlovje“, slušatelj freiburškega vseučilišča Hans Müller: „Svoboda učenja, pravica cerkve“ (Lehrfreiheit, ein Recht der Kirche), španski dijak Denis: „Verski ideali katoliškega dijaškega gibanja.“

7. septembra so zborovali posamezni odseki. Program je bil jako bogat.

Prvi odsek. — Proučevanje dijaškega gibanja.

a) Mejnarodni dijaški kongres v Parizu 1900. Federazione Italiana. Jeunesse française, velika zveza katoliških nemških dijaških zvez (Cartellverband der katholischen deutschen Studentenverbindungen). Slovensko katoliško dijaško gibanje.

b) Versko gibanje. Sredstva v obrambo vere mej dijaki, kongregacije, apologetična predavanja, sodelovanje v versko in moralno povzdigo naroda nedeljske šole, akademična društva sv. Bonifacija na Nemškem.

c) Znanstveno gibanje. Pospeševanje učenja, Akademischer Görresverein (Monakovo), Borse di studio (Milan), gibanje za katoliško vseučilišče v Solnogradu, dijaki in izobrazba ljudstva „Universités populaires“ (Francosko).

d) Nastop v javnosti. Mi in naši nasprotniki. Dunajski dijaški nemiri (maj 1900). Nastop italijanskih katoliških dijakov v cerkvi sv. Petra.

e) Organizacija. Razmerje bivših dijakov do korporacij, v katerih so bili; pisarna za posredovanje služb; časopisi; propaganda.

Drugi odsek. — Mejnarodnost.

a) Poskus mejnarodnega zbližanja posameznih dijaških skupin : 1. Zamenja tiskovin, 2. Izdajanje „Mejnarnodnega letnika katoliških visokošolcev“, v katerem se bode pisalo o dijaškem gibanju, o literaturi i. t. d. in se bode izdajal v angleškem, francoskem, italijanskem, nemškem, španskem in enem slovanskem jeziku.

b) Mejnarnodno priznanje akademičnih naslovov.

c) Socialno gibanje. Socialna izobrazba katoliških dijakov v posameznih deželah; socialne študije; program belgijskih dijakov; program krščansko - demokratske skupine mej italijanskimi dijaki; akademische Piusvereine; socialni kurzi; Vincencijeve družbe.

Slavnostno sklepčno zborovanje se je vršilo 8 septembra pod predsedstvom njega eminence kardinala Parocchija, ob navzočnosti svetnih in

duhovskih dostojanstvenikov. Pri slavnostnem zborovanju je govoril belgijski dijak Denis o „praktičnem socialnem delovanju katoliških dijakov“, francoz Saignier je govoril o papežu. Ta govor je segel vsem zborovavcem globoko v srce in vsi so ga z burnim ploskom odobraval. Sklepečni govor je imel častni predsednik, ki je prisposodbljal dijake dragim kamenom v svojem naprsnem križu. Zvečer je bil v cerkvi sv. Ignacija Te „Deum“ in blagoslov, katerega je opravil kardinal Parocchi. S tem se je končal kongres, katerega sklepe je odobrilo po zastopnikih nad **12 tisoč** visokošolcev.¹

Ena najpraktičnejših posledic mejnarodnega kongresa katoliških dijakov je imenovanje mejnarodnega komiteja, ki naj skrbi in pripravlja prihodnje kongrese in izdaja mejnarodni letnik. Prihodni kongresi se bodo vršili v septembru 1901 v Lucernu in 1902 v Bruslju. V ta stalni komite so bili izvoljeni 3 Italijani, 2 Belgijca, 2 Španca, 1 Francoz, 2 Švicarja, 2 Nemca in 2 Avstrijca, jurist Gschladt, član „Rudolfine“ in jurist Dermastia.

Kardinal Parocchi je izposloval članom predsedništva in zastopnikom posameznih korporacij privatno avdienco v Vatikanu. Sv. Oče je imel daljši nagovor na dijake in nato poprašal vsakega posameznika od kod da je. Posebno prijazno in pristrčno pa je govoril s francoskim zastopnikom, ki je poprej govoril o današnjem položaju papeževem. Avdienca sama, kakor tudi očetovske besede, ki jih je govoril nezmotljivi učenik sv. katoliške cerkve, ostanejo vsem, ki so bili navzoči pri tej avdienci, v nepozabnem spominu . . .

Kongres je pokazal najboljšo voljo in vsak izmed udeležnikov je storil najboljše za dober uspeh vsega. Jasno je, da ni mogoče videti takoj uspehov tega tako idealnega dela. Leta in leta bodo pretekla preden bode seme, katero je bilo vrženo v zemljo, rodilo sad. Mi upamo in smo prepričani, da je seme padlo na rodovitna tla, da bode bujno kalilo, rastlo in prineslo obilo sadu. Treba bode veliko vztrajnega dela in energije, kakor tudi pravega krščanskega zatajevanja, preden bodo prešle besede programa v dejanja. Iz vsega moremo že sedaj sklepati na najboljše uspehe v prihodnosti.

Da se to tudi zgodi, v to pomozi Bog!

¹ O nekaterih važnih točkah, obravnavanih na tem kongresu, hočemo poročati v prih. številkah „Zore“.

Iz dijaštva.

J. M. Svoboda.

am pa sedaj, kam pa sedaj? razlegali so se glasni klici v precej številni družbi mladih visokošolcev, ko se je začutilo pri vseh poželenje, vstati s sedežev ter zapustiti lokal, v katerem so se nahajali do sedaj. In nahajali so se že precej dolgo v njem. Bližalo se je eni po polnoči, in sedeli so že od osme neprenehoma skupaj ter govorili, peli, zbijali šale in pili. In zatorej so si želeli nazadnje izpremembe nocojšnjemu kroku, pri katerem sta plačala pijačo dva iz družbe, slaveča svoj imendan.

„Jaz grem domov! Jaz tudi, jaz tudi!“ odgovarjali so nekateri.

„Kaj domov? V kavarno idimo!“ vpili so drugi. „Šeme, saj niti ena ni še! Če ste bili do sedaj z nami, pa bodite vendar še dalje! Saj ne hodite več v šolo, ampak na univerzo. Alo z nami!“ vpili so ter izkušali s terorizmom odvrniti prejšnje od njih namere, da bi šli domov. Posrečilo se jim je to vsaj na videz, kajti ugovora ni bilo slišati nobenega.

„Idimo v kavarno ‚Dvor‘!“ zakriči v prepirajočo se družbo močan, zapovedujoč glas.

„Flerán ima prav! Flerán ima prav! Živio Fleran! V ‚Dvor‘ pojdimo, v ‚Dvor‘!“ odgovarjal je na vso moč prejšnjemu bled, suh, skrbno friziran obmiznik, ki se je bil pričenši govoriti vzdignil raz svoj sedež. Spremljal je svoje besede z obema rokama ter postal vidno zadovoljen, ko se je skoraj vse omizje ozrlo vanj. Bil je namreč v salonski opravi. Videlo se mu je, da je Flerán takorekoč ugenil njegove misli, ko je izdal nasvet v ‚Dvor‘; zato si je pa tudi prizadeval, čim najbolj je znal in mogel, da bi prodril Fleránov predlog.

„Zakaj pa toliko siliš v to kavarno, Kristanič?“ vpraša ga mlad fant, kateremu so ravno brčice pričele poganjati nad ustnami, in ki je bil videti že precej zaspan. Prišel je letos na univerzo; ni bil še torej tako vajeen krokom in ni še poznal različnih kavaren.

„Punce‘ so tam, Šavlec! Krasne ‚punce‘.“ odgovoril mu je Kristanič, tako se je namreč zval bleđi, skrbno frizirani obmiznik, ki je prišel v tako ekstazo, začuvši: idimo v ‚Dvor‘.

„V ‚Dvor‘, da; v ‚Dvor‘, v ‚Dvor‘, v ‚Dvor‘!“ Nasvet je bil na videz od večine obmiznikov sprejet. Pričeli so se odpravljati. Toda trajalo je še mnogo časa, preden se je soba izpraznila, kajti skoraj vsi so imeli še račun poravnati; in potem je zopet moral ta iskati svoje palico, ker je pozabil, kam jo je bil del; drugi je zamenjal klobuk in je iskal svojega; tretji ni mogel tako hitro suknje obleči i. t. d.

„Pa ti Flerán, ne greš še?“ vpraša Kristanič onega, ki je ugenil željo njegovega srca.

„Kmalu, kmalu! Takoj bom zunaj pri vas.“

Flerán je bil visok, krepak fant; močne brke so mu lepšale obraz, ki je moral biti nekdam res lep; sedaj so mu bila lica nekoliko upala, ves obraz pa začrnel. Imel je črne lase, nad čelom so mu bili pa že precej izpali. Tudi oči so mu bile črne. Izzivajoče in prezirljivo so zrle na okolico, nič mehkega ni bilo v njih, in dajale so vsemu obrazu nekaj odbivajočega, trdega. Ako vidi človek tak obraz pred seboj, tedaj začuti nehoté v sebi nekaj, kar mu pravi, da se tu ne smeš nikdar prikazati s kako prošnjo, ako nočeš slišati neprijaznih opomb, da ne smeš govoriti nikdar o čustvih, ako nočeš biti cinično zavračán. Flerán je bil tudi prav elegantno oblečen. Zlata ura je z obleko vred razodevala, da je močno denaren.

Bil je zadnji, ki je poravnal račun. Ni ga mogel prej. Zimsko suknjo si je bil medtem že oblekel in palico je imel tudi pri sebi.

„Stenec, ti pojdeš tudi z nami, kaj ne?“ reče svojemu sosedu, kakor da se samo ob sebi razume, da mora tako biti. „Prišel si letos na univerzo, torej moraš svet spoznavati. Jaz te imam rad, zato sem rad vedno s teboj tam, kjer moreš kaj novega videti. Name se lahko zanašaj, saj sem že peto leto tukaj. Vse poznam, kar ti more biti v prid. No, kaj me pa tako zaspano gledaš?“

„Sedaj ne grem; ne morem, ne maram!“ odgovori mu z neodločnim glasom nagovorjenec. Stenec je bil tenak, plavolas mladenič, skoraj za glavo manjši od Flerána. Vsa njegova postava je imela nekaj prikupljivega na sebi; v očeh, ki so zrle v Flerána, je ležalo nekaj mehkega. Sedaj so bile nekoliko motne, znak, da je Stenec že precej pil.

„Kaj ne moreš?“ zadere se nanj Flerán oblastno. „Saj nisi vendar več otroče, da bi moral iti s kurami spat! Toda čemu se braniš; saj vem, da pojdeš; samo prositi bi se rad hotel pustiti, kakor kako sramežljivo dekle, ki se še boji zapustiti mater na pet korakov.“

„Pil sem ga nocoj malo preveč, veš, zato bi se šel rad prespat.“

„E pojdi, pojdi; toliko bolje, če si ga pil!“ Zlobno ga pogleda pri tem Flerán ter si s skrivnim smehljajem pogladi brke. „Zadnjikrat si le malo pil, zato pa nisi imel tudi nobene korajže, zabavati se tam s „puncami“, dasi si imel toliko lepe prilike. Ali je pa morebiti tvoj izgovor samo pretveza, da bi nesel domov v posteljo hraniti svoje sramežljive oči, kaj?“ in pri tem ga pogleda po strani in prezirljivo, vihajoč si konce svojih brk med palcem in kazavcem desne roke.

„Pusti vendar svoje neslane opazke; saj veš, da me to jezi. Zaspan sem, in zato nisem hotel iti v kavarno „K Dvoru“. Sedaj pa pojdem. In

čemu me spominjaš „punc“? Res nisem še mnogo občeval z ženskami: zato je pa vsak začetek težak. Pa pojde, mora iti! In ker me tam nihče ne pozna, zato pojdem z vami, da se bom z vami zabaval.“

„Tako je prav, tako je prav, Stenec“, pohvali ga Flerán k njegovi odločitvi. „Torej pa idiva! Saj sva tako ostala zadnja tu notri.“

Stopila sta na ulico.

„Kaj sta se pa pogajala tako dolgo notri?“ zakliče nánju Kristanič.

„Čakajte, povedati vam hočem, kaj sta notri delala,“ pritakne se eden iz družbe ter se pririje v ospredje, in stavi glavo, da vam bom govoril resnico. Naš Stenec se je zopet branil iti v „Dvor“. Saj poznate tega svetega Alojzija — „svetega“ je posebno poudaril — ki ne mara hoditi v „Dvor“, eno najlepših kavaren, samo ker so „punce“ v nji. In le Fleránu se bomo imeli zopet zahvaliti, ako nas Stenec milostno spremi tja.“

Glasan, porogljiv smeh se je zaslísal na okoli: najbolj je ugajala primera s svetim Alojzijem.

„Ni res, kar govoriš,“ zavrne ga Flerán glasno in s poudarkom. „In radi tega molči, ko ne veš ničesar. Naš Stenec ni sveti Alojzij, pa tudi noče biti; on hoče biti pošteno z nami ne samo pri pijači v krčmi, ampak tudi v kavarni. On se za Alojzija briga kot za lanski sneg. Ni li temu tako, Stenec?“

„Tako je, da!“ pritrdi Stenec in nadaljuje z razdraženim glasom: „Sploh pa ne vem, s kako pravico si more kdo dovoljevati, zbijati šale iz mene. Pustite me v miru s takimi neslanostmi; saj vas tudi jaz puščam v miru. Sedaj pa pojdemo!“

Bil je jako zadovoljen, da se je Flerán potegnil zanj, posebno pa, da ga je tako srečno izvlekel s tistim svetim Alojzijem. Hotel je biti vesel radi tega ter pred drugimi pokazati, kako rad gre „K Dvoru“. Pa ni šlo tako, kakor bi bil rad. V prsi mu je leglo nekaj težkega; čutil je, da ni bilo prav, ko je pritrdil norčevanju s svetim Alojzijem. Pa čemu so ga primerjali ž njim? Šel je dalje.

Bilo je precej hladno in veter je krepko popihaval; na nebu pa so se podili oblaki, le tupatam puščajoč mesecu in zvezdam malo prostora, da so mogli poslati kak žarek skozi nje.

* * *

Družba, ki se je podala sedaj proti kavarni „K Dvoru“, se je močno skrčila. Le kakih deset jih je bilo še skupaj. Vsi drugi so se obrnili skrivaj domov bodisi iz tega, bodisi onega vzroka.

„Nocoj sem se ga pa pošteno nalezal. Komaj hodim!“ dejal je eden izmed trojice, ki je korakala v prav nasprotni smeri od prejšnjih deset.

„Jaz ga tudi komaj nesem! Na, zakaj bi se pa ne bili pošteno napili, ko nas ni stalo nič, kaj?“ odgovarjal je na prejšnji besedi srednji.

„Jaz bi ne pričakoval, da ga toliko plačata Bolek in Rešič za svoj god. Škoda, da ni več takih Andrejev,“ reče zopet prvi.

„Kaj bi bilo potem?“ skuša srednji ugovarjati. „Saj ju poznaš, kaka sebičneža sta drugače. Enkrat plačata, pa hočeta s tem imponirati onim, kateri ju ne poznajo, posebno novodošlim na univerzo.“

„Ne verjamem, da bi nas bila s takimi nameni povabila na pijačo“, oglasi se tretji, ki je ravno spadal k tistim novodošlecem, ter se je čutil v prejšnjih besedah malo zadetega.

„Še nižje imata! Saj ju boš spoznal sam, še prehitro! Plačata, da ju potem drugi hvalijo radi tega, da imata lahko povsod prvo besedo, da prezirata druge še bolj, ker ne morejo oni sami ničesar plačati. O jaz ju poznam! In ravno tak je Flerán, Kristanič, Kobár, Peščik, Liper in kar jih drži skupaj. Bogati so in polni denarja. Zato so aristokratje med nami drugimi, ki nimamo lepih oblek; zato nas prezirajo; zato kro-kajo navadno le sami in sami lumpajo. Pa naj! Mi ne moremo ne kro-kati ne lumpati, dasi bi radi, zato gremo sedaj spat!“

„E kaj toliko klepečeš,“ zagodrnja prvi, „in jih zavidaš ter jih obiraš! Vesel si pa vendar, da si pil nocoj na njihov račun; jaz sem tudi. Naj plačajo! Kjer kdo kaj plača, tam smo zmirom zraven. Strela, kako postaja veter nadležen!“ zadere se nad vetrom, ki mu je pripihal cel oblak smeti nasproti.

„Meni je mraz; podvizajmo se malo bolj proti domu!“ reče na to oni, ki je prišel letos na univerzo. In hiteli so, kolikor so mogli.

„Nocoj smo se pa res lepo zabavali, kaj ne?“ pričel je Šavlec razgovor s svojim tovarišem, ki je tudi letos došel na univerzo, ko sta korakala proti domu.

„Kakor se vzame! Res, pilo in pelo se je. Toda meni ti ljudje ne ugajajo. Tako antipatični se mi zde, da ne pojdem nobenkrat več v njih družbo. In tiste šale. Ostudno, ostudno!“ in energično „e“ izgovorivši stresne z glavo, kakor da bi hotel iztresti iz nje tudi spomin na ta večer.

„Meni tudi ne ugaja to,“ pritrdi mu Šavlec. „Veš pa, zakaj gredo sedaj v tisto kavarno ‚Dvor‘?“

„Zakaj?“

„Kristanič mi je povedal, da so „punce“ tam, s katerimi se je lahko zabavati.“

„Tako? Potem pa sem res vesel, da grem domov.“ Malo pomolči, potem vpraša: „Pa Stenec je šel tudi ž njimi?“

„Da! Flerán ga je zopet pregovoril.“

„Škoda zanj. V tej družbi se bo on popolnoma pokvaril. Imponirajo mu, in posnema jih, kjer le more, ker ima nekaj denarja. On je rad vesel. Naj bo: pa zakaj si je ravno to družbo izbral v zabavo? Saj nas ima toliko tovarišev z gimnazije, s katerimi se je svoj čas izvrstno zabaval. Na Verzala je tudi popolnoma pozabil. V začetku sta bila vedno skupaj; sedaj jih nisem videl že dolgo časa. Najbrž mu je postal malo prepust, pa se je pridružil drugim. Škoda zanj!“

„Zakaj ga pa ti ne izkušaš obdržati daleč od njih?“ pripomni Šavlec.

„Saj bi rad! Toda kje mi je to mogoče, ko nimam ne časa ne denarja. Na univerzi ga tako malo vidim; in še kadar ga vidim, je v družbi s tem antipatičnim Fleránom, Kristaničem ali kakim drugim. In kakor je videti, je začel tudi nas tako nekako prezirati in se nas ogibati.

Idiva preko trga, da prideva prej domov!

Kaj bo, kaj bo s Stencem, ki je na gimnaziji toliko obetal; kjer se je vedno in vedno najbolj odlikoval? Kadar se enkrat v ženske izgubi izgubljen bo.“

Veter je s tako silo pritisnil, da so drevesa v drevoredu, ki se je vil okoli trga, zaječala, in pritiskal je vedno bolj, tako da sta Šavlec pa njegov tovariš komaj hodila. Nebo je bilo že skoraj vse prepreženo z oblaki.

Onih deset pa se je hrupno pomikalo proti kavarni „K Dvoru“. Sedaj je skušal eden katero zapeti, sedaj je drugi zaukal, tretji poropotal s palico po kakih vratih i. t. d., dokler ni pristopil redar k njim ter jih opomnil, naj vendar ne motijo nočnega miru. Šli so dalje, pa se niso dosti zmenili za redarjev opomin; kajti hrup je bil tak kakor prej. No, redar je poznal take ljudi, in jih ni dalje nadlegoval.

Stenec je šel v družbi s Fleránom in Kristaničem. Bilo mu je tako težko pri srcu. Najprej mu ni hotelo iti na noben način iz glave, da je pustil svetega Alojzija tako onečastiti in da je še sam pri tem pomagal. Vest mu je to vedno in vedno očitala. Potem se mu je zopet zdelo, da sliši glas, ki mu pravi, naj zapusti nocoj Flerána in Kristaniča in druge ter naj ubeži domov. Zamislil se je. Pričetkom so mu bili ti sedanji tovariši nad vse antipatični. Sčasoma se jih je privadil ter se jih oklenil, ko je videl, da trpijo med seboj njega, dočim imajo proti mnogim drugim svoje pomisleke. Zelo je ugajalo njegovemu samoljubju, da ga tako odlikujejo. Prepričan je bil, da bi ga nikdar ne tako, ako bi ga ne bil uvedel v njih družbo Flerán. Kot svojega najožjega rojaka — bil je namreč iz iste vasi kakor on — ga je jemal povsod s seboj, tudi k njim; in tako se je kmalu pri njih udomačil. Gabili so se mu sicer v začetku

njih dovtipi, toda ko so ga radi tega pričeli dražiti in se mu rogati, tedaj jih je skušal prenašati.

„Čemu biti skrupulozen?“ se je vprašal. „Saj nisem več otrok. In zakaj bi pa ne smel slišati in videti tega, kar poslušajo in gledajo drugi? Smešno, kako sem vendar še naiven!“

Poslušal jih je torej in kmalu se jim privadil; in zabaval se je tam, kjer so se zabavali oni.

Res, čemu bi bil skrupulozen? Kdor je skrupulozen, ta ne more iti nikamor, ne more spoznavati sveta.

On pa je hotel svet spoznavati!

V kavarni „K Dvoru“ je bil že večkrat. Prvikrat je prišel tja, ne da bi vedel, kaj je notri. Bil je tedaj jako presenečen, in kar plačati je hotel pa oditi iz kavarne. Strašno ga je jezilo, da so ga Flerán in drugi speljali tja. Nikoli več, je rekel, noče več iti ž njimi v to kavarno. Smejali so se mu, rogali se njegove nedolžnosti in naivnosti ter ga pošiljali v „lemenat“.

„Mi smo vendar tu“, so mu smeje se rekli, »da svet spoznavamo, in ti gotovo tudi; in spoznavati ga je treba ne samo od njegove dobre, ampak tudi od slabe strani.“

Ni jim odgovarjal, ko so mu vse to pričeli govoriti. Molčal je in se sramoval, da je še tako nedolžen in naiven. Sramoval se je samega sebe pred njimi, in dal jim je prav. Ostal je tedaj pri njih in ugajalo mu je, kar je videl. Seveda mu je neki glas pravil, da se lahko svet spoznava, ne da bi človek moral vse sam poskusiti. Toda ta glas ni smatral za pravi in ga ni poslušal. Skrupulozen ni hotel biti na noben način.

Flerán se je bil medtem odločil od Stenca in Kristaniča ter pristopil k drugim zadaj.

„Fantje“, je dejal, »danes ga imamo. Danes proda svojo nedolžnost, ho, ho, ho“ zakrohotal se je in drugi za njim.

„Vraga, kaj si že tako daleč ž njim?“ vpraša ga Bolek.

Sem, sem“, zahohoče se Flerán ter si, glavo malo vzdigujoč, zaviha samozavestno brke med palcem in kazavcem desne roke. „Danes se ni več toliko protivil; in v glavi ga ima tudi precej in denar je včeraj dobil. „Korajža“ je nocoj v njem. Boste videli, da še to noč zapelje eno.“

„Zakaj ga pa ne pustiš v miru? Kaj imaš vendar od tega, da ga zapeljuješ?“ vpraša ga Liper. „Ako smo že sami krokarji in lumpi, tedaj ostanimo sami; saj nas je dovolj. Kdor ni tak kot mi, pa idi proč od nas!“

„To je ravno“ reče mu Flerán. Kje pa bi dobili naraščaja, ako bi šlo po tvojih mislih? Ako pojdem jaz enkrat proč od univerze; ako iz-

gineš ti, Liper — čas je tudi pri tebi, saj si še starejša hiša od mene — ako izginejo še drugi, kdo bo nadaljeval naše življenje? O to ne sme tako zlepa še izmreti! Sicer pa kaj briga sploh tebe, ako se družim s Stencem ali ne? On je moj domačin in zato sem ga nam pridružil. Radi ga imamo, ker je „lušten“ fant. To se pa razume, da, ker je pri nas, mora tudi z nami držati — In govoriš o zapeljevanju. Ti govoriš o tem? Pa če bi te jaz vprašal, koliko nedolžnih dekliških duš imaš na vesti, a? Molči torej! Sicer pa sem prepričan, da bi se ti Stenec sedaj v obraz zakrohotal, ako bi slišal, da ga jaz zapejujem. Ne boj se, on že ve, kaj dela in zakaj. Ni več tako neumen, ne!“

„Res, čemu tu govoriti o zapeljevanju?“ oglesi se Bolek. „Kaj se vrabci med seboj zapeljujejo? Flerán ima prav. Mari naj hodi tudi Stenec k izpovednici roke gori držat in oči obračat? Ne bodi vendar smešen, Liper! Enkrat mora pričeti tudi on, saj je človek. In vesel bo, ko — tu zine prav grd dovtip, ki se mu se vsi na glas zakrohotalajo. „Tako je Če hočeš pa ti, Liper, pokoro delati, pa idi! Mi ti tega ne bomo branili“

„Mojo osebo pa kar pusti v miru!“ odgovori mu Liper razgret. „Jaz sem samo mnenja, da smrkavcev, ki nimajo niti mahu še pod nosom, ni treba vlačiti z nami okoli. Naj hodijo oni svoja pota, kakor smo jih hodili mi. In ako hočejo hoditi v kavarne à la „K Dvoru“, pa naj hodijo, toda ne z nami. Mene je sram biti s tem Stencem pri eni mizi. Saj je še na pol otrok! Vsi drugi so bili toliko pametni, da so odšli od nas, ko smo jo udarili proti „Dvoru“. Samo ta Stenec mora zopet lezti z In leze, ker ima protekcijo!“

Zadnje besede so bile naperjene proti Fleránu. Porogljivo se jim je ta smehljaj.

„Jezi te pa, Liper, da nimaš nobenega, kateri bi lezel s teboj“, odgovarjal je Flerán. „Nočem se prepirati sedaj s teboj in jeziti; saj vem, zakaj ti to ni prav, in drugi vedó to tudi. Ako ga ti ne maraš, pa ga drugi marajo; in ako nočeš ž njim hoditi, pa hodi sam. Mi imamo svoje veselje ž njim; posebno jaz.“ Pri tem pogleda lokavo smeje se okoli, natezajoč si konce svojih brk med palcem in kazavcem desne roke. „Kaj ni to posebno veselje, napraviti fanta takega, kakor sem jaz? pokazati mu to, česar on še ne zna in ne ve?“

S ciničnim patosom je izpregovoril zadnje besede, ki so jih osolili nekateri z odurnimi dovtipi in glasnim hohotanjem.

Flerán je pohitel zopet naprej ter se pridružil Stencu in Kristaniču, med katerima se je plel živahen razgovor.

V ostali družbi se je pa Liper še naprej jezil nad smrkavci, toda bil je osamljen. Saj so drugi vedeli, zakaj se jezi. Togotilo ga je namreč,

da se Stenec, ki ga je drugače tudi prav rad videl, rajši oklepa Flerána, njega pa pušča na strani. To je bilo vzrok, da se je jezil nad smrkavci, dasi je pri drugih prilikah vodil sam prav take smrkavce v iste prostore, v katerih je hotel sedaj Flerán Stenca pogubiti.

Veter je postajal vedno močnejši. Krepko je moral vsak prijemati za klobuk, da mu ga sapa ni unesla. Sedaj je zarentačil ta, sedaj ta s kako kletvico ter pošiljal k vsem vragom veter in prah in smeti, ki so plesale po zraku. Prav veseli so bili, ko so slednjič prišli do kavarne „k Dvoru.“

Bilo je že pol dveh po polnoči. Toda okna, ki so bila na pol zakrita s tankimi zavesami, so razodevala, da mora biti v kavarni še vse polno življenja. Godba se je slišala vun na cesto. Drug za drugim so stopali naši znanci v krasno razsvetljeni prostore. Kar vid so jim jemale premnoge električne luči na pozlačenih držajih in lestencih. Pozlačene so bile tudi olepšave ob stenah in na stropu, ki je počival na črnih, vitkih marmornatih stebrih. Vse je bilo moderno in jako elegantno.

Zrak je bil močno pomešan z dimom in različnimi parfumi, mizice na prvi pogled vse zasedene, ko so stopili naši znanci v kavarno. Razdelili so se in razkropili ter si skušali vsak po svojem ukusu poiskati primerne prostora. Kristanič je z drugimi odšel proti godbi, ki se je nahajala na vzvišenem prostoru v enem kotu dvorane. Flerán in Stenec sta ostala skupaj. Iskala sta mizice, toda dolgo sta je iskala zastonj. Šele v godbi nasprotnem koncu sta izteknila v niši jednega okna nezasedeno mizico, ki sta jo takoj posedla. Odložila sta palico, klobuk in suknjo ter sedla na mehko, z rdečim žametom prevlečeno klopico. Oddehnila sta se ter se ozrla po dvorani. Kako živahno gibanje in šumenje! Sama elegantna gospoda je napolnjevala prostore. Moški in ženske, vsi so se zabavali, tu na glas, tam bolj potihoma; tu sedeč, tam stoječ, ob snežnobelih marmornatih mizicah. Glasan smeh se je slišal tukaj, tam pa se je opazalo tiho šepetanje. V odmorih pa je zasvirala godba in zvoki polni hrepenenja in poželenja so napolnili prostore.

„Kaj izvolita gospoda naročiti?“ prikloni se jima marker, ki je bi zapazil, da nimata ničesar na mizici pred seboj.

Kave ne pova pila sedaj, kaj ne, Stenec?“ reče Flerán naglo proti Stencu obrnjen ter, ne čakaje njegovega odgovora, naroči záse in za Stenca neko vrsto likerja.

„Ali prosim te, kako moreš záme kaj naročiti, ne da bi vedel, káj želim?“ zagodrnja Stenec nejevoljno in nepotrpežljivo nad Fleránom ter ga grdo pogleda. „Sedaj bi hotel imeti jaz črne kave, da bi si glavo malo sčistil, ne pa žganja, ki ga ne bom mogel najbrž niti pokusiti.“

„Potolaži se!“ mu de Flerán; „saj bo to na moj račun. Kavó si pa še vedno lahko naročiš. In sedaj dovoli, da se malo ozrem po dvorani in pogledam, kam so se postavili Kristanič, Bolek, Líper in drugi.“

S temi besedami se Flerán oddalji ter mu med množico kmalu izgine izpred oči. Ostal je sam. Radoveden pogleda krog sebe.

Vse polno ljudi. Pri mizici ne daleč on njega so sedeli štirje gospodje ter kvartali ter se niso vsaj na videz prav nič menili za okolico. Pri drugi mizici se je igral šah. Oba igravca sta bila popolnoma zatopljena v igro. Pri tretji so sedele tri dame. Sempatja so izpregovorile kako besedo med seboj; drugače so si ogledavale vsaka za-se slike nekih opolzljih humorističnih listov. Toda to je bilo le na videz, kajti v istini so jim šli pogledi le na okrog ter se ustavljali sedaj pri teh, sedaj pri drugih gospodih, ako so se ti ozrli nánje. Na mizici pred seboj so imele na ličnih krožnikih kozarce z vodo, znamenje, da so že dalje časa tukaj. Ena je pušila cigareto ter izza svojega lista skoraj neprestano opazovala igravce s kvartami. Pri mizici takoj zraven sta sedela dva postarna moža s sivimi gladko počesanimi lasmi, ki jima pa navzlic temu niso mogli popolnoma zakriti pleše na glavi. Pila sta pivo in kadila smotke. Pogovarjala sta se sicer, toda njiju oči so bile vedno uprte v dame prejšnje mizice. Pri mizici dalje je bila vesela ženska in moška družba, ki se je glasno šalila in zabavala. In tako je šlo naprej, samo da je bilo tja proti godbi od mizice do mizice vedno živahneje.

V daljini je Stenec zapazil Flerána. Razgovarjal se je z dvema damama. Toda predalet so bili, da bi jih on mogel natanje razložiti. Vrhutega ga v nadaljnjem opazovanju sedaj prekine še marker, ki se mu je približal ter položil na marmornato mizico pred njega naročeni liker. Stenec si ni mogel kaj, da bi ga ne pokusil. Liker je bil zelo prijeten, samo močan, to je takoj začutil.

„Kaj si pa delal toliko časa tam doli?“ vprača Stenec Flerána, ko se je ta čez nekoliko časa povrnil ter prisedel k mizici.

„Dve znanki sem zopet našel“, odgovori mu Flerán. „Že dolgo jih nisem videl. Obljubili sta mi, da prisedeta k naši mizici, čim prej jima bo to mogoče. Pa glej, saj že prihajata! Predstavim te jima takoj; boš videl, kako prijetni sta.“

Približali sta se k mizici.

„Klanjam se gospici“, vstane Flerán. „Prav veseli me da sta tako hitro izpolnili svojo obljubo. Iskrena vama hvala na tem. Tu si dovoljnjem, predstaviti vama svojega prijatelja Ivana Stenca.“ — Stenec se jima je priklonil. — „Gospica Lemmi, gospica Wegerer“ ju je predstavil Stencu,

na kar sta mu sisnili roko. — „Sedaj pa izvolita sesti. Gospica Wegerer, prosim na to stran.“

Stenec je prišel v sredo mednje. Pomeknil se je bil prav v globino niše. Na desni njegovi je sedela Lemmi; na levi Wegerer, potem Flerán.

Čudno in nemirno je bilo Stencu pri srcu. Spomnil se je, kako malo besed je mogel zadnjikrat spraviti iz sebe, ko se je s Fleránom nahajal v enakem položaju. Tudi tedaj je bil z dvema gospicama skupaj, samo da ni bil v njiju sredi, kakor sedaj. On je govoril jako malo. Razgovor je vodil tedaj samo Flerán. Joj, kako se mu je takrat, ko sta bila vstala in plačala ter stopila vun na ulico, Flerán rogal in smejal! Kako so se še drugi potem norca delali iz njega, ko so to zvedeli! „Ne več!“ se je pri spominu na vse to odločil, „danes hočem napraviti drugače; danes hočem govoriti.“ Potlačil je oni temni nemir v svojem srcu in s samozavestjo se je ozrl na svoji sosedinji.

Lemmi je bila mlado, res zelo dekle. Klobuk na glavi je imela postavljen nekaj na stran, in mehki plavi kodri in kodrci so se ji vsipali izpod njega na čelo in na lica. Život poln; na prsih je bila malo dekoltirana; toda izrezek ji je bil pokrit s fino, zobčasto mrežo, na kateri ji je še počivala modra svilen ovratnica. V rokah je imela majhen šopek vijolic, s katerimi se je sempatja poigravala. Ugajala mu je in zdelo se mu je, kakor da bi ga neka privlačna sila bližala k nji. Pogledala je nanj. Krasne črne oči so se vprle v njegove globoko, poželjivo, hrepeneče. Stenec jih ni mogel vzdržati. Te oči so ga vzburile po celem telesu.

Wegerer je bila videti malo starejša, ali navzlic temu še vedno lepa. Bila je bolj bledega obličja. Lica je imela posuta s prahom, kar se je pa le komaj, komaj moglo zapaziti, in prijeten, toda malo omamljajoč parfum je polnil njeno obličje.

„Gospici“ prišel je Flerán s smehljajem na obrazu razgovor, „pred vsem vama moram razodeti, da je moj prijatelj Stenec velik sovražnik ženskega spola. Kar trpeti ga ne more. Zato pa prosim, le skrbno pazita, da se kateri kaj ne zgodi.“

„Je li to mogoče, gospod Stenec“, reče Lemmi hitro na to, „da nas sovražite?“ Pri tem se nasloni na mehko, rdeče-žametno blazino ob steni, nagne glavo nekaj proti prsim ter pogleda šegavo od strani na Stenca. Smehljala se je in obračala svoj šopek vijolic v naročju.

„Oh ne, gospica, to ni res, kar govori Flerán!“ prične ugovarjati Stenec, proti Lemmi obrnjen. „On se le šali. Ravno nasprotno je res; jaz sem prav rad v ženski družbi, samo ako je meni po godu.“

„Aha, ako je vam po godu!“ izpregovori Wegerer. Kdaj pa vam je ženska družba po godu? Vam je li naša družba sedaj tudi?“

„Gotovo mi je!“ pritrdi Stenec vneto ter pogleda jedva opazno na Lemmi. „Njene oči se vjamejo ž njegovimi, da ga kar ugreje. „Gotovo mi je, sicer bi pač ne bil tukaj, ampak kje drugje.“ Stenec je začutil, kako se je Lemmijina noga doteknila njegove.

Svoj kozarček je bil že izpraznil. Flerán je opazil to z nekim skoraj vidnim zadovoljstvom; takoj je poklical markerja ter naročil drugi. Stenec se ni upal ugovarjati. Bal se je, da bi se mu Flerán zopet utegnil porogati, kar bi ga zelo jezilo, posebno sedaj.

Pogovor se je nadaljeval. Govorilo se je o različnih rečeh, najprej o moških in ženskah in njih lastnostih. Stenec je porabil to priliko, da je napravil nekaj poklonov svojima sosedinjama. Potem o simpatiji in antipatiji, o cveticah i. t. d. Stenec je imel že tretji kozarček pred seboj. Liker ga je jako razvnel. Besed mu ni zmanjkalo. Govoril je, da se je kar samemu sebi čudil. Toda od srca se vendar ni mogel zabavati. Čutil je nekaj težkega v svojih prsih, neki nemir, ki se ga ni mogel otresti niti ga zadušiti, dasi si je za to prizadeval na vso moč. Ni šlo. Sempatja se je zamislil za trenutek in zdelo se mu je, da sliši glas vedno in vedno razločnejše in glasneje; „Idi od tukaj! Teci, Teci!“ Tako silen je postal ta glas, da mu je kar pot stopal na čelo. Ni se mu mogel več ustavljati. Kakor da bi ga kaj pičilo, vstane in reče.

„Gospici, sedaj je čas, da odidem; dovolita!“ Hotel je poklicati markerja ter se pripraviti za odhod.

Lemmi ni tega pričakovala; bila je kar „paff“ in neprijetno razočaranje ji je leglo za trenutek na obličje in srdito je pogledala na Stenca in Flerana. Stenec ni zapazil tega pogleda, pač pa Flerán.

„Stenec, kaj ti je pa palo v glavo?“ vpraša ga oblastno in pomilujoče. „Hočeš iti že v posteljo, kaj? Komaj pol ure smo v kavarni in zabavati smo se komaj začeli, pa češ iti že proč. Kam pa? Glejte, gospici, saj sem rekel, da sovraži vsako žensko družbo!“

„Kaj sem Vam pa jaz naredila, gospod Stenec, da tako bežite od mene?“ vpraša ga Lemmi z užaljenim glasom. „Ostanite še malo časa tukaj, Vaša družba mi je tako ljuba;“ zadnje besede je izgovorila bolj tiho.

Stenec se ni mogel ustavljati. Sedel je.

„Hotel sem se samo malo pošaliti“, rekel je rdeč, toda s smehljanjem na obrazu. Glas v notranjosti mu je umolknil. Potne kaplje so mu zgnile s čela in oddehnal se je, ko je zopet sedel. Lemmi ga je gledala s svojimi črnimi očmi in se mu smehljala. Sedaj je vedela, da ostane. In Stenec je ostal in se zatopil v Lemmijine oči, ne brigajoč se za okolico in za veter, ki je zunaj divjal ter prinašal na okna pesek in prah, da je vsako toliko časa v njih kar zaprasketalo.

Wegerer se je bila pomaknila bliže k Fleránu ter pričela ž njim šepetajoč razgovor. Njeni roki sta počivali v Fleranovih. Stencu je bilo jako ljubo, ko je videl, da pušča Flerán njega in Lemmi pri miru. Obrne se k nji, da bi ji kaj povedal. Lemmi ji bila medtem vteknila svoj šopek vijolic na prsi. Zopet začuti Stenec, kako se je njena noga približala njegovi, doteknila se je, toda sedaj ostala naslonjena ob njegovo.

Stenec pa ni odmeknil svoje noge proč od njene! Strast je pričela plati po njegovih žilah. Videla je to ona v njegovih očeh, v vsaki njegovi kretnji.

„Zakaj ste nas hoteli zapustiti?“ vpraša ga, počasi izgovarjajoč vsako besedo.

„Samo pošaliti sem se hotel, gospica“, izgovarja se ji Stenec, ter se obrne popolnoma k nji; tudi ona se malo bolj pritisne k njemu.

„Ne verjamem, da ste se hoteli samo pošaliti“, ugovarja ona. „Vi nas sovražite, kakor je rekel gospod Flerán, in sovražite tudi mene.“

„Nikar ne verjemite gospodu Fleránu! Nasprotno! Jaz vas imam rad; tudi Vas, gospica, pristavi hitro kakor da bi hotel na ta način popraviti, kar je prej učinil napačnega.

„Vi da me imate radi? Saj sva vendar nocoj komaj prvikrat skupaj!“ odgovori mu ona ter nagne svojo glavo proti prsim, pri tem pa pogleda hrepeneče na Stenca.

„Nič ne de“ reče ji on. Njeni pogledi so ga vedno bolj vzburljali „Jaz Vas imam navzlic temu rad, gospica.“

Pri tem se nasloni s komolcem leve roke na mizico, položi svojo glavo v dlan iste roke ter prične gledati Lemmi v oči, njeno roko pa prime v svojo. Ona mu jo tam pusti, a ne pri miru. Kajti Stenec začuti kmalu, kako se njeni prsti pritiskajo v njegovo dlan, kako se igrajo po nji, kako se odmikajo od dlani pod njegovo manšeto.

In ni odtegnil svoje roke od njene. Sopol je in postajal ves nekako omamljen. Ni slišal več vihrajočega vetra zunaj na ulici.

„Kako lepe vijolice imate, gospica! Smem li Vas prositi eno v spomin?“

„Prav rada Vam dam eno v spomin; samo obljubiti mi morate, da prinesete prihodnjikrat Vi meni eno cvetko v spomin.“

„Z največjim veseljem Vam to obetam“, de ji Stenec.

Lemmi izmakne svojo roko iz njegove, vzame šopek raz prsi, prikloni se malo z glavo proti njemu ter prične iskati primerno vijolico.

Njeni kodri se pri tem dotaknejo njegovega čela in njegovih lic. Stenec se je čutil kakor elektriziranega in ves se je tresel od strasti. Pot mu je siloma rinil na čelo; srce mu je močno bilo: težko, hitro in glasno

je dihal. Zrl je na šopek, ki je iz njega Lemmi iskala primerne vijolice zanj; toda njegove oči so šle kmalu od šopka na njene prsi, na njeno postavo. In omamljal se je v strasti vedno bolj in bolj . . .

Dolgo je iskala Lemmi vijolico. O, vedela je dobro, čemu jo je treba dolgo iskati — saj Stenec se ni zmeknil; čula je njegovo hitro dihanje in vedela je, kaj pomeni to.

Tudi Flerán je zapazil, kaj se godi s Stencem. Zavihal si je brke in neki nepopisno podli nasmeh je legel za nekaj trenutkov na njegovo začrnelo obličje. Sedaj je bil gotov svoje stvari.

„Tu imate vijolico, gospod Stenec“, reče slednjič po dolgem molku Lemmi ter poda Stencu cvetlico. Ta jo molče sprejme. Njene prste pa obdrži v svoji roki, kjer mu jih ona pusti.

„Kaj praviš, Stenec, ali bi ne bilo dobro, da bi si izbrali primernejši kotichek v nadaljno zabavo“, vpraša Flerán, kakor da mi mu bilo to vse eno. „Tukaj je toliko ljudi; in človek se vse eno malo ženira pred njimi.“

„Samo ako bi bilo mogoče“, odgovori mu Stenec, ki ni čutil sedaj nobene potrebe več, zapustiti kavarno, pač pa je poželed po samotnejšem kotichek.

Ni premišljal več, kaj dela; delal je to, kar mu je strast zrcalila v fantaziji kot lepo in prijetno.

Lemmi se mu je smehljala in zrla v njegove oči tako poželjivo, tako hrepeneče. Poznala je svojo silo in prepričana je bila, da je Stenec že premagan. Prepričana je bila!

„Tako, takoj se nam ustreže“, rekel je Flerán na Stenčeve besede ter poklical markerja. Plačal je naročeno ter poprosil za separirano sobico. Še so bile na razpolago in marker je bil takoj pripravljen, povesti jih tja.

Veter je zahreščal z vso silo v oknih, da so kar zažvenketala, ko so vstali in odšli. Zdelo se je, kakor da bi hotel veter sam Stenca vzbuditi iz njegove omamljenosti, toda on se ni vzbudil.

Šli so, Flerán naprej, potem Wegerer, Lemmi, zadnji je bil Stenec. Šel je tja, kamor so ga peljali. V eni roki je nesel klobuk, na drugi suknjo in polico. Pred njegovimi očmi je bila pa samo Lemmi. Vedno dalje je šel in nič ni mislil, kam. Šli so skozi dvorano; šli mimo godbe; obrnili se na levo; šli tudi skozi ta oddelek ter se obrnili potem zopet na levo. Tu je vladal bolj mir; tu so bile biljardne mize, in na nasprotni strani so se vrstili med marmornatimi stebriki vhodi k separiranim sobicam. Tja jih je vodil marker. Tukaj v tem oddelku je bila zbrana tudi večina onih deset, s katerimi je Stenec prej krokal. Pomenljivo je

namignil Flerán Bolku in drugim. Stenec ni videl nobenega; gledal je samo na Lemmi pred seboj.

Hoteli so še iti mimo biljardne mize. Igrali so pri nji. Stenec se za trenutek ozre na igravce. Ni jih popoznal. Zopet se vtopijo njegove oči v Lemmijino postavo toda v tem trenutku prileti v njegove prsi biljardna krogla, zagnana s precejšno silo iz mize po nerodnosti igravčevi. Stenec se prestraši ter nehoté obstane. Trdo ga je zadela; zavé se; jeza se ga poloti; pogleda krog sebe, ozré se nazaj in tu vidi Bolka, Rešiča, Kobarja, Peščika in druge, ki so stopili skupaj ter gledali za njim. Kihali so in se tihoma hohotali in delali različne opazke. Kakor okamenel ostane Stenec na mestu. Mrzel pot mu stopi na čelo; strast ga zapusti in neizrazen čut srama se ga oprime. V trenutku se zavé, kaj je delal in kaj je hotel sedaj zopet delati in, ne brigajoč se za igravca, ki je stopil k njemu ter ga prosil oproščenja, obrne se in kot blazen hiti skozi osuple tovariše, hiti naprej mimo friziranega Kristaniča in plane vun na ulico v burjo.

Ko se Flerán po sobici ozre, ne vidi nikjer več Stenca. Bolek mu pove, da je ubežal. Divje je Flerán pogledal ter zamrmral med zobmi ostudno kletvico; damama pa je rekel, da je Stenca najbrže prijelo slabo, sicer bi ne bil odšel proč. Grozno grdo je tudi Lemmi pogledala, ko ni več videla svoje žrtve pri sebi. Kaj takega se ji ni še pripetilo. Sicer je pa kmalu našla zamenjo. Zabavala se je kmalu z drugim, saj lepa je bila in čakati ji ni bilo treba dolgo.

Stenca pa je burja nesla kakor na rokah naprej. Ako bi tudi ne bil hotel teči, moral je; tako je veter pritiskal v njegov hrbet. In nič se ni upiral, ampak tekkel je naprej, naprej...

Prišel je do parka, v čegar sredini se je vzdigala veličastna cerkvena zgradba v gotskem slogu. Stopi v park in zadaj za cerkvijo sede na klop, položi plašč in palico zraven sebe, klobuk potisne globoko doli na čelo, skloni se, upre se s komolci na kolena, glavo položi v roke in se zatopi v misli.

Dolgo je mislil in mnogo, sedaj to, sedaj to, sedaj to. Sramoval se je v dno duše, ko je v duhu gledal samega sebe pred seboj. Bog, kako malo, kako malo je manjkalo, in Stenec bi ne bil več, kar je bil! Z vso silo se je protivil podobam, ki so mu stopale pred oči in mu kazale, kaj je počenjal in kaj je hotel še početi. „Ah saj nisem hotel tega nikdar!“ vskliknil je obupno, ko jih ni mogel odpraviti. Tega nisem hotel; tega nisem hotel!“ klical je prestrašen. — „A vendar si delal vse to“, odgovarjal mu je neizprosni glas v prsih, in očital mu je vse, vse! — Neznosen mu je bil ta glas, neznosen, ker je čutil, da bi on sam ne

bil hotel nikdar onega, kar mu je glas očital. In sedaj vidi v duhu tovariše, ki je v zadnjih tednih ž njimi občeval, vidi posebno Flerána — svojega najožjega rojaka. Joj, joj, kam so ga bili že priveli ti tovariši! Spomnil se je, kak je bil, preden je prišel ž njimi v dotiko; spomnil se je dalje, kaj se je že pri njih naučil in kak je pri njih postal in kaj je pod njih vplivom nocoj delal in namerjal. In neizrečen gnus se mu prikrade med te spomine, gnus do teh tovarišev, posebno do Flerána.

„O Bog, kje bi bil sedaj, ako bi ne bilo biljardne krogle?“ vprašal se je prestrašen ter se zopet zamislil.

Na pol pijan, omamljen, slep za vse je šel za njo ...

In tedaj je prišla tista nebeška krogla, zadela njegove s strastjo prenapolnjene prsi, in ga stresla, da se je zavedel. V hipu mu je bilo vse pred očmi. Tako ostudno se mu je pokazalo vse, da se je kar obrnil in teklen ven. — Prizori iz kavarne se mu prikažejo pred duhom. Spomni se, kako je poprosil za vijolico. Toda tako neizrečeno se mu zgabi ta spomin, da prične mahati z rokami in pljuvati, pljuvati, pljuvati ... Vijolico pa popade, jo vrže na tla ter jo tepta in tepta, dokler mu ne izgine v pesku.

„Ah, kaj bi rekla moja mati, ko bi me nocoj videla?“ vpraša se nazadnje in od stida položi svojo glavo na kolena in jo pokrije z rokama.

Veter je šumel po brezpernatih vrhéh malih in velikih dreves v parku; pripogibal jih je, da so ječala; zvezd in meseca ni bilo več videti; oblaki so jih zakrili.

In Stenec je sedel na klopi in se sramoval, ne, ker je bežal iz kavarne — na to se niti spomnil ni — ampak sramoval se je, da je tako podlo rabil nocoj svoje oči, da je tako podlo delal in hotel delati. In sam je kriv, da je prišel do sem. Sam, sam! On jih je hotel posnemati, zato je krokal ž njimi; zato je pil, zato pel ž njimi, zato jih poslušal v njih ostudnih pogovorih. Vsega, vsega je sam kriv! To je čutil, to tudi priznaval. In priznaval si je dalje, da se nima samemu sebi zahvaliti, da je ubežal iz kavarne, da je ubežal od popolne propasti, kajti on je zaslužil, da bi bil pal popolnoma.

„Ah biljardna krogla, nikdar te ne pozabim!“ zaklical je hvaležno. Kako sem vesel, da sem daleč od njih, od te pogubne kavarne!“

Povzdignil je zopet glavo in videl pred seboj v medli svetlobi plinove luči mogočne obrise prekrasne gotske stavbe. Kako rad je zahajal prve tedne svojega bivanja tukaj v njo. Potem pa jo je zapuščal bolj in bolj in nazadnje zapustil. Zakaj? Ker so se mu drugi radi tega rogali in ga smešili. Ah, kako milo mu postane, ko se vsega tega spomni. Proč

je tekal od cerkve, zato pa pričel zahajati v kavarne; v kavarno „K Dvoru“ ...

In z nepopisnim zadoščenjem spozna, da so mu njegova verska čutila še živa, dasi je hodil v kavarno „K Dvoru“ ... V sebi pa začuti hrepenenje, popraviti krivico, ki jo je bil storil Njemu s svojim vedenjem; Njemu, katerega je nocoj tako podlo žalil in hotel še podleje žaliti, in ki ga je vendar, to je uvidel sedaj popolnoma jasno, potegnil še o pravem času iz popolne pogube. Vstane po koncu, hiti tja, poklekne zunaj cerkvenih zidov na stopnjico vzvišenega tlaka pred Gospodom, bivajočim ne daleč od njega v tabernaklju, pred Njim, ki ne pozna nobenega zidu, in iz srca se mu izvine vzdih:

„Gospod, odpusti mi! Nikdar, nikdar nočem več biti tam, kjer sem bil nocoj; nikdar več ž njimi skupaj“ ...

In še naprej je klečal; veter pa je šumel po parku, skrivnostno je raznašal svoje glasove okoli, oveval Stenca v svoje objeme, božal ga po licih, igral se ž njegovimi kodri, njegovo čelo pa hladil in — ohladil. Oblaki so se zopet malo razbili, in mesec je poslal svoj pozdrav h klečečemu Stencu.

Slednjič vstane, vzame suknjo, obleče se vanjo, vzame palico, dene klobuk na glano in odide. Ura je bila tri in pol. Imel je še dobre pol ure do doma. Šel je, vesel, prerojen, nov ...

Ista noč! Nemirno se premetava po postelji v svojem revnem, mrzlem kabinetu. Verzal je, zaspati ne more, ker se je prehladil in ga boli glava. Do ene je imel luč prižgano ter poskušal kaj čitati; a ni šlo, glava ga je pri tem še bolj pričela boleti. Zato je luč upihnil, in pričel čakati spanca. Toda ta ni hotel priti. Poskušal je, sesredotočiti svoje misli pri kakem predmetu, ali tudi to se mu ni posrečilo. V sobi je bila tema. Le majhna lučica je gorela v nasprotnem koncu kabineta pred podobo Marijino. Bila je danes — danes prav za prav ne več, ker je polnoč že minila — sobota, in ob sobotah je Verzal zmirom prižigal lučico pred podobo Matere Božje. Iskušal je gledati k luči in podobi, da bi mogel tam zbrati svoje misli in najti počitka. Malo težko je gledal tja, ker je moral glavo pri tem držati močno v stran. Vstane torej in prične devati posteljo s posteljnjakom v primeren položaj. Nazadnje se mu to posreči. Zopet leže. Sedaj je zrl prav lahko k podobi. Oddehnil se je. Napor, ki ga je imel s premikanjem težke postelje, mu je malo potolažil glavobol. Lažje mu je postalo in pričel je misliti.

Mislil je na vse. Sedaj náse, sedaj na dom, sedaj na tovariše in znance, ki jih je nekdam imel in ki jih še ima; na one, ki študirajo ž njim. Letos jih je precej došlo na univerzo. Videl jih je pred seboj. Vse

je poznal še z gimnazije sem, saj je on komaj drugo leto proč od nje. Mnogo je bilo dobrih, a tudi precej slabih med njimi. Videl je, kako so se slabi takoj pridružili slabim, videl tudi, kako so iskali dobri prijateljev in znancev. In ponudil se je tedaj vsem ter jim, kjer je le bilo mogoče, pomagal in šel na roko. Zato so se ga nekateri z vso dušo oklenili. A ne vsi. Najbolj žal mu je bilo za enega, čegar velike zmožnosti je spoznal — za Stenca. Stenec se je ločil od njega, ker so mu drugi bolj imponirali. Tem se je pridružil in pri teh je iskal zabave in veselja. Prve tri, štiri tedne je bil vedno ž njim skupaj. Peti teden le bolj poredkoma; šesti se ga je že ogibal, potem pa Stenca niti videl ni več. Toda vedel je dobro, s kom se druži.

Poznal je tiste ljudi, dobro poznal tisto tolpo, katere ne manjka na nobeni univerzi in med nobeno narodnostjo, katerej služijo v zabavo le pogovori o gotovih ženskih osebah in katera išče zabavo samo po gotovih kavarnah in ima svoje veselje v tem, da zapeljuje mlade neizkušene ljudi ter jih vodi v temé, k v njih tava sama okrog.

Rad bi ga čuval tam. Toda tja mu ni mogel, tudi ni smel slediti. Srčno pa mu je bilo žal za Stenca, za tega krasnega, še ne pokvarjenega, tako nadarjenega tovariša.

Ker ni mogel torej več skrbeti zanj neposredno, je pričel zanj skrbeti posredno; pričel je zanj — moliti, v trdnem, živem prepričanju, da ne moli zaman. Stenca je imel zelo rad, sam ni vedel zakaj; in vse bi bil pripravljen storiti, samo da bi ga mogel iztrgati iz rok onih podležev. Solze so mu prišle v oči, ko se je spomnil, kod morebiti Stenec sedaj tava ž njimi okoli. Tako milo mu je postalo pri srcu! Nehoté vzame rožni venec v roke in z vso prisrčnostjo ga prične moliti za svojega nepozabnega Stenca pred podobo Matere Božje, da bi ga ona, tudi Mati njegova, čuvala pred vsako pogubo, da bi ga ona iztrgala iz njih rok . . .

Glasnik.

Jakob Voljč †. Kot nežna deva po izgubi svojega ljubljenca, plaka Zora po izgubi svojega Vinko Viniča in Rado Kosarja. Od onega časa, ko je prestopil gimnazijski prag in zaljubil ljubko Muza, jo je zalagal z darovi na mislih bogate duše in čustev polnega srca. — Negotovih korakov je hodil sicer sprva, a trdna volja in mehko srce sta mu pripomogla do blaženega miru. Razmišljajoč težavni, a sveti poklic, katerega si je izvolil, ga je navdal s strahom. Nekako milo in proseče je vzdihnil:

„Kako si daleč Sijon, daleč
In kako visok — — —!“

A neskončno Usmiljeni, na katerega se je vedno obračal zaupno in z vso pristrčnostjo svoje mehke duše, ga ni zapustil. Izginili so mučenci ga trenotki in ozrl se je k Tebi Večni:

— — — Zlati trak,
O Luči večne žar, ki posijal
V temo, razgnal iz srca mrak — — —.

Zadobil je, dušni mir in vskliknil, prevzet globoke hvaležnosti, s sladkosti koprnečim srcem:

„O Bog,
Kako je sladak objem Tvojih rok!“

V teh verzih je načrtal pokojnik sam duševno svoje življenje, življenje pravega pesnika. Divjali so tudi v njegovem srcu viharji, a po bojih je prišel do zmage in si končno temeljito načrtal življenja smer. Kot tak pa je jel ginevati in končno izhlapel kot biserna rosa.

Z nado smo zrli v lepe čase ter pričakovali, da nam boš zaupal še marsikako misel in čut svoje nežne duše. Prepričani smo, da nam ne bo mogoče nadomestiti tvoje izgube. A v svesti si, da si že v bližini Onega, katerega si ljubil iz srca, ti kličemo: „Prosi za nas, da vztrajamo in se ukrepimo kot ti. Izginil si nam sicer, a cvetke, katere si zasadil v vrte naše slovenske poezije, nam ostanejo ko trajen spomin.

Znak časa. Daleč je že prišlo, je pač marsikateri dijak vzkliknil, ko je dobil letos pri inskripciji poziv v roke, čegar nenavadna vsebina je mnoge presenetila. Profesorji-zdravniki se obračajo kot zastopniki dvajsetih vseučilišč v Avstriji, Nemčiji in Švici na visokošolsko mladež ter ji kažejo, kako razširjene so spolne bolezni med slušatelji visokih šol; mrzlo in resno ji razlagajo, kako grozovite posledice ima vsaka vrsta spolnih bolezni za zakon, za potomstvo, za značaj in duha človeka samega ter jo slednjič prav iskreno opominjajo: „Verzichtet also vor allen Dingen möglichst auf den geschlechtlichen Verkehr“, in na drugem mestu — „hütet euch und widersteht der Versuchung!“

Tako svarijo, tako opominjajo kot dobrohoteči učitelji to prosto visokošolsko maldež. Morda li z uspehom? O ne! Zaman ji predočujejo

vse nevarnosti spolnega občejanja; zaman ji trdijo „dass nach tausendfältigen Erfahrungen eine weise Zurückhaltung und Beschränkung im geschlechtlichen Verkehre ohne jeden Schaden für die körperliche und geistige Entwicklung des heranwachsenden jungen Mannes beobachtet werden kann“; zaman jo spominjajo na dolžnosti, ki jih ima napram domovini, narodu in državi, ako ji ne podajajo nobenega sveta, nobenega navodila, kako naj se ustavlja skušnjavi, kako naj brzda strast. In vendar vedó gotovo tudi oni — saj tudi oni so bili nekdanji mladi — kako silna je strast, strast, v katere plamenih pozabi mlad človek, ki se čuti še vrhu tega v polnosti svojega razvoja in svojih moči, na vsak razlog razuma, na vse mogoče posledice, na vse, na vse... Kje naj kroti to strahovito silo? In sicer, zakaj bi jo tudi, ko vidi v njej tak užitek, tako naslado?

Zaman so vsi vaši opomini, vi dobrohoteči profesorji. Le samo umstvene razloge naštevate; le s temi hočete kaj doseči; zapovedi morale pa, pravite, ste pustili popolnoma na stran. Zakaj to? Saj je vendar le tu ona moč, ki more konkurirati s strastjo, ki jo more celo nadvladati in krotiti. Kajti morala je v najtesnejši zvezi z vero — kakršna vera, taka morala. — V veri, v naši sveti katoliški veri pa evo neizčrpni virov za vsakega, ki je slab in se vendar hoče bojevati. Tu je Gospod, ki tako preljubeznivo in premilo kliče in vabi: „Pridite k meni vsi, ki se trudite in ste obteženi, in jaz vas poživim!“... Tu je Mati, ki prihaja tako prisrčno rada na pomoč vsem onim, ki se hočejo bojevati proti strasti.

Tega pa naši učeni profesorji ne vedo in vendar zaklinjajo prosto visokošolsko mladež: „Ustavlajte se izkušnjam!“ Zaman je njihov trud; zaman vse njih besede. Koliko se njih besede vpoštevajo, to so že razvideli iz 55. številke dunajskega lista „Die Fackel“, kjer so nekoji visokošolci izpremenili ves njihov poziv in persiflazo na nje same. —s.

Inavguracija novega rektorja, profesorja Schrutka pl. Rechtenstamm, izvršila se je letos 15. oktobra. Navzoči so bili razen akademičnega senata in mnogo profesorjev, zastopniki oblastev, dunajskega mesta in mnogo dijaštva. Prorektor profesor Wiesner je poročal o dogodkih prošlega leta. Spominjal se je najprej bivšega rektorja profesorja Neumanna, ki je odstopil 16. maja vsled znanih rabuk med katoliškim in nacionalnim nemškim dijaštvom. Povedal je tudi, da je bilo število slušateljev letos zelo veliko, namreč v zimskem tečaju 6981, a v letnem 5852. Omenil je nadalje, da je dovolilo naučno ministrstvo ženskam in skripcijo na medicinski fakulteti in označil to kot največji dogodek prošlega leta. Iz njegovega poročila je posneti, da znaša štipendijski fond dunajskega vseušilišča 4,000.000 kron. Opominjal je dijake, naj jim bodo svete akademične postave in naj se pokore akademičnim oblastem, ker le tako je mogoče, da se akademična prostost in svoboda še nadalje ohrani. Po končanem poročilu je izročil novemu rektorju rektorske insignije. Nato je novi rektor predaval o stališču sodnika v avstrijskem pravu. Po končanem predavanju se je zapel; „Gaudeamus igitur“, in slavnost je bila končana.

H.

V novi dobi.

M. K—n.

razburkanih časih živimo. Nove ideje, novi načrti, ki naj bi začrtali do gotovega cilja umerjeno pot, se razkrivajo — ali prepogostokrat razblinjajo popolnoma ali saj deloma v prazen nič. Človeški duh je vedno bolj uporen in nezadovoljen, in v ti nezadovoljnosti in negotovosti hlasta po vsem novem, osvoboditi se hoče dvomov in negotovih fraz ter dobiti stalne, obče veljavne nazore, a vsi poskusi se ponesrečujejo. Trdne podlage, katere bi se mogel človek z gotovostjo držati, ni, močni valovi pljuskajo in zagrinjajo moderne ideje.

To je dejstvo, katero opažamo v prvi vrsti pri onih duhovih, ki so si izkušali zgraditi, potem ko so izgubili trdno podlago — če so jo sploh imeli — stavbo, katere ne bi mogel podreti niti najmočnejši orjak. Toda pravara sledi prevari. Stavbo katero zidajo danes, podirajo pogosto jutri že sami — notranji vihar pa je neutešen in ako ne pade v zadnjem trenutku krinka izpred očíj, je človek izgubljen. To so tragedije, ki se vrše dan na dan, leto na leto. Tragedije so različne le po času, v bistvu pa so si enake. V njih ne nastopajo samo prosvitljeni duhovi, ampak tudi razni parazitje in najnižji sloji, ki izvajajo le stroge konsekvence iz načrtov onih „prosvitljencev“. — A vendar je pri vsem tem resnica samo ena, samo ena rešitev.

Premišljevanje duševnega življenja, ki ga je živelo človeštvo ne samo v preteklem stoletju, marveč tudi še mnogo prej, nam prinaša take misli. Ta duševni preobrat se pa ne pričinja šele pri možu, ki je že v vrtincu življenja, pričinja se že pri mladeniču, posebno dijaku, ki mu je pogled v deželo idej bližji, nego mnogim njegovih sobratov. Kdo naj bi bil bolj dovzeten za vse novo; njegova duša koprne po izpremembah.

Umljivo je torej, da je potreba že v ti dobi naslikati mlademu človeku pot, ki pelje k določenemu cilju. Žalibog, da se pa to v resnici premnogokrat ne dogaja. Že novodobna smer poduka izpodje marsikatero koreninico, ki je pognala iz dobrega materinega srca. Ta prememba se sicer ne izvrši tako naglo, izvršuje se pa, ako ni trdne podlage, že na srednji šoli, gotovo pa na vseučilišču. Današnji srednješolski poduk zahleva, da se izobrazí učenec v vsakem predmetu kolikor mogoče bolj, z

eno besedo, da si pridobi neko enciklopedično znanje. Na točko, da se pri poduka vzgajaj, se ne ozira mnogo, ali čestokrat nič. Posledice takega poduka se pokažejo navadno že v srednji šoli, gotovo pa požene tako drevo svoje bolne izrastke v časih akademičnega življenja. Ako pa je morda še prišel dijak s svežim duhom na vseučilišče, je vendar nevarnost še vedno huda, v gotovem oziru še hujša, ker deluje ta preobrat srednješolca v visokošolca še tem močnejše na duševni razvoj. — Plodovi one zlate svobode, ki je, ako se vživa modro, res prepomembna, so pogosto in prepogosto zopet oni bolni izrastki.

V človeku, ki je baš stopil v življenje, se pojavljajo razni faktorji ki delujejo nanj ali blažilno ali ga pa čestokrat ugonablajo. Mej zadnjimi je tudi oni prenapeti ponos, ki se poraja v mladem človeku in ki je ugonobil že toliko in toliko družih bitij, mej njimi tudi velikih duhov, ki bi v resnici lahko mnogo dobrega storili v prid človeštvu. Ta prenapeti ponos, ki je v gotovem oziru tudi oče raznovrstnih modernih struj in ki noče pripoznavati nad sabo Onega, ki nam je razložil najjasneje pomen našega bivanja, dela duše uporne. On je tudi oče mnogoterega zla, ki dela človeka nesrečnega, in ki mu končno, ko mu je zatemnel razum, vzame tudi vsako energijo. Kje sicer iskati prvi izvor brezverstvu. Reinke pravi: „Der Atheismus scheint mir auf einer inneren Abneigung gegen die Annahme einer Gottheit zu beruhen, auf einer Flucht vor einer unerwünschten Lösung des Welträtsels, auf einer bis ins Pathologische gesteigerten menschlichen Ueberhebung“. Mladenič negira vse, ne verjame ničesar. Človek pa je že tak, da ga samo negacije ne morejo zadovoljiti in tako prihaja ono prazno hlastanje po modernih idejah, ki so se po rodile v glavah raznih „modrijanov“.

Ko sva sedela nekdam skupaj s tovarišem, debatirala in debatirala, a vendar ne prišla do končnega zaključka, s katerim bi se strinjala oba, prišla sva vendar do razpota, kjer so se najina pota razhajala, do vere, vpraša me začudeno: Kdo prijatelj pa ti je zatrdil, da je ravno katoliška vera prava?“ „Katera naj bi sicer bila“ ga vprašam. Tu se je končala najina debata. Vedno se zatrjuje končno v takem slučaju, da je sicer morda še neko bitje, od katerega ima vse izvor, ali to so le fantomi — stavba je že porušena.

Kristus je prinesel na svet nauk, katerega ni mogel ni najmanj izpopolniti kak drug mislec, in o katerem se je izrazil Goethe ki ni bil krščanskega mišljenja: „Mag die geistige Kultur nur immer fortschreiten, mögen die Naturwissenschaften in immer breiterer Ausdehnung und Tiefe wachsen und der menschliche Geist sich erweitern wie er will: über die Hoheit und sittliche Kultur, wie sie in den Evangelien schimmert und

leuchtet, wird er nicht hinauskommen.“ In vendar ali ne čuješ dan na dan od tako zvanih inteligentnih ljudi le še milostno priznanje, da je bil Kristus velik in genialen mislec — njegovo božanstvo pa, ki daje ravno pečat njegovemu nauku, se javno zanikuje.

Da deluje tako ozračje tudi na akademika je umljivo. Treba je le še znanstvenih sleparjev, ki trdijo, da so iznajdbe napredujuće vede v direktnem nasprotju s cerkvenimi nauki in zadnja žilica v že trhljem organizmu se je izsušila. Cerkev zabranjuje svobodo, zavira vsak polet duha, to so besede, ki jih potem čuješ dan na dan iz ust tacih duševno omejenih „prosvitljencev.“ Da bi pa priznali, da ima oni, ki pripoznava Boga kot svojega stvarnika, katerega ne more nihče zatajiti, veliko večje duševno obzorje od onega, ki se zadeva ob vprašanjih od kje? čemu? kot ob nepremične stebre — do tja ne sega njih razum. Tema in gosta megla, ki zakriva začetek in konec — to so meje, v katerih se pregiblje njihov duh.

Tako je torej naziranje velikega dela človeške družbe, mej drugimi tudi dela visokoškolskega dijaštva. Čemu torej razpor, zakaj ne edinost? To so na zunaj lepa vprašanja, ali žalibog prazna, ker temelji needinost na različnosti načel in različnosti ciljev.

Ljudi plaču.

Ljudi plaču, suze liju,
kunu život, kunu svijet,
dok u gori mirno cvate,
mirno cvate nježan cviet.

Ptičice mu pjesme poju,
gorica mu mio stan,
a ja mladjan stanka nemam,
suze lijem dan na dan - - -

O, kada bi ja cviet bio,
cviet ja bio luga mog,
tad bi gore uzdisale
rad života nesretnog. - - -

Sane Kurjaković.

Sama . . .

J. M. Svoboda.

Stiri dni pred novim letom. Trdo zamrzla tla so se tajala, in vlažen, rahel veter je vel po dunajskih ulicah. Toda navzlic temu je jako zeblo. Nebo je bilo oblačno, in vsa znamenja so kazala, da bode snežilo. Bilo je okoli osme ure svečer. Tiho, mirno je bilo že v neki bolj ozki in precej kratki stranski ulici, nahajajoči se med Wiedenico in Favoritnico v IV. okraju. Redke svetilke niso zadoščale, da bi mogle razsvetliti vse kote in koticke, posebno one pri večjih hišnih durih. Zdelo se je res, da so hiše v ti ulici razen treh malih trgovin vse zapuščene. Tu taka tihota, a malo korakov dalje šum tramvajev in omnibusov in različnih drugih vozov; tu na videz nobenega človeka, malo dalje pa na levo in na desno vse polno za opravi, za kruhom podečih se ljudi . . .

A tudi v naši ulici je bilo življenje!

„Daj mi dvajset krajcarjev, kakor si mi obljubil!“ Bil je to ženski glas; prihajal je izza hišnih duri bolj sredi ulice.

„Kaj ti ne pade v glavo!“ Rogal se je oduren, sirov možki glas. „Če nisi zadovoljna, pa redarja pokliči!“

„Daj mi, daj mi, kakor si rekel; sicer te ne pustim od tukaj!“ in zdelo se je, kakor da bi ga prišla za obleko.

„Še to bi manjkalo! Pusti me! Proč! Na, tu imaš!“ sunil jo je od sebe, in duri so zaropotale.

V istem času pa stopi vun na ulico mlad, šestnajstleten dečak v delavski obleki, odet v obnošeno zimsko suknjo. Obraz mu je bil bled in zloben, prezirljiv nasmeh je izražal nekaj grdega na njem. Stopivši na ulico se ozre na desno in levo; tudi nazaj se ozre, kakor da bi nameraval zopet stopiti k durim; toda z besedami med zobmi: „E, saj me tako ne bo videla več!“ obrne se in odhiti proti Favoritnici.

Dva trenutka pozneje se prikaže izza duri na ulico dekle, neodraslo, jedva štirinajst let staro. Malo postoji, ozre se tje proti Favoritnici, in ko ga zagleda, tedaj zbeži za njim. Toda v tem trenutku ji izgine on za oglom. Njen trud je bil brezuspešen; nikjer ga ni zapazila več, ko je prihitela do ogla. Ušel ji je.

„O ti lopov ti!“ sikne med zobmi in grde umazane besede pošlje še za njim; potem pa stopi dva, tri korake nazaj ter se prične, zavedajoča se svoje onemoglosti, jokati. Celo na mzaz je pozabila pri tem, dasi je bila zelo revno in lahno oblečena. Imela je sicer dolgo zimsko suknjico, toda ta je prišla že z drugega života na njen, kajti preširoka ji je bila

in bila je že tudi raztrgana na komolcih in na pasu; glavo je imela zavito v staro, obnošeno ruto; skozi tanke rokavice na rokah pa so ji gledali od mraza ordečeni prsti. Tam pod svetilko je stala in jokala, ne vedoča, kaj bi storila . . .

„Kaj pa ti je, da se jočeš?“ te besede ji zazvené na ušesa, prijazno in ljubeznivo. Prišle so ji tako nenadno, da se jih je kar ustrašila. Nehoté je naredila korak naprej.

Kam pa, kam? Hočeš li bežati od mene?“

Dekle se je obrnilo, obrisalo solze s svojimi raztrganimi rokavicami, oči same pa vprlo v prijazno neznanko.

Čudne oči, čuden obraz je oblila svetloba plinove luči.

Obraz zabuhel, bled, od mraza nekoliko ordečen; a oči, kako topo so zrle iz zabuhlega obličja! Zdelo se je, kakor da bi rinile vun iz jamic. Na pol odprta in na smeh se držeča usta so dajala vsemu izrazu neko drznost, a zajedno tudi neko glupost. Lasje pa so padali na ta obraz izpod rute razkuštrani in v neredu.

Neznanka se je zagledala v ta obraz. Bila je to gospica v priprosti, ukusni, bolj temni obleki, lase na glavi ji je pokrivala črna nizka čepica z kožuhovine, levo roko je imela v ličnem mufu; desno je bila ravnokar vzela iz njega. Gledala je v obraz pred seboj stoječega dekleta. S sočutjem se je k njemu malo pripognila.

„Povej mi no, zakaj si se jokala?“

„Domov ne smem!“ Neuljudno in malo robato so se glasile te besede, izgovorjene v dunajskem dialektu.

„Zakaj ne smeš?“

„Ker se bojim očeta in matere.“

„Kaj si pa vendar naredila, da se jih bojiš?“

„Tepli me bodo!“ in obraz se je dekletu zakremžil na jok.

„Pojdi, pojdi, čemu bi te topli?“

„Krono jim moram prinesiti domov, a je nimam še.“

Ni uprašavala več dalje neznana gospica . . .

„Pojdi z menoj! Kje pa stanuješ?“

„V Taborici.“

„Ali, otrok moj, kako si pa prišla sem tako daleč? Saj je pol ure do tje.“

„On me je zvabil sem. Rekel mi je, da mi da dvajset krajcarjev. In jaz sem šla ž njim; a on mi jih potem ni hotel dati.“ Lahko so ji šle te besede iz ust, kakor da bi jih bila že desetkrat in desetkrat izgovorila . . .

Molčala je gospica in vzdihnila ter rekla sočutno: „Pojdi! Idive! Pelji me proti svojemu domu!“

Dekle je odprlo usta in oči, ko je to zaslišalo, in izraz gluposti se mu je na obrazu še pomnožil.

„Vi hočete iti z menoj?“

„Da!“ Prijela jo je za roko in potegnila za seboj.

Dekle se je pustilo, kakor se je videlo, rado prijeti; pustilo je svojo roko v roki neznanke in šlo je z njo. Obličje pa se mu je nekoliko razjasnilo, in iz oči, ki so se poželjivo vpirale v neznanko, mu je zasijalo kakor nekaj nadeje.

„Te li zebe?“

„O da!“

„Na, tu imaš muf; ogrej si roké v njem!“ Snela si je muf z leve roke ter ga ji izročila. Pričela je hoditi bolj polagoma. Sneg je že priletaval; toda snežinke so se stalile, jedva so se doteknile tal, ki so postajala mokra in blatna.

„Kako se imenuješ?“

„Fani.“

„Tako? No, povej mi Fanica, kaj dela tvoj oče in tvoja mati doma?“

„Mati je perica, oče je zidar.“

„Povej, ali imaš še kakega brata ali kako sestro?“

„O da, še dva brata imam in še eno sestro. Brata sta mlajša od mene in hodita v šolo. Sestra pa ne hodi še v šolo.“

„Ali morata, tudi brata denar prinašati domov kakor ti?“

„Morata morata! Eden trideset, eden dvajset krajcarjev vsak dan.“

„In kaj se zgodi, ako ne prineseta?“

„Tedad sta tepena in brez večerje morata iti spat. Tudi mene tepejo, ako ne prinesem krone domov. In nocoj me bodo tudi topli. In nič ne dobim za večerjo, ker imam samo trideset krajcarjev. In jaz sem tako lačna. Ah, gospica, dajte mi Vi še dvajset krajcarjev!“

Neznanka je molčala in strogo je pogledala na dekle, ki se je pri svojih zadnjih besedah prilizljivo pritiskilo k nji ter se ozrlo z prisiljeno koketno-prosečo kretnjo nanjo.

Dospeli sta do Dunajčice, šli čez Schwarzenbergov most, prišli na Ring ter se obrnili po njem dalje na desno.

„Povej mi, Fanica, znaš li šivati?“

„Nič ne znam. V šoli se nisem ničesar naučila, in potem tudi ne.“

„Zakaj se pa nisi ničesar naučila?“

„Ker mi mati in oče nista pustila, ker sta me vedno le iz hiše podila, da jima denar prinesem domov. In sedaj delajo prav tako z bratoma.“

„Kako si pa ti služiš tisto krono, ki jo moraš vsak dan prinesiti domov?“

„Tako, kakor mi je mati ukazala. Rekla mi je, naj prosim, naj delam, kar hočem, samo da jo prinesem na večer domov . . .“

„In kako si jo danes služila?“

„Trideset kracarjev sem si naprosila, dvajset pa . . .“ dekle je umolknilo in zrló v tla . . .

„Fanica!“ povzela je gospica hitro besedo, „prej si rekla, da si lačna. Glej, tu je kostanjar! Stopiva k njemu, in zberi si kar hočeš, kostanj, krompir ali jabolka!“

„Jabolka, jabolka, gospica!“

„Vzemi jih, kolikor hočeš!“

„Tri si je vzela, potem ko je izročila muf neznani gospici. Ta je plačala jabolka in odšla s Fanico dalje. Kako hlastno je to sestradano dekle obiralo gorka pečena jabolka, drugo za drugim! — Oddehnilo se je, ko je končalo.

Gospica ji poda zopet muf in vpraša: „Povej mi, Fanica, kam hodiš v cerkev k sveti maši?“

„Jaz ne hodim v cerkev; oče mi ne pusti. Pravi doma, da hodijo tje samo oni, ki se jim dobro godi, ki delavce odirajo, ki nas zatirajo; on pravi, da so farji v nji; „farje“ vedno proklinja in niti videti jih ne more. Tudi mati, tudi brata, nobeden ne hodi v cerkev.“

„Pa v Prater hodite kaj?“

„Sedaj ne; pač pa, kadar je lepo vreme. Oh, tam dobim najlažje eno krono Toda . . .“

„Pusti to, Fanica! Ne govori več o ti kroni! Pojdi, idiva na ono stran Ringa!“ Došli sta do mestnega parka. Snežinke so precej priletavale, a topile so se še vedno kar sproti na tleh.

„Fanica“, dejala je gospica dekletu, ko sta prišli na drugo stran, glej zapomi si to ulico, Himmelfortgasse“ in pokazala je na ulico, ki se je ravno pred njima odpirala na Ring. „V to ulico pridi jutri opoldne in poišči št. 19. Tam povprašaj po gospici Mariji Biedermann, veš! Tako se namreč jaz imemujen. — Boš li imela čas?“

„O da! Čas bom že imela. Saj ne smem priti domov, dokler nimam kr—“ spomnila se je, da to ne ugaja gospici; zato je požrla besedo, še preden jo je popolnoma izgovorila. „O prav rada pridem. Vi ste mi tako dobri! Moja mati ni še bila nobenkrat tako dobra z menoj, kakor ste Vi sedaj.“

Poznalo se ji je na izgovoru, da govori resnico. Biedermann se je nasmehljala; ugajalo ji je to priznanje; toda njen nasmeh je trajal le trenutek; zadušil ga je vzdih, ki ji je prišel prav iz srca: „Ubogo, nesrečno dekle! . . .“

Da, čudno se je res zdelo Fanici, da se gospica zanjo tako zanima. Vsi so jo do sedaj ali topli ali zmirjali ali pa milovali. Ta gospica pa je niti ne zmirja niti ji ne očita ničesar. Jabolka ji je kupila in še čelo muf ji je prepustila, dasi gotovo tudi njo zebe. Gotogo, gotovo ji da tudi dvajset krajcarjev, ki ji še manjkajo do krone. — Kako jo izprašuje! Toda nje bi povedala vse, kar bi hotela. Samo, to je spoznala, odgovarjati ji ne zna. Zapazila je, da ji marsikatero besedo ne ugajajo. A navzlic temu jo ima rada, še bolj kakor mater svojo . . .

„Povej mi, Fanica, hodiš li rada prosjačit in iskat novcev, kakor ti je mati ukazala?“

„Oh ne, gospica! To je tako grdo, tako grdo! Toda jaz moram, če ne sem tepena, prav hudo tepena.“

„Povej mi, ali bi šla rada proč od matere drugam, kjer bi ne smela na tak način služiti novcev in kjer bi te nihče ne tepel, ako bi bila pridna?“

„Da, da!“ odvrnila je Fanica kar vsa navdušena. To vprašanje ji je razlilo tako veselo iznenadenost na obličje, da je za nekaj trenutkov izginila celò tista odbijajoča glupost ž njega . . .

Zavili sta z Ringa na levo v ulice I. okraja; dospeli sta v Poštne ulice in po njih na Fran-Josipovo nabrežje. Življenje je bilo tu še jako živahno. Voz za vozom je ropotal čez Ferdinandov most bodisi s te strani Dunavskega kanala na ono, bodisi z one strani na to . . . I naši dve znanki ste krenili proti mostu, čegar podaljšek se je izlival v Taborico.

Na oni strani nakupi Biedermann zopet pri nekem kostanjarju pečenih jabolk za Fanico, ki se jih sedaj ni več branila. Samo željo je izrazila, da bi jih rada nesla domov bratecema in sestrici. Prav rada je ustregla Biedermann ti želji. Kostanjarju je ukazala jabolka položiti v papirnat zavoj; a za Fanico samo jih je še tri kupila. Fanica ji je dala muf nazaj ter s prisrčno zahvalo sprejela jabolka v roké.

„Na kateri števiski pa stanuješ, Fanica?“

Fanica ji je povedala; bila je precej visoka.

„Oh, dete, ti pa imaš še daleč do doma! — Povej mi še, ali bodeš znala priti jutri tja, kamor sem ti rekla?“

„O da, Himmelfortgasse št. 19. Prav gotovo pridem, ker vem, da me čaka tam le nekaj dobrega.“

„Kako moreš to vedeti?“

„Ker bodete Vi tam, gospica! — Zakaj me imate tako radi? — Nobeden me nima rad, Vi me pa imate! — Ah, gospica, prosim Vas, bodite še tako prijazni in dajte mi še dvajset krajcarjev, da bom mogla prinesiti celo krono domov. Mati me bode tepla, oče me bode tepel, ako

je ne prinesem. In mene hrbet že tako boli! Dajte mi jih, gospica, dajte mi jih, prav lepo Vas prosim!“ Fanica se je ustavila, kakor da bi ne hotela iti več naprej. Oči so se ji napolnile s solzami. Proseče jih je vprla v oči Biedermannine, zaupljivo se ji je pri tem približala in se stisnila ob njo. A vendar se je Biedermann skoraj nevedé odmeknila od Fanice; kajti oči so ji bile tako prazne, pogled tako odbijajoč, zaupljivost tako nenaravna, da se je kar stresnila, ko je videla vse to združeno v ti demoralizirani osebeci pred seboj. Toda premagala se je.

„Ne boj se, Fanica!“ odgovorila ji je ljubeznivo; „ne boj se! Nocoj te ne bodo topli doma. Tu imaš dvajset krajcarjev!“

„Prisrčna Vam hvala! Sedaj sem brez skrbi. Sedaj grem lahko domov.“

„Le idi, Fanica, in moli kaj! Znaš li kaj moliti?“

Fanica je molčala in ugibala na tihem, kaj zna moliti.

„Nič ne znam. — O da pač. „Češčena si Marija —“ znam!“ Kako je bilo dekle veselo, da je moglo nekaj odgovoriti. Ves obraz mu mu je zažarel. Biedermann se je zazdel v tem trenutku ta obraz celo lep; zazdelo se ji je, kakor da bi duša v tem trenutku zasvetila skozi materijo. Toda vse to je trajalo le hipce; materija je zopet zakrila dušo; izraz gluposti je zopet sel na Faničin obraz.

„Prav, lepo!“ odgovorila ji je Biedermann prijazno ter položila svojo roko na njene rame. „Moli torej Češčena si Marija —“ sedaj po poti proti domu! Ali boš molila?“

„Da!“

„Tako torej z Bogom! in pridi jutri, veš!“ potrkala je na rahlo po njenem ramenu, pogledala je še prijazno, prikimala ji z glavo in odšla.

Fanica pa je ostala kakor začarana še nekaj trenutkov na mestu in gledala za njo; slednjič se je obrnila, šla dalje in pričela moliti: Češčena si Marija . . .

Bilo je tri četrt na devet. Sneg je vedno bolj priletaval. A Biedermann se ni menila ne za sneg, ne za umazano cesto, ne za ljudi. Hitela je nazaj zopet v I. okraj. Le ena želja ji je polnila srce, želja, da bi Fanica prišla res jutri tje, kamor ji je rekla. In hitela je in hitela, kakor da bi se bala kaj zamuditi. Slednjič je prišla v Himmelpfortgasse, št 19. Stopila je v vežo in v vratarjevo stanovanje. Vrtar je bil doma.

„Je li baronica Eifenbach še na Dunaju?“ to je bilo njeno prvo vprašanje.

„Še, še, gospica, kolikor jaz vem, odpelje se ona šele jutri z Dunaja“, odgovoril ji je vratar.

„Ali pride jutri sem?“

„Tega ne vem. Toda mislim, da ne pride, ker je bila danes tukaj n se je od drugih patrones poslavljala.“

„Imate, prosim, kako pnevmatično dopisnico pri rokah?“

„O da, saj se vedno rabijo! Tukaj, prosim, izvolite!“

„Hvala lepa! Sela je in pisala. Zopet je vstala, poslovila se in odšla. Pnevmatično dopisnico pa je spustila v prvo za to odločeno nabiralnico.

Samega veselja si je mêla roke.

„O da, mora se posrečiti; Bog je zraven!“ zašepetala je polna zadovoljnosti . . .

In zopet je hitela, kajti imela je še daleč do doma. Stanovala je z materjo na Mariahilferici; do tje pa je imela še precej pota.

Biedermann je bila učiteljica na meščanski šoli za deklice v I. okraju. Sedaj je tam poučevala tretje leto. Prišla je na to šolo že tri leta po dovršenih naukih na učiteljišču. Dasi je bila precej vprežena v delo, posvečevala je vendar svoj prosti čas še drugemu, prav tako krasnemu, če ne še krasnejšemu delu, kakor je bilo ono, ki je imela v svojem učiteljskem poklicu. Biedermann je bila tudi patronesa pri patronaži v prvem okraju.

Grozna slika je bila, ki je danes vanjo pogledala. Dasi je čestokrat že zrla v take slike, se ji je danes navzlic temu duša kar zgrozila. In vendar, kako se je veselila, da je pogledala vanjo! Iz srca je bila Bogu hvaležna, da je prav danes popoldne šla posetit svojo prijateljico v IV. okraju, ki je bila tudi patronesa, pa na ondašnji patronaži. Zamudila se je precej pri nji, a prav ti zamudi se ima danes zahvaliti, da ji je prišlo na povratku proti domu deklet pred oči, kakor se jih toliko dobi v gnilem, propalem moralnem življenju med najnižjimi ljudskimi sloji v velikih mestih. To deklet je objemala sedaj njena duša, vse njene misli so bile posvečene le načrtu, kako, Fanico iztrgati blatnemu življenju . . .

In mêla si je roke veselja! Načrt ji je že stal pred duhom; videla ga je tudi že realiziranega pred seboj; videla je novo Fanico pred seboj . . .

In hitela je dalje, sedaj po ozkih, sedaj po širokih ulicah; sedaj skozi gnečo, sedaj sama. Snežinke so padale vedno gosteje. Že se niso več sproti topile na tleh. Tla so se belila. In kakor po mehkih preprogah je šla Biedermann po palem snegu naprej tiho in neslišno, dočim so jo snežinke obletavale, kakor obletavajo metulji krasno cvetlico . . .

Poldne je odzvonilo. Biedermann je bila že davno v Himmelfortgasse, št. 19, v centrali patronažinih podružnic na Dunaju. Lepa, štirinadstropna hiša je to. Lastnina je patronaže. Patronaža te hiše ni kupila; a nikdo ne ve, kdo je bil oni, ki je to hišo patronaži — podaril . . . Njegovo ime stoji zapisano le v časnikih, ki se tiskajo v večnosti . . .

V pritličju hiše na levi strani veže nahaja se vhod v restavracijo, kjer morejo člani in varovanke po znižani ceni obedovati. Tu je bila sedaj Biedermann. Sedela je pri oknu ter se prav živo razgovarjala z neko gospo.

„Glejte, poldne je že odzvonilo, pa še vedno ni Vaše Fanice tukaj. Skoraj gotovo je izgrešila pot, ali pa je doma povedala, kam misli iti, in je radi tega stariši ne pustijo od sebe. In to je zelo verjetno. Kajti to vedò prav dobro, kako kaznjivo je njih postopanje z otroci; in gotovo tudi vedò, da bodo jako občutno kaznovani, ako pridejo policiji v roke.“ Tako je govorila gospa. Sedela je na stolici, zraven Biedermann.

„Ne, ne, gospa baronica; jaz sem prepričana, da pride,“ odgovarjala je Biedermann svoji sosedinji, baronici Eifenbach. „Prav živo mi je včeraj zatrdila, da pride. Sicer pa bi utegnili imeti prav, da jo morda stariši zadržujejo doma. Mislim pa, da bi v tem slučaju ne opravili mnogo. Še preden sem došla danes sem v patronažo, sem se oglasila na policiji ter tam povedala, kako stojé stvari v ti družini. Gotovo poseže policija čim prej vmes, kar bo prava sreča za uboge otroke, in morda tudi za njih nečloveške stariše. Kaj pa mislite gospa baronica ukreniti, ako dojde Fanica sem? Če se ne motim, boste sedaj gotovo hoteli realizirati načrt, ki ste ga hoteli že za božičnico, pa Vas je gospa Erl v tem prehitela.“

„Da, da prav to bi hotela sedaj izvršiti. Res, žal mi je bilo, da me je tedaj gospa Erl prehitela. Pa, prav se mi je zgodilo; čemu sem pre-mišljevala, ali naj vzamem sedaj ali šele mesec pozneje tisto deklico — Adámek se je imenovala, kaj ne? — k sebi ali ne. Ko sem se pa odločila, da jo vzamem takoj, tedaj mi je bila že vzeta. Vidite, prav Bog mi je hotel pokazati, da se v takih rečeh ne sme odlašati. — Ah, kako me je sinoči razveselila Vaša pnevmatična dopisnica! Legla sem že v posteljo in luč sem že upihnila, ko prihiti postrežnica v sobo ter mi pove, da imam potrditi prejem pnevmatične dopisnice. Potrdila sem in ah, kako me je razveselilo, kar sem čitala. Še nobenkrat nisem zaspala v tako lepih mislih kakor sinoči. Kako sem Vam hvaležna, da ste se name zmislili in me tako hitro o tem obvestili! Danes sem se hotela sicer odpeljati za teden dni v Linc k bratu, pa raje tu ostanem. — Samo da bi le res prišla!“

„Gotovo pride!“ ji je odgovorila Biedermann, ki ji je srce veselja kar utripalo, videči, da se njen načrt tako lepo uresniči. Kaj pa namerjate ukreniti ž njo, če smem vprašati?“

„Glejte, gospica, ne daleč od Tullna imam precej obširno posestvo. To je kakor nalašč! Kakor že veste, pri neki seji smo že enkrat spoznali za nabolje, da je treba take demoralizirane deklice, kakor je tudi Fanica, najprej iztrgati iz okolice, ki so se v nji do sedaj nahajale, ter jih poslati vun iz nje v vse drugačno življenje, kakor so je živele do sedaj; treba jih je poslati vun na deželo v dobre, zanesljive roke, da bi se tu vzgojile za čednostno in delavno življenje. Ker pa naša patronaža ne razpolaga s tolikimi sredstvi, da bi si mogla kupiti lastno hišo zunaj kje na deželi, kamor bi pošiljala take deklice, zato se je pri dotični seji dal nasvet, naj vsak član po možnosti sam skrbi, da se takim deklicam v izraženem smislu pomaga. No, hvala Bogu, meni je to mogoče. Vi ste mi dali priliko, da popravim sedaj, kar sem prej zamudila. Omenjeno posestvo bo kakor nalašč za Fanico. Oskrbnica je dobra, pobožna, zanesljiva žena, brez otrok, dokaj piletna že. Mene je pestovala, ko sem bila majhna, in zelo me ima rada. Tudi jaz ji vse zaupam; prepričana sem, da sprejme Fanico z največjim veseljem v hišo. Vse drugo prepustim Bogu in nji.“

„Krasno, krasno! vskliknila je Biedermann in, potisnivša samo sebe popolnoma v ozadje, nadaljevala: „Kako krasno delo napravite s tem gospa baronica! Ah kako lepo, človeka rešiti časno in večno! — Dovolite vendar, da Vam pomorem tudi jaz vsaj nekaj pri tem. Povedali ste da ste se namenili k gospodu bratu, da pa to za sedaj radi Fanice opustite in ostanete na Dunaju. Prosim, ali bi ne bilo mogoče, da bi Vas jaz tukaj nadomeščala in da bi za Vas jaz opravila vse potrebno? Ako bi bilo to mogoče, tedaj bi se pač lahko vseeno mogli odpeljati v Linc, še danes! V tem slučaju bi pisali samo svoji oskrbnici ter ji povedali, da pridem te dni jaz k nji ter ji pripeljem hčerko v vzgojo. Upam, da bi se zadnje še jutri ali pojutrnjem zgodilo, še pred dnevom novega leta. Jaz hočem vse opraviti za Vas ter Vam poslati o vseh svojih korakih natančno poročilo. Ko se bode pa čez teden dnij vračali iz Linca, tedaj lahko napravite ovinek čez Tulln na Dunaj; tako se lahko oglasite pri oskrbnici, da pri nji povprašate po svoji varovanki. Samo za Vaš naslov in za naslov Vaše oskrbnice bi Vas prosila, ako bi izvolili sprejeti mojo ponudbo.“

„Kako ste vendar ljubeznivi, gospica!“ rekla je baronica prisrčno. „Res, rada grem v Linc, da bi zopet videla brata. Prav to, kar ste me Vi sedaj prosili, sem hotela jaz Vas prositi, pa se nisem upala. O da,

prav rada Vam izročim vso zadevo; ne ker bi mi bil poset brata dražji kakor to, ampak ker vem, kako veselje imate Vi z malimi izgubljenimi, zapuščenimi dekleti. Jaz Vam torej —

V nadaljevanju jo je prekinil vratar, ki je povedal, da želi neko dekle govoriti z gospico Biedermann.

„Prosim, pripeljite jo noter!“ odgovorila je Biedermann, ki je vedela, da ne more biti nihče drugi kakor Fanica.

Bila je res. Plašno se je ozrla pri vratih po sobi, ko je videla toliko oči vprtih vase.

„Sem pridi, sem!“ klicala ji je Biedermann, ko jo je zapazila Fanica se ji je približala.

„Kajne, da si gladna? Da? Saj sem vedela. Čakaj, takoj ti prinese!“ poklicala je postrežnico ter naročila kosilo za Fanico. „Sedaj mi pa povej, kje si se toliko zamudila, da prihajaš tako pozno sem. Ali si bila doma?“

„Da, bila sem doma. Mati me ni hotela pustiti od sebe, ko sem ji povedala, kam hočem iti. Potem pa me je vseeno pustila.“

„Kaj Vam nisem povedala, da bo tako?“ opomnila je baronica, ki je nekako prestrašena zrla na Fanico. Predstavljala si jo je vendar vse drugače. Neprijetno je bila presenečena, ko jo je videla pred seboj. — Tiste obnošene, kolikor toliko umazane cunje, ki jih je imela na sebi; blatno, raztrgano obuvalo, raztrgane rokavice; pred vsem pa oni odbijajoči izraz v obličju, in oči ki so tako brez duha zrle v človeka; vse to je tako neprijetno sililo vanjo, da se je nehote pomeknila nazaj, ko se ji je Fanica približala. Prvikrat je videla sedaj tako bitje pred seboj. Toda spomnila se je na zgodbico, ki jo je slišala iz ust Biedermanninih o ti Fanici in polotil se je je samo en čut, ki je potisnil vse druge nazaj — čut usmiljenja. Zatajila se je ter prijela Fanico za roko.

„Ah, kako te zebe!“ rekla ji je sočutno ter stisnila njeno roko v svojo. Kje pa sta bratca tvoja?“

„V šoli,“ bil je kratek odgovor.

„Danes ni šole, Fanica“, pripomni hitro Biedermann. „Danes je še prosto. Ali sta šla onadva še pred Teboj od doma?“

„Da!“

„Ali jima je mati ukazala tudi danes prinesiti trideset in dvajset krajcarjev?“

„Da!“

Postrežnica je prinesla juho. Kako izvrstno je teknila zamrzlemu, gladnemu dekletu! Baronica in Biedermann sta imeli svojo slast in svoj užitek pri tem.

„Povej, Fanica, bi li šla rada proč od Dunaja?“ vprašala je baronica Fanico, ko je končala obedovati.

„O da!“

„Kaj bi ti pa mama rekla?“

„Oh ne govorite mi o mami, gospa“ je pričela Fanica z nekako grozo; mati moja je tako huda! Rekla mi je, da me ubije, ako se komu kaj potožim; ako komu kaj povem, kaj jaz delam. Tudi oče mi je to zažugal. Mislila sem včeraj, da jih razveselim z jabolki, ki mi jih je gospica Biedermann kupila. Pa nič, še topli so me, ko sem povedala, da sem šla ž njo. O, jaz ne grem domov več, ne grem, ne grem! Zakaj nimam take matere, kakor je gospica Biedermann, ali kakor ste Vi, gospa? Vi me imate tako radi, moja mati pa vedno vpije nad menoj, mi žuga, me tepe in peha vedno od sebe, da ji prinesem krono domov. In če ji jo tudi prinesem, pa me še vedno tepe . . .“ solze so se ji udrle iz oči, zakrila je obraz v svoje roke in pričela krčevito ihteti. Vse je povedala, kar ji je ležalo na srcu, kdo ve od kedaj že pripravljeno, bruhniti na dan; bruhnilo je končno, in zato se je mogla sedaj jokati . . .

Baronica je imela solzne oči.

„Potolaži se, Fanica!“ pričela jo je Biedermann miriti, „odslej bo drugače. Tvoja mati te bo morala pustiti od sebe, in ti dobiš drugo mater, dobro in prijazno, kakor bi jo rada ti imela.“

„Kje, kje jo dobim?“ vprašala je Fanica ter uprla svoje s solzami napolnjene oči v Biedermann.

„Glej, ta gospa ti jo je že izbrala, in jaz te popeljem k nji. Ali boš hotela iti z menoj?“

„Oh da; pojdem, pojdem; samo domov ne več, k materi ne več!“ govorila je Fanica ter si brisala solze iz oči, ki so zrle tako proseče, tako zaupno sedaj v baronico, sedaj v Biedermann . . .

Fanica je dobila novo mater. — A sklenilo se je tudi, da se poskrbi na primeren način tudi za bratca njena in za sestrico, kakor hitro bodo stariši primorani, dati jih od sebe . . .

Preden pa je bila Fanica odvedena k novi materi, je šla ona, baronica in Biedermann gori v tretje nadstropje. Tu so stopile najprej v konferenčno sobo. Podolgasta miza s stolicami se je nahajala v nji; prednja stena pa je bila okrašena z veliko sliko svetega Filipa Nerija. Skozi to sobo so šle naprej v drugo, v — kapelico. Svet mir je objemal ves prostorček. Nič posebnega ni bilo na videz v njem. Le tam nad altarjem je stala brezmadežna devic Devica; ponižno je stala na svojem vzvišenem mestu in vabila srca k sebi pred altar, da bi tu molila Njega,

ki jim ga je ona podarila, in ki je sedaj v tabernaklju bival in čakal na srca . . .

In tri srca so se približala pred Njega. Ah, kako se jih je On vzveselil, kako jih je pozdravil; kako milo in krepeneče se je ozrl posebno na eno srce; na ono, ki je potrebovalo najbolj Njegove pomoči; na srce, ki je šepetalo pred Njim le: Češčena si Marija . . .

* * *

Minila je Velika noč za tem in prišla je zopet Velika noč. Bilo je na velikonočni pondeljek popoldne. Krasen dan; zrak miren, solnce toplo, tla suha! Narava je s cerkvijo praznovala vstajenje. In vsak je hitel vun iz mestnih zidov, da bi zunaj njih oprostil svojega duha vseh spon in mu pridobil v probujajoči se veseli naravi novih vzletov.

Le gori v četrtem nadstropju, v hiši nedaleč od Gürtel-a na Maria-hilferici je bilo bitje, ki ni hitelo vun iz sobe ter po stopnicah doli na ulico in po nji naprej uživat prirodo v njenem prerajevanju. Sama je stala Marija Biedermann pri oknu ter nemo gledala dol na živahno ulično vrvenje. Bila je črno oblečena; otožnost je odevala njeno obličje. Vse gre vse gre uživat veselje; tisoče in tisoče vidi, ki prihajajo in odhajajo, a nihče ni sam. Samo ena nepretrgana družba jih je; a vsa ta družba hiti k vživanju vsaj nekaj trenutkov radosti in sreče . . .

Ona pa je sama. Še celo mati jo je zapustila. Oljično nedeljo je bila zadnjikrat skupaj z njo, tedaj, ko jo je spremila na — centralno pokopališče . . . Veliki teden je bil tudi zanjo teden poln solzâ in bolečine. Zbolela je. Sedaj ji je sicer bolje, pa kaj ji to pomaga? Saj ni nobenega, ki bi danes prišel k nji ter ji prinesel vsaj malo razvedrila. Danes pri tem solnčnem vremenu misli vsakdo le nase in na lasten odpočitek. Ona mora ostati doma, dasi bi tako pristrčno rada tudi sama malo šla vun. Prešibko se čuti še, da bi se upala sama to storiti. Ah, da bi bila mati njena še živa, kako bi bilo danes lepo. Tako pa je sama doma . . .

Odmeknila se je od okna. Tisto veselo gibanje doli na ulici; tisto čarobno svetlikanje solnčnih žarkov v oknih poslopij vis-à-vis; tisto sveže in čvrsto prerajevanje, ki je polnilo ves vzduh tje do obzorja, do hribov in gričev Dunajskega gozda, vse to je budilo v nji vedno večje hrepenenje po nečem neznamem ter ji povečevalo vedno bolj čut osamljenosti in zapuščenosti. Sela je k svoji mizi ter premišljala, kaj bi storila. Začela je odpirati predalček za predalčkom, dokler ni prišla do enega, ki je obudil njeno zanimanje. Bila so pisma v njem. Različna pisma. In začela jih je pregledovati in prebirati. Ustavljala se je posebno pri nekaterih. Bila so to ona, ki jih ji je pošiljala Fanica. Kako priprosto a

obenem kako ljubeznivo so bila pisana. V nepravilni nemščini je znalo vendar to dekle izražati vso udanost, vse čute hvaležnosti do-tete Marije, kakor jo je nazivalo.

Teta Marija je bila vesela svoje Fanice; pa tudi baronica je imela svoje posebno veselje ž njo. Velik križ je imela sicer oskrbnica ž njo prve mesece; toda iztrgana iz blatnega življenja, sredi ljubeznivih ljudi, vedno pri delu bodisi tem ali onem, se je Fanica kmalu duševno in telesno pričela krasno razvijati.

Danes je bila pri prvem svetem obhajilu. Tudi teto Marijo je povabila k prisostvovanju. Ali teta se ni mogla odzvati, dasi bi bila to nad vse rada storila. Bolehna je bila še preveč, da bi že mogla tako rano vstati ter iti tje dol do centrale v tretje nadstropje, v tisto nji tako drago, mirno, ljubko kapelico. Hotela se je pa vsega vsaj v duhu vdeležiti. A tudi to ni šlo. Kajti s čutom melanholiije je že vstala; nerazumljiva nervoznost se je je bila polastila ter ji ni pustila, da bi se zbrala in umirila. In tej se je pridružil potem še čut osamljenosti . . .

Pismo za pismom je šlo skozi njene roke. Prišla je do drugih pisem, starejšega datuma. Roka se ji je malo tresla, ko jih je prebirala. Rdečica ji je sempatje šinila na obraz, in celo smehljaj se ji je za hipec prikral na ustna. Toda bolj ko je s temi pismi prihajala h koncu, bolj otožna je postajala in končno se ji solze u derejo iz oči.

„O da, bila sem srečna tedaj! Pa Bog tega ni hotel! je zašepetala ter se zamislila, v solzah na Alberta na svojega nekdanjega izvoljenca, ki je šel pred petimi leti kot suplent gori na sever, a se ni vrnil več; tam gori se je poročil z drugo . . .“

„Moj Bog, moj Bog, kako sem sama, kako sem zapuščena!“

Zopet spravi vsa pisma ter zapre predalček. Njen pogled pa obstane pri dveh slikah na mizi, podajajočih ji rajno mater in rajnega očeta. Toda ko ju zagleda, tedaj se njene oči le še bolj napolnijo s solzami; njene prsi se krčevito stisnejo in zopet razširijo, in Marija prične plakati . . .

„Nobenega nimam, nobenega več, ki bi name mislil! Oh, kako sem sama, kako sem zapuščena“ . . .

Nekdo potrka na vrata. Marija se ustraši, ko to zasliši. Hitro si obriše solze na obrazu, vstane ter odhiti odpret.

„Ah, ti si, Fanica?“

Kako se je izpremenila, od takrat . . . Vzrastla je v zalo, krepko deklico; zdrava rdečica je oživljala njena lica; iz oči ji je sijala udanost in milina. Oblečena je bila v rožnobarvno, priprosto, toda jako ukusno napravljeno obleko.

„Jaz sem, jaz, teta! Prišla sem k Vam, ker Vas danes nisem videla v kapelici. Ah, kako mi je bilo hudo, ko Vas nisem videla: toda gospa baronica mi je povedala, da ste bolni še vedno in da radi tega niste mogli priti. In zato sem prišla sedaj jaz k Vam. Saj niste hudi radi tega?“

„Kako bi mogla biti vendar huda? Pristrčno bodi pozdravljena, dragica moja! Ti me vselej razveseliš, bodisi kadar mi pišeč, bodisi kadar me obiščeš. Prav dolg čas mi je bilo že danes. Bila 'sem tako sama!“

„In jokali ste se tudi, teta? Vaše oči so še vse rdeče. Povejte, teta, kaj Vam je bilo?“ vprašala jo je Fanica ljubeznivo ter jo prijela za roko.

„Poglej tu sem!“ in pokazala je na sliko rajne matere. Fanica jo je razumela.

„Ah, ne jokajte se več! Danes sem tako lepo molila za Vašo rajno mater in za Vas tudi.“

„Tudi zame?“ vskliknila je Marija veselo; tako dobro so ji dele te besede! „Da, da to vem, da me imaš rada; tudi —“

„Rada Vas imam res, teta; nad vse Vas imam rada“, govorila je Fanica milo in pristrčno. „In zato sem sedaj tudi sem prišla. Danes se Vam moram še enkrat iz dna srca zahvaliti, da ste napravili iz mene drugo Fanico. Ah, teta, teta, kaj bi bilo iz mene, kaj bi bilo, ako bi me ne bili Vi tedaj našli in ne pobrali? Kje bi jaz sedaj še vedno živela? Moj Bog! Vam se imam zahvaliti v prvi vrsti, da sem sedaj vsa druga, da sem tako srečna. Vi ste me danes pripeljali k altarju, da sem se tam združila s sladkim Jezusom . . . Oh, kako Vas ljubim, teta, kako Vas jaz ljubim . . .“

In Marija se je začutila objeto, tako rahlo, tako nežno: začutila je lahen, mehek poljub na svojem čelu in njeno srce je vztrepetalo, njene prsi so se napolnile in razširile v neizraznih čustvih. Kajti kakor da bi se bilo, zablistalo v njeni duši, zavedela se je, da je bila Fanica danes pri svetem obhajilu; zavedela se je, da biva sedaj On v njenem srcu. In v istem trenutku se ji je zazdelo, kakor da bi bil prišel On k nji v poset, kakor da bi ji bil govoril On vse prejšnje besede . . . Neznana sladka groza jo strese. „Ah“ se ji izviije iz prepolnih prsi, in, kakor da bi se hotela braniti, skloni se malo z glavo nazaj; toda zopet jo skloni naprej in njena ustna vrnejo prejeti poljub, njene roke vrnejo in sklenejo prejeti objem . . .

Njena duša pa se je potopila v rajsko-sladko blaženost . . .

In Marija se ni čutila več zapuščeno, samo . . .

Liberalizem in njegova „svoboda“.

J. G.

Bilo je menda v drugem ali tretjem razredu gimnazije. Tu smo slišali v zgodovini o vrlih junakih, hrabrih bojih in slavnih zmagah. Prišli smo do druge punske vojske; tu se je naše zanimanje povzdignilo do navdušenja. Razdelili smo se mali junaki: nekateri smo se vneli za Hanibala, drugi za Rimljane. Prišlo je celó do razgovora, da hočemo v dejanju pokazati svojo hrabrost; vendar je ostalo le pri besedah — morebiti je bilo tudi bolj prav tako.

Minulo je od takrat že dokaj let; ako pa sedaj na to pomislim ter vprašam: od kod vendar ono navdušenje, one simpatije za to ali ono stranko? odgovoriti moram, da tedaj pač nisem povpraševal, kateri onih sovražnikov se je bojeval za pravično stvar. Hrabrost Hanibalova nas je vnela, da smo mu želeli nadaljnih zmag. Simpatije so nas ločile.

Pa, že v tistem času sta bila ne daleč od nas dva nasprotna tabora, ki si danes še toliko huje stojita nasproti. Ali mar tudi tukaj simpatije odločujejo? Ne; saj splošno moram reči, da ne. Podlaga nasprotja je namreč tukaj tolika, kakor je nasprotje med lučjo in temo, med resnico in lažjo. Da, liberalizem stoji na temelju teme in laži. Vsi, ki se zbirajo pod liberalno zastavo, odtegujejo se vplivu katoliške cerkve, ki je od Boga postavljena, da uči resnico, večno veljavno, nepobitno resnico. Liberalizem je pa po svojem bistvu stremljenje, ki hoče človeka n celo človeško družbo osvoboditi od vere, od cerkve ter tako od Boga samega; z vsemi silami dela, da bi zatemnil, dá, povse ugasnil luč, ki prihaja iz katoliške cerkve zamenjal resnico z lažjo, pravico s krivico.

Zlasti pa liberalizem v svojem nasprotju proti božji in cerkveni avtoriteti do cela otemnjuje najvažnejše vprašanje, ki si je more sploh kdo staviti na tem svetu: kaj je namen mojega življenja? Namesto luči ponuja ti liberalizem temo, namesto resnice laž, najhujšo laž. Svobodo zahteva, svobodo ima vedno na jeziku; provzroča pa najgorje suženjstvo — zmote in greha. Liberalizem pa izpodbija tudi osnovno podlago edino prave cerkve, ker se bojuje proti načelu: katoliška cerkev je popolna, avtonomna družba, ki ima od Boga pravico, izvrševati svoje posle. — Koliko protislovje, ako predava liberalen profesor na vseučilišču cerkveno pravo!

Verski indiferentizem je liberalni nauk in sad tega nauka. Vera mora po liberalni zahtevi vün iz šole, vera mora vün iz vsega javnega življenja; k večjemu se ji dovoli, da životari kot „zasebna stvar“. Liberalizem sloni na podlagi absolutne avtonomije človeškega uma in neo-

mejene svobode vesti; a resničnosti te podlage še nikdar ni dokazal noben še tako liberalen učenjak. Pa, kako bi neki tudi dokazal kdo resničnost tega, kar je proti zdravi pameti? Prosta volja je z razumom tako tesno spojena, da brez razuma proste volje sploh ni; saj so znane besede: nihil volitum, nisi praecognitum. Ko bi pa kdo zagovarjal svobodo, ki je v nasprotju z razumom, zagovarjal bi očitno zmoto, zagovarjal bi laž. To pa dela liberalizem, ko hoče človeka oprostiti vsake oblasti, vsake avtoritete, proti pravilu zdrave pameti.

Prav lepo označuje list „Divus Thomas“ težnje liberalizma z besedami, ki jih je povzel iz pastirskega lista, ki so ga ekvadorski škofje poslali svojim vernikom: „Il liberalismo oppugna la fede, corrompe la morale, combatte la Chiesa, scalza i fondamenti naturali di ogni società, convertendo in diritti gl'istinti ciechi di nostra natura caduta.“

Pač res; liberalizem izpodkopava blaginjo človeške družbe, pa tudi srečo posameznega človeka, ker mu ponuja napačno svobodo. Ko padeta dva stebra prave človeške sreče, vera in nramnost, kaj more še rešiti celo družbo? Tu pač veljajo sesede:

„Vae segregatis Numine legibus!
Quae lex honesti, quae superest fides?
Nutant, semel submota ab aris
Atque ruunt labefacta iura.“

Kolika nesreča za mladega človeka, če pride pod vpliv liberalnega lista ali časnika! Ta strup mu lahko ugonobi življenjsko moč, še preden se zavé, da vživa strup. Pa posebno hudo pri tem je oni videz prostosti, katerega si nadeva liberalizem: osvoboditi hoče človeka vseh spon, vseh nadležnih vezi, dati mu hoče popolno svobodo, popolno neodvisnost od vseh zakonov, tudi od božjih; s tem ustreza slabemu nagnjenju, hudemu poželenju ter tira tako nesrečnega mladeniča v grozno pogubo. Da bi človek vrgel proč od sebe strupeni list, strupeni časnik, strupeno knjigo, to se mu zdi prostega človeka nevredno; da bi pomislil: ali je pa res to, kar herem? ali je sploh mogoče kaj takega? na to pomisliti ne dobi časa. Da bi se pa celo vprašal ali me more taka divja prostost srečnega storiti? tega mu ni mari.

Ker je po liberalnih naukih um marsikoga silno zatemnel in volja oslabela, ni čudno, da se premnogi ljudje dandanes ne povzdignejo v svojem naziranju o nalogi svojega življenja nad to, kako bi dosegli čast, ali si poiskali dobro službo. Mar se ti ljudje razlikujejo od onih, o katerih govori poganski pesnik:

„sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat —“, in dalje:
„hunc, si mobiliū turba Quiritium
certat tergemini tollere honoribus“ . . .“

Čast, učenost, denar, nasladno življenje, priznanje in prijateljstvo mogočev
— kakor misli isti Horacij:

„quodsi me lyricis vatibus inseris,
sublimi feriam sidera vertice“ —, to je pač najvišje, po

čemer hrepene, to je, v čemer iščejo svojo srečo.

Kako vse drugače vrši nalogo svojega življenja, kdor ni zastrupljen
z liberalnimi nazori, marveč v dejanju kaže svoje katoliško prepričanje.
Ne trga se za puhlo čast, ne trudi se za dobro službo, ne išče sreče v
denarju, ne v nenravnem življenju, ki skruni človeško čast in pogublja
cele narode. Verem katolik hodi v luči, ki prihaja od katoliške cerkve,
katera ga uči, kaj je pravi namen človeškega življenja, vreden, da zanj
žrtvujemo vse svoje zmožnosti, vse svoje delo in trpljenje.

Liberalizem nima moči, da bi vzgojil trdne značaje, ker je po svoji
naravi nasproten pravemu značaju, ki se je utrdil s krepostnim življenjem.
Naj ima človek, ki služi „liberalni misli“, še toliko naravnih zmožnosti,
pridobil si bode mogoče velik ugled pri nekaterih ljudeh; toda kaj vse
to, če manjka neomajne podlage, nepremičnih dobrih načel, utrjenega
verskega prepričanja, iz katerega izvirajo posamezna dejanja. Ker se
poganja liberalizem za popolno neodvisnost od vsake avtoritete, tudi
božje, ne more priznati nikakih nravnih zakonov, kateri ne zavise popol-
noma od človeške volje; le brezbožno moralo, brezmejno svobodno in
radi tega izpremenljivo moralo more priznati. Od todi pa ono strašno
preminjanje resnice v laž, dobrega v slabo, pravice v krivico. Tak je
liberalizem v svoji korenini, tak v svojih posledicah. Da so pa vendar še
ljudje liberalnega mišljenja nekako naravno pošten, naravno dobri, izvira
pač iz nedoslednosti ali nevednosti. Mnogi namreč služijo liberalizmu,
nevedé, kaj je njega bistvo, nevedé, kam pripelje dosledno izveden v
mišljenju in dejanju. Toda dejstvo je, da ta samo naravna poštenost pri
liberalnih ljudeh nima trdne podlage ter je vsak čas v nevarnosti, da
propade, če se vname poželenje, ali če se pokaže kaka korist. Kaj pač
more liberalno mislečega človeka ovirati, da bi ne delal, kar mu prinese
dobiček, navidezno srečo?

Kako naj liberalizmu vdani človek dela na korist človeški družbi,
ko vendar liberalizem v temelju izpodkopava ljubezen do bližnjega ter
uči brezmejno sebičnost in samopašnost. „Freiheit und Gleichheit hört

man schallen“, pravi pesnik; prav res — pa to je le zunanost, sama fraza, med tem ko eden izkuša drugega uničiti, da sebi koristi. To je plod liberalne misli. Omeniti hočem nekaj, kar piše življenjepisec Kornelij Nepos o Alcibiadu. Če beremo o tem izredno nadarjenem Atencu, kako se je znal prilagoditi vsakršnim razmeram, pa kako vihravo, dejal bi „liberalno“ je bilo njegovo življenje, moramo pač vzklikniti: koliko bi bil vendar lahko storil v korist svojih sodržavljanov! Nepos ga označuje: „ad omnes res aptus consilii que plenus, disertus; dalje ga imenuje „temporibus callidissime serviens“. Koliko je dandanes ljudij, ki bi jih tudi nekako mogli primerjati Alcibiadu! Koliko jih je, kateri bi lahko veliko dobrega storili, a ne storé, ker so zaslepljeni in omamljeni po liberalnih naukih, tako da ne vidijo pri belem dnevu, temveč tirajo sebe in veliko drugih v nesrečo. Zlo hudobije je, da hoče vladati, da izkuša pridobiti si privržencev.

Ker je bistvo liberalizma strašna zmota, rekel bi: grozovita laž, ni čudno da kraljestvo liberalizma hrani v sebi silno veliko zmot in laži. Ako to pomislimo, bomo lahko vedeli, koliko je vredna ona „svoboda“ katero hoče liberalizem nekako v zakup vzeti; vedeli bomo, kaj hočejo liberalni ljudje z besedami „svobodna misel“, „svoboda vesti“, „svoboda vere“, „svoboda govora in tiska“, „svoboda pouka“. Vse to je le slepilo kakor sploh vsaka zmota, vsaka laž. Liberalizem trdi, da hoče svobodo, razum in izkušnja pa uči, da mu sledi deloma tiranstvo, večinoma pa neznosno robstvo.

Filozofija.

J. J.

mi mi treba razlagati besede, ki je napisana kot nadpis tega premišljanja. Ljubezen do modrosti je filozofija po svoji vsebini in po svojem imenu. A bolje bi se reklo: ljubezen do modrosti bi prav za prav morala biti filozofija, kar pa dejanski velikokrat ni. Saj je znano, koliko nemodrosti, nespameti in neslanosti se je že spravilo na dan pod imenom „filozofija“. Koliko raznih modroslovskih sestavov je že hotelo osrečevati človeštvo; a uspeh je bil ta, da so zavedli velike množice ljudstva v zmoto, nesrečo in pogubo. Od kod to? Je-li mar filozofija temu kriva? Nikakor ne. Prava filozofija, hrepenenje po pravi modrosti ne more imeti slabih posledic. Tako modrovanje pa, ki širi zmote, ne zasluži imena „filozofija“.

Da je modroslovje med naravnimi vedami najvišja, najimenitnejša, tega mi menda ne bo nihče ugovarjal, kdor le količkaj pojmuje neprecenljivi dar, ki ga je med vsemi zemeljskimi stvarmi edini človek prejel od Stvarnika, kdor ve ceniti zdrav razum. Kdor se hoče ukvarjati z modroslovjem, njemu je neizogibno potrebno, da je nekako prešinjten s hrepenenjem po resnici. Resnico mora iskati modroslovje; če se pa od tega edino pravega namena oddalji, odtuji se temu, kar bi moralo biti po svoji naravi. Ako je pa hrepenenje po resnici odkritosrčno, tedaj se ni bati, da bi človek omagal pri težavah, ki so združene z iskanjem resnice. Toda ni dovolj samo hrepenenje po resnici. Saj vemo, da je prosta volja poleg uma najimenitnejša zmožnost vsakega človeka. Potrebno je torej paziti, da svobodna volja ne zapelje človeka na napačna pota; ni namreč hujšega kakor ustavljati se najdeni ali že znani resnici radi hudobne volje. Popolnoma velja tukaj: „in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis“ (knjiga modrosti 1. 4). Kogar srce je vdano čutnosti, mesenosti, njegov duh se pač ne bo povzdignil do vzvišenih umskih resnic, ali se vsaj ne bo dolgo ohranil v teh visokih sferah.

Kako srečen je krščanski modroslovec, ki stoji na trdni podlagi, katere niso mogli omajati grozoviti viharji devetnajstih stoletij. Puhli misleci pač velikokrat ugovarjajo, da sta si vera in veda nasprotni, a učenjaki in modroslovci, katerih še ni noben brezverec prekosil, so že z lastnim vzgledom dokazali, kako krivičen je oni ugovor. Če je že poganski modroslovec tako lepo izrazil svojo misel o modroslovju, ko pravi: „O vitae philosophia dux, o virtutis indii gratix, expultrixque vitiorum!“¹,

¹ Tuscul. disput. I. V.

kako naj šele sodimo mi, ki živimo v dobi krščanstva, pa tudi hočemo biti prešinjeni z idejami svete vere v mišljenju in dejanju, pa tudi pri tem, ko hrepenimo po spoznanju naravnih resnic. Vera nam ne dela napotja, ampak nas blaži, utrjuje in izpopolnjuje tudi v naravnih vednostih; saj ne verujemo slepo, ampak pametno, razsodno; vemo namreč, kaj in zakaj verujemo. Da, tudi v verskih resnicah ohrani um svojo popolno veljavo; vera nam ni v nečast, ampak v ponos, trdno pomoč pravega napredka.

Jasno je, da ne sodi pravično, kdor se postavi nasproti krščanskemu modroslovju, češ da je enostransko. Le nasprotje proti sv. veri in nevednost v verskih resnicah more kaj takega trditi. Vemo torej, kaj nam je misliti o ljudeh, ki tako krivično sodijo krščansko modroslovje, da je stavijo kot nevednostno v jedno vrsto z brezverskimi sestavi kakor n. pr. Scheler, ki se hoče v knjigi „Die transcendentale und die psychologische Methode“ varovati „der beiden Möglichkeiten, zu denen unsere Zeit nur allzuleicht neigt: skeptische Indifferenz bezüglich aller nicht auf „exactem“ Wege lösbarer Fragen hier, willensmässige Ergreifung einer bestimmten Lösung des „Welträthsels“ — sei die Lösung materialistisch, clerical oder nietzscheanisch — dort“. Slednjič pa ostane, kakor pravi ocenjevalec omenjene Schelerjeve knjige O. Willmann, ona psovka, da je „brutalno“ le na tako imenovanem „klerikalnem“ svetovnem naziranju; pa isti ocenjevalec pravi: „Sie (die clericale Weltanschauung) kann aber auch diesen neuen Kosenamen ohne Beschwerden vertragen“. Pač res. Da bi taki ljudje, ki smatrajo kot klerikalno vse, karkoli zida na trdno versko podlago, pravim, da bi taki ljudje žrtvovali toliko truda in časa, da bi se o stvari preje poučili, predno jo blatijo, bi se pač ne delalo tolikih krivic, ne rečem le sv. veri, ampak tudi filozofiji.

Završujem za danes ta sestavek; le to še hočem omeniti, da je ime filozofija že staro. Pravijo, da je Pitagora to vedo tako imenoval. O vedi sami pa pravi Cicero: *nec quicquam aliud est philosophia, si interpretari velis praeter studium sapientiae. Sapientia autem est, ut a veteribus philosophis definitum est, rerum divinarum et humanarum causarumque, quibus eae res continentur, scientia*¹; zraven pa pristavi: „*cuius studium, qui vituperat, haud sane intellego, quidnam sit, quod laudandum putet* (de offic. II. 2.).

¹ Gl. Allg. Litter.-Blatt X. 1.

Križ na vseučilišču.

J. H.

a vseučilišču v Budapešti so bili po hodnikih na več krajih napravljeni ogrski grbi kot okraski in sicer s krono sv. Štefana. Na kroni se je nahajal tudi križ. Nekega dne so našli skoro na vseh grbih križe ali popolnoma odbite, ali pa zelo poškodovane. Dijaštvo je bilo vsled tega silno razburjeno. Dasiravno nobeno vseučilišče razen dunajskega nima toliko židov kot ravno budapeštansko, in dasiravno verski pokret med akademično mladino ni posebno velik, se je vendar velika množica dijaštva zgražala nad tem barbarskim činom. Tudi najbolj mlačni duhovi so se vzdramili, ker se je zasramoval na tako grd način križ, ki je katoliku znak njegove svete vere. Na mnogoštevilno obiskanim shodu je protestiral velik del ogrske akademične mladeži proti takemu javnemu izzivanju katolikov in proti žaljenju njihovega verskega čuta. Ob enem pa so poslali zborovavci na naučno ministerstvo prošnjo z mnogoterimi podpisi, kjer zahtevajo, da naj se po vseh učnih sobah obesi razpelo, in da naj se deluje na to, da se verski duh med akademično mladino poživí in pokrepi. Akademiki opirali so svoje zahteve nato, da je vseučilišče krščanska ustanova, in da je ogrski narod po svoji ogromni večini krščanski.

Naučno ministerstvo je izročilo vlogo akademičnemu senatu in ta jo je predal juristični fakulteti v preudarek. Ta je nato poročala akademičnemu senatu o prošnji akademikov.

Poročilo, katero je sestavil profesor Viktor Concha, poudarja početkom nekatere historične momente vseučilišča in prihaja potem do sledečih v marsikaterem oziru zanimivih izvajanj:

Fakulteta meni, da je primerno, da se oni želji prosivcev, ki zahteva krepljenje verskega duha med akademiki, ugotovi. Fakulteta sicer želi, da se še nadalje ohrani ločitev verskih in učnih ciljev, ona se zavzema za prosto učenje in raziskavanje na svetnih fakultetah in hoče ta dragi zaklad naroda vedno čuvati in skrbno hraniti. Vse to hoče fakulteta storiti, ob enem pa misli, da s tem dolžnost vseučilišča na polju narodne omike, kjer si morata vera in razum roko podajati, še ni končana.

Budapeštansko vseučilišče je po svoji ustanovitvi katoliškega značaja. Vsled tega je ono poklicano v prvi vrsti gojiti verstvo.

Delovanje uma in pameti se mora tudi na svetnih fakultetah nadaljevati v verskem duhu in vseučilišče mora v okvirju svojega umstvenega delovanja s svojimi naredbami opozarjati, da se morata v možu,

ki je poklican v življenju zasledovati praktične cilje, skladati versko in нравstveno naziranje.

Vseučilišče pripravlja svoje slušatelje za prihodnje praktično življenje, in ko jim podeli doktorat, morajo oni storiti versko obljubo, da bodo svoj socialen poklic zvesto izpolnjevali. Vsled tega to ni več umstven, ampak religiozen čin, ki se mora kot tak tudi na zunaj pokazati. Zato smatra fakulteta kot potrebno, da se z ozirom na promocije v slavnostni dvorani in z ozirom na profesorje, ki so prisegli v posvetovalnici, nahaja križ na mizi.

Nadalje meni fakulteta, da se mora vseučiliščna služba božja iznova vpeljati, ker je bilo vseučilišče ustanovljeno na verski podlagi, in mesto vseučiliščnega propovednika iznova zasesti. Tudi stolica za krščansko filozofijo mora se na filozofični fakulteti iznova ustanoviti.

Ta sklep juristične fakultete je jako zanimiv pojav za našo dobo. Iz njega se vidi, da so tudi krogi, ki se ponašajo z visoko naobrazbo, nekoliko drugačnega mnenja o verskih stvareh, kakor se pa splošno trdi. Tukaj je nastopila cela učenjaška korporacija, in udarila na odločno versko struno. To naj si pred vsem zapomnijo tisti, ki pravijo, da ima dandanes vero samo še nerazsodno ljudstvo. Pokazalo se je zopet tukaj, kakor že prej večkrat, da veda ni nasprotna veri, ampak da se vera in veda nekako izpopolnjujeta in obe skupaj napravita človeka v v neki gotovi meri popolnega.

Temu sklepu pridružila je se tudi bogoslovska fakulteta, dočim sta se modroslovska in medicinska izrekli v nasprotnem smislu. Vsa zadeva je prišla nato še enkrat pred akademični senat, ki je sklepe juristične in bogoslovske fakultete zavrgel in se priklopil izjavam medicinske in filozofične fakultete, ki sta bili nasprotni prošnjam akademikov.

Časopisi poročajo, da se je to zgodilo le vsled tega, ker je senat glasoval v nenavzočnosti rektorja in še nekoliko drugih članov senata, ki bi bili gotovo glasovali za načrt juristične fakultete. Toda nekateri člani senata delali so nato, da se je ta točka obravnavala takrat, kadar je bilo njim po volji. Vsled tega je kmalu nato rektor, obenem profesor cerkvenega prav a odložil svojo čast. S tem je bila cela zadeva končana.

Končno še nekaj k sklepu juristične fakultete. Posebno zanimiv je oni stavek, ki poudarja, da je budapeštansko vseučilišče vsled svoje ustanovitve katoliškega značaja. Toda ne samo budapeštansko, ampak skoraj vsa vseučilišča, kar jih obstaja, razen onih, ki so se ustanovila v najnovejšem času, so katoliškega, oziroma verskega značaja.

Da je temu res tako, pričuje zgodovina ustanovljenih vseučilišč. Vsako vseučilišče, razen dveh ali treh starejših, je moralo imeti papeževo

pismo, kjer se dovoljuje ustanovitev, to je da se sme predavati „studium generale“, kar pomeni toliko kot vseučilišče. Papeži so taka ustanovna pisma jako radi izdajali in so celo večkrat novoustanovljenemu vseučilišču naklonili dohodkov iz cerkvenega premoženja, da so vseučilišča laže uspevala. Oni so tudi branili profesorje in dijake pred lakomnimi vladarji, ki so se hoteli večkrat polastiti premoženja dotičnih vseučilišč. Da, papeži so celo na lastne stroške ustanovili več vseučilišč, tako so bili navdušeni za znanost in vedo. Za vsako vseučilišče je imenoval papež svojega kancelarja, ki ga je nadomeščeval in ki je navadno tudi promoviral. Promocije so se vršile v cerkvi.

Prvotni verski značaj vseučilišč je torej dognana stvar. Današnji moderni čas je seveda vse kar je količkaj dišalo po veri odstranil, tako da so dobila počasi vseučilišča, ki so bila prvotno eminento verske ustanove, popolnoma brezverski značaj.

Veselo znamenje pa je, da so začeli gotovi krogi uvidevati, da se je s tem zavrnil prvotni pomen vseučilišč, kakor nam kaže dogodek v Budapešti.

Sedaj!

ad mano sanja maj - - -
 Mladosti solnce lije
 preblazeni sijaj
 nebeške harmonije,
 da v duši zgrinja se
 dežela poezije - - -

Sedaj, sedaj
 še cvete maj . . .
 kar bilo je, povito je
 v mamljivi sen,
 kar bo, pa še prikrito je
 v oblak meglen.

Zato moj duh,
 pokaži moč,
 sedaj deluj
 oživiljajoč
 potrtega rojaka,
 ki v sužnji noči plaka,
 da boš razgnal
 oblak teman
 in v duši vžgal
 mu jasen dan!

L. Pogačnik.

Glasnik.

K ženskemu gibanju na dunajskem vsenčilišču. Vseučilišče se jim je bilo odprlo, in prvo, kar so naredile, je bilo, da so po zgledu moških kolegov ustanovile svoj „Studentinnen-Verein“. Z velikim pompom je stopil ta „Verein“ v svet; povsod je razglašal svoje rojstvo in vse je ukrenil, da bi ga kdo ne prezrl. Posnemal je svoje tovariše moškega spola celo v tem, da je priredil svoj ples. „Studentinnen-Verein“ je obetal zelo mnogo. In res, prišlo je drugo leto: „Verein“ ni priredil nobenega plesa več; vsak je bil prepričan, da dela toliko bolj, toliko uspešneje na tihem; „Verein“ je molčal. Prišlo je tretje leto, in „Verein“ se je zopet oglasil. Vsi so zastrmeli, kajti pozabili so že skoraj nanj. A zastrmeli so, ker se je „Verein“ sedaj oglasil v — zadnje; javil je svetu samo, da se — razpušča, in sicer radi tega razpušča, ker kažejo člani, oziroma njih vrstnice premalo — zanimanja zanj. Tako je umrl ta „Verein“ in sedaj ga ni več....

Ne bi se tega tu omenjalo, ako bi ne bil s tem združen nek drug vrlo zanimiv pojav. — „Iste pravice doseči in uživati, kakor jih uživajo moški“, ta želja, ta klic je pričetkom ženskega gibanja privel marsikatero osebo ženskega spola do ekstrema, da je hotela tudi na zunaj vse na sebi odstraniti, kar bi jo spominjalo na žensko; celo obleko je zamenila z moško. Te amazonke so imele le toliko uspeha, da so druge ženske uvidele, da na tak način ne dosežejo posebnih pridobitev; krenile so na drugo, primernejšo, pred vsem njih spolu odgovarjajočo pot; na ti poti korakajo vztrajno, a uspešno vedno dalje.

Nekaj enakega je opazati tudi na našem vseučilišču. „Moškim biti v vsem enake“, s to devizo so prišle na vseučilišče; zato so si ustanovile svoje zbirališče — svoje društvo; zato so si tu določile celo svoje znake, ki bi pod njimi nastopale na zunaj i. t. d. i. t. d. A ekstaza je minila, tedaj so uvidele, da so one še vedno ženske, četudi so se jim doprle slušavnice na vseučilišču. Pričele so se torej zopet vesti kot ženske. Društvo pa, ki je bilo ustanovljeno za amazonke, je razpadalo vedno bolj in bolj, dokler se ni radi pomanjkanja članov prostovoljno razpustilo. — In sedaj so se oklenile, kakor se zdi, druge devize: „vživati sicer na vseučilišču iste pravice, kakor jih uživajo moški, toda vživati jih kot ženske. Učimo se kakor moški, a nastopajmo kakor ženske!“ Tako so pričele delati vsaj naše Nemke, kajti inozemke, posebno Rusinje in poljske židinke, te so še vedno naziranja, da si pridobé vpljavo in vpliv, ako se vedejo, kakor da bi ne bile ženske. No, brez dvojbe se more že sedaj konstatirati, da so prve na boljšem potu, ki si na njem pridobivajo vedno več ugleda. Na takem potu jih nobeden ne bode motil; tu ostanejo vedno ženske s svojimi slabostmi sicer, a tudi z vsemi svojimi ljubkostmi; nič odurnega, nič odbijajočega ni zapaziti na njih; s svojo pridnostjo pa imponirajo vsem.

Tako se se pričele posvečevati vedi. In ta pot je gotovo edino prava. Nihče jim tu ne bode delal zaprek, nihče se tudi nad tem spotikal, da pohajajo vseučilišče. Ženska je človek kakor je moški. Vsak človek pa ima pravico in celo dolžnost, kolikor mu možno in svojemu

poklicu primerno, spopolnjevati se duševno ter stremiti za spoznavanjem resnice. Resnico pa nam nudi veda; veda nam zajedno podaja tudi podlago, ki na nji iščimo resnice vedno dalje in dalje. Zatorej ima tudi ženska vso pravico, iskati resnice, posvečevati se vedi in — ker se more to storiti za sedaj najuspešneje le na vseučilišču — tudi obiskovati vseučilišče. Neumno pa bi bilo, ako bi se hotela te pravice posluževati posnemaje moškega v njegovih mnogokrat bedastih zunanostih.

Pomenljiva je bila torej vsekakor prostovoljna razdružitev „Studentinnen-Verein“ a, kajti natanji opazovavec je videl v nji znak, da so slušateljice na dunajskem vseučilišču zapustile pot, ki so jo izpočetka nastopile, ter da so krenile na drugo, gotovo boljšo in lepšo pot.

J. M. Sv.

Jug. Na Dunaju je zagledal v januarju beli dan list, kojega uredniki jako mnogo obljubujejo. — Na Slovenskem se pogreša list, ki bi „prinašal“ članke o vseh važnih pojavih človeške kulture in opozarjal Slovence posebno nato, kar zadeva njih koristi in narodni razvoj. — Vse to pa je prenehalo zdaj, ko je začela izhajati na Dunaju moderna slov. revija „Jug“.

S tem pozivom se obrača „Jug“ na slovensko občinstvo. Ker je za nas list zanimiv še posebno radi tega, ker so, kot se čuje, sodrudniki po večini nekateri visokošolci z Dunaja in Prage, pečali se bomo morda ž njim podrobneje v prihodnje.

List se hoče držati nepristransko, ker pravi že v začetku, da hoče biti neodvisen; želeli bi bilo, da bi že takoj v začetku natančneje preciziral svoje naziranje. V dunajskih pismih udriha sicer po liberalizmu, v katerem „ne odločuje srce in pravica, ampak strast in brozobzirna sebičnost“. O današnjem časopisju pravi, da ga izdajajo „večinoma denarni špekulantje, ki nimajo nikake omike in si hočejo pridobiti s časopisom samo bogastva. Najmejo si par literarnih hlapcev, ki pišejo noč in dan na njih povelje samo to, kar mika in vzbuja radovednost občinstva“. Že v enem prejšnjih člankov pa se ogreva za Darwinovo descendenčno teorijo, ki je razpodila teme in megle“, primerja jo s solncem ki „vzhaja čim dalje više“ in „stoprav imamo jutro in vendar, kako je jasno in svetlo.“ V nastopnem razmotruje razvoj descendenčne teorije, za koje najstrože dokazano konsekvenco smatra ravno darwinizem. V kako kratkem času je prisijalo tudi med Slovence rešilno solnce, ki bo prepodilo megle! Že iz začetka še obljubljenih člankov torej lahko pričakujemo kak bo oni završetek, ki se bo pečal s protivniki darwinizma, ker bi sicer tudi Slovencem tako malo časa sijalo ono jasno solnce.

V ravnokar izešli drugi številki pa se odkrito priporoča inteligentnim Slovencem materijalist Häckel, mož, kateremu se je neki javno dokazalo sleparstvo v znanstvu.

O Hettingerjevi apologiji se izraža „Jug“ porogljivo, češ da taki dokazi človeku, ki je malo globlje pogledal v naravoslovje in knjige ne imponirajo. . . . V bolj jasni luči pa se je pokazal v zadnji številki, — a o tem prihodnjič.

— a —

Ná graškem vseučilišču je nastala letos takoj začetkom semestra kriza v akademičnem senatu. Ondi posebno cvete prostost kakor jo

razumejo in vdejstvujejo liberalci in ki se da na kratko izraziti v besedah: pravica je moč.

Na nemških vseučiliščih je navada, da pridejo k rektorjevi inavguraciji nemška dijaška društva v „Wichsu“, to je v svoji slavnostni burševski opravi. Tako se je godilo tudi v Gradcu, dokler niso nemški nacionalci pred nekaj leti nemški katoliški zvezi „Carolina“ s silo zabranili dostop k inavguraciji. Odslej se „Carolina“ ni udeleževala oficijelno inavguracije.

Letošnji novoizvoljeni rektor, profesor Weiss pa se je hotel porobu postaviti nemško nacionalni gonji, ki hoče, da ji je pokorno vse kar ne trobi v njen rog. Stavil je torej pri seji akademičnega senata zahtevo, da se dovoli tudi „Carolini“ udeležba pri inavguraciji. Akademični senat pa je prišel pri tej točki v zagato. Imel se je odločiti ali za rektorja ali za nemške nacionalce. Če bi zagotovil udeležbo Carolini, prišel bi v grozno zamero pri svojih dosedanjih ljubljencih nemško nacijskih dijakih, če bi pa odločil proti Carolini, bi pustil na cedilu svojega rektorja. In učeni profesorji graškega vseučilišča so raje pustili na cedilu svojega rektorja, katerega so si malo časa poprej sami izvolili, kakor pa da bi glasovali proti terorizmu nemškonacionalnih kričačev. Rektor je nato predlagal, da naj se inavguracija vrši tako, da se dijaškim-društvom sploh prepove prisostvovati v slavnostni opravi. Toda niti tega senat ni hotel vzprejeti. Rektor je seveda vedel, kaj mu je storiti pri takih razmerah, kjer ima nekaj kričačev več oblasti, kakor pa rektor in je odložil svojo čast. Kakor se čuje je pa pozneje preklical svojo demisijo. V koliko so se razmere izprimenile, ni še znano.

Posledice takih razmer se pa že tudi tako očitno kažejo, da gospodo samo obdaja strah. Število dijakov se namreč rapidno krči. Posebno število medicincev se je tekom zadnjih semestrov znižalo skoraj za polovico. Umevno je tudi, da se dijaki odstranjujejo iz vseučilišča, kjer jih zasramujejo radi njihove narodnosti, kjer jim ni mogoče mirno živeti, ako kažejo očitno svoje versko in narodno prepričanje, kjer jih celo izključujejo iz znanstvenih društev, ako niso pristno nemško radikalni. Čudno pa je, kako da naučno ministrstvo ničesar ne stori proti ti gonji, ampak mirno gleda, kako se krati drugim postavno jim zagotovljena pravica in kako vsled tega propada ugled vseučilišča. Nemški časopis „Hochschul-Nachrichten“, ki je bil še pred kratkim časom več v ognju za graški akademični senat, je prišel do prepričanja, da je ta gonja vendarle krivična ter je prinesel dolg članek proti postopanju graškega akademičnega senata. Članek zaključuje z besedami: „pravica ostane pravica, ki se ne da ne zavijati ne upogniti.“ Ni čuda, da se na južnem Štajerskem vedno glasneje ponavlja klic: „proč od Gradca“.

H.

Vseučilišče v Črnovicah je obhajalo 2. decembra 1900 petindvajset-letnico svojega obstanka. Vseučilišče v Črnovicah je bilo ustanovljeno leta 1875, v spomin stoletnega združenja Bukovine z Avstrijo. Učni jezik na vseučilišču v Črnovicah je nemški, dasiravno je v celi Bukovini razmeroma jako malo Nemcev, dočim Rusini, katerih je v

Galiciji in Bukovini okoli 3 milijonov, vlado komaj do tega pripravijo, da jim da kako gimnazijo. Vseučilišče ima letos v zimskem tečaju 443 slušateljev in 3 fakultete, kajti medicinske fakultete nima. K 25-letnici, ki se je praznovala precej slovesno, prišel je naučni minister, zastopniki vseučilišč: Dunaj, Gradec, Innsbruck, Krakov, Levov. Rektor vseučilišča profesor Hauke, je povdarjal važnost vseučilišča za Bukovino in omenjal. kolikega pomena je vseučilišče vsled tega, ker je nemško in da ima kot tako nalogo širiti nemško znanost proti vzhodu. Govoril je nato še naučni minister, ki je povdarjal splošni pomen vseučilišč. Kot spomin na petindvajsetletnico se misli ustanoviti azil za revne dijake, po zgledu dunajskega „Studentenheima“.

H.

Katoliško vseučilišče v Freiburgu se, kakor je razvidno iz pred kratkim izešlega poročila prav lepo razvija. Imenik učnega osobja zaboležuje dokaj prememb. Med drugimi je nastavljen na bogoslovni fakulteti princ Max, vojvo da saški, kot profesor liturgike in cerkvenega prava. Tudi osobje juristične fakultete se je nekoliko izpremenilo. Mesto prof. Koschembahr Lyskowskega, ki je bil pozvan na levosko včeučilišče je prevzel prof. Carazzeti in mesto prof. Periera, ki je bil imenovan zveznim svetovavcem (Bundesrichter), baron Philipona.

Število profesorjev znaša 57. 19 je Švicarjev, 14 iz Nemčije, 9 Francozov, 8 Avstrijcev, 2 Holandca in po eden iz Rusije, Španije, Belgije, Luxemburga in Italije. 91 predavanj je v nemščini, 41 v francoščini in 21 v latinščini. Slušateljev je 380. Po narodnosti je izmed 326 imatrikuliranih 198 Švicarjev, 178 inozemcev in sicer 83 iz Nemčije, 27 iz Rusije, 18 iz Avstrije, 14 iz Bulgarije, 8 iz Francije, 6 iz Luxemburga in po pet iz Sev. Amerike, Holandske in Rumunije ter po 3 iz Italije in Turčije, 2 iz Angleške in 2 iz Švedske. Število slušateljev narašča vsako leto.

— a —

Nemiri na ruskih vseučiliščih. Med slušatelji najimenitnejših ruskih vseučilišč je zopet izbruhnil vihar podoben onemu pred 2 letoma. V Petrogradu in Kijevu so bila že več ali manj hrupna zborovanja. Policija je aretirala v Kijevu okolo 150 in v Petrogradu nad 80 dijakov. Kakor se čuje je zapretila najvišja oblast, da bode postopala v slučaju, da se nemiri ne poležejo, z vso energijo in strogostjo ter vteknila dijakе eventualno v vojaštvo in jih poslala na vzhod. Več dijakov je že bilo radi tega res slično kaznovanih. Toda tudi to grozilo dijaštva ni umirilo, tako da se bodo pričeli bržčas nemiri, ki gotovo ne bode zaostajali za onimi pred dvema letoma.

— a —

Demonstracija proti prof. Toldtu. Profesor Toldt je letos dekan medicinske fakultete; kot tak radi svojega strogega postopanja ni pri večini dijaštva nič manj kot priljubljen. Brezobzirno je odpravil razne udobnosti, katere so se do sedaj rigorozantom vedno dovoljevale, tako n. pr. da si je smel kandidat v nekaterih predmetih izbirati profesorja — izpraševatelja, ali če je kdo izpit moral ponavljati, da se mu je dovolilo pred postavnim rokom to storiti. Zato je eden del dijakov uprizoril v Toldtovi dvorani pred začetkom predavanja burno demonstracijo, tako da je moralo predavanje ta dan izostati. Celo uro se je kričalo „Abzug

Toldt“ in demonstrantje, po večini židje, so s takimi in sličnimi vskliki, kakor je to sploh običajno, kazali svojo nevoljo proti, še pred kratkim zelo slavljenemu, svobodo — in prostomiselnemu profesorju.

Toldt je bil namreč za časa Bادهñijevih nemitrov rector magnificus in je odločno zastopal stališče nemških in socialističnih dijakov. Po političnem prepričanju je Toldt nemški nacionallec, zato se mu je šla takoj po demonstraciji poklonit deputacija nemško nacionalnih akademikov.

Nato se je razširila mej dijaštvom govorica, češ, da se je pri tej priliki Toldt jako ostro izrazil zoper žide in da je rabil celo izraz „Judenbande“. To pa se je pozneje od kompetentne strani zanikalo. Drugi dan je Toldt kot dekan razglasil oklic, v katerem pozivlje dijaštvo, naj se vsakdo pritoži postavnim potom v dekanatu, če misli, da se mu godi krivica; on da je pripravljen, vsak slučaj predložiti posebni komisiji v razsodbo. Če se je kdo pritožil, nam ni znano.

Kot profesor je Toldt pravičen tudi Slovanom.

D.

Akad. senat proti odloku niž. avstr. dež. šolskega sveta. Pred dobrim mesecem je izdal niž. avstrijski dež. šol. svet odlok, v katerem se naroča profesorjem in ravnateljem srednjih šol, naj kolikor možno preprečujejo občevanje srednješolcev z visokošolci, ker se tudi med srednješolci vedno bolj razvijajo nacionalno ekstremne ideje. Tudi naj se dijakom, ki niso v tem oziru zanesljivi ne daje lekcij. V preteklem letu so namreč prirejali srednješolci demonstracije, ki so bile popolnoma nasprotne patriotičnemu čutu. Ta odlok je seveda povzročil ogorčenje srednješolcev, kakor tudi njih voditeljev visokošolcev. Odposlali so radi tega deputacijo k rektorju dunajske univerze Schrutki pl. Rechtenstamm s prošnjo, naj akad. senat izreče o odloku svoje mnenje. V seji 18 jan. se je izrazil akad. senat proti odloku dež. šolskega sveta. V dolgi resoluciji, v kateri se povdarjajo posledice katere bi imel odlok na nadalnje obnašanje dijaštva visokih šol, se izraža končno misel naj se oni odlok dež. šolskega sveta anulira. Pretekli mesec pa je šla k naučnemu ministru deputacija profesorjev iz tehnike, ki mu je izrazila podoben nasvet in prošujo. — Pred nemškonacionalnimi dijaki ima celo akad. senat strah.

—a—

Zanimivosti iz tabora liberalnih visokošolcev. Slovensko akademično društvo „Slovenija“ je imenovalo pred nedavnim časom dr. Ivana Tavčarja za častnega člana. Stvar sama na sebi ni prav nič čudna; vsako društvo ima svoje častne člane, tako tudi Slovenija. Toda nekaj družega je, kar nas zanima pri tem imenovanju: oseba imenovanega častnega člana in način imenovanja samega.

„Moje ime je program“, je zaklical dr. Tavčar v ljubljanskem mestnem domu. In kak program je to? Smrtno sovraštvo do katoliške cerkve, do duhovnov, spojeno z vražjim talentom razdirati vse, kar je slovenskemu narodu v prid. Kdor bere njegovo glasilo „Slovenski Narod“ in ni še prav popolnoma slep, mora to priznati. In tega moža, ki je velik le v razdiranju, ki se druží v Ljubljani z Nemci, izvoli „slovensko“ akademično društvo za častnega člana? Žalostna vam majka!

Tudi način, kako je bil izvoljen najnovejši častni član „Slovenije“, je zanimiv in kaže ob enem, da Tavčarjeva stranka tudi v „Sloveniji“ nima bogve koliko zaslombe.

Koliko da ima „Slovenija“ članov, ne vemo. Denimo da jih ima 60. Pri slavnostni seji, pri kateri so hoteli izvoliti dr. Tavčarja za častnega člana, je bilo navzočih 29 (reci devet in dvajset) članov. Od teh je glasovalo 20 (reci dvajset) za Tavčarja, devet pa je bilo proti.

Za danes zadostuj samo to. Značilno je, da si upa akademično društvo ponuditi častno članstvo, ki je sklenjeno s tako manjšino udov, in značilno je tudi, da sprejme dr. Tavčar to imenovanje. Morebiti ga ga pa ne bo? Jaz in še marsikdo bi ne! Prihodnjič kaj več o tem in še o čem drugem!

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju je imelo nedavno svoj 13. občni zbor v dvorani „Slovenske Besede“. Po pozdravu predsednika g. Pukl-a sta poročala gg. tajnik dr. Vidic in blagajnik dr. Seshun o delovanju društva l. 1899/1900. Društvo je v vsakem oziru napredovalo. Natančnejša statistika izide v kratkem. Pregledovavca gg. dr. H. Globočnik pl. Sorodolski, c. k. dvorni svetnik in amanuensis dvorne knjižnice dr. J. Mantuani, sta pregledala knjige in blagajnico in našla vse v redu. Blagajniku g. dr. Kl. Seshunu je občni zbor izrekel posebno zahvalo za trudapolno delovanje. Odboru se je dal absolutorij. Toplo zahvalo je izrekel zbor slovenski žurnalistiki, sl. dež. zboru kranjskemu, sl. posojilnicam, osobito posojilnemu in hranilnemu društvu v Ptujju za izdatne podpore. Med onimi, ki so za društvo pobirali so imenovati: Gg. poslanec V. Pfeifer, France Dolenc v Mariboru, dr. E. Volčič v Rudolfovem, dr. J. Rosina v Ljutomeru, gospica Mici Duller, učiteljica v Št. Vidu pri Ptujju. G. L. Schwentner je iz zapuščine umrlega slovenskega pesnika g. D. Ketteja društvu poslal znatno svoto. Večje darove so postali: G. Anton pl. Sušič, c. in k. polkovnik v p. v Celju, gospa Ana Šabec roj. Abram v Trstu, gospa Pavlina Pajk v Ljubljani. G. dr. Henrik Tuma, dež. posl. in odbornik je društvu pristopil kot ustanovnik. — Pri volitvah je na predlog g. dr. Seshuna dosedanji predsednik g. Jakob Pukl bil enoglasno zopet izvoljen. V odbor so bili izvoljeni: I. podpreds. dvorni svetnik g. Dr. Fr. Ploj, II. podpredsednik dr. Fr. Simonič, I. blag. g. d. Seshun, II. blag. g. dr. J. Babnik, I. tajnik g. dr. Fr. Vidic, II. tajnik g. Ivan Luzar, in gg. dvorni svetnik dr. Vl. Globočnik pl. Sorodolski, monsigr. Fr. Jančar, Ž. Sežun. Pregledovavci gg. Iv. Srnovec, višje sodnije svetnik, dr. Janko Hočevár, odv. kand., dr. J. Mantuani, amanuensis. Pregledovavcev namestniki gg. Jak. Blatkovič, Al. Karba, Jos. Premeru; odb. namestniki: gg. dr. M. Murko, dr. J. Povšič, dr. Anton Primožič. Društvena pisarna je: Dunaj I. Singerstrasse 7.

Radikalizem in fanatizem.

J. Š.

a dva pojma se veliko izprehajata po naših listih, se zato tem manj jasno umevata in se postavljata včasih na najneprikladnejša mesta. Ravnajočim se po duhovitem izreku papeža iz preteklega stoletja, se nam zdi potrebno skušati od časa do časa posvetiti v moderno kolobocijo pojmov in jim tako po svojih skromnih močeh pridobiti tudi mej našim dijaštvom pravi pomen. Od tega je namreč odvisna točna kritika in sodba ter jasno umevanje stvari same.

Pojem radikalizma se določi lahko na več načinov, kakor se ga pač vzame — iz te ali oni strani. V prvotnem, strogo filozofskem smislu je radikalizem princip, čigar bistvo je: priti vsakemu pojavu, vsaki stvari do njenega bista, do jedra in to jedro postaviti kot glavno, kot bistvo stvari — vse drugo pa smatrati za stransko, za accidens. Nedvomno je, da je ta princip — pravi, ker ima svoj smoter v konstatiranju resnice. Ta radikalizem je prinesel povsodi, kjer je prišel do veljave, napredek v spoznavanju resnice; na teološkem in filozofskem polju je rodil že zdavnaj ogromno dobrega sadu in temu principu ima zahvaliti cela moderna znanost svoje trumfe. Bistveno ločiti od nebitvenega, glavno od postranskega, jedro od lupine — je podlaga vsemu zdravemu napredku. Da, cela omika sloni na tem principu, ako obstaja omika v osvoboji človeške duše iz materije — t. j. nebitvenega in v prodiranju v njeno bistvo, t. j. nadnaravnost. Cilj omike je nadvlada duše nad materijo, je kraljevanje razuma v duševnem življenju. Predmet razuma je vse, kar leži izven njega, njegovo delovanje pa obstoji v ločenju bitvenega od nebitvenega, ali z drugimi besedami v spoznavanju resnice.

Potemtakem je radikalizem način delovanja razuma. Kjer in kadar deluje v našem življenju zgolj razum, takrat smo vedno radikalni. In čim bolj je naš razum poostren, globok — tem radikalnejši smo. Pred nami stoji pojav; takoj se ga polasti razum in izkuša prodreti v njegovo bistvo. Zato sledi po verigi vzročnosti do njegovega prvega vzroka ali korenike. To je radikalizem. Nasprotno stoji pred razumom od njega spoznana resnica. Tudi tu sledi logiško pot in pride do skrajnjih konsekvenc. In mi pravimo tudi v tem slučaju: posledice smo izvajali radikalno.

Radikalizem pa seveda more kakor koristiti, tako tudi škodovati. Ako je namreč princip, iz katerega izvajamo radikalno posledice, napačen, tedaj je gotovo vse, kar iz njega izpeljujemo, napačno, slabo in vsled tega škodljivo. In sicer čim radikalnejši smo v izvajanju slabega principa, tem hujše posledice ima izvajanje v življenju. To stopnjevanje nam služi vedno, ako hočemo preskusiti in spoznati resničnost (v metaf. smislu) in dobroto takega principa, ki se zdi na zunaj brez vsake barve ali se vidi morda celo dober. Treba je le izvajati posledice radikalno, to je dokler se dadô — do zadnjega, in tu se nam odkrije dobrota ali slabost principa. V zadnjem slučaju pravimo: idejo, princip smo dognali ad absurdum. Tu je vsakemu mahoma jasno: ako rodi princip tako slabe sadove, ni mogoče, da bi bil dober.

Vzemimo sedaj radikalizem v življenju. — Vsakdo, ki ima načela v življenju, poleg tega pa značaj, je radikalec, ker deluje dosledno skoz in skoz po svojih načelih, katera izvaja do skrajnje posledice. Naj ima tudi slaba načela, odrekati mu ne moremo spoštovanja, ker tako delajo le trdni značaji. Princip: mi smo odgovorni Bogu za vse dejanje in nehanje, se da z radikalnostjo izvesti tako, da ne storimo prav nič, niti najmanjšega čina, ki bi bil v opreki z večnim zakonom, in da storimo vse, prav vse, kar nam nalaga večni zakon. Nasprotno je radikalen ateist, v vseh svojih delih ateist. Izmej prvih so bili najradikalnejši svetniki, radikalizem v ateizmu je cvetel v francoski revoluciji.

Pri tem pa pridemo nehoté do fanatizma. V francoski revoluciji so bile mase ljudstva fanatizovane. Kaj je fanatizem?

Za fanatizem treba radikalnih idej. Ako se teh idej polasti čustvo tako, da zatemni razum, tedaj govorimo o fanatizmu. Kar spozna razum za resnično, tega se oprime tudi čustvo. Ako je sila čustva v pravem razmerju z razumom, tako da vedno nadvladuje razum, tedaj pravimo, da smo navdušeni za idejo. Do skrajnosti, do boleznega stanja potencirano navdušenje pa je fanatizem. Tu prevladuje zgolj čustvo, človek je slep. Plemeniti, ogrevajoči ogenj, ki gori pred oltarjem ideje, naj bo še tako plemenite, naraste v divji požar, ki ugonobi vse in tudi idejo samo. Plemenito čustvo se izprevrže v strast. Ta pa je slepa. Tako se zgodi, da fanatik, katerega vodi samo strast, ne izbira več sredstev, ko deluje v uresničenje svoje ideje, marveč zgrabi vsako sredstvo, dobro ali slabo, da le vodi k uspehu — resnično ali navidezno.

Čim višje so ideje, tem večja je navdušenost onih, ki so o njih resničnosti prepričani. Najvišje stoje verske ideje. Umevno je, da se izprevrže tu najraje plemenita navdušenost v divji fanatizem. O tem nam morejo časi tako zvane reformacije veliko povedati. Neomikanost, plitkost

razuma pospešuje fanatizem. O tem nam more pa tudi sedanjost, da celo žalibog, slovenska — marsikaj povedati.

Kakor smo za radikalizem, kot postulat zdravega razuma in odločnega značaja, tako obsojamo fanatizem, kot izbruh sirove, malo izobražene duše. Obsojamo pa tudi devizo fanatikov, katero so prostozidarji iz fanatiškega sovraštva do katoliške cerkve podteknili mogočnim njenim zagovornikom — jezuitom, namreč devizo: namen posvečuje sredstva. Obsojati mora vsak kristjan fanatizem, saj je bil njegova žrtev pred devetnajststo leti — naš Gospod. Ne bi si mogel izmisliti značilnejše slike, predstavljajoče fanatizem, nego je prizor na Kalvariji. Farizeji, katerih nadutost in ošabnost je visoko nadkriljevala njih izobrazbo, se še s smrtjo svoje žrtve niso zadovoljili, marveč so v brezmejnem sovraštvu še mrtveca skrunili.

Vsak prepričan in načelen katolik mora biti radikalec. Ne vem, če bi se zmotili, ako bi trdili, da zavisi cela posmrtna sreča od radikalizma. V zemeljskem življenju imajo katoliški radikanci največ pretrpeti. Sreča jim nikjer ne cvete, razen v srcu, ker sladka je zavest, da smo skoz in skoz dosledni. S principom slabega nobenega kompromisa! Kako oster pogled je imel gori omenjeni papež Pij IX., ko je, vračajoč pojmom njih pravi pomen, radikalno obsodil nenaravni monstrem z imenom „katoliški liberalizem“ kot najpogubnejšo kugo. Zakaj je „kat. liberalizem“ najpogubnejša kuga? Zato, ker je kot *contradictio in adiecto*, torej v nasprotju z logiko — obenem popolno nasprotje edino rešilnega radikalizma. Kakor bi si angelj in vrag bratsko roke podala, in bi angelj mislil, da stori s tem Bogu uslugo! Torej radikalni! — Nikakor pa se ne smemo vdati sami čustvu, tako da bi mirna luč razuma zatemnela, in bi v ti poltemi zgrabili sredstva, ki so z idejo nasprotna, da bi dobroto in slabost sredstva cenili edino le z ozirom na cilj in ne na vso našo (t. j. katoliško) moralo. Z grehom se ne služi nikdar dobri ideji, naj se še tako očitno zdi.

Sedaj pa se ozrimo še na naše slovenske razmere. Nasprotniki katoličanstva in njegove morale so navajeni očitati odločnim katolikom fanatizem. Katoliki, ki logično in neustrašeno pobijajo kriva načela liberalizma, se pitajo s priimki „tuleči derviši“ itd. Vse to, kar se že nekaj let piše in govori o katolikih, vse to je moral prenesti prvi veliki zagovornik katoliškega radikalizma, izdajatelj „Rimskega katolika“. Nikjer se ni zadel v osebnost, marveč strogo objektivno je razkrival v svojih bronastih razpravah bolne izrastke neslovenskega, iz tujine importiranega liberalizma. In njega so prvega nazvali „katol. fanatika“. Kje imajo spisi dr. Mahniča količkaj znak fanatizma? Ali ne vlada v celem „R. katoliku“ razum in logika, kakor ni bilo pred njim? Kje je pri njem tista slepa, temna strast,

ki prevladuje razum? Ali ne sveti v spisih njegovih mirno in veličastno luč nekaljenega razuma?

In' za njim so podedovali vsi odločni katoliki naslov fanatikov. Radikalizem se zamenja s fanatizmom. Seveda se mora mnogokrat računati na nevednost onih, ki nam podtikajo fanatizem. Dokler nam ne dokažejo, da rabimo sredstva, katera obsoja kat. morala, v dosego svojih vzorov — in da ne vemo, zakaj smo navdušeni za krščansko misel — dotlej nam po krivici očitajo fanatizem. Pač bi pa bilo zanimivo, preizkusiti pri nasprotnikih krščanstva, če se jim poda ime fanatiki. Prvič se lahko trdi, da prevladuje splošno pri slovenskih liberalcih ne razum, marveč strast. Divja, slepa strast, zapaljena v množicah največ polizobražencev od nekaterih slepih sovražnikov katoliškega imena, je signatura slov. liberalizma. Posledica je gorostasna neizbirčnost v sredstvih. Taka sredstva, kakor se rabijo pri slov. liberalcih, spominjajo na Lutra in njegov slog. Nizki, sirovi izrazi — besede, katerih si ne upa neizobraženi rovtar izreči vpricho svojih prijateljev — nelogiška podtikanja brez dokazov, katerih eno izpodbija drugo — zaničevanje celih stanov, celo takih iz katerih so zrastle — vse to ni več radikalno, temveč fanatično. Monumentalno sliko za slov. liberalni fanatizem ob meji novega stoletja pa daje prizor v ljubljanski „Zvezdi“, ko udari liberalni fanatik s pestjo mimo idočega katoliškega duhovnika. To ni več stvarno dokazovanje, tu je že otemnela pamet, ker se že na posledice (kaz. zakonik!) ni več mislilo — gola slepa strast. Najhujši liberalci na Slovenskem so razni polizobraženci — ljudje brez znanstvene podlage, zajemajoč vso svojo znanost iz dnevnikov in brošur. Ti so izvečine fanatiki, ker oni nimajo stvarnih dokazov za svoje nasprotovanje krščanskemu gibanju, marveč kaka osebna malenkost, kak slučaj jim je dal povod za hujskanje in netivo smrtnemu sovraštvu do katoliškega svečenika.

Žalostni časi so prišli za Slovence. Liberalizem je razvil vse svoje odurne lastnosti, zlasti sirovo podivjanost po slovenskih krajih. Na mnogih krajih, kjer smo videli prej mirne, bogaboječe, srečne družine, je danes moralno pogorišče. Zgodilo se je nekje na Kranjskem zadnje leto, da so kmetski otročiči vpili: proč s farji! Ko to sliši mora vsakega ljudskega prijatelja v srce zaboleti. Kmečke žene — ki so prej spoštljivo govorile o „gospodu fajmoštru — sedaj slastno požirajo pamflete na klerus. To sicer ni, hvala Bogu, še pogostno, a semintam naletiš na take plodove moderne liberalne kulture. Fanatizem je znak pomanjkanje omike. Zato naj nam taki fanatični prizori bodo živ opomin, da širimo z vsemi silami mej ljudstvo pravo omiko. Kjer je taka omika, tam ti priprost kmetski možak s finim slovenskim humorjem pokaže polizobra-

ženemu agitatorju hrbet; on se ga ne dotakne, mu ne odgovarja, marveč to nalogo prepusti ženski, ki pokaže mlademu zabavljaču čez „gospode“ po odločnem protestu — burklje — kar se je nekje na dolenskem zadnje leto resnično zgodilo. Tak mož nam je vzor slovenskega kmeta. To je značaj, odločnost in slovenski — ponos!

V vseh okolnostih obdržimo hladen razum, ki mora vladati, a ta razum naj radikalno deluje: poleg hladnega razuma pa toplo srce, ki greje, a ne žge.

Higiena in nравnost.

F. D.

predzadnji številki tega lista se je opozarjalo na oklic vseučiliških profesorjev — zdravnikov do akademične mladine, svareč jo pred spolnim občevanjem in njega posledicami. Za naše razmere nenavaden in presenetljiv je klic učenjakov: „Widersteht der Versuchung“, v času, ko je zatajevanje samega sebe pozabljen pojem, in je le neomejeno uživanje prvi in zadnji namen. Ta klic velja mladini, katera, svobodomiselno vzgojena, hoče tudi svobodomiselno živeti; če so pa empirični zakoni resnični, je po slabi vzgoji težko pričakovati dobrega življenja. To je prva točka, o kateri se nam zdi, da jo naši znanstveniki v svojih oklicih na telesno in duševno bolni rod človeški često prezirajo.

Vsekako pa je to zanimiv pojav, da svari naravoslovec pred pregreho nečistoti in igra pri tem vsaj navidezno vlogo moralista. Do tega pa je moralo prej ali slej priti. Na dogmah sloneči morali so se izpodkopala tla in sicer največ v imenu človeškega znanja in napredka, v srcih izpreobrnjenih množic je nastala praznота, človeško življenje pa je dobilo ono tožno lice, katero je zvest odsev praznih src. Kaj naj vzdrami duhove iz nравstvene letargije? Mar strah pred boleznimi? Mogoče, da to vpliva pri tem ali onem, vsakdanja izkušnja kaže, da se pretežna večina za ta strah ne zmeni. Ta tudi če bi se, bi bilo s tem malo pridobljeno, ker oni, ki iz strahu pred zaporom ne izvrši umora, ni boljši nego morilec. Nikar naj se ne ugovarja, češ to so higieniki in govore pred vsem drugim iz stališča svoje stroke; hvalevredno in v zvezi z drugimi

momenti tudi praktično važno je opozarjati na zle posledice nečistega življenja. Toda menimo, da so se meje delokroga posameznih faktorjev, kateri bi imeli pri rešitvi tega vprašanja odločevati, porazgubile in da se izkuša celo nekatere kroge izpodriniti od tega velikega socialnega dela. To se je zgodilo, ko se je zavrlo pozitivno verstvo in njegovo moralo; s tem korakom se je odreklo pravico do bivanja cerkvi in njenim služabnikom. Regulacijo etičnih vprašanj vzemi formalno v roke država, odločevalna navodila pa zajemaj država iz vira moderne vede, v kateri igra naravoslovje s svojimi mnogobrojnimi strokami, mej katere spada tudi medicina, vodilno vlogo.

Maks Gruber, profesor higijene, kateri je na prej omenjenem oklicu podpisan kot zastopnik dunajskega vseučilišča, sam pravi, „da je celo nevarno oznanjevati, češ da s konfesionalnim verstvom vred izginja tudi podlaga нравnosti“ in nadaljuje: „Država bi si morala nasprotno prizadevati нравnost neodvisno od cerkvenih resnic utemeljiti.“ (Max Gruber: „Die Prostitution vom Standpunkte der Socialhygiene aus betrachtet 1900, str. 38.“)

Naravoslovje si je res tekom devetnajstega stoletja, zlasti od kar ljudje po Kantovem načinu mislijo in po Darwinovem verujejo, pridobilo velikanski vpliv na vse panoge človeškega življenja in zdi se, da novi duh še vedno rapidno napreduje. Pomisliti je treba, da velik del, ponekod celo večina, industrialnega delavstva priznava darvinizem kot svoje versko izpovedanje; v kake struje da je zašlo leposlovje po motivih modernega naravoslovja, je itak znano.

Kazensko pravo je v novejšem času zavrlo svoje fundamentalno načelo, prostost volje, in „se je moralo prilagoditi determinizmu“. (Primeri: Janka: Das österreichische Strafrecht 1894, str. 76; Delbrück: Gerichtliche Psychopathologie 1897.) Lombrosovi kriminalni patologiji se skoraj ni mogoče ustavljati, vedno bolj težimo po tem, v zločincu videti le bolnika in vedno simpatičnejša se nam dozdeva misel, jetnišnice zamenjati z norišnicami. Da ne bo kdo tega napačno umel, priznavamo, da nimamo Lombrosove teorije v celoti za pravo, da ima pa v posameznostih precej dobrega v sebi.

Če v državi obvelja načelo, da je zločin pojav telesne bolezni in če je to načelo pravo, ne bomo drugod našli pomoči zoper moralni propad nego v higieni: z zboljšanimi zdravstvenimi razmerami se bode dvignil нравstveni niveau. To je nujna posledica iz zgoraj navedenih premis in tako čujemo tuintam govoriti. Poleg tega je vpoštevati še trditev socialistov in znanost lahko narekuje stavek: Neugodne нравstvene razmere so produkt neugodnih higieničnih in socialnih razmer. In zares,

če stojiš na strogo materialistiškem stališču, ne najdeš druge razlage. Vsekako pa so taki materialisti boljši nego frivolni modroslovci po vzoru Fichteja, Schopenhauerja, ki se norčujejo iz vsake moralne norme in zavračajo vsak moralni sistem kot nenormalen, proglašivši ženij kot edino popolno bitje.

Dejstvo je, da pametni materialisti, katerim je res napredek človeštva pri srcu, priznavajo potrebo нравstvenih norm, seveda neodvisno od kake konfesije. O umstveni ali čisto človeški morali ve zgodovina marsikaj povedati, posebno pa dve stvari. Prvič, da sta se redkokedaj dva filozofa vjemala in drugič, da se je redkokomu posrečilo, večje število ljudi za svoj nauk pridobiti, če je le količkaj žrtev zahteval. Tudi v najnovejšem času imamo dovolj takih zgledov. Maks Gruber razvija v omenjeni brošuri o prostituciji tako lepe nazore, da bi jih podpisal lahko vsak krščanski moralist in se izreka zoper vsako koncesioniranje nesramne obrti kar bi bilo v preudarek kompetentnim faktorjem v stolici Slovenske posebno priporočljivo. Nekoliko prej je o istem predmetu pisal drug prostomislec, Karol Jentsch v tukajšnjem tedniku „Die Zeit“ (Pozneje tudi v posebni brošuri „Sexualethik, -Justiz und -Polizei 1900) popolnoma nasprotno ter hvalo pel prostituciji; in o tem avtorju trdi njegov nasprotnik Gruber, da je duhovit, prosvetljen, resen in dobrohoteč mož. Takih nasprotstev imamo vse polno, ustanavlja se nove teorije, da se z njimi pobijajo stare; vse naše duševno življenje je, kar se tiče višjih, s človeškim bistvom najtesneje spojenih vprašanj, le kaos poln absurdnosti. Moderna družba tava v temi, ker pogreša luči, ki razsvetljuje svet.

Zato pa povsod nezadovoljstvo in dvom. Namesto upanja in zaupnosti prevladuje najčrnejši pesimizem; o ljubezni do bližnjika je težko govoriti, če vse življenje ni drugega kot boj za lastni obstanek. Kdo more pri takem duševnem razpoloženju brzdati čutno poželjivost. „Widersteht der Versuchung!“ Kako? Res utegne tu in tam naravna vest človeka svariti pred slabim, a glas vesti žalibog velikokrat ni odločilen. Govorilo in pisalo se je o etičnih zakonih, ki vladajo v naši notranjosti in določajo smer našim dejanjem, iz česar izvira naravna naša нравnost. Res je, da so taki zakoni zapisani nam v srce in Tertulijanov izrek „anima naturaliter christiana“ je brez dvoma resničen. Pa ti zakoni, če se jih že tako imenuje, imajo svojstvo vseh drugih naravnih zakonov, namreč, da se jih lahko prelomi, in prestop je tem prej mogoč, čim manj se čisla zakonodajavca ali pa če se ga sploh taji. Ali bode v trenutku izkušnjave zmagal vzor čiste, najvišje človečnosti, ali bode človek izkušnjo premagal zato, ker je človek? Humanisti na to vprašanje dosedaj

še niso odgovorili. Še imamo državno justico, ki dostikrat občutljivo kaznuje, tudi smrtna kazen še ni odpravljena, a koliko jih je, ki brez kazni učinjajo največje zločine; čut pravičnosti je tako zamorjen, da javnost krivico celo privilegira. Hude so čestokrat posledice nečistosti; če se pogleda v tozadevno statistiko, se čita vprav grozne stvari. Toda, kakor jasno in odkrito govore številke te statistike, tako malo vpliva se kaže na dejanske razmere. Množi se svota zasebne in javne nečistosti in z njo vred svota spolnih bolezni. Da vsled tega človeški rod slabi, to ljudi malo briga. Tolažijo se stem, da spolne bolezni kot take niso neozdravljive, kar je pa treba razumeti s primerno reservo; po večjih mestih vedo že nedorasli mladiči, da sta jod in živo srebro precej zanesljivi sredstvi zoper sifilitiko. Sicer je pa sploh nesmiselno, se zoper izgrede tako močnega, lahko rečemo najmočnejšega nagona bojevati z zgolj umstvenimi razlogi. Razum potrebuje krepke opore v moralični sili, energije in značajnosti, močnih duhov pa je vedno manj. Kakor hitro higiena pride v dotiko z etičnimi vprašanji in jih sama hoče rešiti, odklanjajoč druge faktorje, se njeni sicer briljantni vspehi takoj znatno skrčijo. Samozavestno so se lotili uravnave prostitucije, češ, stroga zdravniška kontrola mora spolne bolezni omejiti. Po izjavah prvih veščakov (Ricord, Tournie, Gruber i. t. d.) so uspehi do cela negativni, tako da je prišel Gruber — drugače svobodomislec prve vrste — do zaključka, edina pomoč je v zdržnosti. V podrobnosti razvit nauk o alkoholizmu se je dosedej izkazal kot teoretično sila zanimiv predmet, s praktičnimi uspehi se pa ne more ponašati. Človeštvo se še vedno pokori onemu paragrafu, katerega sem videl na stenah nekaterih dunajskih gostilen nabitega: „es wird fortgesoffen“. Poljudna znanstvena predavanja utegnejo pri posameznikih kaj pomagati, splošno bo pa ostalo pri starem. Vživanje opojnih snovi brez prave mere odgovarja duševnemu stanju sedanje generacije — alkohol in druga opojila so vživali ljudje sicer že od nekdaj, toda da smo sedaj v tem oziru na slabšem, kot kdaj poprej, ne bo nikdo tajil. Z alkoholom se ljudje sistematično zastrupljajo iz najrazličnejših povodov, zaradi potrebe, vžitka, veselja in žalosti, iz obupa, iz nepremaglivega nagona, izkratka pije se pri vsaki priložnosti. Če se ne izvrši notranji prevrat, ostanejo zunanji nagibi bob ob steno in najekstnejša znanost bo zaman klicala človeštvo k vstajenju. Dalje bi bila važna naloga moderne higiene, zastaviti jez vedno pogubneje prodirajoči degeneraciji naših živcev — za gorje in blagor človeštva nikakor irelevantno vprašanje. Ako se pa higienik ozre po sredstvih, s katerimi bo razpolagal pri tem delu, se pač ne more naslajati s kakimi veselimi nadami. Smer vsega našega kulturnega, ali prav za prav hiperkulturnega življenja

vprav nasprotuje vsem težnjam, zdravje živcev spraviti na višjo stopnjo. Velika sila je naša kultura; enako deroči reki je potegnila za seboj del človeštva, katerega imenujemo omikano družbo; mi drvimo z valovi vred, ne vemo kam, ne vprašamo kam. Razburjeni živci se umirijo tedaj, kadar otrpnejo in ohromé.

Dotaknimo se še ene rane, namreč čimdalje bolj se množečih samomorov. Ima li higiena s tem pojavom, ki najbolj drastično slika naše odnošaje, kaj opraviti? Gotovo, ker je en del samomorilcev v patologičnem položaju izvršilo samomor in posredno in neposredno bi morali zdravstveni organi zoper to delovati. Gotovo pa je tudi resnično, da drugi del samomorilcev ni patologičen in se samomor izvrši pri polni zavesti, in ni mogoče dokazati kake izpremembe na živcih, niti ni opravičeno sklicevati se na kako psihozo, ali sploh kako boleznost. To spada v delokrog moralistov, in najracionelnejša higiena ne bo zacelila te rane. Kajti vsak bi bil neumen, še dalje prenašati bridkosti zemeljskega življenja, če ni po smrti nikakega povračila, če se naš jaz brez sodbe in sodnika razprši v prazen nič. Kolikor dolgo se bodo taki nazori širili mej ljudmi, toliko časa bo napredovalo število samomorov in sicer v vedno večjih progressih.

Glede razmerja mej higieno in moralo menimo, da ni težko najti resnice. Vsaka ima začrtane meje svojega obzorja; jasno pa stopajo meje v zavest le onim duhovom, ki ločijo duševnost od telesnosti. Mi smo mnenja, da sta morala in higiena faktorja, ki drug drugega podpirata, izpopolnjujeta, nikakor pa ne nadomeščata. Tudi če bi se materialist vsled svojega teoretičnega stališča spotikal nad temi stavki, bo priznal, da je to v praktičnem življenju edino pravi način, človeško družbo za stopnjo kvišku povzdigniti.

Tebi

N. C.

a levi in desni globoki prepadi, za menoj mrtve nade, izgubljeno življenje, pred menoj pa strma, trnjeva pot. Utrujen in upehan omagujem, padam Toda kakor hladna rosa, ki se zvečer vleže na planjavo, oživi in okrepi nežne cvetke, ki jim je žgoče solnce izsušilo življenjsko moč, da zopet dvignejo kvišku svoje glavice in razprostró svoje cvetne peroti, tako tudi Tvoj duh objame mojo bedno dušo in jo dvigne, da hiti dalje k svojemu cilju!

Na Kohlmarktu sem stal pred izložbo secesionističnih slik. Kadar grem namreč v prvi okraj, se gotovo ustavim ondi in si ogledam najnovejša dela modernih umetnikov. Pa ne, da bi me posebno zanimalo moderno slikarstvo, saj še za klasično nimam dosti smisla, ampak iz same radovednosti. Mehanski, kakor večina gledavcev, sem se pomikal od slike do slike in občudoval njih dovršenost — apatično, brez vsake duševne refleksije.

Na enkrat pa sem stal pred sliko, ki jo je moja duša gledala že tolikokrat, ki so mi jo že tolikokrat slikale nemirne sanje, gledal sem pred seboj sliko, ki mi je v najbolj temnih in viharjih urah mojega življenja polnila dušo z nekim tihim mirom, s sladko uteho. „La bonne souffrance.“ V preprosti lični kapelici kleči pred podobo Matere božje mlado dekle, zatopljeno v pobožno molitev. Sklenjeni roki je spustila na naslonjalo klečalnika in zaupno uprla oči v podobo nebeške Matere. Okrog nje se razprostira po svetišču skrivnosten polumrak, le blede žarki mesca, ki sije skozi okno, razsvetljujejo tla in nasprotni del stene s svojo magično svetlobo in obrobajo dekletov profil z ostro srebrno črto ter lijejo nanj nepopisljiv izraz sreče in bolesti, izraz miru in viharja, izraz globokega, a tihega in vdanega trpljenja. La bonne souffrance! Kakor električen tok je izpreletel celo moje bitje mraz in ogenj obenem ob ti podobi. A čimdalje sem jo gledal, čimbolj sem se vglabljal vanjo, tembolj je izginjala razburjenost in na dušo mi je legal blag in tih mir, četudi je morala tedaj še enkrat okušati ono življenje polno solz in bolesti, ono strašno življenje, ko je obupavala sama nad seboj in blodila po groznih, brezmejnih temah Pred seboj sem gledal sliko Tvojega življenja.

Jaz nisem bil kriv, da je bilo tako! Ko smo pokopali Tvojo dobro mater, si ostala sama z očetom. Oj, koliko joka, koliko žalosti je bilo v vaši hiši. Pa vendar ni dolgo ostalo tako. Tvoj oče se je tega naveličal — kdo bi mu zameril! — in dobili ste v hišo drugo mater. Ti pa je

nisi ljubila, ampak si vedno jokala le po oni, ki je ni bilo več, in si hodila žalovat na njen grob. Seveda, le nji si lahko potožila vse, kar je težilo in vznemirjalo Tvoje srce, le ona se je veselila in jokala s Teboj, mačeha pa je bila zate brez srca! Sam Bog vé, zakaj se nista ljubili

Kruto in brez srca so poteptali in uničili Tvojo in mojo srečo. S težkim srcem sem moral daleč v tuji svet. Oj tisto žalostno slovo! Midva sva se topila v solzah, oni pa so se rogali, brezsrčneži, morivci! Iti sem moral, Ti pa si ostala sama.

In kako je bilo potem? Vedeli so, da sem odšel z bolnim srcem pa so skrbeli, da mi je zastrupé in umoré. Dajali so mi strupa kapljico, polagoma, počasi Ne, ne, jaz nisem bil kriv, da se jim je posrečilo, iztrgati mi iz duše vero v Tvojo — nedolžnost! Zame so se začeli grozni dnevi in strašne noči. Sam nisem vedel, kaj delam, le toliko mi je bilo jasno, da je zame brez Tebe prazen in mrtev ves svet. In jaz sem bil na mrtvem svetu živ mrlič. Veselje do dela, veselje do življenja — vse je bilo uničeno! Celo moje bitje je objel mrak in taval sem v temah brez cilja dalje in dalje

V teh temnih urah mojega življenja so mi dobri geniji slikali srečo nekdanih dni, me izkušali ogreti ob teh spominih in zopet dvigniti kvišku, zli duhovi pa so se mi rogali in mi šepetali. Vse to je fantóm, prevara. Bajka o ljubezni, zvestobi, sreči — vse nič, čisto nič! In jaz sem se rogal ž njimi in sam sebi vpil: „Vse nič, čisto nič!“ Spomini! Zakaj niste prevpili teh demonov, zakaj me niste ogreli in vzbudili iz one teme?

Lep pomladanski večer je bil. Tam v svežem zelenju so prepevali ptički svoje drobne pesnice in nad tratami je plaval mamljivi vonj milijonov cvetic. Jaz pa sem hodil po teh tratah in tem lesovju, poslušal tožno slavčevo petje in vdihaval vonjivi vzduh, pa zopet hitel dalje. Najrajši bi bil vriskal in jokal obenem, tako sladko in milotožno mi je bilo pri srcu. Tam ob poti se je pojavila mala kapelica, dotlej zavita v mrak, ker se je ravnokar vzdignil mesec iznad bližnjega griča in jo oblił s svojo srebrnobledo svetlobo. Bila je tako vabljliva, četudi sta stali pred njo dve stari lipi redkih vej kakor dve veliki nočni pošasti. Počasnih korakov sem se bližal kapelici. Kakor bi se bal motiti sveti mir, ki je vladal krog in krog nje. Pred vhodom se ustavim in zagledam Tebe, ki si klečala pred Marijino podobo in molila! Moj korak Te je vzdramil, da si zatrepetala in se plaho ozrla nazaj. Rad bi bil zbežal, toda obstal sem kakor okamenel in komaj zašepetal:

„Ti tukaj?“

Ti pa si naglo vstala, — bila si tako bleda! — stopila k meni in me prijala za roko.

„Molila sem zate! In Ti? Zakaj se me ogiblješ?“

Tvoja roka je trepetala in vprašujoč si uprla vame svoje mokre oči. In v teh temnih globokih očeh sem gledal Tvojo čisto dušo, da je čutila in trpela isto, kar sem čutil in trpel jaz. Vse je bilo pozabljeno in srečen, neizmerno srečen sem bil ko sem Ti šepetal besede:

„Zato bežim pred Teboj, ker iščem — Tebe!“

Sedela sva v veseli družbi. Prijatelji in prijateljice, znanci in znanke smo se zabavali, peli vesele pesmi ter pili na zdravje in srečo vsakega posameznega in vseh skupaj. Nikdar Te še nisem videl tako živahne in vesele, kakor takrat. Toliko časa nisi dala miru mojemu prijatelju, ki je bil nekam otožen in zamišljen, da si ga razvedrila in spravila v najboljšo voljo. Nakrat pa se Ti je zmračilo jasno čelo in otožnost je pokrila Tvoj veseli obraz.

„Zapojmo ono: Preljubo veselje, oj kje si doma“ si dejala in začela peti tako mehko in otožno, kakor bi hotela jokati.

„Ne, te ne bomo peli!“ sem rekel odločno. „Kako drugo!“

Ti pa si naglo vstala in odhitela iz sobe. Črez dolgo časa sem Te poiskal v Tvoji sobici, kje si nepremično slonela ob oknu in jokala.

„Duša moja, zakaj plakaš?“ sem Te vprašal sočutno.

„Bila sem preveč vesela in zato se me je nakrat polastila grozna slutnja. Morala sem vun, da se izjokam“.

Ob takih in enakih spominih se je naslajala moja duša, toda zli demoni so mi šepetali in kričali, da je vse to le prevara, slepilo ženske. Moja duša je plakala, ko je videla, kako se njeni upi drug za drugim pogrezajo v brezno.

Tudi za Teboj so se zaprla vrata očetove hiše. Šla si sama v svet, pa nihče ni vedel kam. Vsi so bili zadovoljni, da se je zgodilo sako!

Novo življenje, novi cilji.

Na mojo temno pot so posijali topli žarki svetle luči. Sedaj pa sem spoznal, kam pelje moja pot. Obrnil sem svoj korak nazaj in krenel na pot, ki vodi k luči Resnice in Ljubezni. Težavna je ta pot, a čimdalje sem se pomikal, tembolj so me ogrevali in oživiljali Njeni žarki in mi vlivali v dušo novih moči.

Minilo je nekaj let.

Brez pravega smotra sem hodil po ulicah malega mesta na jugu. Vse, kar me je zanimalo, sem si bil že ogledal. Bilo je proti večeru, ko

sem stopil v samostansko cerkvico. Tajinstven mir je vladal v tem svetišču. Tam v ospredju pred altarjem je brlela večna lučica zdaj z večjim zdaj z manjšim plamenom, da so se nemirne sence podile po altarju, tleh in stenah. Na strani pred oltarjem pa je klečala mlada, črno ogrnjena ženska. Da je ne bi motil, sem ostal v ozadju in tiho pokleknil v klop. Slabotni žarki svetilke so padali tudi na mladenko, ki je molila pred oltarjem, in napol razsvetljevali njen blede, kakor iz marmorja izklesani obraz. Moj Bog! Čas je sicer dokaj izpremenil ta obraz in vanj vrezal vidno sled prestaneža boja — pa sem Te vendar spoznal! Mirno si klečala ondi in upirala svoj pogled zaupljivo in vdano v podobo nebeške Matere, ki Ti je tako ljubeznivo vračala ta pogled, in moje stopinje Te niso vzdramile iz pobožnih misli. Po moji glavi je završalo. Spomin se je podil za spominom. Tebe najdem tedaj tukaj, v tem tihem in svetem zidovju, Tebe, o kateri sem mislil drugače, da, povsem drugače! Tisti trenutek se me je polastil srd, kakršnega nisem čutil še nikdar, in zdrobil bi bil v prah one podle ljudi. Da one, a Tebe ne! — Izgubljeno življenje? — — —

Ne, ne! Blažen, svet mir je objel pri tem prizoru mojo dušo in pregnal siloviti vihar, ki je divjal po razburjenem srcu. Ona, ki si ji zagrenil življenje, gotovo moli zate in je — srečna! In jaz? Kaj mi ostane lepšega, kakor Tvoj junaški zgled?

Tiho sem vstal in ostavil mirno svetišče z resno voljo, da hočem s podvojeno močjo naprej po poti boja in zatajevanja — — — — —

Strma, težavna pot. Utrujen in izmučen postajam in se oziram v prepade na levi in desni! Ah, vi moji zlati cilji, kdaj vas dosežem? Naprej! Tvoj duh me bodri in krepi, da se dvigam više in više

Nekaj o humanizmu.

J. H.

Zgodovina humanizma.

Nekateri pravijo, da človeštvo vedno napreduje in tako hiti k vedno večji in višji popolnosti. Toda ako pregledujemo zgodovino, vidimo da večkrat ideje, katere so bile že zdavnaj pokopane ali so se vsaj smatrale za pokopane, zopet ožive, z elementarno silo na dan udarijo in postanejo vodilne. Tako je bilo z rimskim in grškim poganstvom. S Konštantinom Velikim je bilo poganstvo državnim potom, potom zakonodajalstva uničeno, in preseljevanje narodov je zatrlo zadnje njegove ostanke. Na razvalinah stare grške in rimske kulture se je razvila med mladimi narodi nova omika, novo svetovno naziranje, ki je bilo od starega popolnoma različno. Kdo bi mislil, da bode isto poganstvo, ki se je že enkrat preživelo, ki je bilo že popolnoma uničeno, čez 1000 let zopet nastopilo, se vzdignilo izpod razvalin in postalo vodilno v političnem in socialnem življenju narodov. Ta preporod poganstva, ki se je izvršil v štirinajstem in petnajstem stoletju, imenujemo renaissanco ali z imenom, katero so si zastopniki te smeri sami pridejali — imenovali so se namreč humanisti — humanizem.

Srednji vek je splošno bolj poudarjal vsebino kakor pa zunanjo obliko. Vsled tega se je poslednja nekoliko zanemarila. Zato je tudi latinščina srednjeveških pisateljev različna od klasične latinščine Ciceronove dobe. Humanisti so pa poudarjali posebno zunanjo formo, lepoto jezika. Lepi govori Cicerona in krasna latinščina Vergilovih verzov so bili njim za vzor. Toda oni niso ostali samo pri zunanji obliki, ampak črpali so tudi ideje starih klasikov in jih jeli presajati na krščanska tla, oziroma, ako jim krščanstvo ni bilo po volji, izruvali so je in zasadili na njegovo mesto poganstvo. Razmere za to so bile ravno v onem času jako ugodne. Moč dveh svetovnih sil, v katerih se zrcali vse naziranje srednjega veka, ki sta bili produkt srednjeveškega mišljenja, moč cesarja in papeža, bila je omajana. Povsodi je vrelo. V cerkvi, v državi, na vseučiliščih, i v socialnem, i v političnem življenju. Ta čas je tudi doba velikih odkritij in iznajdb. Nove dežele so se našle, nove prekoristne iznajdbe so odprle človeškemu duhu novo polje za njegovo delovanje. V ti dobi preporoda so nastopili humanisti.

Domovina humanizma je Italija, kjer se čitanje klasikov ni nikdar popolnoma pozabilo. Posebno samostani so gojili stare klasične vede, in njim se imamo tudi mi ponajveč zahvaliti, da se je sploh to otelo, kar imamo sedaj od klasične književnosti. Seveda s tako intenzivnostjo kakor v dobi renaissance humanisti, se menihi niso bavili s klasiki.

Središče humanizma je bila sprva bogata Florenca. Prvi humanist je laški pesnik Petrarka (1304—1376). On se imenuje večkrat prvi moderni človek. Petrarka je bil že po svoji naravi kakor rojen za humanista. Bil je nadarjen mož in je imel zelo razvit čut za lepoto in dovršenost oblike. Te naravne zmožnosti so ga dovedle do tega, da je hitro spoznal dovršenost Ciceronovih spisov, katere je najraje prebiral. Izmed cerkvenih očetov mu je najbolj ugajal sv. Avguštín. Pospeševal je in podpiral proučevanje starih klasikov, kjer in kolikor je mogel. Njegova zasluga je, da se je marsikatera knjiga starega veka otela pozabljenosti. Po njegovi inicijativi so jeli stikati drugi po samostanih in drugih krajih, kjer so slutili, da bi utegnil ležati kak star zaprašen klasik. Poleg svojih laških sonetov je spisal več latinskih del, in ta so se takrat zlasti čitala. Od teh del je pesnik pričakoval nesmrtnosti, in ta dela so mu tudi donesla častni pesniški lovorjev venec. Toda prihodnost je odločila drugače. Njegovi soneti v laščini, katere je pesnik jako malo čislal in katere je nizko cenil, so oteli njegovo ime pozabljenosti, dočim imajo njegovi latinski proizvodi i v prozi i v verzih samo še zgodovinsko vrednost. Petrarka stoji še na pozitivno krščanskem stališču. Toda pri njem že vidimo prve početke onih idej, katere so poznejše humaniste popolnoma odvrnile od krščanstva. Petrarka zagovarja slabosti posameznih znamenitih mož rimske dobe in jih izkuša opravičiti. Sholastično filozofijo on popolnoma zametuje in meni, da se mora sholastiki nasproti človeka napraviti zopet popolnoma prostega vseh vezi. On je torej prvi zagovornik čistega človečanstva. V ostalem je on jako slavohlepen, ošaben in napačen. Zabavljal je mnogo zoper papeža — dasiravno se ni branil njegovih dobrot v polni meri prejemati — in sploh zoper klerus. Umrli je leta 1376.

Sovrstnik Petrarke Boccaccio je spravil humanizem za eno stopnjo dalje. Navdušenja za stare se je navzel pri Petrarki, katerega je visoko čislal. Rojen je bil v Parizu l. 1313 kot sin florentinskega trgovca. Po očetovi želji imel bi se bil izučiti trgovine, toda sinu so bolj dišale knjige. Oče ga je nato poslal v Neapolj učiti se prava. Tukaj se je lahkoživi mladenič že zgodaj seznanil z veselim dvorom neapoljskim, kjer je bil Boccaccio zelo priljubljen vsled svoje duhovitosti in dovtipnosti.

Boccaccio je v svojih nazorih že veliko bolj poganski kot Petrarka. On je frivol in lasciven. V tem oziru se posebno odlikuje njegova knjiga „Decamerone“, ki nam daje pravo sliko tedanje pokvarjene družbe. Mesto vere se šopiri skepticizem. Decamerone je zbirka 100 povesti.

Petrarko prekaša Boccaccio samo v eni stvari in to je v znanju grščine. Petrarka se je sicer poskušal naučiti tega jezika, toda manjkalo

mu je knjig in učiteljev. On je čital grške pisatelje samo v latinskem prevodu. Grščina je bila sploh v srednjem veku zelo malo poznana v zapadni Evropi. Tu in tam se je našel v samostanih kak menih, ki je bil več grščine, toda taki so bili redko sejani. Glavni vzrok, ločilni moment je bila različnost vere. Kakor so se bali Grki zapadnih latinizatorjev — tako so namreč imenovali katolike — tako so nasprotno zapadni narodi prezirali vzhodne heretike. Te čudne razmere so bile krive, da zapad Aristotela ni dobil neposredno od Grkov, ampak šele posredno od Arabcev. Boccaccio si je vzel v svojo hišo Grka, ki ga je učil grščine. Obzorje humanistov se je tako zelo razširilo, kajti do tedaj so čitali samo rimske klasike, a od tega časa dalje so se jeli zanimati tudi za Grke. Boccaccio se je veliko trudil, da bi razširil krog humanistov, ki je bil do tedaj še jako majhen. To se mu je deloma tudi posrečilo. Umrl je leta 1375 kot spokorjen kristjan. Proti koncu svojega življenja je svaril stariše pred svojim Decameronom in jih opominjal, da naj ga ne dajo čitati svojim otrokom.

V tem času se je osnovala v Florenci prva akademija v Platonovem smislu, ki je imela namen pečati se s humanističnimi študijami. Nji so pripadali največji humanisti tedanjega časa: Marsigli, Salutato, Niccolo Niccoli, Manetti in drugi.

Salutato je bil kancelar florentinske republike. On je nadaljeval delo, katero sta Petrarka in Boccaccio pričela. Bil je pri svojih sodržavljanih vsled svoje poštenosti, nesebičnosti in učenosti tako priljubljen, da so ga pokopali na državne stroške.

V istem času sta prišla v Benetke dva odposlanca bizantinskega dvora prositi pomoči proti Turkom. Eden izmed teh ima važno vlogo v razvoju humanizma, namreč Chrisoloras. Ta se sploh ni povrnil več v Carigrad, ampak je ostal v Italiji in je bil nastavljen leta 1396 v Florenci kot učitelj grščine, katere so se jeli humanisti kaj pridno učiti. Kdor se je hotel šteti med olikance, je moral znati grško. Mnogo florentinskih učenjakov se je podalo naravnost v Carigrad, da bi se tem bolje priučili grščini. Drugi so zopet iztikali po starih knjižnicah za grškimi klasiki.

Leto 1439 je zblížalo še bolj Grke in zapadne humaniste. Tega leta se je namreč vršil koncil v Ferrari, oziroma pozneje v Bologni, ki je imel nalogo zediniti vzhodno in zahodno cerkev. Tedaj je prišlo mnogo Bizantincev v Italijo, toda pomembna za humanizem sta samo dva: Bessarion in Gemisthos Pletho.

Gemisthos Pletho je učil in razširjal platonsko filozofijo. On je bil popoln pogan v pravem pomenu besede. V svojem spisu *óí νόμοι* je zavrgel krščanstvo in postavil na njegovo mesto zopet stari olimp. Dzeus

postane zopet vrhovni bog, vladar zemlje. Krščanstvo mu je zofizem, katerega je treba iztrebiti, a na njegovo mesto zopet postaviti čisto Platonovo filozofijo. Učil je tudi nauk o preseljevanju duš.

Bessarion (1403—1472) je prišel na splošni cerkveni zbor in se od takrat ni več vrnil nazaj na Grško, ampak ostal je ves čas v Italiji in postal celo kardinal. Deloval je največ kot učitelj grščine in razširjevalj Platonove filozofije. Sploh so tedanji humanisti, posebno Grki, povzdigovali Platona veliko nad Aristotela.

Platona so imenovali pravega narodnega grškega filozofa, kar jim Aristotel ni bil, kajti njega so že zdavnaj poznali Arabci in po njih ves zapad, kar pri Platonu ni bilo. Bessarion bil je velik ljubitelj knjig. Svojo knjižnico, ki je štela 800 pisanih in 300 tiskanih del — prvih v Italiji — podaril je Benetkam. On je ustanovil v Rimu znanstveno akademijo, ki naj bi pospeševala humanizem med rimskimi učenjaki.

Izmed laških humanistov iste dobe je slovel posebno Niccolo Niccoli. Z lastno pridnostjo in s pomočjo svojega mecena Medicejca Kozme si je nabavil veliko knjižnico. Kozma, ki je sploh podpiral tedanje humaniste, je nadaljeval učenjakovo delo in je ustanovil v Florenci prvo javno knjižnico. Niccoli Danteja in Petrarke ni posebno čislal in sicer zato ne, ker sta pisala v laščini. Posebno o Danteju se je izrazil, da oni ne more biti pravi pesnik, kdor se ne peča intenzivno s klasičnimi študijami. Sploh humanisti takrat niso drugega spoštovali, ko rimske in grške pisatelje, toda še tukaj so se omejili samo na poganske, poznejših krščanskih niso marali. Niccolo imenuje naprimer zgodovinarja Cassiodora sanjača, čegar spise bi celo srednje učen mož težko prebavil. Sicer je Niccoli veren in pravi, da se morata vera in veda podpirati druga drugo. Niccoli je veljal po svetu za tako učenega, da je nastal pregovor, da kdor ni bil pri Niccoliju, ni bil v Florenci.

Enakega značaja je bil njegov prijatelj Lionardo Bruni (1369 do 1444) rojen v Arezzo, pozneje kancelar florentinske republike. Odlikoval se je po svojem znanju latinščine in grščine. Njegovo glavno delo je zgodovina Florence. Njegovi nazorji so popolnoma krščanski. Spada k tisti manjši skupini humanistov, ki se drže krščanstva kot edino prave resnice. On spoštuje klasike, ker se zaveda, da iz njih lahko črpa veliko lepega, in tudi ve da so nam klasiki marsikje lahko učitelji. Toda čital jih je s kritičnim duhom in razločeval dobro od slabega, dočim je večina humanistov sprejela klasike v celoti i po vsebini i po obliki.

Vsi ti humanisti so živeli v Florenci, ki je bila takrat središče humanizma. Florenca je bila Lahom to, kar Grkom svojedobno Atene. V Florenci so živeli največji pesniki in učenjaki italijanski.

Na dvoru Medicejcev, ki so bili pravi meceni, je bilo prostora za vsakega učenjaka. Sploh je bilo v Florenci jako živahno literarno življenje.

Toda tudi drugod po Italiji se je jelo gibati. Na dvoru v Neapolju je živel Lavrencij Valla, s katerim se bomo še pozneje obširneje bavili. V Benetkah so ustanovili leta 1468 prvo javno knjižnico. V Milanu na dvoru Viscontijev je živel Filelfo. Ta je poveleževal Viscontija in ko je ta umrl, ostal je pri njegovem nasledniku Franu Sforzi in je tega poveleževal. Sploh so se tedanji vladarji trudili, da bi proslavili svoj dvor s kakim pesnikom, ki bi opeval njih dela in jih otel nesmrtnosti. In takih je bilo med humanisti izredno veliko, kajti skoro vsak se je ukvarjal s pesništvom, najsi je bil nadarjen ali ne. Splošno se vsi humanisti, ki so živeli po dvorih, odlikujejo po neki priliznjenosti do vladarjev, katerim so služili. Trdih, krepkih značajev je med njimi malo. Človeku se gabi, če čita, kako so se pehali za milost tega ali onega laškega kneza, ga poveleževali in primerjali bogovom. To je jako temna točka v življenju skoraj vseh humanistov. Seveda, če so padli v nemilost ali če so se jim zdela darila za njih slavospeve premajhna, deževalo je najpodlejših in najsirovejših psov, kakor poprej slavospevov, in v psovanju so bili humanisti mojstri.

Dotedaj so bili samo posvetni knezi, ki so pospeševali humanizem, bodisi da so bili res navdušeni za znanost, bodisi da so pričakovali od nove struje koristi ali slave. Toda v poznejši dobi so stopili tudi papeži kot pospeševalci humanizma na pozorišče. Humanizem kot tak, namreč v kolikor smatra za svojo nalogo samo proučavanje in ne udejstvovanje poganskih idej, pravi humanizem ni cerkvi nasproten. In če so se papeži postavili sedaj naenkrat na čelo celemu gibanju, si moramo to tako razlagati, da so papeži kot vrhovni poglavarji krščanstva, hoteli spraviti humanizem v pravo strujo, v okvir katoliške ideje, kjer mu je edino odločen primeren prostor, ako se hoče razvijati, ne da bi zašel na stranska pota. Humanizmu se je s tem začrtala pot, kjer naj bi se razvijal v prid človeštvu in v čast božjo.

Z Nikolajem V. (1447—1455) je zasedel papeški prestol mož, ki se je prej mnogo pečal s humanističnimi študijami. Bival je dolgo časa v Florenci, tedanjem središču humanizma. Vlada njegova na zunaj se lahko splošno imenuje srečna. Z velikim sijajem se je praznovalo leto 1450 kot sveto leto in kronanje Friderika III. rimskim cesarjem. Na tisoče romarjev je privrelo v Rim. Papež je podpiral učenjake in jih plačeval stalno. On je kupoval stare kodekse in klasike, katere so na vseh krajih iskali, žalibože da večkrat brezuspešno. Nikolaj V. je razpisal nagrade

za prestave grških klasikov v latinščino. Na svojem dvoru je imel polno pisarjev in kopistov, ki so pridno prepisavali klasike. Geiger pravi: „Rim je bil sličen velikemu stavbinskemu prostoru, veliki delavnici in neizmerni pisarni.“ Posebno se je trudil za prestavo Homerja, katere pa ni doživel. On se imenuje ustanovitelj imenitne vatikanske knjižnice, ki je že takrat štela 5000 zvezkov, kar je bilo za tedanje čase nekaj nezaslišanega. Na njegovem dvoru se je zbral krog humanistov, med katerimi zavzema prvo mesto Lavrencij Valla (1407—1457). Rojen v Rimu, je živel dalje časa na neapoljskem dvoru, dokler ga papež ni poklical v Rim. Svoje nazore je razvil v knjigi: „de voluptate et de vero bono“, kjer zagovarja epikurejska načela nasproti krščanskim in trdi, da je glavna naloga človeka na svetu uživanje dobrin. On blagruje stare narode, da so prišli tako daleč v omiki, da so stavili boginjam nečistosti svetišča in žrtvenike. Devišstvo imenuje zločin. Avtoritete ne pripoznava. Bog mu je narava. Valla je prvi, ki pobija menišstvo iz principa. Njegovi predniki so sicer tudi veliko pisali proti redovnikom, toda zaganjali so se samo v zunanje napake in razne nedostatke, ki so tačas vladali po nekaterih samostanih. O papežih pravi, da so postali iz pastirjev ovac roparji in tatovi.

Drugi naslednik Nikoloja V., Pij II. (1458—1465) je bil že, preden je postal papež, znan kot učenjak pod imenom Enea Silvio. Posebno se je bavil z zgodovino, in humanisti so z veseljem pozdravili novega papeža. Toda njih veselje je bilo prerano. Pij II. ni posebno čislal novodobnih poganov. Imel je sicer več pisateljev in umetnikov na svojem dvoru, toda ker je bil sam pisatelj, je rajši videl, da so ga slavila njegova dela sama.

Njegov naslednik Pavel II. (1464—1471) humanistom tudi ni bil posebno naklonjen, dasiravno je izdal veliko denarja za izkopavanje starin iz rimske dobe. Najznamenitejši mož njegove dobe je profesor Pomponius Laeto. On je šel v navdušenju za klasicizem tako daleč, da je krščanstvo popolnoma zavrzel. Navade in šege starih Rimljanov je posnemal in se je navduševal za starorimsko republiko, katera bi se po njegovem mnenju morala zopet obnoviti. Širil je celo nenaravna in pregrešna nagnjenja starih in jih priporočal kot dobra. Ustanovil je v Rimu akademijo humanistov. Ti akademiki so dajali si starorimska imena a svojega predsednika so imenovali „pontifex maximus.“ Med Rimljani je navdušenje za republiko vedno bolj rastlo in med mladino je jelo vreti.

Papež je slutil zaroto in je razpustil akademijo in nekatere njene člane vteknil v ječo, iz katere so pa bili po končani dolgi preiskavi izpuščeni.

Papež Julij II. (1503—1513) je bil krepek vladar in eden največjih mož svoje dobe. Vkljub raznovrstnim vojskam, katere je imel sedaj s tem

sedaj z onim sovražnikom, je bilo na njegovem dvoru vendar jako razvito književno in umetniško življenje. Začel je zidanje cerkve sv. Petra po načrtih Bramanteja in Mihaela Angelo. Zanimal se je tudi za starine. Iz njegove dobe je skupina Laokoon in belvederski Apolon. Sploh se je za njegove dobe znanost, posebno pa še umetnost zelo povzdignila.

Naslednji papež Leon X. (1513—1521) iz rodovine Medicejcev, ki je bila že od nekdaj znana kot podpirateljica vede in umetnosti, je povzdignil humanizem do vrhunca. Na njegovem dvoru je živelo polno pesnikov in umetnikov. Bil je jako darežljiv. Ljubil je znanost in umetnost. Njegov kardinal Bibbiena bil je največji podpornik slikarja Rafaela. Značilna za njegovo dobo je lahkoživost in slast po vživanju. Tedanja življenska filozofija išče v vživanju cilj življenja. Najbolj karakterističen mož njegove dobe je Pomponazo (1462—1525). Učil je v Padui in Bologni. V svojem delu „de immortalitate animae“ taji netvarnost človeške duše in trdi, da duša umrje s telesom vred. Zametaval je čudeže in sploh vse nadnaravno. Kako globoko so humanisti že izpodkopali vero, priča dejstvo, da je bil Pomponazo trdno prepričan, da bode Kristove vere kmalu konec.

Nasledniki Leona X. so se za humanizem malo ali pa celo nič zanimali. Največ so bile temu krive razne vojske, ki so v onem času divjale po Italiji. Deloma so pa tudi papeži spoznali cerkvi pogubne nazore humanizma in ga niso hoteli več pospeševati. Toda vkljub temu je ostal Rim še nekaj časa središče humanizma. V to zadnjo dobo humanizma spadata Macchiavelli in Pietro Aretino.

Macchiavelli (1469—1527) se je proslavil s svojim delom „Il principe“, kjer razmotruje lastnosti, kakršne bi moral imeti vladar. Ideal krščanskega vladarja se nikakor ne strinja s tem, kar nam je naslikal Macchiavelli. Njegov vladar je brez vsake morale, zvit, krvoločen, brez kreposti. Njemu so dovoljena vsa sredstva v dosego svojega cilja. Odgovoren ni nikomur. Njegov vladar je naklonjen novim humanističnim idejam in sovraži cerkev. Prisego sme zlorabljeni v svoje namene i. t. d.

Pietro Aretino (1462—1552) je prototip poznejših humanistov. Imenoval se je samega sebe šiba vladarjev, ker je rekel, da odkriva in šiba brez razlike napake vladarjev. Brez vere, brez kreposti, sploh brez vsakega značaja, nima drugega posla, ko zabavlati čez vse in sicer prav sirovo. Sam nemoralen in pustolovec hoče oznanjevati poštenim ljudem moralo. Vsakega, kdor mu daje denar, hvali, a gorje tistemu kdor mu ne da tributa. On je znak propalosti, v katero je privedel humanizem človeški duh.

Toda humanizmu v Italiji so bili dnevi sešteti. Duhovi so jeli počasi uvidevati, kako daleč je privedel humanizem človeštvo. Papeži in drugi za vero vneti možje so jeli zopet gojiti v cerkvi pravi cerkveni duh. Proti humanizmu je nastala reakcija. Smrtni udarec pa je dobil humanizem, ko je 6. maja leta 1527 vzel Bourbon Rim. Ves učenjaški svet, ki je bil tedaj zbran v Rimu, se je razpršil na razne strani in se ni nikdar več zbral, ker je nastal v cerkvi odpor proti humanistom.

Humanistične ideje so bile eno stoletje omejene na Italijo. Šele potem, ko so se postavili papeži na čelo humanističnemu gibanju, se je jel počasi širiti čez Alpe, kajti Rim kot središče krščanstva, so vedno obiskavali najrazličnejši elementi. Posebno za časa koncilov v Kostanci in Bazelu, kjer so občevali med seboj najrazličnejši možje iz severa in juga, se je humanizem zanesel med širše kroge.

Začetnik ali prvi širitelj klasicizma med Nemci je Enea Silvio de Piccolomini, poznejši papež Pij II. Ta je stopil leta 1442 v službo Fridrika III. O tedanjih nemških knezih piše, da imajo rajši konje in pse na svojem dvoru kakor pa pesnika, vsled tega ostanejo tudi brez slave kakor konji in psi. Nemce imenuje barbare, ki so vdani pijanosti in požrešnosti. Njegova prizadevanja niso bila brezuspešna. Kmalu je zacvetel humanizem v Nemčiji. Tudi tukaj kakor v Italiji so humanisti posebno nastopali proti veri in duhovstvu. Toda dočim je v Italiji proti humanizmu nastopila zdrava reakcija, rodil je v Nemcih reformacijo.

Najbolj značilna za nemški humanizem so imena Reuchlin, Erazem Rotterdamski in Ulrich Hutten.

Reuchlin (1455—1522) je bil doktor prava, nekaj časa advokat v Stuttgartu in sodnik švabske zveze. Odlikoval se je s perfektnim znanjem grščine, katero je res ljubil in širil v Nemcih. Poleg tega je bil veščak v zgodovini in tudi v pesništvu se je poizkušal. Največjo slavo so mu pa pridobila njegova filozofična in hebraistična dela. V svojih spisih „de verbo mirifico“ in „de arte cabbalistica“ so naslikani njegovi nazori, ki so vzeti največ iz novopitagorejske filozofije in iz kabbalistične literature srednjega veka. Kabbala obsega nauke, kako dobiti odgovor na dvoje najvažnejših vprašanj, namreč kaj je bistvo božanstva in kaka je zgodovina stvarjenja? Vsa kabbala ima na sebi mnogo mističnega in magičnega. Reuchlinova zasluga je, da je s proučevanjem kabbalistike, ki je lastna srednjeveškemu židovstvu, vzbudil obenem zanimanje za hebrejščino. Učil se je tega jezika pri tedaj jako malo spoštovanih židih, katere je zagovarjal. Spisal je slovnico hebrejskega jezika. Sveto pismo se je jelo sedaj proučevati v hebrejskem izvirniku in ne samo po vulgati. Toda kmalu so se jeli oglašati nasprotniki,

kajti nekateri so videli v delovanju Reuchlina neko povzdigovanje židovstva in poniževanje krščanstva. Eden najhujših nasprotnikov je bil krščen žid Pfefferkorn (1469—1522). Ta je dobil od cesarja dovoljenje, da sme sežgati vse židovske knjige. Obrne se na Reuchlina in ga prosi pomoči pri delu. Toda Reuchlin je prošnjo odklonil. Tudi nadškof v Mainzu je bil temu nasproten. Sedaj je cesar izdal drug odlok, v katerem imenuje cesar nadškofa načelnikom komisije, ki naj bi presodila ali naj se židovske knjige sežgo ali ne. Komisija naj bi sestajala iz vseučiliščnih profesorjev in iz Reuchlina, ki je bil na glasu kot veččak v hebrejščini. Vsi razen Reuchlina so bili ali za sežiganje ali so pa bili neodločni. Iz tega se je razvil dolgotrajen prepir med Reuchlinom in Pfefferkornom, oziroma pozneje med vseučiliščem v Kolinu. Prepira se je vdeležila počasi cela Nemčija, škofje, cesar in papež posegli so večkrat vmes kot sodniki. Pfefferkorn je izdal takoj v začetku prepira knjigo „Handspiegel“, kjer očita Reuchlinu, da so ga židje podkupili. Reuchlin izda kot odgovor na to „Augenspiegel“, vsled katerega je Pfefferkorn tožil Reuchlina. In res knjiga je bila obsojena kot brezverska. Toda sedaj so sledile pritožbe z ene, sedaj z druge strani na višje instance, dokler Leon X. 1520 ne zaključi prepira z obsodbo Reuchlina. Obsodba je še bolj razdražila nemške humaniste, ki so bili prijatelji Reuchlina. Še za časa prepira je izšla knjiga „Epistolae obscurorum virorum“ in sicer prvi del leta 1515 a drugi 1517. Pisal je ni Reuchlin sam, ampak največ njegova prijatelja Hutten in Crotus. Knjiga obsega izmišljena pisma Reuchlinovih nasprotnikov na Ortuina Gratiana, ki je bil med Reuchlinovimi nasprotniki znan kot pesnik. Spis se obrača proti nasprotnikom humanizma, zasmehuje vero in duhovščino. Obscuri viri nastopajo z imeni kakor: Scherenschleiferius, Mistladerius, Caprimulgus etc. Središče reuchlinistov je bil Erfurt. Vsa Nemčija je bila tedaj razdeljena v dva velika tabora, ki sta pobijala drug drugega, dokler ni prišlo do ločitve. Ko je nastopila reformacija, se ji Reuchlin ni priklopil. Vsled tega je bil na stara leta osamljen, kajti prijatelji, ki so se ž njim skupaj bojevali, podali so vsi roko Lutru in zapustili Reuchlina kot nedosledneža.

Erazem Rotterdamski (1467—1536) je stopil v svoji mladosti v samostan. Toda ker mu samostansko življenje ni ugajalo, ga je zapustil in se podal na potovanje. Živel je dalje časa na Francoskem, Angleškem in v Italiji. Na Angleškem se je seznanil s Tomažem Morom, v Italiji je obiskoval tedanje znane humaniste. Povsod kamor je prišel, je širil humanistične ideje. Njegovo ime je kmalu zaslovelo po vsi Evropi, kjer so se nahajali humanisti. Vse se mu je klanjalo. V svojih spisih je fin in zbadljiv. Döllinger pravi o njem: „Nihče ni znal spretnije zasmehovati

praznovernosti in raznih nedostatkov v cerkvi in sicer tako, da je bila stvar, ki je imela kako malenkostno napako obenem tudi sama zadeta.“ Spisal je več pedagogičnih del, dasiravno se sam ni nikdar praktično ukvarjal s šolstvom. Sem spadajo „Colloquia familiaria“ in „Adagiorum opus“. Erazem bil je mojster v satiri. Najboljše njegovo delo na tem polju je „laus stultitiae“. Tukaj obravnava razne vrste norcev. Prednost daje teologom, ki se prepirajo za oslovo senco. Menihom očita njih beraštvo in pravi, da imajo nevednost za najlepšo čednost. O prelatih pravi, da hrepene samo po denarju in papeže imenuje nečistnike. Pomen Erazma za reformacijo je isti kakor Voltairja za francosko revolucijo, oba moža sta si tudi v marsičem podobna. Ko je nastala refomacija, je veljal Erazem splošno kot pristaš nove vere.

Tretji zastopnik humanizma bil je Ulrich Hutten (1488—1523) potomec stare plemiške rodbine. Ker je bil slabe postave, so ga dali stariši v samostan, iz katerega je pa kmalu pobegnil, kajti njegov značaj ni bil za samostan. Potikal se je dalje časa po raznih vseučiliščih in je na teh svojih potih prišel tudi na Dunaj. Odtod se je podal v Italijo, kjer se je nekoliko časa bavil s pravom. V tem času je izdal že več svojih pesniških in prozaičnih proizvodov. V istem času se je porodil med Reuchlinom in Pfefferkornom prepir, v katerem je Hutten odločno stopil na stran Reuchlinovo in sodeloval pri izdaji „epistolae obscurorum virorum“. Leta 1517 ga je cesar Maksimilijan I. v Augsburgu slovesno venčal kot pesnika in mu dal pravico poučevati na vseučiliščih govorništvo in pesništvo. Leta 1519 se je seznanil s Franom Sickingen, s katerim sta odslej skupaj delovalo za reformacijo, kateri sta se takoj spočetka z navdušenjem priklopila. Hutten je deloval s peresom za Lutro, zahteval je, da se cerkvi vzame premoženje, ali pa da naj se priklopi reformaciji. Hujskal je ljudstvo v poljudnih spisih, kjer imenuje papeža antikrista, kardinale apostole hudičeve, a obližje papeževo primerja s predpeklom. S tem je podpiral Sikingena, ki je mislil na silovit prevrat v Nemčiji. Toda to je Huttenu v toliko škodilo, da je moral zapustiti Nemčijo. Podal se je v Švico in je upal, da ga bode Erazem v Bazelu prijazno vzprejel, toda motil se je. Erazem mu je pisal, da stori najbolje, če ga sploh ne obišče. Vsled tega je nastal med obema prepir, ki se je končal s Huttenovo smrtjo.

Humanizem je v Nemčiji prilično tako nastopil kakor v Italiji. Omamljeni vsled lepe oblike in gladkih verzov, so jeli zaničevati sholastično filozofijo in potem sploh katoliško vero, dokler se niso tudi na zunaj od prave cerkve odtrgali, katero so že zdavnaj zavrgli in pometali iz svojih src.

Viri: Georg Voigt: die Wiederbelebung des classischen Alterthums, Berlin 1859. Weiss: Weltgeschichte 6, 7. Pastor: Geschichte der Päpste seit dem Ausgange des Mittelalters. Burckhart: Geschichte der Renaissance in Italien. Geiger: Renaissance in Italien und Deutschland. Katholik, letnik 55. Mainz. Döllinger: Lehrbuch der Kirchengeschichte.

Filozofija.

J. J.

Kdor za resnico mara, ušes jej ne maši;
Al' kdor se je pa brani, zaveže še oči.
(Levstik.)

Le besede so gotovo primerne posebno za današnji čas. Saj vidimo dan na dan ljudi, ki ne marajo za resnico, temveč se je izogibljejo ali jo hočejo zatemniti ter prevreči v neresnico, v laž. Kdor ne mara za resnico, zlorabi najboljši naravni dar — razum in tako po lastni krivdi tava v temi zmote. Isti Levstik pravi: „Vsak človek v svojej zmoti rad je slep.“ Pač žalostno je, ako človek rad ostane v svoji zmoti; a nikakor se to ne strinja z vzvišenim namenom našega življenja; saj nasprotuje bistvu človeškega razuma, ki je ustvarjen za resnico.

„Wirf nicht für eiteln Glanz und Flitterschein
Die echte Perle deines Wertes hin.“ (Schiller.)

Kdor pa hrepeni po resnici, zna ceniti svoje duševne zmožnosti, da jih ne zlorablja sebi in drugim v pogubo.

Iskati resnico ter boriti se za-njo s svojim umom, to je naloga pravega modroslovca. Pomniti pa je, da je resnica dvojna: nadnaravna, ali recimo „razodeta“ in naravna. Razodete resnice, ki nas jih uči sv. vera, so predmet bogoslovja. Naravne resnice iskati in utemeljevati pa je naloga modroslovja. K ti vedi torej pripada prav za prav vse, kar se more spoznati z naravno lučjo človeškega uma. Vendar pa pojma modroslovja navadno ne umevamo v tako širokem obsegu. Posamezne vede so se nameč v teku stoletij silno razvile ter s tem nekako nujno odcepile od modroslovja v ožjem pomenu. Kot tako pa umevamo ono vedo, ki preiskuje bistvo, vzrok in namen vsega kar more človeški um spoznati. Radi tega pa je modroslovje nekaka podlaga drugim naravnim

vedam ki morajo marsikaj kot dognano privzeti, česar pa same ne razlagajo temveč to prepusté modroslovju.

O razmerju modroslovja do drugih naravnih ved pravi Hagemann v kratkem uvodu v modroslovje: „Sie (die Philosophie) ist nämlich für alle natürlichen Wissenschaften Fundamentalwissenschaft, indem sie die Voraussetzungen rechtfertigt, welche jene machen müssen, um als Wissenschaften zustande zu kommen.“¹

V zadnjem sestavku sem zapisal besede: „Kako srečen je krščanski modroslovec, ki stoji na trdni podlagi, katere niso mogli omajati grozoviti viharji devetnajstih stoletij.“ Vprašal bi morabiti kdo: Kako pa moreš govoriti o krščanskem modroslovju? Saj se modroslovje ukvarja le z naravnimi resnicami, ter išče resnice le z naravno lučjo svojega razuma. — Priznam, prijatelj, kar praviš: z naravnimi resnicami se ukvarja modroslovec; kot veda v pravem pomenu besede stoji modroslovje na lastnih načelih in nobenega stavka, nobenega pojma ne sme priznati za „svojega“, ako ga ne more razviti iz svojih načel. Modroslovje kot veda, ki prav posebno deluje s človeškim umom, sama na sebi ni niti krščanska niti poganska, kakor tudi n. pr. matematika, zvezdoslovje i. t. d.; toda, če le malo pomisliš, kaj je naloga modroslovja, s kako vzvišenimi stvarmi se ukvarja, lahko uvidiš, da je z bogoslovjem v veliko bližji dotiki kakor druge vede. Glej torej razmerje modroslovja do sv. vere: Ako človekmislec v svojem raziskavanju pride do sklepa, ki nasprotuje razodeti, božji resnici tedaj je to znamenje, da se je zmotil, da njegovo sklepanje ni bilo pravilno. Pravi, krščanski modroslovec bo pa v taki priliki imel toliko zdravega razuma, toliko moči in obenem tudi toliko ponižnosti, da bo svoje raziskavanje in sklepanje natančneje pregledal, da more zaslediti zmoto. Pomislimo le, da sv. vera sloni na nezmotljivi božji avtoriteti, modroslovje pa zajema svoje sklepe iz človeškega razuma, ki nikakor ni absolutno popoln.

Če je modroslovno razmišljanje v lepem soglasju z onimi razodetimi resnicami, katere ne presegajo popolnoma človeškega uma, tedaj ima modroslovec popolno gotovost, da se ni motil v svojem umovanju in sklepanju. Da, sv. vera je modroslovcu vzvišeno sredstvo, ki mu naznanja, da je njegovo umsko delovanje pravo. Tako vidimo, da nam vera ne dela napotja, ampak nas blaži, utrjuje in izpopolnjuje tudi v naravnih vedah.

V prejšnjem sestavku sem dodal tudi besede: „saj ne verujemo slepo, ampak pametno, razsodno.“ Modroslovje ima nalogo pojasniti, da

¹ Elemente der Philosophie I. § 3.

res ne verujemo slepo, ampak imamo trdne razloge za to, da verujemo. Prav jasno tudi lahko spoznamo, da nespametno ravna, kdor ne veruje. Lepo pravi Egger: „*Contra incredulum vero argumentis philosophicis ostenditur, quam irrationalis sit infidelitas; sicut philosophus contra hominem Scepticum ostendit, quam irrationalis sit Scepticismus.*“¹ Da je nevera nespametna, uvidi lahko pač vsakdo, če se hoče le toliko potruditi, da resno proučava, na kake razloge stavi katoliška cerkev verske resnice, ko jih zagovarja proti neveri. Zahteva namreč, da človek odkritosrčno rabi svoj um, da res hrepeni po resnici ter tako presoja tako imenovana „*criteria reselationis*“. Zdrav razum nam kaže Stvarnika-Boga; razum nam pravi, da je božje razodetje možno; zgodovina trdno izpričana nam pravi, da se je Bog res razodeval; čudeži natanko dokazani in še nikdar pobiti, prerokbe do pičice natanko izpolnjene izpričujejo zdravemu razumu, da je krščanska vera resnična, da je katoliška cerkev res božja ustanova. — Kako lepo nalogo, kako vzvišen namen ima modroslovje kot pomožna veda bogoslovja — v apologetiki.

Pa tudi celó najvišje verske skrivnosti ne pobijajo razuma, ne delajo „*atentata*“ na razum in mu ne nasprotujejo; tudi v verskih skrivnostih ohrani um svojo popolno veljavo in pripomore v to, da po nekaki analogiji izkuša vzvišene verske skrivnosti verniku približati in razložiti; poleg tega pa tudi razum dokazuje, kako primerne so razodete resnice božjemu Veličastvu, pa tudi človeški naravi. — Da, tudi v verskih resnicah ohrani um svojo popolno veljavo; vera nam ni v nečast, ampak v ponos, trdno pomoč pravega napredka.

¹ Theol. fundam. p. 17.

Glasnik.

Iz slov. kat. dijaštva. Dne 11. svečana in 11. sušča je imela „Danica“ občni zborovi seji. „Zora“ sicer navadno ne poroča o Daničinih sejah, a omenjeni seji sta bili nekaj posebnega v zgodovini tega društva.

Pri prvi seji je bilo navzočih več slovenskih in čeških poslancev iz „Slov. centra“. Navzoča je bila pri Daničini seji tudi prvič slovenska dama, velerodna gospa dr. Šusteršičeva. Neoficielnemu delu seje je predsedoval gosp. Dr. Šusteršič, ki je vodil z izborna spretnostjo vso zabavo. Pozdravil je društvo „Danico“, svoje tovariše poslance ter zastopnike katoliških akademičnih društev „Norike in „Unione cath. ital.“ Predsednik „Danice“ phil. Jos. Srebrnič je nato napil predsedniku „Slov. centra“ gosp. dr. Šusteršiču in njegovim tovarišem iz kluba. Jur. Jv. Šinkovic je nagovoril velerodno gospo dr. Šusteršičevo, kateri se je izročil po završenem govoru krasen šopek. Phil. Bog. Remec je napil gosp. častnemu članu „Danice“ vodji Povšetu, ki se je zahvalil v krasnem, navdušenem govoru, bodreč daničarje naj vstrajajo na poti, katero so nastopili, četudi je večkrat trnjeva. Govorili so še nadalje gg. državna poslanca dr. Gregorčič in Pogačnik, jur. Dermastia ter Noričan g. Hemala in član „Unione cath. ital.“, g. med. Barbacovi. Seje se je vdeležil tudi en član „Slovenije“, ki je bil prijazno pozdravljen. Drugi dan je pa priredila „Slovenija“ častni večer, ter povabila tudi člane slovanskega seminarja, mej katerimi je tudi nekaj daničarjev. Eden izmej teh se je povabilu tudi odzval. Pri seji pa pride k njemu predsednik „Slovenije“ ter ga pozove naj se odstrani „na vašo in našo korist“ (!). Dotični član je po teh besedah seveda takoj odšel. Iz tega dejstva se lahko vidi kje je prava prostost doma in kje strpnost.

Druga seja pa je bila še pomembnejša za društvo, ker se je v nji prvič slovesno izrazila želja po solidarnosti vsega slovanskega katoliškega dijaštva in posebej želja, da bi se čimdalje bolj spoznavali slovanski katoliki na Dunaju in drugodi.

Bili so pri ti seji izredno mnogoštevilno zastopani Čehi (bili so navzoči poslanci, dijaki in celo dva moravska kmeta), a imeli smo v svoji sredi tudi dijaka-Poljaka. Vrhutega nas je svojo navzočnostjo počastil še slovenski duhovnik iz Amerike, g. dr. Seliškar. Kar se tiče oficelnega dela seje, je treba poleg kratkih pozdravov omeniti govor daničarja Šinkovca, v katerem je povedal, zakaj se moramo veseliti prisotnosti Čehov in Poljakov. Oni so zastopniki narodov, kateri so, s prirojeno jim žilavostjo si ohranili svojo narodnost in vero, kljub vsem navalom zapadne kulture.

Predsednikom neoficelnega dela je bil izbran gosp. phil. Lukášek, ki je nato v daljšem češkem govoru povedal mnogo lepih misli. Dejal je, da je katoliška ideja, dasi za vse narode, vendar najboljša podpora narodnosti, nacionalna. Vez krvi sicer veže kakor ude družine, tako tudi poedince naroda. A ta vez ni dovolj močna sama zase, niti v družini, kakor vemo po izkušnji. Če pa se pridruži krvni vezi še vez bratstva v Kristusu, edinstva v katoliški veri, tedaj je narod sposoben za življenje in vztrajno delo. Do istega sklepa pridemo, če pomislimo na zvezo mej

posameznimi slovanskimi rodovi. Katoliška ideja je torej tudi ideja vse-slovanska. Nato je govornik resnico teh besed dokazoval iz življenja in zgodovine češkega naroda. Ko je bila nevarnost, da zaspi češka narodnost večno spanje, ko se ni nihče izmej izobražencev brigal za češki jezik, tedaj je češki preprosti kmet in delavec vendarle slišal svoj materinski jezik v cerkvi iz ust svoje katoliške duhovščine in si tako ohranil svoj govor, dokler ni napočila doba slovanskega, češkega probujenja. Nato je govornik opozoril na dejstvo, kako si na Dunaju, ki bi imel biti za vse avstrijske narode, ki pa hoče biti samo nemški, ravno v čeških katoliških društvih ohrani brez števila Čehov poleg svojega verskega prepričanja tudi svojo narodnost.

Spoznavajmo se torej Slovani in posebej slovanski dijaki na Dunaju. Dunaj bodi nekako ognjišče slovanske vzajemnosti, od tu ponesimo slovanske edinosti zavest vsak mej svoje rojake. Nato je zastopnik „Českega akad. spolka“ g. Zatloukal izpregovoril nekaj besed, s katerimi je vzpodbujal k vzajemnemu delu.

Poljak-dijak g. Arct je nato stavil predlog, naj se ustanovi odbor, ki bi imel nalogo voditi občevanje mej slovanskim katoliškim dijaštvom. Predlog se je sprejel enoglasno, o načinu, kako bi se ga uresničilo, se bo še premišljevalo.

Govoril je nadalje češki poslanec iz „Slovanskega središča“, g. dr. Hruban, ki je poudarjal, da je treba za slovansko vzajemnost in svoj narod delati. Ni dovolj, da se objemamo v prijateljski družbi, treba je požrtvovalnosti in truda. „Trinajst let je minilo“ je sklemil svoj govor, „odkar smo o vseh svetih na sv. Marka pokopališču na Dunaju člani „Česk. akad. spolka“ pred Kollárjevim nagrobnim spomenikom slovesno obljubili, da bo vsak izmej nas v dejanju ljubil svoj narod. In jaz se izkušam po svojih močeh držati te obljube. — Ko sem bil pred nekaj leti v praški razstavi, sem videl ondi mej drugim dragocen pas, ki so bile vanj vvezene besede „Kromě tebe na tom světě žádná jiná! To je bil pas, ki ga je kralj Karel IV. podaril svoji ženi Elizabeti. S temi besedami tudi jaz hočem končati. „Razen tebe na tem svetu nobena druga“, tako recimo vsi danes in sklenimo, da hočemo živeti in delovati edino le za svojo vero in svoj narod in domovino.

Nato omenja daničar Šinkovec krasnih spominov s katoliškega shoda v Ljubljani, kjer je dr. Hruban izpregovoril nekaj besed slovenskim ženam. Dasi ne znajo češčine, razumele so ga, ker je srce srcu govorilo.

Izpregovoril je tudi eden izmej navzočih moravskih kmetov. „Tudi jaz hočem povedati par besed iz odkritega moravskega srca. Ko sem prišel na Dunaj, v državno zbornico — skoro vse je bilo tuje. Neko čustvo osamljenosti se me je polastilo. A tu mej vami se mi zopet zdi, kakor bi bil prišel mej svoje rojake“.

Mej drugimi govori, ki smo jih slišali ta večer, naj omenim samo še pozdrav daničarja B. Remca ameriškemu Slovencu dr. Seliškarju. Ta je odgovoril, da tudi ameriški Slovenci ne pozabijo svoje slovenske matere. Tudi oni imajo društva, kjer se navdušujeje za vero katoliško in jezik slovenski.

Tako je torej minil ta krasni večer. Da bi bilo takih in še lepših večerov še mnogo, mnogo in zlasti, da bi se tudi sicer, v dejanju, kmalu pokazali sadovi tega navdušenja. V to pomozi Bog! $x + y$.

Križ na vseučilišču. V zadnji številki „Zore“ je že izšel članek s tem naslovom, v katerem je pisatelj v kratkih potezah obrazložil to afero, v kolikor se je do takrat dogodilo. Danes dostavljamo sledeče: Križ se je iz budimpeštanskega vseučilišča odstranil brez vsacega sklepa akademičnega senata, torej povsem brezpravno. Krščansko misleči akademiki, kojih prošnji, naj se sv. razpelo zopet razobesi po učnih sobah, se ni niti od naučnega ministerstva, niti od akademičnega senata ugodilo, so radi tega sklenili dati budimpeštanskemu vseučilišču znamenje krščanstva — na lastno pest.

Nabavili so na svoje lastne troške potrebno število priprostih črnih križev, iz lesa in brez podobe Odrešenika, ter jih dne 18. t. m. zjutraj pred začetkom predavanj obesili po več učnih sobah. Dalje so na vseučilišču nalepili oklic, v katerem pozivljajo vse akademike brez izjeme k skupnemu postopanju.

Njih oklic se glasi:

Vseučiliščni državljani! Krščanska vseučiliščna mladina je prosila na podlagi obstoječih pravic, da se zopet razobesi v slušalnicah buda-peštanskega vseučilišča križ — simbol krščanske ljubezni in morale. Danes je postavila sama sveti križ na prostor, ki mu je po vsej pravici pristojen.

Vseučiliščni državljani! Ne sinovi ene konfesije, ne podkupljeno orožje političnih ali konfesionelnih strank, marveč mladi ljudje, neodvisni od političnih strank in konfesij, v svojem mišljenju in ravnanju samostojni, edino vsled svojega svetega prepričanja in vkoreninjenega čuta pravičnosti smo to storili: mi vseučiliščna mladež, ki čisto čutimo in mislimo, ki nismo zaslepljeni vsled lažnjivega in nevarnega nemoralnega, kozmopolitičnega duha, ki navdaja javno življenje in mišljenje Ogrske.

Mi menimo in vemo, da smo storili dobro in prav. Kar smo storili, smo morali storiti; bila je naša dolžnost. Ako bi tega ne storili, bila bi krivda na naši vesti.

Križ se je lesketal dolgo raz vseučiliščnih sten. Komaj 30 let je, odkar je izginil, popolnoma slučajno — brez kakega sklepa; ker pa ni bilo nikakega sklepa, vsled katerega bi se moral križ odstraniti, pravica ni prenehala, živela je vedno in danes zopet oživela. Ali je potreben kak odlok, da se zopet vveljavi? Z resno premišljenostjo Vas prosimo, vseučiliščni državljani, državljani krščanske Ogrske, sprejmite mirno, kar se je zgodilo. S tem, kar smo storili, nismo hoteli in nismo mogli nikomur kratiti pravic in žaliti njega čutil. Simbol ljubezni in čiste morale naj nikogar ne žali; ako bi se pa našel kdo, ki bi ga hotel na brezbožen način oskruniti, naj si pripiše sam, ako se vrne napad na njegovo glavo.

Mi nočemo nikogar napasti; toda ako je napaden ideal, ki živi v naši duši, ga bomo branili, čuvali in konečno vedli tudi do triumfa — to sedaj in vedno.

Akademični sodržavljani! Mi ne delamo razločka med konfesijami, ki se ne klasificirajo po pravu, pravičnosti in morali. Prosimo Vas vse

brez razločka: postavite se ob našo stran z ljubeznijo, z navdušenjem, z neomajno vero na čas, ki bode v morali čistejši in v patriotičnih krepostih bolj zrel in tako srečnejši. Ne smatrajte v tem krivice, nikakih prenapetih ciljev, slušajte edino glas Vaše duše.

Toda, ako je kdo, ki tega noče storiti, prosimo ga z resno hladnokrvnostjo, naj stoji mirno ob strani in naj čaka odredb predpostavljjenih oblastev — na storjenem itak ne more ničesak premeniti — da ne pade morda odgovornost za nesrečo na njegovo vest.

Kar smo storili, smo storili v Božjem imenu, z vso treznostjo, uvažujoč vse mogoče posledice.

Krščanska mladež upa z vso dušo, da je ne bodo zapustili v tem zelo resnem svetem in pravičnem boju in zatajili svoje ideale krščanski profesorji. ki so ji bili s svojimi krepostmi, z jasnim čutom za pravo in pravičnost vedno v izgled. Ona upa, da bodo z ognjem pravičnih čutil in z njih dostojanstvom podpirali pravico križa, simbol krščanske ljubezni i morale.

Bog i mir ljubezni bodi z nami!

Ofen-Pešta, 18. marca 1901.

Veliki odbor budapeštanske krščanske vseučiliščne mladeži.

Rektorjev tajnik je takoj, ko je bil o tem obveščen, tekal od sobane do sobane in hotel s pomočjo slug sneti sv. razpelo raz sten. Toda sluge se niso hoteli vdeležiti tega bogoskrunstva, krščanski dijaki pa, ki so križ, znamenje svojega verskega prepričanja z vso odločnostjo branili, so tajnika zapodili. Več profesorjev je radi tega predavalo tudi vpričo sv. križa, le protestantski profesor cerkvenega prava je velel akademikom, naj snemo križ. A, ker akademiki niso hoteli ugoditi njega zahtevi, je snel sv. razpelo sam, na kar so mnogoštevilno navzoči krščanski akademiki hrumno in šumno protestirali, in profesor je moral zapustiti sobo, akademiki pa so križ zopet obesili.

Baš tako so ženske slušateljice živahno zahtevale, da se križ zopet obesi. Židovski in liberalni akademiki pa so vpili „Doli s križem!“ „Proč z jezuiti!“ in hoteli preprečiti nadaljno obešanje križa. Prišlo je do spopada in pretepa med strankama. Radi tega je rektor takoj sklical sejo akademičnega senata, kateri je ob navzočnosti vseh profesorjev sklenil, da križ ne sme viseti v učnih sobah, da se razobešeni križi z dostojno častjo odstranijo, proti neznanim storilcem pa prične disciplinarna preiskava, in da predavanja za nedoločen čas prenehajo. Te določbe akademičnega senata so bile drugi dan afizirane na vseučilišču, ki je bilo že zaprto in vstop samo profesorjem dovoljen.

Nato je odbor krščanskih akademikov sestavil „memorandum“, v katerem se naglaša, da se zato niso prostovoljno zglasili, ker so pričakovali rektorjevega poziva in niso hoteli vzbujati sumnje, da namerjajo s tem javno demonstracijo. Prišli bi bili na rektorjev poziv takoj, ker se ne čutijo radi tega čina zločince in se jim ni treba skrivati; kajti, kar so izvršili, so storili iz svetega prepričanja in brez strahu pred javnostjo. Istotako brez strahu gledajo v bodočo preiskavo.

Za njimi so še tisoči! A odgovornost in posledice tega čina prevzemajo izžrebani podpisanci, ki so tudi po žrebu določeni razobesili —

križ. Niso pa pri tem gibanju samo katoliški, ampak tudi protestantski akademiki povsem solidarni. Na rektorjev poziv pridejo vsikdar in vsi, ako je treba! Ta „memorandum“, podpisan od 102 akademikov, je s kratkim ogovorom izročila tudi izžrebana trojica akademikov rektorju, ki je titularni prošt, dne 20. t. m.

Rektor je „memorandum“ sprejel molče, kar je lahko umljivo.

Križ visi še vedno po sobah, ker se senat boji nadaljnih, hujših demonstracij. Vrlim krščanskim akademikom, ki tako odločno, pogumno in neustrašeno branijo najdražjo svetinjo-križ, pa je želeti obilo vspeha in božjega blagoslova v sv. pravdi za Onega, ki je sam o sebi dejal in spričeval: „Ego sum via et veritas et vita!“ — 7

Dijaški nemiri na Ruskem. Dijaški izgredi, ki so se pripetili v zadnjem času na Ruskem, postali so že zelo resni. Dijakom se je priklopil tudi del priprostega ljudstva; radi tega se že splošno sumi, da ima jo ljudstvo in dijaki s temi izgredi politične namene.

Posebno resno je to gibanje v Moskvi in v Petrogradu. V Moskvi se je priklopilo dijakom več tisoč delavcev, ki so drli pred palačo generalnega gouvenerja velikega kneza Sergija. Velika množica strežnikov in orožnikov, ter močen oddelek kozakov je šele razkropil razburjeno množico. Dijakom stoji ob strani tudi velika množica slušateljic, ki nastopajo že istotako pogumno.

V Petrogradu se je zbrala dne 17. marca velika množica dijaštva moškega i ženskega pred katedralo, da protestira proti ekskomunikaciji Tolstaja. Policija, kakor tudi oddelek kozakov ni mogel dosti napraviti. Poveljnik kozakov je bil s kladivom na glavi težko ranjen. Del dijaštva je vdrl na to v cerkev, razgrajal ondi in pušil cigarete, dasiravno se je istočasno opravljala božja služba. Ko se dijaki tudi na opomin višjega duhovnika niso hoteli umakniti, je vdrla policija v cerkev ter razgrajalce razpodila. Aretovanih je bilo 399 dijakov, 377 dijakinj ter 44 drugih oseb iz množice. — S temi nemiri je bržčas tudi v zvezi napad na generalnega prokuratorja sinode Pobedonosceva.

Slični nemiri so se pripetili tudi v mestih Čarkov, Kiev in v Odesi. Tudi tu so se vdeležile slušateljice višjih ženskih tečajev demonstracij.

Toliko do danes o teh izgredih. Kaj prinese v mrzli Rusiji prihodnost, videli bomo morda v kratkem. — a —

Nemiri v Španiji in dijaštvo. V dnevih od 10. do 14. svečana so se vršile na španskem dvoru velike slavnosti ob priliki poroke princezinje asturske, najstarejše hčere španske kraljice, s princem Carlos-om Burbonskim. Ženinov oče, grof Caserta, je v Španiji jako nepriljubljen zaradi svojega postopanja pri zadnji vstaji Karlistov. Ker bi pa v slučaju smrti bolehnega in slabotnega španskega kraljeviča Alfonsa nastopila vlado princezinja asturska in njen mož, so porabili to priliko nekateri republikanski in prostožidarski kolovodje in improvizirali malo vstajo, pri kateri se je po stari navadi demonstriralo proti vladi, poleg tega pa tudi proti različnim redovom in zlasti proti jezuitom. Pri ti priliki je nastopalo liberalno dijaštvo v najboljšem sporazumljenju z najeto poulično tolpo. Ko so bile vsled pridvornih svečanosti dne 10. svečana šole zaprte,

se je zbralo okoli 600 dijakov in podpisalo protest proti počitnicam, češ da kraljičina poroka za španski narod ni vesel, ampak žalosten dogodek. Od univerze so udrli dijaki razgrajajoč proti bližnjemu jezuitskemu samostanu, kjer so med klici: Živela prostost! Proč z jezuiti! začeli razbijati okna in vrata. Šele po kratkem boju, v katerem je bilo več oseb ranjenih in mnogo aretiranih, je pregnala policija demonstrante. Voz papeževskega nuncija, ki se je peljal po mestu, so kamenjali. Podobni nemiri so se dogodili tudi v Valenciji, kjer so demonstranti celo s petrolejem polili neki samostan in ga zažgali, v Valladolidu, Barceloni, Granadi in drugod. Vlada je oklicala obsedno stanje in izročila vrhovno oblast generalu Weyler-ju. Da ta mož ni ravno milo postopal, ve vsakdo, kdor je bral poročila o njegovem nastopu proti vstašem na Kubi. Vendar pa je napravil ravno vsled svoje energije že v 8 dneh mir, na kar je vlada obsedno stanje vsaj deloma odpravila. Značilno pa je za te republikanske demonstracije v Španiji, da se jih udeležujejo le dijaki in nahujskana poulična drhal. Imena hujskačev in vodij se pač ne zvedo, ker ti može ostanejo lepo v ozadju in puste druge delati kot orodje svojih namenov. Zlasti zaslepljeno dijaštvo se je dalo uporabiti kot orodje in je moralo tudi zato trpeti. Marsikateri talent si je sedaj pokvaril svojo bodočnost in s tem tudi škodoval svoji nesrečni domovini, katera tako krvavo potrebuje delavnih in navdušenih mož, da bi jo rešili pogube, v katero hiti tako brzimi koraki!

C.

O ženskem gibanju na Japonskem. Japonska v vsakem oziru zelo napreduje in ne manjka ji mnogo, da bo v kratkem popolnoma dosegla ono stopnjo kulture, na kateri stoje druge že davno civilizirane države. V zadnjem času se je zaneslo tja tudi žensko gibanje, katero cesarica Haruko sama na vso moč podpira in ščiti. Najprej je dosegla, da se je odpravila določba, ki je prepovedovala ženskam nastopati v gledališču, ker je sama jako vnetja za to moderno napravo. V večjih mestih je nastavila gledališke družbe in poskrbela, da so odlični pisatelji preložili najboljša dramatska dela zapadnih narodov v japonski jezik. Pohajanje ljudske šole je za dečke in deklice do 14. leta obvezno. To pa cesarici ni zadostovalo, ampak je skrbela tudi za ustanovitev mnogih višjih šol, ki vsprejemajo deklice nad 14. letom. Pouk, katerega ondi dobe, je kaj praktičen ter obsega kitajski, francoski, angleški in nemški jezik, knjigovodstvo in razne gospodinjske predmete. Dalje je cesarica tudi dosegla, da morejo deklice biti nastavljene v javnih službah, n. pr. pri pošti, pri telegrafskih in telefoničnih uradih, kakor tudi, da smejo obiskovati predavanja na vseučiliščih, tako, da imajo v Tokio že ženskega odvetnika. To delovanje cesaričino je napotilo tudi druge kroge, da jo podpirajo z vsemi močmi. Trije bogati dvorniki so pred kratkim celo sklenili, da ustanove žensko vseučilišče, za katero bode samo poslopje stalo nad 800.000 mark; odprlo se bo že, kakor poročajo listi, meseca aprila prihodnjega leta.

A. K.

Odkritim besedam — odkrit odgovor.

Odgovor na: „Kaj hočemo. Poslanica sl. mladini“.¹

Praški slovenski dijaki so sklicali 12. sept. 1900 in 1. jan. 1901 dva zaupna shoda, na katerih se je govorilo o vsem mogočem. Da bi prišli nazori sklicateljev v širjo javnost, so izdali pred kratkim brošuro z naslovom „Kaj hočemo“. Brošura je zanimiva v toliko, ker nam razkriva filozofsko ozadje slovenskih učencev Mararyka in to prvič tako odkrito, da moremo z določnimi potezami označiti njihovo naziranje in s tem zavzeti svoje stališče napram njim.

Nasproti meglenosti in močvirnosti liberalizma v slov. dijaštvu, nasproti zaspanosti in frazavosti naših dunajskih rojakov, nam je, kakor bi prijetna sapa zapihala, od severa došel glas praških visokošolcev, ki zveni določno in odločno, da vemo takoj, s kom imamo opraviti. Dobra lastnost tega dela dijaštva je resna volja delati v prid ljudstvu, njegovo demokratično načelo. Najsimpatičnejše pa nam je nasproti liberalnemu dijaštvu njegovo stremljenje za čistim, poštenim življenjem. Veseli nas, da imamo v tem stremljenju somišljenike, ki — kakor bomo na dalje videli — iz zgolj praktičnosti in smotrnosti poudarjajo: „Krasno živeti znači pošteno živeti“. Mi imamo sicer še drug važnejši in odločilnejši motiv za čistost, a v praksi se strinjamo popolnoma.

Jako važno se nam zdi, kar trdijo o narodnosti in mednarodnosti. „Narôdnost nam ni nikak malik, imamo še druge, obsežnejše ideje.“ Str. 11. „... mednarodnost postaja bolj in bolj naravni fakt kakor narodnost, ne kot negacija narodnosti, ampak kot solidarnost in narodnostna strpnost, kot sredstvo v dosego skupnih kulturnih interesov.“ Temu razumevanju narodnosti in mednarodnosti se pridružimo, ker je tudi naše. Zlasti krščansko misleče dijaštvo ima težko stališče napram očitanih nasprotnikov, ki venomer bombastično kriče: brezdomovinci, ako le prijazno besedo izpregovorimo s članom drugega naroda. Nihče nam ne more zameriti, ako raje občujemo s poštenim, čistim, krščanskim Nemcem, nego z vsako priliko nas sramotečim, nenravno živečim, brezbožnim sovražnikom krščanskega imena, ki je slučajno naš rojak. Ako

¹ Ljubljana, kom. zal. Schwentner.

nam nasprotniki odrekajo celo ime „Slovenci“, češ da ne zaslužimo tega imena, kakor da bi moral vsak Slovenec hudičevati, nenravno živeti, zabavljati na „farje“, — tedaj nečemo imeti s takimi ljudmi nič opraviti, ker so fanatiki, nezmožni vsake stvarne diskusije, in le v pogubo našega ljudstva. Tu je vsekdar na mestu secessio, ločitev, da ne zagazimo sami v močvirje.

Z nazori v brošuri se v ti točki torej strinjamo in jih z veseljem in zadoščenjem pozdravljamo. Narodnost je ideja, ki je podrejena višjim idejam, pred vsem ideji vsečloveške vzajemnosti, iz katere zajema pogoje za obstanek. Sami od sebe ne bomo nikdar dobili narodnih pravic, ki nam gredo, ker smo prešibki. Za to je treba apela na natorno pravo, ki je mednarodno. To je v vseh poštenih ljudeh isto, zato pozdravljamo z veseljem člane drugih narodnosti, ki se strinjajo z nami v natornem pravu in nam podajajo bratsko roke, zagotavljaje nam svojo pomoč v boju za pravičnost. Druži nas višja ideja, kakor je narodna, — ideja vsečloveška, katoliška, in v znamenju te ideje priznava drug drugemu pravice, ki mu gredo po božjem in prirodnem pravu. Narodnost naša dobi tu pravo podporo in upanje v boljšo bodočnost. Ako bodo vsi narodi res krščanski, potem imamo mahoma svoje pravice, ako pa se bodo še dalje pretakali nazori naših liberalnih nasprotnikov v drugih narodnostih, nam ni pomoči. Kajti ti nazori so v posesti močnega naroda slabejšemu v pogin!

„Očitane mednarodnosti je tako površno in nepremišljeno, da se v to zanjko noben razsodni človek več ne vjame.“ Str. 28.

Vjemamo se nadalje s pisalci brošure glede slovanstva in socialnega dela. Slovanski časnikarski kongres v Dubrovniku nam je nedavno pokazal, da je res tudi v slovanskih narodih veliko slabega. Ne vemo sicer, kakega mnjenja so kolegi iz Prage o dogodkih v Dubrovniku, nam se zdi, da nas je kongres poučil, da ne moremo sprejeti Slovenci tiste slavjanofilske ideje, ker je sebična, in da ne moremo imeti za sedaj do vseh slovanskih narodov enakih simpatij. — Da pa treba dijaštvu pečati se s socialnim vprašanjem, se je od naše strani že tudi opetovano poudarjalo.

Toliko o prvi točki v brošuri. — V drugem spisu (poročilu) so nam razložili praški kolegi svoje stališče napram liberalizmu, klerikalizmu in socialni demokraciji. Liberalizem obsojajo po daljši karakteristiki, ki je dobro pogojena. Zoper liberalizem so, ker je „reakcionaren, ker hoče zadržati razvoj tak, kakršen je“. Posebej s filozofičnega stališča so proti liberalizmu, ker „je enostranski racionalizem, ki zanikuje verski

in etični zmisel življenja“. Str. 18. Obsodivši liberalizem pravi poročevalec: „Klerikalizem je glavni naš filozofični nasprotnik. To je socialno-politično izrabljanje religije v osebne namene, skrb za cerkev, ki duši pravo in resnično pobožnost.“ Str. 21.

S tem se je postavil poročevalec in z njim njegovi somišljeniki proti nam, saj nas in naše somišljenike se nazivlje klerikalce. Najpreje naj povemo odkrito, da nismo pričakovali za naša načela v poročilu, ki ima znanstveno lice, imena klerikalizem. Ta izraz je prvotno psovka, kot tak je prišel prvič iz ust framasona Gambetta, in kot tak je služil in služi sovražnikom katoliške cerkve in vsega, kar je zrastle in se sezidalo na temelju njenih načel. Ta izraz je neznanstven, ker je *lucus a non lucendo*. Kot moralno slabo sredstvo namreč služi liberalcem v političnem boju trditev, da je klerus ustanovil cerkev le v svoje sebične namene in vse v cerkvi služi le njegovim stanovskim interesom; vsak kdor dela za cerkev, dela v interesu stanu ali „kaste“ klerusa. Odtod klerikalizem, torej le iz agitacijskih, neznanstvenih bojov izšla beseda! Sicer smo žalibog čuli ta izraz celo že raz vseučiliško stolico, a to nič ne dé, ker je znano, da izrabljajo nekatere vrste docenti stolice za neobjektivne, sovrastva puhteče, napade na cerkev. Torej toliko smo se hoteli zavarovati zoper klerikalizem, kadar se znanstveno razpravlja. Sicer nam je vse eno, naj se nam nadé to ali ono ime, ime še ni vselej program.

Definicija klerikalizma t. j. katoliškega krščanstva je, kakor vidno, kratka in precej temna. Tudi je v opreki z drugimi trditvami, kakor bomo videli. Torej katoliško misleči kulturni delavci „izrabljajo vero v osebne namene“. Kako je to razumeti? Mislimo, da na dvojni način: ali, da izrabljajo vero v sebične namene, ali: da se vera smatra za občeveljavno za vse panoge kulturnega življenja (to zadnje umevanje je sicer precej oddaljeno, a je morda pravo, ako proučimo celo poročilo in nadaljni spis prof. Drtine).

Prvo „izrabljanje vere v sebične namene“ je navadna agitacijska fraza. Drugo umevanje pa nam vsiljuje misel, da je poročevalec za to, da nima vera drugodi mesta nego v srcu, da se ne sme prikazati v vnanjih formah. To se precej vjema z drugim delom definicije: „je skrb za cerkev, ki duši pravo in resnično pobožnost.“ Tu je jasno, da je mislil poročevalec na katoliško cerkev in vse, kar je z njo v zvezi. Po poročevavcu duši cerkev pobožnost. To so tudi nazori Tolstoja. Vsi ti „kristjani“ hočejo krščanstvo brez cerkve. „Čemu posredovavcev med Bogom in ljudmi, ko se lahko vsak neposredno do Boga obrne.“

A čemu govoriti o Bogu! V poročilu g. Lončarja in v spisu prof. Drtine „Ideali vzgoje“, ki je v brošuri prestavljen, je mnogo mest, ki

nam razodevajo versko prepričanje ali „konfesijo“ naših kolegov. Ta konfesija obstoja v tem, da nimajo nobene. V celi brošuri je mnogo govorjenja o religiji. A ta religija je popolnoma posebna. Čujmo: „Moderni človek je nehal sicer verovati krščanskemu supranaturalizmu, nadnaravi“, str. 23. S tem je izrečeno, da se ne veruje na bivanje osebnega Boga v kršč. zmislu in da odpade stem samoumevno vse, kar nazivamo mi pozitivno krščanstvo. Zato so tudi zoper vsako konfesijo. Vse pa, kar se dela ali govori ali piše na stališču konfesije je — klerikalno.

S tem smo dospeli do pravega umevanja njih klerikalizma.

Kakor je videti iz cele brošure so sklicatelji shodov pripadniki evolucionizma. Vse se razvija, nič ni stalnega na svetu. Vse, kar je stalno, moramo podreti, da napredujemo. Celo verstvo se mora umevati s tega stališča. V srednjem veku je cerkev vse vladala s svojimi „miti in antropomorfizmi“ str. 62, danes „ne obrača več moderni človek svojih oči proti nebu“. Bistvo religije je nekaka slutnja Neskončnega.

Krščanstvo jim ima dve strani: pozitivno in negativno. Pozitivna stran je ljubezen do bližnjega, vse drugo pa je negativno, to se pravi neresnično — laž. Prav lahko bi marsikoga zmotila ta „pozitivnost“. Mi nazivljemo — in navadno se tako umeva — pozitivno krščanstvo — določno, konkretno izraženo skupino dogem, katera tvori konfesijo. Kakor Tolstoju je tudi njim ljubezen do bližnjega — vse, menda je samo ljubezen stalna. „Moderni človek... se tembolj zateka k pozitivni strani krščanstva, k ljubezni do bližnjega, in v tem išče spasenja.“ Str. 23 in 61. Tolstoj je „podoben proroku, ki kaže vsemu človeštvu pot v obljubljeni deželi“. Str. 61. Ta prorok se razlikuje od svetopisemskih edino v ti postranski točki, da ne veruje v nobenega Boga.

Kot filozofi so torej praški kolegi evolucionisti, sem pa tja udarjajo na strune pozitivizma, končno je pa vse enako, saj vse te razne filozofe spaja fundamentalna točka, prepričanje o nebivanju osebnega Boga. Obračajo se proti materializmu, proti socialni demokraciji, ker sloni ta izključno na materializmu. Kakor je zaznati, jim je izmed vseh gibanj ali „strank“, najsimpatičnejša soc. demokracija. Ako se reši sedanja kriza v nji „odkrito in znanstveno, bode prva posledica ta, da se oni inteligentni življi, ki delujejo doslej za napredek človeštva v soc. duhu samostojno... da se ji brezdvomno pridružijo, da bo njih delovanje ne vzporedno s soc. demokracijo, ampak identično“. 31.

Vse to, kar razkladajo gg. kolegi v brošuri, je gotovo naziranje Masaryka in drugih čeških realistov. Ne nameravajo torej nič drugega, nego zanesti masarykovstvo med slovensko dijaštvo. Masaryk, pravijo, zna čudovito prikleniti mladino nase. Ni čuda, če se vedno citira (že

v „Novi Dobi“ so se prinašali iz vlečki) njegova „Otázka sociální“ in druge njegove spise. Zadnji čas je ponehalo navdušenje zanj, ker se je v nepotrebnih kočljivih nastopih potegoval kot vernik „pozitivne strani krščanstva — ljubezni do bližnjega“ za obsojenega židovskega hudodelca. Njegova stranka (stranka „realistov“) nima v ljudstvu nobene zaslombe, je popolnoma osamljena. Naši slovenski praški kolegi se ga, kakor je videti, še z enakim navdušenjem krepko drže. Zasluga njegova obstoja edino v tem (in to je vsekako velika zasluga), da je navdušil svoje učence za delo. To veselje do dela opažamo tudi pri slov. Masarykovcih — in to nas veseli.

Žal pa nam je, da je njegova destruktivna filozofija pognala korenine v njih. Razumeli nas bodo, ako obsojamo celo to zapeljivo govorjenje o krščanstvu, o veri itd. Zdi se nam, da ni kmalu kaj tako nevarnega za pozitivno vero v mladih ljudeh, kakor to preračunjeno, polagano, tiho rovanje korenine za korenino. Le pogledjmo poročilo g. Lončarja. Najprvo razvija liberalizem, dobro in dosledno, — ga obsodi, češ, da zanikuje vero! — nato udari z enim samim udarcem po klerikalizmu, ki je poleg tega še temno in nekako skrito opredeljen, — kateri udarec bo naš mladi somišljenik precej ravnodušno sprejel, (saj revanche za liberalizem!), slednjič govori o veri, njeni potrebi, o Bogu, („kateremu živimo“) o Spasitelju — dokler ti ne prevrta tvojega verskega prepričanja s finim, učenim stavkom „moderni človek ne veruje kršč. supranaturalizmu“, a takoj pristavi v malo uteho „tem bolj pa išče spasenja v poz. strani kršč. itd“. In poročevavec ima še to čudno navado (z njegovega stališča), da piše Bog, Spasitelj, Neskončni, On, — z velikimi začetnimi črkami, kar vpliva pri mladih ljudeh zapeljivo. In vendar prevaja v spisu Drtine besede: „Sam nauk o božjem Sinu(!) kot spasitelju sveta, se ne da vzdržati v tem dobesednem pomenu — — Ta Bog naj ima „edinega sina“ — — ! str. 61.

Da se potegujejo toliko za vero, je tudi na prvi mah čudno. To pa zato, ker se ni povedalo takoj, kaj je prav za prav ta vera, ki nima s pozitivno krščansko nič stika. Mi namreč verujemo, ker je predmet naše vere objektivno bivajoč, resničen, in ga torej razum deloma spozna, oni verujejo svoje stvari za to, ker „priznavajo religiji velik etični in socialni pomen“ (str. 21.), torej iz utilitarizma, iz praktičnosti vere. Njih vera je brez objektivne resnice. In tu naj vprašamo, če ni v oprek z definicijo klerikalizma, „ki je izrabljanje vere v osebne namene“, (kar obsojajo seveda) trditev na drugem mestu, da so za religijo, „ker ne smemo izobraževati in vpoštevati enostransko samo razum, ampak tudi čut in voljo, ako hočemo doseči največje dobro.“ Str. 20. Ali ni to

„izrabljanje vere v osebne namene“, da si ni skrb za cerkev? — Sploh pa naj še to opomnimo, da naša vera ne sloni samo na čutu in volji, marveč njeno težišče je v razumu.

Gotovo se nam ne čudijo praški kolegi, ako s svojega stališča obsojamo tako vero in svarimo pred njo slovensko mladino, kateri so poslali brošuro za velikonočne piruhe. Tako vero ima končno tudi liberalec, saj tudi on veruje, da ni nič nadnaravnega. Naša sveta dolžnost je, to nam morajo priznati, da se z vso odločnostjo postavimo zoper nauke, ki zanikujejo osebnega Boga in božanstvo Jezusa Kristusa. To je najsvetejše našega prepričanja, paladij, katerega ne pustimo skruniti niti z blatom niti se ga dotikati v finih rokavicah.

Najboljše pri vsem je — clara pacta, boni amici. Oni so povedali svoje nazore o drugih in o nas, mi pokažemo svoje stališče nasproti njim. V teoriji je med njimi in krščanko-mislečim dijaštvom brezdanji prepad, ki se ne da premostiti. Mi ne popustimo od svojega prepričanja niti za las, ker ne moremo in ne smemo. Resnica je resnica. — V praksi je to drugače, Tu je mnogo, mnogo, kar nas druží, kakor smo zgoraj omenili. Lahko postopamo v skupnih stvareh skupno, ker strpnost, katere ni med sirovimi liberalci, je tukaj na obeh straneh. Seveda se bo ta skupnost mnogokrat sesedla v nič, ker trdi poročevavec, da morajo klerikalizem uspešno pobijati; ta je pa „skrb za cerkev“ in mi bomo vedno skrbeli za cerkev, ergo nas bodo pobijali. Tudi se lahko najde svota točkov, da celo nasprotje do katoliške cerkve, ki jih druží z liberalci. In ker prevladuje sedaj v akademiškem življenju teorija, je umevno, da bodo rajše podali roko liberalcem nego nam. To nas uči že izkušnja. Tudi na vseslovenskem dijaškem shodu, l. 1898. smo stali osamljeni, nihče ni z nami glasoval za krščanstvo. In nadalje se vedno in vedno kaže nekako duševno sorodstvo in prijateljstvo med praškimi kolegi in liberalci. Ne zamerimo jim tega, ker je silno težko, da, včasih celo nemo-goče prijazno se obrniti do klerikalca, ako stoji poleg liberalec. Klerikalizem je čudna stvar, mnogemu se zdi kar naravnost garjev. Navajeni smo sami hoditi, sami delati. Sicer pa se ne sme misliti, da nam je zato bogve kako hudo. Ne, čutimo se prav dobro. Morda se bodo praški kolegi odslej včasih v praksi premagali in nam dali to, kar gre vsakemu pošteno-mislečemu in končno tudi lumpu — objektivnost. Druží nas ljubezen do ljudstva.

V poedinah praktičnih slučajih in vprašanjih gremo lahko skupaj, sicer pa smo vsak pod svojo streho. Vsak ima svojo vero. Mi se kaj srečne čutimo v katoliški cerkvi, ki nas ljubi kakor mati. V nji imamo toliko znanosti in vede nakopičene, da je vsi nasprotniki njeni skupaj ne

odtehtajo s svojimi raznobojnimi sistemi. Ljubezni najdemo v nji toliko, da je ne obdrži človeško srce, in da smo raje predmet te ljubezni, nego predmet vsečloveške ljubezni grofa Tolstoja. Prave in resnične pobožnosti je toliko v nji, da se kadi v gostih dišečih dimih nepretrgoma pred prestol osebnega Boga od vshoda do zahoda naše zemlje. Tu je življenje, veselje, navdušenost, mir, — kakršnega ne pozna niti prorok Tolstoj na Jasni Poljani. Izratka, v cerkvi imamo vse, kar poželi naša duša, — zato smo zadovoljni in ne tiščimo nikamor. Zunaj nje je mraz, tista „ljubezen do bližnjega“ se pretaka nekaj časa, a ko potegne kak oster veter, — zmrzne.

S tem pa, da smo aktivni člani cerkve, še nismo zoper napredek. Tudi mi smo nekaki evolucionisti, a drugačni nego Masarykovci. Človeštvo napreduje v dobrem, navzlic velikanskim slabostim v njem, ki nas navdaja s pesimizmom. A resnica ostane neipremenjena. Nikdar ne bo človeštvo tajilo osebnega Boga, marveč človeštvo bo čedalje bolj verovalo v nadnaravnega Stvarnika in se mu v splošnosti pokorilo. Resnica in dobrota se krijeta. Kdor ima resnico, se bo izpopolnjeval v dobrem usque ad finem. Popolnost pa na tem svetu ni mogoča.

Naše zemeljsko bivanje oblažimo kolikor mogoče, a zemeljski raj ni mogoč pred koncem. Zato ne moremo soglašati z „modernim človekom“, ki „vidi zopet na zemlji zadosten cilj človeškega prizadevanja“. Str. 44. Nam se vidi ta cilj za človeka premalenkosten. Cilj krščanskega človeka leži onkraj konca, kjer pričakuje konec izpopolnjevanja — popolnost. —

Upamo, da smo odkrito in stvarno govorili. Ni nam za to, odkod pride resnica, da le pride. Sicer pa, kakor že rečeno, lahko drdramo za ciljem skozi življenje skupaj do konca, a mi se ne nameravamo ustaviti pri koncu, ampak iti čez mejo — v večnost.

J. Š.

V spomin † učitelju, prof. dr. Viljemu Neurathu.

(Njegov učenec —ov.)

„Der Wahrheit Licht war deines Weges Leuchte.“

o geslo, ki je dičilo grb dušne plemenitosti ranjkega profesorja narodnega gospodarstva, ga je spremljalo tudi na zadnji progi zemeljskega potovanja — v grob. Krasno izpričevalo možu, živemu v ozračju, kjer se očitvidna resnica tako rada prezira, tolikrat z nogami tepta.

Prof. dr. V. Neurath je bil rojen 31. majnika 1840 v Št. Juriju pri Požunu kot sin revne družine. Njegova mladost je bila mračna in nastlana z ostrim trnjem; brez prijatelja, brez vodnika, gnan edino od nezane ukaželjnosti se je boril, je trpel že v zorni mladosti, z očesom vedno uprtim v luč, ki mu je razsvetljevala temno stezo. Že v ljudski šoli se je morala njegova marljivost in darovitost posebno izkazati, kajti deloval je od 13. do 16. leta kot pomožni učitelj na neki — menda dunajski — ljudski šoli z izvrstnim uspehom. Tudi je poučeval lepopisje in s srčno radostjo je omenjal hvaležnega Filemona in njegove Baucide, katero je na njena stara leta naučil v malo tednih, ne sicer kaligrafije, a vendar prvin pisavne umetnosti. Obenem je podpiral svojo mater ter se neprestano učil. In, dasi so mu v tem boju za idealne dobrine skoro pojemale moči — na gimnazijo radi ubožnosti ni mogel — dasi mu je ostal raj mladosti tuj, vendar je obstal na koncu težavnega dirkališča — zmagalec.

„Iz lastne moči!“ Le redkokedaj je strinjala ta beseda v sebi toliko duševne sile, toliko samozatajevanja.

Kot avtodidakt je napravil 25letni mladenič „zrelostni izpit“ z odliko! Nato je poslušal l. 1866—1870 na dunajskem vseučilišču medicinski, filozofski in pravni nauk ter odšel kot doktor modroslovja v Tübingen, kjer si je pridobil čast „doktorja nar. gospodarstva“. Čudno so ga vodila pota božje Previdnosti, podobna onim velikega dobrotnika trpečega človeštva, rajnega S. Kneippa, tembolj, ker bi bil njegov nauk, da bi ga bilo človeštvo sprejelo, utegnil imeti iste blage posledice na polju gospodarske blaginje, kakor jih je dosegel Kneipp na polju telesnega zdravilstva.

Prebivši nekaj let kot učitelj narodnega gospodarstva na Patzeltovi trgovski šoli je postal l. 1881 docent na c. kr. tehnični visoki šoli na Dunaju, bil poklican l. 1889 na visoko šolo za poljedelstvo, kjer je postal l. 1893 redni profesor narodnega gospodarstva.

Kot tak je tudi umrl po mukapolni bolezni, do zadnjega zvest svojemu poklicu, 9. marcija t. l.

To so kratke življenjepisne črtice tega moža, ki je prava zanimivost na narodno-gospodarskem polju, ki nam razvija drugi, notranji del njegove biografije.

Kaj pa je vodilo našega Neuratha, da se je s toliko unemo pečal ravno z narodno ekonomijo, katero je zastopal na prav izreden, samostojen način? — Bil je to nebroj protislovij, ki kužijo in zastrupljajo družabno življenje naših dni in ki morajo sleharnega objektivnega misleca napolnjevati s strmenjem; posebno absurdna moč mamona, absurdnost pri cenitvi stvari (dober) in človeškega dela ter beda in nesreča vsled

takozvane nadprodukcije, to so bile demonske prikazni, ki niso dale kakor Erinije grešnim starodavnikom duši našega profesorja pokoja, ne podnevi ne ponoči.

In rezultat razmišljanja njegovega duha, že od mladosti vajenega poseči sleharni stvari do dna?

Znani stavek: „vse resnično je pametno, in vse pametno je resnično“ je sicer v nekem smislu resničen, pa se lahko tudi velikrat zlorablja. Tako zlorabo imamo pred seboj, kadar gotovi psevdoliberalni mameluki, skličejoč se na samorazvijanje družabnega življenja, odrekaajo narodno gospodarski znanosti zmožnost in pravico stopati z velikimi reformatoričnimi idejami pred svet. In vsi prevzeti in napojeni teh public, plavajo gospodje na visokih vseučiliških stolicah, kojih najsvetejša dolžnost bi bila razglablјati dejanske razmere in njih zgodovinski razvoj ter izvajati iz tega teoretične posledice, ti gospodje — pravim — plavajo mižečih oči v kalnem jarku lažiliberalnih dogem.

Ne tako — in to bilježim rajnemu profesorju v posebno čast — dr. V. Neurath. On ni obstal pri kritiki in teoriji modernega gospodarskega življenja, kakor plaho žrebe pred neznanim strašilom, ampak je šel dalje. Glavna točka njegovih pozitivnih razmotriјanj je po njegovih lastnih besedah naloga, kako spraviti kapitalizem kot golo denarno gospodarstvo v lepo soglasje z realnim kapitalizmom, to je z onim načinom gospodarstva, v kojem so stvarna proizvajalna sredstva, s katerimi se proizvaja za svetovni trg, last le manjšine zasebnih ljudi. Slednjič je došel do teh-le uspehov.

Naša moderna družabno-gospodarska organizacija in način socijalno-ekonomskega mišljenja se nista razvila od znotraj na vun ob sodelovanju vseh družabnih potreb, izkušenj [in čutil, ampak vcepilo ju je od zunaj trgovstvo, ravnajoče se po istih načelih, kakršnih so se držali stari Feničani, ki so posredovali promet mej starimi narodi. Že v svojih „Pokusih“ (*Essais. Fonction des Geldes*) je pokazal, da bi bila naš denar in naše cenomerstvo čisto drugačna, ako bi bila izšla iz naročja cele žive družbe ali naroda, ne pa bila zanešena po enostransko delujoči in misleči trgovini.

Skoro vsi naši gospodarski pojmi so po Neurathovem popolnoma logičnem pojmovanju samo grde spake narave, spake polne notranjih antinomij in paradoksov, ki zastrupljajo vse gospodarsko teženje, mišljenje in čutenje ter vodijo za seboj nraveni poraz. Res da se nimamo dosedanjemu trgovstvu in denarju zahvaliti, da sta nam ustvarila svetovni trg in svetovno gospodarstvo. To vzploditi iz notranjosti narodov samih, zato bi bilo treba več tisočletij. Toda dejstva so nas danes privedla nujno

do tega, da se otresemo tega suženjskega jarma in izplujemo iz lastnega telesa oni gospodarski in нравni strup.

Vse naše težke, težke družabno-gospodarske zmote izvirajo po Neurathu od tod, da je naš promet od znotraj popolnoma razdrobljen. Naša trgovina je, mesta da bi bila trgovina na delež, trgovina na razliko ali diferenco. Denar je tak, da ga je moči svojevoljno prometu odtegniti in da se ohranja sam, tudi kadar ne služi proizvanjanju. Denar ima vedno le služiti prometu in produkciji in tako naraščati in pojemati, kakor raste in se zmanjšuje bogastvo dobrin. Zato je edino naravna oblika kredita v produkciji oblika deležništva. Gospodarsko in ž njim vred deloma že tudi нравno odrešenje na družabno- in svetovno-gospodarskem polju se da doseči brez vsakih prevratov, ne da bi se bilo treba dotikati katerihkoli stanovskih ali slojskih interesov in to se da doseči v malo letih. Tako zvano socialno vprašanje ali delavsko, maloobrtniško, kmečko, trgovsko politično vprašanje bi bilo tako rešeno samo od sebe. Blagostanje vseh slojev bi se v kratkem pomnožilo, prevesne večine državnih in občinskih davkov bi ne čutili več kot žuleče breme, ampak davkoplačevalci bi videli v njih naloženo glavnico najproduktivnejše vrste.

Ta krasni cilj oznanja dr. Neurath z nekim optimizmom, ki je v naših dneh nekaj nenavadnega in ga hoče doseči z organizacijo vseh važnejših proizvajalnih strok, pred vsemi onih, ki jih t. zv. nadproizvajanje najbolj zajeda, na pr. žitne, volnene, bombaževe, potem železne, premogove, sladkorne, predilne in tkalske industrije ter podob.; vse te stroke bi morale biti zvezane mej seboj v narodnih ali deloma tudi v mejnarodnih zvezah z dvojno nalogo in pravico: 1. določevati ceno blaga, človeškega dela i t. d. na podlagi sistematično enotnega ponujanja, in 2. posredovati kredit svojim članom na podlagi sodeležništva pri dobičku produkcije.

Kajti v današnjem kreditnem sistemu mora podjetnik za izposojila plačevati naprej določene obresti brez ozira na to, je-li donaša njegovo proizvajanje toliko denarnega skupička ali ne. Od tod potem nerazumljivi pojav, da propadajo in so za vedno uničeni pridni in bistroumni podjedniki vsled insolventnosti, dasiravno so ustvarili velika, človeštvu občekoristna dela in bi pri drugačnem ustroju gospodarskega telesa veljali za dobrotnike svojega naroda. S pomočjo sodeležniškega kredita bi razne krize v obliki bankerotnih epidemij s svojo uničujočo reakcijo na vse prebivalstvo prenehale za vedno. Tudi konsumentje bi se imeli združiti v podobnih zadrugah ali zvezah, te bi z zjedinjenim povpraševanjem in ponujanjem, s pogajanjem mej zadrugami kupcev in prodajalcev določevale ceno raznemu blagu za določeno dobo in to posebno v času preobilnega ali premajhnega proizvajanja in zabranile prehudo omaho-

vanje cen. Nasprotja interesov obeh skupin bi vsled naravne harmonije, ki tiči v bistvu razmer, izvečine izginila.

Dobro odgovorja dr. Neurath na lažiliberalne fraze o prostosti, češ liberalci imajo razdrobljenost in needinost za prostost, oni nočejo poznati v gospodarstvu nobenih mej in pregraj. Pregraja na napačnem mestu je seveda zlo: na pravem mestu pa je potreba.

Tudi zavarovanje proti ognju, toči, za življenje i t. d. je neko omejevanje; zavarovanec se mora omejiti pri drugih izdatkih, da si prihrani za premijo.

Le z žrtvovanjem dela svoje volje, z žrtvovanjem neomejenega prometa in sebičnega koristolovstva samo za se, se obvarujemo zle usode v narodnem gospodarstvu. Aut — aut!

Ali vas požre neukrotno valovje, ali pa morate napraviti ladij, nastaviti vesla, razpeti jadra, sezidati pristanišča in nadalje nastaviti pristansko policijo in carino in druge take lepe reči.

Odločno zavrača dr. Neurath trditev socialne demokracije, po kateri bi nas odprava zasebnega lastništva edina rešila družabnih zmed.

Katedrskim socialistom, h katerim sicer spada po svojem nravnem in zgodovinskem naziranju, očita dr. Neurath, da je njihova kritika v bistvu samo negativna: oni niso povedali odkodi zmotno naziranje in vsled tega se jim tudi ne posreči odstraniti napačnih pojmov iz znanstva in življenja. Neurath meni, da katedrski socialisti pred njim niso spoznali, da je treba v prvi vrsti preosnovati tržnogospodarski promet, ako hočemo odstraniti najhujša gospodarska in etična zla.

Prof. dr. Neurath je bil resnice svojih naukov, ki smo jih tu v kratkih obrisih začrtali (obširneje o njegovem sistemu drugi pot) globoko prepričan in si je prizadeval prepričati in dokazati tudi svojim učencem njih resnico in pomen. Učenci (mej temi so bili tudi zreli možje in sivolasi starine), so častili v njem učitelja, ki jih je umel v svojih razgovorih (predaval je izključno konverzatorično) z idealnim vzletom dvigati čez vse zapreke ledene istine.

Tudi kot pisatelj je bil zelo delaven, dasi je morda v širših krogih bolj znan po svojih poljudnih predavanjih, nego po sistematičnih delih. Hodil je vedno bolj ali manj samotno svojo pot, umevali in popolno cenili so ga samo njegovi učenci. Vzrok temu je deloma njegova osebnost, ki ji ni bilo nikdar do svetne časti in zemeljskega blaga, deloma pa znano dejstvo, da so le redki izobraženci, ki bi se zatopili z ljubezni polnim sreem v produkte mišljenja mož, ki hodijo lastna pota duha.

A to nič ne de. Jedro njegovih naukov je resnično in kristalno prozorno in prej ali slej bode prodrlo in prekvasila družbo. Ko mu je bila

že smrt pred očmi, ko se je že komaj držal po koncu, je še vedno zahajal mej nas ter nalik Mojzesu z gore sinajske prerokoval o obljubljeni deželi bodočnosti, kakor jo je gledalo njegovo duševno oko, o deželi, kateri je sam napisal postave v svojih delih.

Prvo njegovo delo obdeluje „varstveno carino in prosto trgovino“ (Schutzzoll und Freihandel). Sledile so študije „socialno vprašanje“, „darvinizem in družabna ekonomija“, „funkcija denarja“ i t. d. Več teh raziskavanj je spojil Neurath z drugimi na pr. „idealnost in delo“ v „Volkswirtschaftliche und socialphilosophische Essays“ (1880). Teorijo in zgodovino narodnega gospodarstva je obogatil z življenjepisnimi študijami „Der Socialphilosoph F. Quesnay“ (1881), „Turgot als physiokratischer Staatsmann“ (1882) in „Adam Smith im Lichte heutiger Staats- und Socialauffassung“. Posamezne oddelke narodnega gospodarstva razpravlja Neurath v spisih „Eigenthum und Gerechtigkeit“ (1884), „Das sittliche in der Volkswirtschaft“ in „Das Recht auf Arbeit“ (1887), „Moral und Politik“ (1891). Znanstveno in obenem agitatorično se je poizkusil v delcih „Die wahren Ursachen der Ueberproduktionskrisen“, „Das Sinken des Zinsfusses“ (1893), „Das Cartellwesen“ (v „Schriften des Vereines für Socialpolitik“ 61. zvez.), dalje „Die Wirtschaftskrisen und das Cartellwesen“ ter „Das Hauptproblem der modernen Volkswirtschaft“ (1899). Pozneje je pričel z večjim delom „System der socialen und politischen Oekonomie“; izšel pa je samo prvi zvezek. Vsi njegovi nauki pa so obelodanjeni v manjši knjigi „Die Fundamente der Volkswirtschaftslehre“ iz l. 1894 in v večji šoli namenjeni knjigi „Elemente der Volkswirtschaftslehre“ (1896). Kakor v vseh spisih tako se tudi tu kakor nekak „Carthaginem esse delendam“ vrača vedno na zakon, ki obvladuje današnjo tvorbo cen, ki vodi za seboj brezmejno nesrečo in zmešnjava.

In pomoč proti ti bolezni, ki je zopet stalni refren v dr. Neurathovih spisih, je tako lahka: Serva ordinem et ordo servabit te! — Treba ni drugega, samo red postavimo namesto razposajene samovoljnosti.

Sledeča podoba naj označi njeno vsebino: Na ladiji ki je zgubila krmarja, je nastala velika zmešnjava; vse kriči in teka križema; nekateri trgajo jadra, drugi prijemajo za vesla in ostali tulijo, da je brod zrel za potop. — Kar pride hladnokrven mornar in pravi: „Zadrgnite to-le in ono jadro. To se zgodi in ladija se zopet premika; dobila ni niti narvarne razpoke, krmilo je v redu in stavba je tudi krepka; čvrsta, vrla jadernica je, samo ravnati je treba prav ž njo.

Tako nekako bi moralo priti v družbi, ako bi hoteli poslušati našega tako skromnega, brez reklame in ostentativnosti nastopajočega učitelja v narodnem gospodarstvu.

Kot veren mož je posnemal našega svetovno in nadsvetovno narodnega Gospodarja, po kojega zgledu je rekal: „Ljudstvo se mi smili.“ Jeli imel prav, ko se je v svojih načrtih obračal na bogatine, ki jih je hotel navdeniti z zavestjo dostojanstva njihove „častne službe“ v družbi, kot voditelje vsega gospodarskega gibanja, to je seveda drugo vprašanje. Bržčas bo bodočnost izpričala, da se je dobra duša tu motil, kajti ravno bogatini so se za njegove opomine bore malo zmenili ter jih niti poslušali, niti čitali.

Gotovo pa je zaslužil dr. Viljem Neurath, da ga stavimo mej modernimi narodnimi gospodarji v prvake. Naj v miru počiva blaga duša!

Britvar Andrejec.

P. P.

Doznal ga je vsakdo. — Pa saj ga lahko opišem! Velik ni bil. Brke je imel; in sicer še velike in goste brke je imel. Brade pa ni nosil. Čemu bi bil tudi nosil brado, saj je bil britvar in kot tak je imel ob vsakem času najboljših britev na razpolago. Bril se je pa po dvakrat na teden. In kadar je bil obrt, tedaj bi mu nihče ne bil prisodil toliko let, koliker jih je imel: petdeset. In če se je povrhu še zasmel, tako, da se mu je nabralo okrog oči brez števila malih gubic: tedaj se je moral britvar Andrejec prikupiti vsakemu.

Pravega stanovanja niti imel ni. Ob veliki cesti, ki pelje iz dežele v mesto, takole kako uro vun iz mesta, je stala Petronova gostilna. Streha je imela nekaj pomolek; pod tem pomolkom v kotu je stal Andrejčev voziček — dvokolesnica — in tu je brusil in pilil Andrejec dan na dan skozi vse letne čase, samo pozimi ne. Pozimi se je namreč umeknil v Petronov hlev, kjer je bilo gorkeje. V Petronovem hlevu je tudi spal ponoči. Kósil in večerjal je pa v Petronovi kuhinji kadar je bilo kaj ostankov. Če teh ni bilo, no, potem je moral kupiti ali pa malo popostiti se. In to je storil Andrejec večkrat, zato ker mu obrt navadno ni nesla veliko.

Včasih pa je imel Andrejec vendarle tudi pri svojem obrtu kak prav posebno srečen in vesel dan. To je bilo največkrat ob sobotah popoldne. Ob sobotah popoldne so se vračali tovarniški delavci s svojim tedenskim plačilom v žepu po cesti proti domu. V soboto zvečer pa navadni človek tudi britve potrebuje. To je dobro vedel britvar Andrejec. Zato je ob sobotah popoldne že ob štirih končal svoje delo, nabasal si

najlepših britev po žepih, zaklenil predalčke na svojem vozičku in se napotil po cesti proti mestu tovarniškim delavcem nasproti.

„Britve! Britve! Kupite britev!“ je vpil že od daleč, če je videl, da mu prihaja večja gruča delavcev nasproti. „Britve! Britve!“

In ne redko se je ustavila vsa gruča pri njem in ta ali oni je izpraševal, včasih resno, včasih pa tudi nagajivo:

„Andrejec, ali britve? Saj jih nimaš.“

V veliko zabavo jim je bilo, če je Andrejec potem ves vesel in ves v ognju privlekel zdaj iz tega žepa, zdaj iz onega britev, da jih je bilo veselj gledati.

„Britve! Dobro blago! Izbrano blago!“

In krog oči so se mu nabirale gubice in ustna so se mu krožila v prijazen bodreč nasmeh.

Delavci pa so včasih le bolj od daleč gledali. In le najporednejši je vzel v roko katero, jo odprl, pogledal ji ostrino in jo zopet dal nazaj, češ:

„To je sekira, haha!“

„Sekira —?! Prosim vas: sekira?!“ se je branil Andrejec, „sekira? Poglejte vendar! Sekira —?!“

Pri tem je obrnil britev proti solncu in udaril s trdim palcem od strani po ostrini, da je zazvenelo.

„Sekira?! He!“

Pa delavci ga niso poslušali. Krohotaje in smejaje so jo ubrali naprej in pustili Andrejca samega na mestu.

To je bilo često in britvar Andrejec je moral požreti marsikako trpko.

Toda poguma ni izgubil radi tega, ne: poguma Andrejec ni izgubil izlepa. „Če tukaj ne, pa drugje! Če ne prvič, pa drugič!“ tako si je prigovarjal vselej.

Pa res, ko je šel potem dalje s svojimi britvami in jih ponudil dvema, trem drugim kopicam, ga je pogosto doletela sreča, da so kupili veliko.

„Britve! E, e: britve!“

„Pa so ostre in dobre, Andrejec?“

„Rečem vam: ostre in dobre!“

In zopet se je obračal z britvijo proti solncu in trkal s palcem po jeklu, da je zvenelo.

„Glej in ravno takele sem si želel že izdavnaj!“ je često rekel delavec proti tovarišu in mu kazal lepo in široko britev firme F. Hammerstein & Co. In tudi drugi delavec jo je hvalil in se obnašal kot bi jo

hotel kupiti. Tedaj, seveda, je bilo železo gorko za Andrejca in kovati ga je bilo treba. In tedaj Andrejec ni štedil jezika. Govoril je — res da z laškim naglasom, zakaj doma je bil nekje tam ob meji blizu Vidma — a govoril je gladko in prepričevalno. Delavci pa so se kar drenjali krog njega. Ob takem mu je često zmanjkalo britev; dasi jih je bil na-basal od doma grede polne žepe.

Seveda je bil tak dan in tolika sreča za Andrejca nekaj posebnega. Zato si je ob takih sobotnih večerih privoščil za večerjo kak pri-boljšek. Take večere je večerjal redno v gostilniški sobi za vrati, medtem ko je bilo druge dneve njegovo mesto v kuhinji ali pa celo na klopici pred kuhinjo. In privoščil si je take večere tudi vina, tistega po 40, ki ga je pil samo po četrti.

O, take večere je tudi britvar Andrejec čutil, da je na svetu tudi prijetno, vsaj včasih. Kako je bilo lepo! Sedel je ob kupici vina — v mraku je bilo — in gledal je vun skozi okno. Po cesti so vozili vozovi in vozniki so priganjali živino. Kadilo se je za vozovi, če je bila cesta prašna. In kako lepo se je kadilo za vozovi! Otroci pa so se lovili med prahom in vpili in kričali, da se je čulo daleč naokrog. Kako se je pri-leglo izmučenemu človeku gledati to otročje vrvenje in drevenje! In kozarec se je praznil pri tem kar sam od sebe.

„Andrejec, ali še en četrt?“ je prašala Petronovka, ko je prišla v izbo in zapazila prazno posodo pred Andrejcem.

„Pa še enega! Treza, pa še enega!“

In Treza je odšla, da mu prinese še eno posodo.

Gospodinja Treza ni bila napačna ženska. Primožila se je bila h Petronovim. Od doma ni bila bogata in ljudje so pravili, da je le Trezina lepota imela toliko vpliva na Petrona, da jo je pripeljal kot gospo-dinjo v hišo; zakaj Petron je bil, kakor se je splošno vedelo, trd in skop človek. Prav zato pa — in tudi to se je splošno vedelo — se Trezi ni dobro godilo pri njem. Kako se ji bo neki dobro godilo, ko ji je Petron venomer opočital revščino njeno! In niti malo se ni oziral na njene besede in nasvete!

Andrejec je bil pri Petronovki na dobrem. Često mu je dala na skrivnem brez moževe vednosti kako reč za priboljšek. Često mu celo druge četrtinke zaračunala ni! In Andrejec je bil tega vesel. Le da bi ga Petron sam bil videl nekoliko rajši!

Petron pa Andrejca ni maral! Zakaj neki — ? Menda zato, kot pač vsak skop človek, ki pazi le na to, koliko dobička mu nese stvar. No in od Andrejca — česa se je mogel Petron nadejati od britvarja Andrejca?

Petron se je često bal, da bi žena kaj ne navrgla Andrejcu; zato ji je navadno vselej vzel četrť iz roke in sam šel, natočil in prinesel. In vselej je prašal Andrejca:

„To je druga četrťinka, jeli? Ali je mar že tretja?“

„Ne, druga je!“

Kakor bi Petron vedel ne bil, da si Andrejec tretje še nikdar ni privoščil!

Petrona se je britvar Andrejec vedno pomalem bal in neka neprijetna misel glede prihodnosti ga je obletavala vselej, kadar je mislil na Petrona, ali pa kadar je govoril ž njim. In ta bojazen ni bila brez povoda.

Petron je že večkrat tožil, kako ima malo prostora krog hiše za vse to, česar potrebuje in bi še potreboval pri gospodarstvu. Živine je imel precej; in ko je bil ono pomlad kupil par prašičev več kot jih je navadno kupoval, ni bilo drugače, kot da je moral poleg starega svinjaka postaviti še enega — za silo sicer in iz desak zbitega. In ko je sedaj začel premišljevat, kako morajo hlapci in dekle klajo za živino vselej sproti donašati raz svisli, se mu je to zdelo silno nerodno. Celo nasproti Andrejcu se je nekoč pritoževal o tem. In namignil mu je precej določno, da bi bilo baš ono mesto, kjer je brusil Andrejec, pripravno za to, da bi se zbila in postavila mala skramba za seno in za rezanico. Sevé, da bo moral radi tega Andrejec strani — tega mu ob tisti prvi priliki še ni bil omenil. A da bo to storil prej ali slej, o tem Andrejec ni dvomil. In to je bilo tisto, kar je delalo britvarju Andrejcu skrbi, kadar je govoril z Petronom.

In res, kako bi bilo neprijetno — da, Andrejec si niti predstavjati ni mogel, kako zelo bi ga bilo zadelo, ko bi mu enkrat kar na lepem rekel Petron:

„Andrejec, zdaj boš pa moral iti: Prostora ni neč!“

Kam neki, za Boga; kam neki bi le šel potem Andrejec? Ali bo šel stanovanja najemat k bogatim ljudem, ki bi mu ponudili morebiti eno sobo, ali celo dve za njegovo obrť? Kako bo plačeval tako stanovanje. In drugam kam bi šel? Ali je bilo upati, da bi kje drugje dobil tako prikladno mesto ob cesti in to zastonj, in to še s tako prijazno postrežbo kot jo je imel! Kakorkoli in kamorkoli je mislil britvar Andrejec, nikjer ni mogel dobiti kake točke, ki bi se je bil oprijel z upanjem in z uteho!

Ne dolgo potem je Andrejec slišal ko sta se menila Petron in Petronovka v kuhinji. Govorila sta precej naglas in Andrejec je razumel vun pred hišo, o čem sta se menila. Menila sta se o njem.

„Kaj hočem ž njim?! Koliko mi pa nese?“ je govoril Petron in skoro vpil nad Petronovko.

„I, pa bi ga imel, že za božje ime!“ mu je ugovarjala tá.

„Za božje ime —!?“ je rentočil Petron še bolj — „haha! Koliko pa meni kdo dá za božje ime, kaj? In takole pripravno mesto naj bi mu pustil, ko potrebujem prostora za lopo. Za božje ime sem ga imel dovolj dolgo. Predolgo! Čemu sem te sploh poslušal dozdej! Jaz potrebujem prostora, slišiš! In v kratkem mu bom rekel naj gre! In gre naj!“

In res mu je rekel.

No, Andrejca ni iznenadil. Pripravljen je bil na to in tudi je nekoliko vedel zakaj ga ima Petron že od nekdanj tako na slabem. Lakomnost Petronova, sevé, je govorila prvo in odločilno besedo. Ko bi bil kdo drugi na britvarjevem mestu in bi bil Petronu obljubil: „Toliko in toliko ti dam, ako hočeš —“ izvestno bi se Petronu ne bilo mudilo za prostor. A poleg tega je bilo še neko razmerje med Andrejcem in med Petronom (ki ga pa Andrejec ni rad jemal v misel), ki ju je razdvajalo že od nekdanj: — to namreč, da sta se svoj čas Andrejčev oče in pa Petronov oče tožila in da je pravdo dobil Andrejčev oče ... S tem pa je povedano vse!

Petron mu je torej rekel in britvarju Andrejcu je bilo treba misliti drugam. Kam —?

Ne daleč od Petrona je imel kovač Blažon svojo kovačnico. Kovačnica je ležala ob cesti in kovač Blažon je tolkel in pretepal po kovačnici od zore do mraka in često še dolgo v noč. Kovač Blažon je zaslužil veliko, zato ker je bil edin kovač daleč na okrog. Poleg kovačnice in domače hiše je imel še neko malo poslopje. Neka stavbica je bila to: z ilovnatimi tlemi, napol vrtnim stropom in z opekasto streho. V spodnje prostore je spravljaj kovač Blažon razno šaro in ropotijo, podstrešje pa mu je služilo za to, da je poleti, ko je pokosil tisti edini travnik, ki ga je imel, spravil mrvo pod streho. Sicer pa tista stavbica Blažonu ni koristila veliko.

In vendar je britvar Andrejec začel misliti poslej prav na to stavbico in prigovarjal si je vedno bolj, da bi si pripravnjšega kraja za svoj posel v vsi okolici ne mogel izmisliti. Kaj, ko bi mu jo dal Blažon v najem in bi se Andrejec nastanil v nji še do zime?

Nekoč, ko je zopet korakal s svojimi britvami tovarniškim delavcem naproti, si je ogledal hišico malo bolj natančno. Res, da je bila zane-marjena. Vrata so bila vegasta in so zaječala, ko jih je odpiral. Po tleh se je bila ilovica že nekam razmočila, da je bilo kot bi človek stopal

po močvirju in se je sled noge pri vsakem koraku poznal za njim. Stekla ni bilo več v oknih in veter je pihal skozi špranje. Od stropa doli se je rušil omet in se mešal z ilovico na tleh. Pod streho so peljale vegaste stopnice in edina streha je bila še trdna in ni puščala vode.

Andrejec je pregledoval dolgo in bil naposled té misli, da bi se vse to dalo še popraviti. Ko bi se Blažon sam podstopil poprave, bi mu bil Andrejec takoj pripravljen plačevati po 6 na leto. Spodaj bi postavil svoje kolo. Kupil bi si malo mizico in si dal prenesti ono podrto posteljo iz Petronovega hleva. In vozniki in delavci bi se zglašali pri njem!

Res da bi marsičesa ne imel, kar je imel pri Petronu (mislil je na prijazno Trezino postrežbo); res da bi ga stalo marsikaj; res — a po drugi strani: ali bi ne bil potem tako prost, tako sam svoj in bi se prav radi tega s tem večjim veseljem oprijel svojega dela in obrta? Ali bi ne mogel potem svoje kupčije še nekoliko porazširiti? Ljudje bi se ga oprijeli še bolj in teh par kronic, ki si jih je naštedil doslej, bi se mu pomnožilo morda v kratkem!

Sklenil je nazadnje, da popraša Blažona.

Kovač Blažon pa je bil trd človek. Poznalo se mu je že na zunanje, da je trd človek. Nosil je brke, dolge in v usta viseče. Brada, ki jo je bril samo enkrat na teden, mu je sršela ob petkih popoldne že kakor napol požete bilke tam po njivi. In med to brado se je sesedala črnina in umazanija celega tedna. Izmed črne polti na obrazu so mu jezno gledale oči; kadar jih je obračal, se mu je očesna belina vrtela med črnino na obrazu, kakor dve mogočni beli obli. Postava mu je bila visoka in plečata. Kadar je dvigal kladivo in razbijal po nakovalu, tedaj so se mu napenjale mišice na že itak debelih in tolstih rokah. In takrat je rad klel, kar iz navade in tjavendan. In če ga je kdo motil pri delu, je znal biti tudi sirov in neotesan.

Tak je bil kovač Blažon in nihče ni imel rad veliko opraviti z njim. Tudi britvar Andrejec bi ga bil rajši pustil na miru, kot ga je doslej, toda pripravna stavbica mu je skozi bolj rojila po glavi. In ker je vrhu drugega tudi poznal skopost Blažonovo, se je tolažil z upanjem, da ne bo zastonj, ako mu ponudi takole 6, k večjemu 7 kronic na leto.

Toda motil se je Andrejec!

Ko je prišel k njemu v kovačnico in mu stavil ponudbo, se mu je kovač Blažon zarežal v obraz in rekel:

„Kaj? Ti boš vzel v najem, ti? In kje boš vzel denar za stavbico, kje?“

„E, e — 6, k večjemu 7 kronic bi že imel ...“

„Šest, k večjemu sedem kronic —“ je ponavljal Blažon in glas mu je bil malo mirnejši; 7 kronic bi se bilo tudi Blažonu poznalo nekoliko.

„Dà, 6 kronic! In pa popravil bi mi nekoliko poprej —“

„Kdo bi ti popravil?“ je vprašal Blažon hlastno.

„I! Ti bi dal popraviti! Lesena tla bi bilo treba napraviti, strop bi bilo treba popraviti — —“

„In to bi ti jaz popravljaj? Ali misliš tako, da bi ti jaz popravljaj?“

„Tako! I, seveda!“

„Le pojdi!“

In kovač Blažon je začel udrihati po nakovalu in ni hotel slišati niti ene besede več.

Andrejec je šel. Šel je z bridko zavestjo, da se je varal, da je imel Blažona za boljšega kot je v resnici. Šel je, žalosten, da bo moral zopet iskati mesta kamor bi se vteknil in gospodarja, ki bi se ga usmilil.

O kako tesno mu je bilo, ko je šel mimo stavbice!

A še tesneje mu je bilo, ko je prišel domov in ga je srečal že na pragu Petron s svojim čemernim, zadnje čase že kar sirovim izrazom na obrazu.

„No kako je? Kje si boš poiskal stanovanja? Jaz bom začel pripravljati! Hlapca sem že poslal v gozd, da naseka drevja! Svisli potrebujem!“

Andrejec je molčal.

„Ali si že poprašal kje?“

„Sem nekoliko.“

„Ali bo kaj? In kje?“

Petron ga je izpraševal nalašč; zato, da bi ga jezil, dražil, da bi mu delal težko srce.

Toda Andrejec ni obupal! Britvar Andrejec ni bil, da bi ga oplasila vsaka nezgoda in vsaka prva ovira, ki se mu je stavila na pot. Že takoj tisti dan je bil sklenil, da poizkusi pri Blažonu še enkrat. Upal je, da ga morda drugič dobi pri boljši volji. Tudi v besedah je sklenil biti kar mogoče previden. Tistega, da bi moral Blažon popravljati, se niti z besedico ne bode doteknil. In kar mogoče prijazen je hotel biti nasproti Blažonu. In v soboto popoldne se ga je mislil lotiti: — tedaj ko bo Blažon najboljše volje radi dela, ki bo kmaľu v kraju.

Ko je prišla sobota, se je res namenil k Blažonu vdrgič.

„No Blažon! Vroče je; ali še ne boš nehal?“

„Kaj praviš?“ je vprašal Blažon in ustavil meh, ki ga je gonil dotlej, da je pihal in vlekel, kakor vihra ob poletnih nočeh. Bil je videti boljše volje, kakor zadnjič.

„Vroče je, pravim! Vroče.“

„Vroče je pa!“ je pritrdil Blažon in si obrisal obraz z umazanim rokom svoje strajce. Trde kocine so mu zadržale, ko se je zadel brade s pestjo.

Andrejec pa se je spomnil prav tisti hip, da ima pri sebi prav lepih in novih britev. Dobil jih je bil šele pred kratkim. Kaj ko bi poizkusil pri Blažonu s kako prijazno ponudbo — si je mislil. In takoj jih je potegnil par iz žepa ter dejal:

„Poglej Blažon kako lepih britev imam! Sobota je; morda boš potreboval katero?“

„Potreboval —“ je ponavljal Blažon in od strani gledal na britev, ki se je svetlikala v Andrejčevi roki. „Potreboval bi jo že, pa —“.

Hotel je reči, ali vsaj mislil si je: „Pa je škoda denarja.“ Vendar se je premislil in obmolknil.

Andrejec pa je priliko porabil takoj in rekel:

„Le poizkusi Blažon! Prosim tole poizkusi! Stavim da bo rezala! Stavim Blažon!“

Pa kovač Blažon se je obotavljal še vedno:

„Bi že; pa kaj: saj ni ostra, to vem!“

„Ostra ne?“ se je zavzel Andrejec, „poglej —!“

In nesel si jo je na lice — ob sobotah popoldne je imel tudi Andrejec bradato lice — ter podrgnil kar na suho parkrat gori in doli in pokosil vsako ščetinico, tako da je bilo videti lice lepo gladko in le kakor na gosto potrošeno z drobnim, silno finim smodnikom. To pa je presenetilo Blažona, da ni vedel povedati nobenega izgovora več.

„Koliko jo pa dražiš?“ je vprašal.

„Dražim je nič; tebi že celo ne Blažon? Ná, tu jo imaš in obdrži jo!“

„Pa vendar —“ se je ustavljaj Blažon, a videlo se mu je, kako mu je britev všeč in kako rad bi jo vzel, ko bi le vedel, ali misli Andrejec resno ali ne.

„Le vzemi jo in tvoja naj bo!“

In Blažon je iztegnil žuljavo roko, ogledal si britev še enkrat od vseh strani ter jo naposled z velikim veseljem spravil v nedrije.

Andrejec je mislil, da je prav tedaj čas, da zine katero o stavbici; zato je vprašal kar naravnost:

„Kaj pa za tisto, Blažon, za kar sva se zadnjič menila —, ali si se že kaj premislil?“

„Za katero —?“

„I, za stavbico?“

Blažonu se je zresnil naenkrat obraz in roka mu je posegla v nedrije in dejal je:

„Tisto pa ne! Vidiš Andrejec, tisto pa ne. Tisto je pa drugo . . In britev lahko vzameš, če hočeš! Tisto je pa drugo!“

„Torej ne daš?“

„Ne.“

Poglejte in britvarju Andrejcu je šlo po vodi zadnje upanje! In tako lepo upanje! Sedaj je šla po vodi vsa tista lepa kupčija, ki si jo je bil naslikal v duhu glede svoje prihodnosti, vsa! Z Blažonom se ni dala govoriti pametna beseda in se ni! —

Andrejec je šel. —

Ljudje, ki so videli Andrejca tiste dni, kako je bil čemer in pobit in kako je mehanično in brez pravega veselja vrtil svoje kolo pod Petrovim ostrešjem, so se nekam začudeni izpraševali kaj se mu je primerilo. In delavci, kako so ga ti pogrešili, ko ga tisto prvo soboto niti ni bilo, da bi jim bil ponujal britve kakor po navadi! Kako so se vsi ti čudili in se izpraševali! Pa nihče ni vedel kaj mu je; zato ker Andrejec je molčal in se na tihem in sam záse bavil z sklepi in naklepi, kih jih je bil izmislil v glavi in ki jih je mislil izvršiti prav v kratkem.

Ah, in kdo bi si bil to mislil — —!

Pa saj lahko povem kaj je bilo!

Kar naenkrat ga je zmanjkalo in izginil je, da nihče ni vedel kam! Minil je en dan, minila sta dva dni — Andrejca ni bilo! Minil je ves teden — Andrejca ni bilo. Svojo dvokolesnico je bil zapeljal pri odhodu v Petronov hlev in tu je stala še vedno: prazna, z nezaklenjenimi predali. Andrejec je bil pobral vso ropotijo in šel. In prav to je kazalo, da ga ne bo tako kmalu. In res! Minil je mesec, dva mesca — in Andrejca še vedno ni bilo. Izprva so ugibali kam bi bil šel. Ugibali so, da je moral iti tja proti Laškemu; zakaj tisto jutro, ko ga potem ni bilo več ga je Ižca videla, kako je z dolgimi koraki in praznično opravljen korakal po cesti, ki pelje proti gorenjski strani in dalje proti Vidmu. In da jo bo enkrat mahnil proti laški meji na svoj dom, to je vedel povedati večkrat svojim bližnjim znancem. Imel je baje na domu še nekaj sorodnikov in ti so mu imeli izplačati nekaj dote. Tako je naposled obveljalo mnenje, da je šel domov in da ni tako izkjučeno, da se ne vrne prej ali slej in sicer — z denarjem! No nazadnje so pozabili na Andrejca in na njegov denar. In da se ni po petih letih — (pomislite: po petih dolгих letih!) — zopet prikazal na vasi, bili bi izvestno pozabili, da je kak

britvar Andrejec sploh bival kedaj med njimi. Tako pa —, no tako pa je prišel! Po petih letih je prišel zopet!

V tem času so se bile izpremenile razmere v vasi marsikaj. Že izdavnaj pred Andrejčevim odhodom so bili inženirji premerili dolino in govorilo se je že tedaj o tem, da ne bo dolgo, ko bo iztekla železnica. Seveda, govorice so kmalu utihnile, ker se potem dolgo časa nihče menil ni za to in so se postavljena znamenja deloma podrla deloma pa ostala kar tako, ne da bi se kdo brigal zanja. A po nekaj letih so se kar naenkrat zopet prikazali merjevci, začeli hoditi krog znamenj, popravljati in postavljati jih. Kar naenkrat je bilo zopet gotovo, da železnica bo šla in sicer v kratkem; zakaj z grajenjem bodo pričeli takoj. In res je bilo tako. Še tisto leto so pričeli z grajenjem in par let pozneje smo že pozdravljali „železnega konja z dimastim repom“, ki jo je ubiral iz mesta vun proti notranjski strani.

„Železnica! Kolika sreča, kolik dobiček!“ tako so govorili ljudje kar splošno in veselili so se dobrot in zaslužka, ki ga jim je prinesla baš železnica. Vendar je bilo tudi takih, katerim je železnica bila v izgubo in škodo, tako da so imeli polna usta graje in raznih pomislekov zoper njo. In med temi sta bila v prvi vrsti Petron in Blažon.

Petronu je dosedaj pač dobro nesla gostilna! Vozniki, ki so vozili v mesto so ostajali in prenočevali le pri njem. In ona lesena lopa, ki jo je bil postavil v kotu, kjer je poprej brusil Andrejec, mu je prišla ravno na hvalo, da je mogel biti s pičo za konje vedno pri rokah. No in sedaj?! Sedaj ko je iztekla železnica, je bilo vkraju z vozniško vožnjo in obenem seveda tudi s Petronovim dobičkom. Dokler je bila Treza še živa, je bilo še nekaj. Tedaj se je še oglasil kak človek. A ko mu je umrla (pravili so, da je bil Petron sam kriv, da mu je umrla), potem pa ni izlepa imel koga, ki bi se bil oglasil pri njem, četudi le za četrtinko. Nov gostilničar je prišel v vas in tega so se poprijeli ljudje mesto Petrona. Petron pa je začel piti in iznašal svojo jezo nad — železnico.

Blažon je pa tudi trpel radi pomanjkanja voznikov. Poprej, kajpak poprej so se ustavljali pri njem kar v tropah, da jim je koval konje. In še nekoliko več jim je lahko zaračunal kakor domačim in nihče se ni pritoževal; a sedaj?! Sedaj je lesena koza pred kovačnico ležala narobe in molila svoji dve nogi v zrak in kladivo in nakovalo v kovačnici je molčalo. Blažon pa je tožil o slabem zaslužku. Naposled je prišel do misli, da bi prodal vse in se preselil v Ameriko. Začel je prodajati in ponujati svojo kovačijo, svojo hišo, da, celo ono stavbico poleg kovačije! Pa nikogar ni bilo, ki bi bil imel veselje do teh „podrtij“, kakor so

ljudje imenovali njegova poslopja. Kovačija je bila črna in umazana, da bi je niti pobeliti ne bilo več mogoče. Hiša je razpadala in dež, ki je curljal skozi slabo streho, je rušil zidovje. Stavbica je bila v vedno slabšem stanju. Kaj njiv in travnikov pa Blažon imel ni. Kdo bi se torej lotil in podstopil vsega. No, hišo in kovačijo je bil naposled oddal. Stavbico pa je menil pustiti četudi za najnižjo ceno, samo da bi se odkrižal vsega in šel. Prav tiste dni pa je prišel britvar Andrejec. In britvar Andrejec mu je ponudil za stavbico 1000 kronic, dasi jih niti 600 ni bila vredna. In Blažon je spravil denar in odrinil takoj drugi dan.

„Kaj bo neki Andrejec počel s to podrtijo?“ so se vpraševali ljudje in se čudili Andrejcu. Da tako ni mogoče stanovati v nji, to so vedeli. A da bi Andrejec imel toliko denarja, kot bi stala poprava, tega zopet niso mogli verjeti.

Andrejec je bil sedaj ves nekako drugi, kot je bil svoj čas. Ob-leko je bil prinesel boljšo in urezano po laškem kroju, kar je pričalo, da je bil res le na Laškem. V obraz je bil nekam bolj zagorel, a nihče ni mogel reči, da je bil sedaj starejši videti v obraz, kot je bil pred petimi leti. In celo v govorici in v obnašanju je bil prinesel seboj nekaj novega, nekaj kar je bilo vse prej nego oholost ali kaj takega, kar je pa vseeno pričalo, da so ga razmere nekam izpremenile, in da mu je sreča najbrže naklonila tudi denarja! Da — in še veliko denarja! Saj tisti, ki so ga od поблиžje poznali, so trdili tako. In to je rodilo v ljudeh neko spoštovanje do Andrejca.

Andrejec se je nemudoma lotil popravljanja. Streho je vrgel raz stavbico in zidovje je podrl malone do tal. Potem pa so začeli zidati na novo. Štiri laške delavce je imel in ti so mu postavili in ocedili poslopje. Ne dolgo in na mestu, kjer je stala poprej „podrtija“, se je dvigala sedaj lična hišica z enim nadstropjem in z vhodom s ceste.

„I, kaj boš vendar s pohištvom, Andrejec?“ ga je vprašal nekoč sosed Ižec, ko ga je dobil pri dobri volji. Andrejec namreč sicer ni maral govoriti o svojih načrtih. Z Ižcem sta bila dobra znanca; zato mu je Andrejec kar odkrito povedal:

„Brivnico bom ustanovil!“

„Kaj? Brivnico?“ se je čudil Ižec in na mar mu je prišlo, da je za to treba denarja in še veliko denarja.

„Denarja imam nekoliko —“ je rekel Andrejec — „in kar me bo stalo, mislim da se mi bode izplačalo v kratkem“.

Sosed Ižec se je čudil, da nikdar tako in takrat je šel od Andrejca še z vse večjim spoštovanjem, kot je bil prišel. Po vasi pa se je v

najkrajšem času raznesla vest, da britvar Andrejec poslej ne bo več brusil, ampak da bo ustanovil svojo posebno brivnico. In brivnica mu bo baje nesla veliko, ker zdaj ko hodi železnica se bo tudi gospôda pogosteje oglašala v vasi.

In res so kmalu na to pripeljali vozniki iz mesta na treh velikih vozeh pohištva za Andrejca in njegovo brivnico. Lepo je bilo to pohištvo; a najlepše izmed vsega je bilo veliko, lakirano in kakor solnce svetlo ogledalo, ki so ga bili razložili najbolj naposled in ga vpričo strmečih vaščanov odvili in postavili na sprednjo steno Andrejčeve brivske sobe.

In poslej je Andrejec bril in strigel dan na dan. Ljudje so se ga oprijeli za čudo hitro. Ta ali oni, ki se je doslej bril sam in le po enkrat na teden, se je poslej rad oglasil pri Andrejcu po dvakrat. In dobro je znal Andrejec, res! Dasi mu je šlo na šestdeset, mu je bila roka še tako gibčna kot tridesetletnemu.

Pri tem pa britvar Andrejec — to ime se ga je držalo tudi še poslej — nikakor ni pustil v nemar svoje nekdanje obrti. Poleg svojega brivskega posla je dobil se vedno časa dovolj, da je brusil in pilil britve ki so mu jih nanosili ljudje in prodajal one, ki si jih je poslej še v večji meri naročal pri firmi F. Hammerstein & Co. Tovarniškim delavcem sicer ni hodil več naproti; pa saj so se sami radi oglašali ob sobotah. Takrat jih je imel polno sobo. In navadno je bilo tako, da je najprej obril tega ali onega, potem mu je pa ponudil še britev, češ:

„Vzemi, vzemi! Britev je dobra! Ne mislim da bi jo záse — pa jo za očeta vzemi: očeta ni nikdar k meni. Prav dobro bo rezala, stavim!“

In pri tem so se Andrejcu kakor svoj čas nabrale silo drobne, skoro prozorne gubice tja krog oči in usta so se mu krožila v prijazen, bodreč nasmeh.

„Pa, ali bo res dobra, Andrejec?“ se je pomišljal delavec.

„Prosim te, poglej!“

In Andrejec je zopet kakor nekdanj obrnil britev proti solncu in udaril s palcem od strani po ostrini, da je zazvenelo:

„No, ali vidiš!?“

„Glej in ravno takole sem si želel že izdavnaj!“ je rekel navadno potem delavec. In s tem je bilo rečeno toliko kot: vzel jo bom. Res jo je vzel! Saj pa tudi mogel ni drugače, ko je Andrejec govoril tako gladko in tako prepričevalno.

„Ti pa znaš, Andrejec; ti pa res znaš!“ mu je rekel ob kaki pri-liki sosed Ižec, ki se je tudi po dvakrat na teden bril pri Andrejcu.

In Andrejcu se je vselej dobro zdelo pri tem.

„Pa neko čudno srečo imaš na svetu!“ je nadaljeval zopet oni — „poglej: včasih si brusil pri Petronu tam pod ostrešjem, oh kako dobro se te še spominjam! — ná, zdaj pa takole!“

„E, e—res je to res!“ je pritrdil Andrejec in zopet se mu je dobro zdelo — „hudo je bilo! A obupal le nisem! Obupal nisem nikdar! Vidiš, to je!“

In sosed Ižec je pokimal z glavo in poudaril odvažno:

„Tako je! Tako je! Jaz sem tudi že rekel: ravno tako je!“

Značaj.

F. T.

Dasi se dandanes mnogo govori o značajnosti, značajnih možeh, značajni mladini in dasi zahtevajo značajnosti tudi ljudje, ki sami niso značajni, so vendar pravi značaji redki. Mnogo se govori pri vzgoji o značajih; če se pa govori, je gotovo to posebno važno in potrebno pri vzgoji one mladine, ki se izobrazuje na gimnazijah in na vseučiliščih.

Saj so ravno tu prihodnji voditelji naroda, oni stražarji, katerim bodo zaupane svetije naroda. Kam pridemo, če bodo ti voditelji brez jeklene volje, brez načel, če bo te stebre lahko omajal in porušil vsak vetrič, ako bodo ti stražarji strahopetci, omahljivci!

Ta skrb in pa trdno prepričanje, da je med našo učečo se mladino še lepo število takih, ki resno hrepene za pravim značajem, ko bi le poznali pravi pot do njega, narekuje te le vrstice.

Kaj pa je značaj? Kdo je značaje? Beseda značaj ali karakter znači večkrat svojstva ali lastnosti, po katerih se stvar ali oseba od druge razločuje. Tako govorimo o značaju slike, pesniškega umotvora itd. Na ta splošni pomen se ne oziramo. Večkrat se rabi beseda značaj, karakter, tudi mesto besede temperament. Kdo še ni čul izgovora: moj značaj je pač tak, jaz ne morem drugače. Tudi ta pomen značaja še ni značaj *κατ' ἐξοχήν*.

Pravi značaj je volja, ki ravna v vseh razmerah stanovitno po pametnih načelih. Kdor vedno po stalnih, dobro premišljenih načelih misli, govori, dela, ta je značaje. To je tedaj temelj za naš program, cilj, ki ga mora vsak doseči, ki hoče zaslužiti ime značaj.

Kdor ravna po krivih načelih, njegov značaj je nemoralen. Kdor je sicer enakomeren v svojem mišljenju in delovanju, pa ga pri tem toliko ne vodi ozir na preiščljena načela, kakor trma, ta tudi ni značajan, ampak svojeglaven — celo zloben. Kdor se pa ne ravna po нравstvenih načelih, ampak po zunanjih razmerah in okolščinah, kakor ravno kaže, ta je breznačajan.

Za pravi dobri značaj ste tedaj dve stvari neobhodno potrebni: volja in načela.

Načela morajo biti prava, stalna, nepremeljiva, jasna, zajeta iz razuma in za onega, ki je spoznal resnico božjega razodetja, tudi iz s v. vere. Načela naj bodo res načela, pravila, zakoni, na katerih se mora osnovati značaj. Tako se značajan človek tudi imenuje mož načel.

V prvi vrsti je pa značaju potrebna volja, ki se ne da ukloniti od okolnosti. O taki volji se more že naprej reči: v tem in tem slučaju bode tako in tako ravnala. Samo na tako voljo se smemo s trdnim zaupanjem zanašati.

Že iz te razlage o pojmu značaja je razvidna njegova lepota in veličina, vredna, da se zanjo navduši mlado srce. Tu je obenem zakon in svoboda, tu je red in soglasje; volja ni služkinja strasti, čustva, slučajja, ampak kraljica, ki brez ozira na druge stvari stopa po potu, po katerem jo vodi luč razuma in vere.

* * *

Cilj, ki ga moramo doseči, ako hočemo biti res značajni, poznamo; poiščimo sedaj pot, ki gotovo vodi k temu cilju.

Nihče se ne rodi kot dovršen značaj; res je pa, da marsikdo prinese s seboj na svet več zdravega razuma, krepkejšo voljo, kar je dober pripomoček k značaju; ali glavno delo mu še vedno ostane, lastna vzgoja.

Delo, resno delo in pa — milost božja, to so krepke roke, s katerimi se dvignemo, do pravega, krščanskega značaja.

To delo se ne more dosti zgodaj začeti. Pravzaprav je začela izobraževati naš značaj že mati, ko nas je v naročju držala, ko nas je prve molitvice učila. Gotovo so tista leta, katera preživi dijak v gimnaziji in na vseučilišču najprikladnejša za izobraževanje značaja. Nima vsakdo enakega dela, temu gre delo spretno od rok, oni mora pa v znoju svojega čela obdelovati čokast kamen. Ali tudi kamen se bo slednjič vdal pod krepko in vztrajno roko kamnoseka.

Rekli smo že, da ste za značaj potrebni dve stvari: prava načela in čvrsta volja.

Vse delovanje mladeničevo mora biti torej tako uravnano, da ga privede do pravih načel in do jeklene volje.

Dobrih načel bo čul tekom svojih študij mnogo. Tu naj nabira kakor marljiva bučela, ki vzame med, a pusti strup. Tako je zgodovina bogat zaklad za tistega, ki se je premišljeno uči, še mnogo večji zaklad seveda je modroslovje, ako ni laži-modroslovje. Največji zaklad je pa veronauk. Skoraj vsak stavek v katekizmu je veliko, večno neizpremenljivo načelo.

Vsako tako načelo je nepremična točka, skala v morju, ki stoji nepremekljivo, dočim se vse okoli nje giblje.

Toda ni še dosti, da dijak le čuje vsa ta načela, ali pa da jih nosi s seboj zapisana v svojem zapisniku, on si jih mora tudi globoko vsaditi v srce: razum mora biti popolnoma prepričan o njihovi resnici, važnosti in lepoti, tako da bo nekako silil voljo, da se po njih ravna, kadar pride odločilni čas.

Načelo mora biti trdnjava, katero si moramo v znoju svojega čela priboriti; potem jo bomo znali tudi braniti. Zato je utemeljen stavek, da se značaj utrdi v boju.

Najboljše sredstvo, da si vsadi mladenič načela prav globoko v srce, je pač premišljevanje, uvaževanje razlogov za in proti načelu, tako da ga more ne samo pred seboj nego tudi pred drugimi braniti.

Ali načela sama nikakor ne zadostujejo za značaj, ampak hkrati mora se tudi volja tako izvežbati, da bo ravnala po načelih, ne pa samo po zunanjih razmerah. To je glavna težava — ali tu je tudi Rubikon k značaju in k vsaki veličini.

Res je, da je razum takorekoč temelj človeške duše, volja je brez njega slepa zmožnost. Ona more samo to hoteti, kar je razum kot dobro spoznal. Kar pa stori, da je volja najplemenitejša zmožnost, to je svoboda. Volje ne more nihče siliti k prostemu činu, niti Bog. To je nekaj velikega za človeka, to ga stori najbolj sličnega Bogu. Tako je volja vse, odloči vse, zanjo je večna borba med Bogom, peklom in svetom. Kdor prevlada voljo, ta ima vse. Volja odloči celo moralčno vrednost človeka za čas in za večnost. To voljo je treba tedaj vežbati. Ona potrebuje vaje, ker ni, kakor vse druge stvari sama po sebi popolna. Da, po izvirnem grehu, je bolj k hudemu, kakor pa k dobremu nagnjena. Tu je zadel pogubnejši udarec voljo, ne pa razum. Ako bi vse storili, kar spoznamo kot pametno, bi se hitro izpopolnili. Volja je sicer prosta kakor poprej, ali silno oslabela. Razum nima več tega vpliva nanjo, prevečkrat se mu izneveri in služi strastem.

Žalibog, da porabimo več truda za izobrazbo razuma, kakor volje. Od tod te skaze dandanes — strašne glave, pa majhne ročice. Mnogo razuma, ali malo volje, — to je znak našega časa.

Tu mora biti tedaj poglavitno delo za tistega, ki si hoče pridobiti značaj.

Najprej mora volja odpovedati sramotno službo strastem, odpovedati se nebrzdani svobodi in pripoznati nad seboj gospodstvo razuma. Navaditi se mora pokorna biti razumu, vesti, zapovedim božjim, volji božji.

Ta pokorščina razumu nikakor ne ponižuje naše volje; saj je slepa zmožnost, ki potrebuje voditelja, da ne zabrede.

Druga osodepolna napaka je slabost volje. Ako se srce kake stvari oklene, ne gre, pa ne gre, volja je zlomljena. Brez srčnosti, brez vztrajnosti, brez podjetnosti je prava robinja v verigah.

Res široko je polje za mladeniča, ki hoče vzgojiti voljo za značaj. Za to se mora vežbati, boriti, dokler ne zmaga. Vsak dan mora šteti saj nekaj zmag.

Pred vsem velja tedaj zdrobiti vezi, ki vežejo voljo na strast. Vse vleče k zemlji, v blato, ne udaj se, dvigni srce in roke, prevelik si, da bi roboval strasti!

Potem mora gledati mladenič, da si utrdi voljo. Značaj mora biti jeklo, skala. Čvrsta volja pa ni trmoglava. Trmoglavost ne pazi na glas razuma, njena podlaga je oholost, njen konec navadno velika nesreča. Krepka volja tudi ni nagla, silovita, taka je samo strast.

Kdor ima krepko voljo, premaga težave ako je mogoče; ako ne, je potrpežljiv in čaka lepše priložnosti; on je ljubeznjiv, včasih popustljiv, ali ako pride čas in gre za važno stvar, nepremičen kakor skala in silen kakor lev.

Koliko lepih priložnosti ima dijak tekom svojih študij, da si pribori tako voljo! Koliko kreposti treba, da premaga težave pri učenju; kaj šele, ako se mora boriti za vsakdanji kruh! Zato tudi navadno tisti dijaki niso veliki značaji, katerim se vse klanja radi njih talentov, ki imajo vse pri rokah, kar jim poželi srce, ampak taki, ki se bore, bore v šoli, bore doma za vsakdanji kruh in za druge potrebne stvari; to okrepi voljo, kakor jeklo.

Voljo moramo slednjič izvežbati, da bo stalna, vztrajna. Nestalnost začne mnogo, ali ne izvrši ničesar; ona trga nezreli sad. Navdušeno začne, ali komaj nastanejo težave, se že preplaši in beži pred vsakim naporom. Stalna volja konča, kar začne, ne zboji se nobene zapreke, nobena borba ji ne vzame poguma. Ne loti se prenašlo kake

stvari, ali kader si se je lotil, ne pusti je izlepa. Ne verjemi domišljiji ki ti slika zapreke, ampak zapoveduj volji, tako boš dosegel tisto stalnost, ki je lastna velikim značajem.

Brez krepke, stalne, proste volje ni značaja. Kako močan, kako vzvišen je pa tudi človek, ki ima tako voljo! Žal, da se tako malo stori za vzgojo volje. Tukaj ni omejen uspeh; saj ni tako lepe, tako vzvišene stvari, katere bi ne mogla doseči volja.

Kako slab je človek, dokler spava v njem volja! Kadar se pa volja zbudi in vzdigne svoj glas je človek kakor mogočen vojskovodja, ki zapoveduje silni vojski in slavi slavne zmage. Ako se pa združi ta silna volja s pravimi načeli dela one velike značaje, ki so vladarji sveta.

Ali to so sama naravna sredstva, ki nas vodijo k značaju. Mnogoveč premore človek, ako mu pride božja roka na pomoč. Razen naravnih sredstev ima katoliški mladenič še nadnaravna, molitev in sv. zakramente.

V molitvi združi mladenič svojo moč z močjo božjo. V sv. spovedi se uči spoznavati samega sebe, svoje napake, svoje strasti in najde v spovedniku moža-prijatelja, ki ga bo varno vodil do zaželenega cilja in zmage.

Najboljše sredstvo je seveda često sv. obhajilo. Tu, kjer se najtesneje združi stvar s svojim Bogom, kjer se hrani z njegovo krvjo in njegovim mesom, utihne kmalu strast, ki je strašno oklepala voljo, volja se ojači, zmaguje, načela se pojasne — najlepši plod sv. obhajila je možat značaj.

* * *

Te črtice naj zadostujejo! Označen je jasno cilj in pot k cilju. Zapreke niso pri vseh enake, ali resno delo ne bo brez uspeha. Dober pripomoček k značaju je, ogledati se za vzori, za velikimi značaji. Pred vsem pa bodi mladeniču, ki resno teži za značajem On, ki je nad časom in krajem — Bog in človek: Jezus Kristus.

Pri njem najdemo načela, večna načela; pri njem značaj, značaj v sredi triumfov in navdušenja, značaj med najstrašnejšimi mukami do smrti na križu. Pri njem najdeš pravi kršanski značaj, o katerem pravi sv. pismo, da je quasi fundamentum sempiternum!

Glasnik.

Katoliško vseučilišče in njega nasprotniki. Avstrija je po večini svojega prebivalstva katoliška država, vendar nima nobene visoke šole, ki bi odgovarjala vzgojevalnim zahtevam katolikov. Da, na visokih šolah se vcepljajo mladim, za nove ideje tako sprejemljivim ljudem misli in načela, ki so mnogokrat v diametralnem nasprotju s krščanskimi principi. Odtod žalostni pojav, da večina dijakov noče ali absolutno nič vedeti o veri ali pa da ima o nji tako zmedene pojme, da vlada v njihovem naziranju velika površnost, nestalnost in brezbržnost. Da katoliki s takimi razmerami na vseučiliščih ne morejo biti zadovoljni, je lahko umevno. Zato se je ustanovilo društvo, ki deluje na to, da se osnuje v Salzburgu katoliška univerza. Taka univerza je pa nasprotnikom trn v peti, in zato so že začeli rovatiti proti nji. V sredo 15. maja t. l. se je vršil na Dunaju osnivalni shod društva, ki ima namen delovati proti katoliškemu vseučilišču v Salzburgu in sicer največ s tem, da bode pospeševalo ustanovitev državne univerze v ravno tem mestu. K shodu so prišli mnogi poslanci, profesorji raznih visokih šol, prostomisleče dunajsko dijaštvo, kakor tudi zastopniki več visokošolskih društev iz Nemčije. Častnim predsednikom je bil izvoljen rektor dunajske univerze, prof. Schrutka pl. Rechtenstamm, kojega so burši pozdravljali z burnimi „heil“-klici. V svojem nagovoru je povdarjal ta zastopnik najvažnejše šole v Avstriji misli, ki so tudi za nas važne in premisleka vredne. Indirektno se je izrekel proti katoliški univerzi želeč, da se kmalu osnuje v Salzburgu državno vseučilišče, ki naj bi delalo katoliškemu konkurenco. Da gre tukaj res za spletke, dokazuje to, da poprej ni nihče mislil, da je v Salzburgu potrebno državno vseučilišče, zdaj pa, ko so se začeli katoliki resno gibati, je naenkrat nastala ta očitna (?) potreba. Drugo, kar bi bilo važno povdariti iz njegovega govora, je njegovo stališče napram nemščini: „Das steht fest, wenn Salzburg eine neue Universität gründet, muss sie eine deutsche sein.“ Možu se menda zdi nemški jezik *conditio, sine qua non*. In ko je vstal neki poslanec in navduševal dijake za protirimsko gibanje, je rektor vse tiste neosnovane, že tolikokrat ovržene napade mirno poslušal, dasi je jasno kot beli dan, da je protirimsko gibanje obenem tudi protiavstrijsko in protidinastično. — To je zopet nov dokaz, kaj da imajo drugi narodi v naši državi od takega naraščaja nemške mladine pričakovati. Mi Slovenci se moramo v prvi vrsti potezati za svoje vseučilišče v Ljubljani — žalibog, da je vsa tozadevna akcija menda zaspala — dokler pa tega ni, moramo s svojega stališča želeči, da se kmalu osnuje katoliška univerza v Salzburgu, kajti upravičeno se smemo nadejati, da bo tudi drugim narodnostim pravična in prava alma mater, ne pa mačeha, kakor so sedanja nemška vseučilišča.

A. Kr.

Križ na vseučilišču. Boj za križ na budapeškem vseučilišču še vedno ni dokončan. Po onih dogodkih, katere smo opisali v tretji številki „Zore“ je bilo poklicanih 41 juristov, 14 medicincev, 16 filozofov in en farmacevt v rektorat, kjer se jim je izrekel ukor. Izvršil je ta akt rektor Bela A. Kisfudaly sam z dekani in prodekani vseh štirih fakultet.

Dobili so ukor po §§ 86 in 90 ogrskega učnega in disciplinarnega reda, ker so se udeležili demonstracije v vseučiliškem posloppju in ker so kršili poslušnost nasproti akademični oblasti. Senat je ukrenil nadalje, da se preiskava proti tehnikom nadaljuje pred politehničnim senatom.

Po objavi ukora je nagovoril rektor Kisfudaly dijake ter omenjal, da razsodba akademičnega senata ni naperjena proti češčenju križa, marveč proti postopanju dijaštva, kojega nastop nasprotuje disciplinarnim naredbam na vseučilišču. Dejal je, da ni bilo treba križu šele priboriti mesta na vseučilišču, ker stoji že itak na stolpu vseučiliške cerkve, na vseučiliškem pečatu in insignijah ter istotako v uradnih prostorih, kjer se je vedno častil. Opominjal je dalje dijaštvo, naj se podvrže odloku akademičnega senata in spoštuje disciplino na vseučilišču.

Iz tega govora bi se dalo morda posneti, da se križ na vseučilišču Bog ve kako časti in spoštuje; da pa kaže ta govor samo vpliv protiverškega ministrstva, dokazuje dejstvo, da križa v učnih sobah vseučilišča ni, odkoder se je odpravil, kot smo zadnjič že poudarili, na tihem brez kakega sklepa pred kakimi 30 leti, in kamor je hotela celo juridična fakulteta, da se zopet postavi (prim. Zora str. 56).

Še se ni končala cela zadeva zaradi križa, in ogrski krščanski vseučiliščniki so storili še važnejši korak: postavili so se po robu brezbožnim filozofom na katedrih. To dejanje, ki nas spominja na imenitni zgled Friderika Ozonama na pariški Sorboni, ki si ga pa ne upajo drugod tudi izvesti, se je vršilo tako-le:

Dné 25. aprila je prinesel budapeški časopis „Hazonk“ nek članek „Anarhija na vseučilišču“, v katerem so se nahajale jako težke obdolžitve proti profesorju pravne filozofije na vseučilišču Dr. Juliju Pikler-ju. Članek ga dolži, da propoveduje ateistične in antipatriotične principe. Med drugim pravi, da je rekel med predavanjem: „Moj smoter je, da iztrebim iz vaših src tako malenkostne pojme, kot so domovina in narod. Vera je najvišje razodetje človeške neumnosti. — O morali se sploh ne more govoriti, kajti ljudje so vsi samoljubni in niso zmožni npravnega dejanja.“ V enem svojem predavanju je omenil tudi delitev kruha v Podmaniczky-ulici, kjer so se obdarovali ubožni ljudje in pripomnil je sledeče: „Jaz bi svoj denar ne porabil za kaj takega, rajši se popeljem v kako kopelj ali pa si kupim smirnsko preprogo.“ En del budapeške mladine je obravnaval že tisti večer jako živahno celi dogodek in tisti dan, ko se je dal onim dijakom ukor, zgodilo se je nekaj nepričakovanega.

Oni 72 dijaki, katerim se je objavila razsodba vseučiliškega senata v zadevi križa, so se podali, ko so zapustili rektorjevo pisarno, v učno sobo št. 1, kjer je od 12—1 ravno predaval profesor Pikler. Prišleci so ostali do konca profesorjevega predavanja mirni, ko pa je končal svoje predavanje, je stopil slušatelj prava Deziderij Kőpösy korak naprej in ogovoril profesorja tako-le: „Vaše velerodje gospod profesor! Slušali smo mirno in spoštljivo, kakor se pristojna resnosti mladine, Vaše predavanje do konca, ker smo upali, da boste kaj povedali, kar bi Vaše slušatelje pomirilo. To se ni zgodilo. Ravno zaradi tega dovolite mi, da Vas opozorim na grozne obdolžitve nekega časnikarskega članka, v katerem Vas, gospod

profesor, kot člana kraljevskega vseučilišča obdolžujejo, da učite veleizdajske in brezbožne nauke. Prosim Vas prisrčno, pomirite mladino, ki se razburi dostikrat že iz tisočkrat bolj malenkostnih vzrokov, in patriotično ljudstvo, ki ne sme dalje ostati četudi v krivi veri, da vseučiliški profesor propoveduje sinovom ogrske domovine takšne nauke. — Izrecite par besedi, da pomirite duhove, in prekličite ono vest.“

V popolni tišini je odgovoril profesor sledeče: „Vi ste premladi, da bi razumeli moje nauke, vi morete jedva soditi o njih. Vaša dolžnost je, da vse poslušate, kar mi tukaj učimo.“ Nato obstane profesor Pikler za hip in se obrne do Köpösdyja; „Sicer pa, kdo ste vi, in s kako pravico ste tukaj?“ Köpösdy pa odgovori, da ga profesor ni prav razumel. On ni hotel, da bi mu bil profesor odgovoren, ampak prosil ga je, naj se izreče, da pomiri občinstvo, ki ne sluša njegovih predavanj in s tem prepreči kako večje zlo. Profesor Pikler je mirno poslušal te besede in je rekel: „Jaz nisem odgovoren ne Vam ne listom, ne občinstvu. Moja gospodska je učni minister in vseučiliški senat; če se oni spotikajo ob mojih predavanjih, tedaj bo to moj „malheur“.“

To profesorjevo izjavo so vzeli dijaki brez kakega nemira na znanje, zapustili so dvorano v največjem miru. Dne 27. aprila pa je stavil v državni zbornici grof Aledar Zichy sledečo interpelacijo: „Ali ve naučni minister o tem, kaj je predvčerašnjim pisal „Hazank“ o vseučiliškem profesorju Dr. Juliju Piklerju, da je v svojem predavanju rekel: „Moj smoter je, izruti iz vaših src tako malenkostne pojme, kot so domovina, narod“, in da je omenjeni profesor imenoval vero izbruh človeške brezumnosti in omejenosti? Če ve minister o tem, vprašam ga, ali je voljan, na podlagi te vesti začeti preiskavo in konstatirati, je-li se profesor Pikler tako ali podobno izrazil, in če se je, ali minister to odobrava, ali misli proti profesorju nastopiti s vsemi sredstvi, da se v prihodnje ne bodo učili na vseučilišču nauki, ki so naperjeni proti veri, prestolu in domovini?“

Interpelacija se je oddala naučnemu ministru, in kakor smo slišali, je ta začel preiskavo, ter vprašal po akademiskem senatu profesorja, ali je govoril dotične besede. Profesor je pismeno izjavil, da ni; o smeri v kateri predava profesor, pa se sploh ni vprašalo.

Uspeh je bil ta, da se je minister sklical na učno svobodo, ter samo zaukazal da predavanja prof. Piklerja, ki so bila prej obvezna za juriste, niso več obligatorična.

J. G.

Graški „Zarji“ naš pozdrav.

Na Dunaju.

a praznik sv. R. Telesa se je ustanovilo v Gradcu novo slovensko akademiško društvo, ki si je nasproti obstoječemu liberalnemu društvu zapisalo v svoja pravila kot prvo in pglavitno točko — krščanstvo. Na vseslovenskem dijaškem shodu so dunajski, graški in praški liberalci izbacnili iz svojega programa temelj vesoljne obstoječe kulture v slepi nepremišljenosti in pomilovanja vredni strasti, zato je dvakrat bilo potrebno, da se novo društvo „Zarja“, ki je nastalo iz neznosnih dijaških razmer v Gradcu, izrecno postavi na kulturno krščansko stališče. Ker pa smo v moderni kolobociji pojmov prišli že tako daleč, da se imenuje kristjana celo tajivec osebnega Boga in božanstva Kristovega, da ima vsak „napreden“ mož, ki čita z občudovanjem „duhovite“ neumnosti v nemških modernih revijah, popolnoma svoje pojme o krščanstvu, — zato je edino dosledno, da si je „Zarja“ pridela ime „katoliška“. Kdo ji bo to zameril, ko je vendar to le v točnost in jasnost umevanja njenega krščanstva?! Prostopidariji so tudi večkrat kristjani, in končno bi tudi Mohamedanom dali po vzgledu modernih ime kristjani, saj imajo Krista celo za proroka. Ej, kristjani so vsi, le vprašajte jih od A do Ž, toda katoliški kristjani nečejo biti naši ljubi napredniki. Seveda so tudi doma v sobici na tihem katoliki, vsaj precej je takih. Koliko jih je, kateri so se Ti v predvčerajšni debati odločno izrazili, da niso katoliki, v nedeljo na to pa jih vidiš v cerkvi pri sv. maši! Tem ljudem vsem manjka individualnosti. Kot katolik se razlikujem od vseh drugih „splošnih“ kristjanov, s tem, da to poudarjam, stojim kot individualnost sredi teh kristjanov, ki niti ne vedo, kaj vse verujejo in ne verujejo. Za to pa je treba poguma. Malo jih je, ki bi nastopili javno in zaklicali: jaz pa sem katolik. To je težka stvar, zato pozdravljamo dvakrat prirčno katoliško akademiško „Zarjo“.

Prišli bodo „dobri prijatelji“, ki niso ne liberalci in ne klerikalci, temveč „dobri slovenski narodnjaki“. Pa bodo dejali: Čemu zopet to cepljenje slovenskih moči? Čemu posebej poudarjati, da ste katoliki, saj so oni tudi. Pred vsem poudarimo, da smo Slovenci, kot taki smo lahko vsi prijatelji. Ena mati nas je rodila . . . i. t. d.

S temi ljudmi je pa treba zopet drugače govoriti. Ti ljudje so najbrže prepričani, da bo zadostovalo za sprejem v nebesa, ako bodo sv. Petru odločno poudarili: da so Slovenci. Tem ljudem ne gre v glavo, kje more Slovenec trditi, da „je pri nas vera v nevarnosti“. To so veliki duševni siromaki, ako so o tem res prepričani. Mi trdimo odločno: vera je med Slovenci v nevarnosti. To nam izpričuje podlo, brezbožno slovensko časopisje od „Naroda“ do dunajskega „Juga“, ki prvega pobija in katerega prvi pobija. Strup verskega indiferentizma je že razlit med ljudstvom. Ta indiferentizem se je že poostiril v odkrito sovraštvo do katoliške vere. Tega dejstva nam ne more noben „Jugov“ Tomaž zanikati. In če je to res, da se katoliška vera pobija med Slovenci pod frazo klerikalizma, tedaj je sveta, od nobenega Tomaža odvezljiva dolžnost vsakega razumnika, ki je prepričan član kat. cerkve, da jo brani med Slovenci. Prvo pa je, da dá svojim rojakom iz razumnništva dober in krepilen vzgled ter se javno in odločno imenuje katolika. Zakaj se ti ljudje tako jeze nad tem priimkom? Naj nam v svoji svobodoljubnosti dovolijo, da se nazivamo, kakor hočemo.

Upamo, da bo zanetila „Zarja“ novo življenje v Gradcu med slov. dijaštvom. Kakor čujemo je večina graškega slov. dijaštva napojena s tujim duhom. Dasi narodno, vendar se je nalezlo mnogo burševskega duha.

Slovenskega dijaka prva dolžnost je izobrazba in duševno delo. Narod zahteva od svojih sinov, ki jih pošlje na vseučilišče, da se izobrazijo za krepke bojevnike na polju prosvete. Velik greh slovenskega dijaka je torej, ako ubija dragi čas, ki mu je na razpolago za izobrazovanje, po zgledu nemških buršev z sabljanjem in podobnim. Žalibog, da je tudi med graškimi slovenskimi akademiki mnogo takih, ki menijo, da so koristili svojemu narodu, ako so odsekali temu ali onemu nacionalnemu buršu pol nosu ali ušesa.

Tako življenje in delovanje prepustimo Slovenci nemškim nacionalcem, ki nimajo drugega dela. Zato pozdravljamo paragraf v pravilniku „Zarje“, ki obsoja in prepoveduje svojim članom dvoboj. To je že velik korak v socialnem napredovanju našega dijaštva, ako se akademiško društvo postavi proti ti, od cerkve in države prepovedani neumnosti.

Glavna naloga „Zarje“ pa obstoja v vplivu na нравno in versko življeje članov in na ostalo še neorganizirano dijaštvo. O tem se je v „Zori“ že veliko pisalo. A treba je vedno in vedno poudarjati pomen katoliškega akademiškega društva in razjašnjevatí ustroj takega društva. Ustroj kat. akad. društva je povsem drugačen od liberalnega akad.

društva. V prvem je položen tipus krščanskega srednjeveškega organizma, v zadnjem je vzorec liberalnega društva iz polpretekle dobe. Razmerje člana do kat. društva je povsem različno od člana do liberalnega društva. Vsak akademik, ki vstopi v katoliški akademski organizem, žrtvuje veliko svobode, dane mu od akademiške oblasti in države. Zaveže se slovesno, da bode vsekdar delal in živel v zmislu društvenih principov ne samo javno, temuč tudi zasebno. Dá, odgovoren je društvu za celo svoje delovanje in življenje, v društvo vstopi s celo svojo osebnostjo. To je znak krščanskega organizma, bodisi društva, bodisi gospodarskega organizma. In z a t o ni biti lahko član kat. akademiškega društva. Kolikrat zahteva stroga disciplina marsikaj, kar je tako težko storiti. Koliko stvari pa je treba opustiti, da se varuje čast društva.

Kako drugače je v naprednjaškem svobodomiselnem akademskem društvu. Tu je vse liberalno. Član ima glavno dolžnost, da plača udnino in čitalničnino. S tem se društvo ohranja. Za ta denar sme hoditi v društvene prostore čitat in se ondi zabavat. Društvo pa ne zahteva poleg denarja veliko. Osebnosti ne žrtvuje skoraj nič, zasebno in javno lahko živi in dela, kakor se mu zdi. Da, tradicije teh naprednih društev so celo moráli naravnost v pogubo, tako da se svoboda zlasti poudarja in puncto nenravnega življenja. — Prav kakor bi vstopil v kak športni klub ali kako čitalnico, žrtvuje član višjemu organizmu le neznamenit del svoje nebrzdane prostosti. To je lahko delo, — tak vstop!

Da vpliva članstvo takega društva na posamnika in njegovo moralo, ako so člani večinoma moralno in versko slabi ljudje, to je razvidno. In dandanes sta večini v obeh naprednih društvih versko vsaj indiferentni, če ne neverni. Kako vpliva nasprotno katoliško akademsko društvo na člane! — In kaka je posledica? Vprašaj in poslušaj, kateri je ponosnejši na svoje članstvo ali liberalec ali katolik? Kdo je bolj naudušen za svoj višji organizem, ali oni, ki mu pripada s celo osebnostjo, ali oni, ki je tudi v njem „svoboden“? Kdo je pripravljen izmed obeh več pretrpeti zanj: ali oni, ki mu žrtvuje samo članarino, ali oni, ki mu žrtvuje svojo svobodo? Poslušaj ter opazuj, in videl boš, da je krščanski akademik ponosnejši na svoje članstvo, bolj naudušen za svoje društvo, in zna več pretrpeti zanj. To napravi enoten duh, načela in disciplina.

Člani „Zarje“ bodo morali še precej grenkih požreti od svojih nasprotnikov, a to jih ne bo prav nič motilo. Jako slabo bi bilo zanje, ako bi jim nič ne zabavljali. Treba je trpljenja, da se utrdimo v svojih načelih, treba je preizkusiti mnogo za svoja sveta načela, potem se šele prav omilijo človeku in prirastejo k srcu, da jih ljubimo in čuvamo kakor svoje najdražje. Tudi dunajski njih tovariši so nekaj pretrpeli, in še

čutijo sovraštvo (to ni več nasprotstvo) svojih liberalnih vojakov. A koža je postala trda, načela so se poglobila, ogenj je narasel, tako se že prav prijetno počutijo navzlic „ignoriranju“, ki se kaže v skrbni brigi nasprotnikov za nas.

V „Narodu“ so se že začela metati gnjila jajca na „Zarjo“. Radovedni smo, kako sredstvo si bodo izmislili, da agitirajo proti društvu. Dunajsko o „dividendah“ je že prestaro in ne vleče več, pač pa bi utegnili kaj drugega vleči. S „prodajanjem prepričanja“ tudi ni nič, ker je zavisno od „dividend“. Bog ve, kaj si bodo izmislili, sicer pa nam nikar to glave ne beli. Članov bo gotovo čedalje več, o tem ni dvoma, ker odločnost je vsakemu simpatičnejša in bodo tudi abiturienti prišli enkrat do prepričanja, da vsa tista gesla kakor za „svobodo in napredek“ so zgolj fraza in škodljiva mlademu človeku.

Končno pa želimo „Zarji“ božjega blagoslova. Slovenska „Zarja“ zasveti v Gradcu med slovenskim dijaštvom; sveti naj mu z ideali, katere si je zapisala na svoj prapor. Lepo število tovarišev Vas navdušeno pozdravlja kot svoje soboritelje za prave, krščanske ideale. Krepko in in junaško naprej, pred očmi svetla Dioskura: vero in vedo, v glavi hladen razum, v prsih gorko, navdušeno srce. Na delo krščansko!

Š.

Nekaj o humanizmu.

Oznaka humanizma. J. H.

Humanizem smo označili v prejšnjem sestavku kot prepoved poganstva, zopetni razcvit ideje, ki je že davno prenehala živeti in voditi narode. Ta prepoved se je zgodil koncem srednjega veka.

Tekom enega stoletja — mislimo tukaj sredo štirinajstega do srede petnajstega — je zašlo duševno življenje narodov v popolnoma drugo, njim dosedaj čisto novo strujo, ki se veliko razločuje od srednjeveškega naziranja. Nastala je revolucija, pa ne burna, krvava, ki tekom nekaj dni ali mesecev odloči usodo vladarjev in narodov, ampak ona mirna revolucija, ki bi jo lažje nazivali evolucija in ki ne zapusti nič manjših sledov, samo da rabi več časa za svoj razvoj. Vodilne ideje v tem preobratu so bile vzete iz starega poganstva.

Stara grška in rimska kultura skriva v sebi mnogo krasnih biserov, in škoda bi bilo, če bi grški narod s svojo razvito filozofijo in lepo-

slovjem, ali če bi rimski narod s svojim skrbno izdelanim pravnim sistemom izginil iz sveta brez sledu. Nevenljiva zasluga cerkve je, da se to ni zgodilo. Cerkev je posredovala omiko med mladimi, življenja polnimi, dasiravno še divjimi narodi in med grško in rimsko kulturo. Mladim narodom je jako ugajala materinska roka katoliške cerkve. Kakor divjak, katerega vrtnar cepi z žlahtnim cepičem, obrodi dober sad, tako so novi narodi postali nositelji prave krščanske omike. Ves srednji vek s svojim impozantnim socialnim ustrojem jasno priča o plodovitosti krščanske ideje.

Srednjeveški ustav nikakor ne moremo imenovati popolen. Tudi on ima svoje napake, ker človeška dela nikdar niso popolna. Tudi pri srednjeveških napravah so se pokazale sčasoma napake tu in tam, katere so povzročile neko stagnacijo, nezdrave razmere. Da, celo cerkev, ki je nositeljica večne, prave, božje resnice, je koncem srednjega veka zašla v razne, nebistvene napake. Vse namreč, kar pride v človeške roke, se lahko zlorablja, naj si je še tako sveto.

Te napake so uporabljali humanisti, da bi vrgli srednjeveško krščansko omiko in mesto nje postavili staro pogansko ali kakor so jo sami imenovali klasično. Humanisti so se pečali s klasičnimi študijami. Toda ne sme se misliti, da se je tukaj važnost polagalo na črke. Ne! Glavni smoter je bil duh, ki preveva stare klasike, katerega so hoteli zopet priklicati v sedanjost.

Krščanstvo oziroma krščanski duh naj bi prenehal voditi narode. Kot nadomestilo za vero v Boga, so postavili humanisti človeštvu človeka. Človek je sam sebi namen. Človek zunaj sebe nima ničesar iskati, tako se glasi njih klic. S temi in sličnimi besedami so postavili na oltar individualizem, ki je krščanstvu popolnoma tuj. Ves srednji vek stoji v znamenju celokupnosti. Ta ideja celokupnosti je izražena v velikanskem pojavu srednjega veka, v križarskih vojskah, ko so se celi narodi skupno vzdignili in se navduševali za isti princip. Humanisti so poudarjali nasprotno, da se mora človek otresti vseh vezi in vseh zakonov, naravnih in nadnaravnih. Seveda, ako je človek sam sebi končni in zadnji namen, potem mora vse služiti njemu. Petrarka pravi: „Nasproti sholastiki moramo človeka napraviti prostega, učenost je brez namena, ako njen končni namen ni človeško življenje. Čista človečnost se mora povzdigniti kakor so to delali Grki in Rimljani.“ Početnik humanizma tukaj sam imenuje vir modrosti, iz katerega so zajemali humanisti. Lepa oblika, v kateri se jim je slikal stari Olimp in njegovi veseli, a z vsemi človeškimi hibami obdarjeni prebivalci, so bili veliko bolj privlačni in vabljivi za človeško naravo, kakor pa strogi krščanski nazori, ki zahtevajo zatajevanje in vzdržnost. Poganski

princip je dal človeku vse na tem svetu, česar si je pozelel, dočim krščanstvo zahteva, da si človek šele zasluži boljšo prihodnost na onem svetu.

Ti in slični momenti so vplivali na humaniste, da so dajali poganski ideji in poganskemu duhu prednost. Ne samo govoriti in pisati kakor Ciceron, ampak tudi misliti in živeti kakor on, to je bilo njih geslo. Poganstvo jim je bilo življenjski princip, merilo po katerem naj bi se ravnali posamezniki, ljudstvo, država.

Razločevati pa moramo v humanistih dve struji: radikalno pogansko in drugo, katero nekateri imenujejo krščansko, ki pa prav za prav v celoti ne zasluži tega imena, dasiravno šteje v svojih vrstah nekaj še pozitivno krščanskih mož. Mi bi jo imenovali rajši zmerno pogansko. Radikalno poganska struja odločno sovraži krščanstvo in je zamuje, češ da je popolnoma uničilo in ugonobilo staro rimsko in grško kulturo. Namesto krščanstva naj se vpelje poganstvo. Zastopniki te vrste so brezverci, najhujši nasprotniki vere in cerkve. Nekateri izmed njih so zahtevali n. pr. da naj duhovniki na prižnicah ljudstvu mesto sv. pisma prebirajo klasike. Rimska akademija pod vodstvom Pomponija Leta je zavrgla vse, kar je količikaj spominjalo na krščanstvo. Obhajala je praznike na čast Romulu in na čast ustanovitvi Rima. Njen predsednik se je imenoval „pontifex maximus“ in je opravljal posebna obredna opravila, ki so bila posneta po rimskih, in kjer se je zasmehoval krščanski obred. Tedanja rimska akademija je bila prava klasična prostozidarska loža.

Druga takozvana krščanska struja se nič manj intenzivno ne peča s klasiki kot prva. Razločuje se od radikalne v tem, da ne napada tako ostentativno in s tako drznostjo krščanstva kot ona. Bilo je pač v nji nekaj mož, ki so hoteli nekako spojiti krščanstvo in poganstvo, toda predstavljali so si to spojitev vse drugače, kakor jo zahteva krščanski duh, ki je že sto let poprej vzel iz poganstva, kar je bilo dobrega.

Humanisti so bili zelo ločeni od drugih ljudi in so tvorili sami zase nekako učenjaško republiko. Zaničevali so vsakega, kdor ni bil zmožen latinščine. Njih življenje je bilo navadno jako burno in nestalno. Najrajši so živeli na dvoru kakega darežljivega kneza ali pa pri kakem višjem cerkvenem dostojanstveniku, kjer so mogli brez skrbi živeti, prosto pisati in uživati življenje v popolni meri. Za takim življenjem so se pehali večinoma vsi laški humanisti. Mnogo njih del je plod tega stremljenja. Italija je bila takrat razdeljena na več držav in državic, kjer so vladale razne vladarske, a še več plemiških rodbin, ki so si potom prevratov prisvojile vlado. Posebno plemiške rodovine so jako rade vzprejemale humaniste na svoje dvore. Ker jim je nedostajalo slavnih prednikov in ker so vlado dobili večkrat nepostavnim potem, so izkušali s sijajem in

bliščem utrditi svoj prestol. Pri tem seveda ni smel manjkati pesnik, ki je opeval slavna dela svojega gospoda. Vsak tak tiran je gledal, da si pridobi svojega Vergilija, ki bi spel o njegovih činih kako Eneido. Kakor niso bile vladarske razmere stalne, tako je tudi življenje humanistov zelo nestalno. Danes jih vidimo v Florenci, jutri v Neapolju, potem zopet v Rimu ali v Milanu i. t. d., kakor so ravno razmere nanesele. Posebno so podpirali humaniste papeži in Medicejci. Tako je bilo n. pr. samo v Rimu za časa Nikolaja V. 120 humanistov, katere je večinoma papež vzdrževal ali vsaj znatno podpiral.

Vsem humanistom je skupna želja po slavi, hrepenenje po nemumljivosti svojih del. Mnogi govore že za časa svojega življenja, da jih bodo slavili še pozni rodovi, in se vsled tega radi primerjajo s Ciceronom ali Vergilijem. Da, Filelfo stavil je samega sebe še više nego Cicerona. Največ slave so pričakovali od svojih pesniških proizvodov, katere so seveda pisali v latinščini. Toda ravno ti jim niso prinesli nikake slave, ker so vse — razen Petrarkovih laških — navadne kopije latinskih pesnikov, zlasti Virgilija, ki so ga takrat častili kot pesnika vseh pesnikov. Kakih posebnih novih idej v njih pesnih ne najdemo.

Želja po slavi je rodila pri njih neko posebnost, namreč venčanje pesnikov. Že Dante je hrepenel po lavorjevem vencu, ki naj bi mu pridobil nesmrtnost. Petrarka se je dal na kapitolu vpričo mnogobrojnega ljudstva venčati kot pesnik. Pozneje je pesniško venčanje prišlo v modo, obenem pa tudi ob veljavo, zlasti vsled tega, ker so pesniki vsled svojih pésni in vsled svojega življenja prišli v slab glas pri vseh poštenih ljudeh, ki so videli v humanističnih pesnikih nesramne lizune, zasmehovavce vere in pohujševavce mladine. Voigt, zgodovinar humanizma, pravi o pesniškem vencu „dass er zu Zeiten Petrarcas einen Gottbegnadeten Dichter, hundert Jahre später ein verlumptes Genie bezeichnete“. Tudi ljudstvo se je počasi nalezlo tega hlepenja po slavi. Kakor so bila poprej mesta ponosna, če so imela ostanke svetnikov v svojem zidovju, tako so se sedaj jela sklicevati na svoje pesnike in na njih grobove.

Vsi humanisti brez izjeme kažejo veliko veselje do klasičnih ved, ki se večkrat spremeni v pravo oboževanje grškega in rimskega naroda, v češčenje njih bogov in v posnemanje poganške službe božje. Humanisti so zabredli tako daleč, da so stavili Cicerona v eno vrsto s svetim Auguštinom, poganške heroje so [prisposabljali s krščanskimi svetniki. Papež se je zval pri njih „pontifex maximus“, kardinalski kolegij „senatus“, a rimsko ljudstvo „populus romanus“. Platonska akademija v Florenci je častila Platona tako visoko, da je pred njegovo soho gorela noč in dan luč. Navdušenje za klasicizem jih je privedlo tako daleč, da so izpre-

minjali svoja imena in jih polatinili ali pogrčili. Že prvi humanist, Petrarka je izpremenil svoje ime zavoľo blagoglasja, kajti prvotno se je on zval Petrachi. Poznejši humanisti so si pridevali čisto latinska imena tako, da se za nekatere izmed njih niti ne ve kako so se prvotno imenovali. Še dalje so šli nemški humanisti, ki so svoja imena naravnost predstavljali; tako se je zval Bauer Agricola, Hauslamp Oecolampadius, Reuchlin Kapnion i. t. d. Živo so se vmislili v oni čas, ko je Rim zapovedal narodom, ko je po vsem svetu vladala blagoglasna latinščina in nekateri so tudi takrat pričakovali, da pride čas, ko bode Rim zopet zavladal narodom. Eden izmed takih sanjačev je bil Cola Rienzi, ki je dvakrat poskusil vresničiti svoje sanjarije. Toda moral se je prepričati, da njegovi someščani niso več nekdanji Rimljani. Pri drugem poskusu ga je umorilo rimsko ljudstvo, od katerega je pričakoval, da si bode podvrglo svet.

Splošno so humanisti klasike bolj posnemali kakor pa da bi sami kaj izvirnega proizvedli, kar tudi ni bil njih namen, kajti hoteli so le oživeti zopet pogankega duha. Njih dela so seveda kot kopije neprimerno slabša kot dela klasikov. Samo v eni točki so dosegli humanisti svoje učitelje, namreč v lascivnosti in frivolnosti. Najnesramnejše pregrehe starega Rima, katere je cerkev po dolgem trudu zatrla so hoteli humanisti zopet oživeti, ker to spada po njihovem mnenju h klasičnemu duhu. Opevali so slast v dolgih pesmih, imenovali jo veličastno, lepo, slavno in spoštovali nekatere pregrehe samo zato, ker so jim bili udani tudi stari. S svojim brezbožnim življenjem, še bolj pa s spisi so kvarili javno nravnost, ki je tekom desetletij rapidno padala, dokler ni dospela na ono mesto, kjer je bila za časa starih Grkov in Rimljanov, ko so le ti že propadali. Politika se loči od vere in postane umetnost, kjer se egoizem in zvijačnost iskušata v škodo bližnjega. Machiavelli je podal principe te brezvestne, sebične in brezverske politike v primerni obliki ljudstvu v knjigi: „Il principe“.

Ni čuda, da so prišli humanisti kmalu v slabo ime, da se jih je vse pošteno izogibalo in da so skrbni možje, katerim je bil blagor naroda pri srcu, jeli opozarjati ljudstvo na napačne nauke teh krivih prerokov. Posebno frančiškani in dominikanci so si pridobili v tem oziru velikih zaslug.

Na drugi strani je imela ljubezen in navduševanje za klasicizem tudi svoje dobre posledice. Tukaj se humanistom ne more odrekati zaslug, katere so si pridobili za klasične vede. Njih hrepenenje in želja po klasičnih knjigah sta jih gnala, da so jeli po samostanih in po starih knjižnicah istikati za klasičnimi deli. Tako so oteľi marsikateri zaprašeni kodeks pozabljenosti. Podpiral jih je v tem posebno papež Nikolaj V.,

ki je drago plačal vsakega, kdor je prinesel kaj novega. Primerjanje posameznih rokopisov je pospeševalo kritične študije klasikov. Pisali so komentarje k klasikom in pospeševali razvoj slovnice klasičnih jezikov. Po vseučiliščih so se ustanovljale stolice za stare jezike, kjer so učili navadno humanisti.

Za druge znanosti in umetnosti se humanisti niso dosti brigali. Oni zametujejo vsako znanost in umetnost, ki nima neposrednjega namena v človeku. Zato jim je spekulativna sholastika nerazumna, oni jo zaničujejo in zametujejo. Sicer so bili pa humanisti preveč privezani na svet, da bi se mogli povzdigniti v višave sv. Tomaža Akvinskega. Petrarka imenuje sholastiko „kup smeti brez najmanjšega zrna resnice“. Tudi Aristotela niso preveč spoštovali. Tembolj so se pa navduševali za Platona, katerega so smatrali nekako idealnim filozofom. Filozofskih del v pravem pomenu besede humanisti niso dosti napisali. Vsi njihovi filozofski spisi so bolj namenjeni za praktično življenje, dočim se višjih metafizičnih raziskavanj ne dotikajo. V tedanji veliki boj med nominalisti in realisti v sholastiki in med sholastiki in mistiki se humanisti niso čisto nič vmešavali. Tudi za tedanje cerkvene razpore se ne menijo, kajti njihov duh plava v čisto drugi sferi.

Vseučilišča, središča tedanje vede in znanosti so humanisti jako malo spoštovali. Petrarka jih naravnost imenuje gnezda nevednosti. Vsa tedanja veda in znanost, ki se je predavala po vseučiliščih, se jim je zdela ničevna. Zdravniki so jim šarlatani, juristi oderuhi, astrologi goljufi, logiko imenujejo sofistiko, matematika je znanost za skopuhe, a godba spada po njihovem mnenju v področje komedijantov.

Iz te kratke slike lahko uvidimo, da se je koncem srednjega veka izvršil velik preobrat, ki je vplival na filozofijo, poezijo, umetnost, na moralo in na socialno življenje. Klasicizem sicer izobraža človeka, toda njegovi ideali niso niti pravi niti popolni. Humanizem je postavil grške in rimske ideale poleg krščanskih, poleg Kristusa. Toda ta dva nimata prostora eden poleg drugega, ker resnica je le ena. Posledica je bila, da so se duhovi ločili, ločili se od Kristusa in brez te luči zašli so pod vodstvom grških in rimskih bogov kmalu v naturalizem.

Posledica humanizma je bila reformacija v Nemčiji in drugod, dasiravno so nekateri humanisti odločno zavračali vsako zvezo z Lutrom in protestanti, da bili so jim celo nasprotni.

Od tedaj niso ideje, katere so zastopali humanisti nikdar več izumrle ampak so nastopale in še sedaj nastopajo pod raznimi imeni racionalizma, liberalizma i. t. d. različne po imenih, enake po bistvu edine v sovraštvu do sv. cerkve in njenih služabnikov.

Brezbrižnost inteligence.

(Spisal: Val.)

Človeško življenje delimo v štiri poglavitne dobe: v prvi, otroški, se razvija največ telo, v drugi mladeniški, duša, v tretji človek producira in v četrti, na starost, ima pravico uživati sadove svojih naporov. Otrok samo sprejemlje, le vživa in naj bo na deželi ali v mestu, v hribih ali v tovarniških krajih, nikdar ni zrel za plodonosno delo. Dasi duševno dobiva novih predstav in pojmov, vendar nima še razsodnosti in zato ne more vravnati svojega delovanja povsem smotrno. Pride pa čas, ko se začne zavedati svoje osebnosti in postane samostojen. Njegova vzgoja, ki ima za predmet srce, je končana in stariši in učitelj morajo v naprej računati z njegovim razumom. Prišel je živeti ono prehodno dobo, ko ima človek največ opraviti sam s seboj, ko spoznava samega sebe. Mnogokrat telesno delaven in produktiven, ne zna še voditi niti sebe niti drugih niti svojega gospodarstva, ker mu nedostaja prvega pogoja za to: trdnosti v nazorih. Vse se maje in mu je nejasno. Zato je navadno zaprt in molčeč, boji se zastopati svoje mnenje, uklanja se drugim in najrajše sam zase modruje. Tako živi eno, dve leti ali še več, kakršna je ravno bila vzgoja in kolikor vpliva na ta razvoj njegova okolica. Potem dozori, volja se mu okrepi, njegov duh prinaša vedno več in več sadov in on postane mož. Takrat je pa zlasti tisti, ki se bo kdaj prišteval inteligenci, preživel najvažnejšo svojo dobo, ki odločuje za celo življenje: takrat se je odločilo, ali bo imel kdaj v življenju vodilno ulogo ali pa bo capljal za drugimi.

Tisti, ki nimajo jasnih, trdnih nazorov, ne morejo biti voditelji. Le kdor ima jasne, trdne nazore, stoji v prvih vrstah v boju za resnico, zmede se skrivajo.

Na svetu imamo dve vrsti ljudi: eni vedo, kaj da hočejo, drugi pa ne. Prvi so možje volje, delavni, duševno razbistreni in energični; zadnji so mehkužneži v vsakem oziru. Njihov razum je kakor da bi bil z meglo ovit, njihova glavna lastnost je duševna lenoba. Vsako vprašanje, na katero morajo določno in odločno odgovarjati jim je mučno, vsaka ostrejša beseda jih vznemiri do mozga. *Laissez faire, laissez passer* — njim je vse eno, če bi tudi voda tekla v reber, da imajo le vsak dan svoj dober kos kruha. Ker pa ima človek dar govora in ne more vedno molčati, zato godrnjajo in kritikujejo, da se izgovore, kakor se mora otrok v zibeli izkričati. Toda to govorjenje je le razdirajoče in negativno, ker mu ne slede dejanja. Egoisti so.

Vprašali bode, kje da so taki ljudje? Le ozrite se po deželi in oglejte si našo posvetno inteligenco. Ali deluje na znanstvenem, na leposlovnem ali socialnem polju? Na prste bi lahko našteali izjeme. Dopoldne si služi kruh, da se mu dobro godi, popoldne počiva od težkega dela, zvečer pa v sladki zavesti, da je dobro izpolnil dan Gospodov, prazni bokale. Koliko jih je, da bi se bavili le količkaj z znanstvom, da bi čitali razprave, zlasti v slovenščini pisane? Škoda dela in truda pisati jih! Ona obsežna vsota znanja, ki ga dobiva naše izobraženstvo na srednjih in visokih šolah, je mrtev kapital, ki ne prinaša nobenega sadu. Indolenca in apatija teh slojev bo pokopala, če bo šlo tako dalje, naš narod. Sedaj ga še drži duhovščina, če ta omaga — propademo. Koroška naj je v dokaz.

Kje imamo iskati vzrokov te brezbriznosti? V nejasnosti in nestalnosti nazorov našega izobraženstva, ali če govorimo drugače, v njegovi plitvi izobrazbi. Ono mnogo ve, pa malo razume, česar so krive naše slabe šolske razmere, ki ne dopuščajo, da bi v moža zoreči dijak prišel do jasnosti misli.

Najprej ono majhno številce slovenskih šol. Komaj petnajst srednjih šol: gimnazij, realk in učiteljišč, je sporadično raztresenih po deželah, kjer se govori slovenski jezik. Na sto tisoč Slovencev ena srednja šola in šeta stujim učnim jezikom! Kako je vse drugače poskrbljeno recimo za Nemce; ne glede na raznovrstnost šol (vseučilišča, gimnazije, realke, višje obrtne in trgovske šole, akademije i. t. d.) o kakršnih pri nas ni niti govora, je njihova množina sorazmerno najmanj trikrat večja kakor naših šol. Zato ima tam že skoro sleherni tržič in sleherna vas domačo srednjo šolo, kar je nepreglednega pomena. Ne samo množina tudi kakovost iz teh šol izšlega dijaštva je drugačna kot pri nas. Poleg učiteljev dijake nadzorujejo in vodijo tadi stariši, in dijaki niso prepuščeni, kakor žal tolikokrat pri nas, samim sebi ali pa neveščim dijaškim materam, ki pač nikdar ne bodo tako skrbele za nje kakor za lastno kri. In nazadnje, kje bo pač priprosta ženica umevala psihološki proces, ki se vrši v mladem dijaku? Le oče in mati poznata takó svojega sina, da takoj opazita na njem duševno izpremembo. Po lastni izkušnji oče ve, kaj da se vrši v mladeniču in on ve, da je sin potreben opore v bojih življenja. To oporo mu pa more podajati le, če oba živita skupno pod isto streho domače hiše. Vez, ki bi oba družila, bi potem ne bila samo krvna, ampak tudi duševna. Ako bi bili sinovi doma in bi videli, kako se trudijo njihovi očetje zanje in zase in za svoj rod, bi imeli pozneje več smisla za vero, narodnost in za trpeče ljudstvo. Umeli bi, zakaj se ubožno ljudstvo tako trdno okleplje vere in narodnosti. Tako jim pa

stariši, ki imajo po naravi največ oblasti in vpliva na svoje otroke, ne morejo pojasniti nazorov, ki jih imajo sami — mladina se odtuji njim in narodu, ker nazori sveta so dandanes povsem nasprotni mišljenju priprostega kmetiča. Kdo ima prav? Ali oče-kmet ali prosvetljena gospoda? Dijak si ne ve odgovoriti.

V šoli pa vlada protost. Učitelji uče predmete vsak na svoj način in po svoji volji. Nič ne najdejo skupnega v njih; saj matematika in zgodovina in jeziki so predmeti, ki se v svojem bistvu ne dotikajo. In vendar ne uče samo suhih predmetov brez one življenske sile, ki šele daje sleherni stvari svoj pomen. Matematik se baha, da vse dokaže in sklepa, da česar ne more matematičnim potom dokazati, sploh ni; dijak seveda brž zavrže vsako metafiziko. Učitelj klasičnih jezikov ne uči samo jezikov, ampak navadno v prvi vrsti vceplja vedé ali nevedé mladini duha poganškega humanizma; že iz prvih latinskih in grških stavkov, ki se jih mora dijak učiti, srče v se poganške nazore predkrščanskih časov. Kaj je krščanstvo? Veroučitelj, profesor zgodovine in profesor psihologije odgovarjajo, dasi bi pravzaprav po mrtvih predpisih le prvi imel besedo. Veroučitelj dokazuje, da je krščanstvo skupnost vseh naukov našega Izveličarja, večne Resnice; zgodovinar ga imenuje zmes etiških naziranj vzhoda in zahoda starega sveta, učitelj psihologije trdi, da je krščanstvo nesmiselno, ker je vsaka religija filozofija v propadu.¹ Dijak, ki je prišel s krščanskimi nazori v šolo, sliši tu ravno nasprotno trditve; kaj je pravo? Očeta nima v obližju, da bi mu pojasnil uganko, mnogokrat bi je pač tudi ne mogel. Ali ni naravno, da se začno tisti pojmi in nazori, ki so mu bili do sedaj jasni, temniti, da prične v njegovi glavi vladati kolobocija misli brez urejene smotrnosti? Izprva išče resnice, išče jo, a je ne najde. Čim starejši postaja, tem bolj spoznava, da s svojim duhom in brez tuje pomoči, katere ne dobiva od nikoder, ne more posvetiti v temo nasprotujočih si nazorov o istem predmetu, kakor jih je čul iz ust različnih učiteljev. Utrudi se in nazadnje pusti, da je belo belo in črno črno, ne briga se več za taka vprašanja. Vera in narodnost sta mu Hekuba, saj nima v teh stvareh nobenih jasnih pojmov in nazorov. Pridruži se drugim, ki s svojim številom ne glede na resnico odločujejo v označenih vprašanjih.

Zato je tako majhno število izobraženih mož, ki bi vedeli za kaj da se gre: načelnih nasprotnikov krščanstva je ravno tako malo kot odločnih njegovih zagovornikov. Ogromna večina stoji na sredi, se klanja na levo in desno, in — služi svoj ljubi vsak-

¹ Dejstvo.

danji kruhek. Do višje ideje se ta množica izobraženstva ne povspne, ker ji nedostaja glavnega temelja: jasnosti in trdnosti v nazorih.

Kako pomoči? Korenito le z reorganizacijo šol in celega učnega sistema.

Začasnih, paliativnih sredstev je pa več; v prvi vrsti imajo dijaški listi nalogo širiti jasnost v nazorih že pri mladini. To nalogo ima tudi „Zora.“ Taki listi prinašajo dvojestransko korist: nazore bistre tistim, ki vanje pišejo in tistim, ki jih bero. Oboji so seveda dijaki. Pisatelji se navadijo temeljito premisliti, preden kaj napišejo, primorani so vglobiti se v stvar, ker jih drugače osmeši vsak sošolec. Otresejo se pri tem tudi pogubne bojazljivosti, ki jih pozneje straši nastopati javno. Dasi njihovi spisi mnogokrat po obliki niso Bog ve kako dovršeni, imajo vendar dobro zrno, ki pade na rodovitna tla. Pišejo o stvareh, ki zanimajo vse dijaštvo, nahajajoče se v istem razvoju, kakor sami. Zato dobivamo v dijaških listih obravnavane vedno isto predmete. Kar so dijaki pisali pred desetimi leti, pišejo še danes, ker tek človeškega razvitka se ni izpremenil, in ima zato mladina v isti starosti prej ko slej iste duševne borbe in iste potrebe. Bravci pa, ki še niso dovolj zreli, da bi razumeli za odrasle pisanih razprav, razumejo spise tovarišev, ki navadno zadenejo v črno, ker imajo ž njimi skupno duševno razpoloženje. Vzbuja se jim veselje do duševnega dela, želja po napredku in s tem želja po popolnosti, katere ne bodo iskali v brezbržnosti inteligence.

V nočnih urah.

I.

Zlate zvezdice, pogledjte,
doli v štajerske livade,
kamor šle so k beli roži
moje želje, moje nade.

Oj povejte jim povejte,
če se več ne vrnejo,
da praznote mi srce še
v smrtni sen zagrnejo ...

II.

To so bili časi zlati,
ko sva skupaj šetala,
po ljubezni cvetni trati
srečo si obetala!

Kakor sanje so minili,
kot cvetovi se osuli,
kakor valčki so odpluli,
da jih več ne bo nazaj ...

Leo Levič.

Moj blagoslov.

Blagrujem jih, ki so dospeli
brez boja divjega v pristan,
spoštujem jih, ki priborili
svoj cilj so — sreče tihe dan.

Proslavljam, blagoslavljam pa
nevstrašene može,
ki luč resnice v duš temo
prižigajo ... trpe ...

L. Pogačnik.

Tihe molitve.

Zapisal F. Ks. Steržaj.

olnce je bilo zašlo. — Mrak, tihotni, blagodejni mrak je legal na zemljo in ovijal sanjajoče vrbe ob potoku v fino, tenko mrežico; spuščal se je nad lahno vrhljajoče smreke in poigraval s trepetajočimi listi deviških brez.

Sam sem stopal proti gozdu in balzamični, blagodejni vonj šmarnic me je spremljal. V grmovju se je tuintam oglasil stržek, ki ga je moja stopinja predramila iz spanja; tuintam je zacrlikal muren svoj monotonni: ri-ri-ri. In ropet ni bilo drugega slišati kakor odmeve mojih stopinj.

Vedno bolj se je temnilo.

Balzamični duh šmarnic mi je legal na srce, ki se je topilo sreče, tihe zadovoljnosti. Blagoslovljen mir se me je loteval in moj duh se je obračal po skrivnostnem gozdnem svetišču ter iskal prostora, kjer bi postavil oltar ter zažgal žgavni dar.

Tiho, šepetavo je zazvenel od bližnje, kapelice, ki je stala na samoti droben glasek malega zvonca, ki je molil: ave Maria ...

Ozračje je trepetalo in ti tresljaji so mi vzbujali duha, ki se je z njimi vred oglašal, vspenjal — vspenjal vedno višje in izginjal v temnomodrem nebesnem jezeru, kjer so plavali milijoni in milijoni zvezdic.

In pomladna moja sreča je postajala iskrena molitev.

Ave Maria!

Kakor nebesni glasovi, kakor nežni tihi akord je vzhajala molitev povsodi, povsodi in vse je tekmovalo z menoj in mi pomagalo častiti snežnočisto devico.

Okoli pa se je širilo mistično svetišče, tihi gozd in kakor davna pravljica je bil molčeči večer. Oddaleč je pel potoček svojo pesmico in njegovi valčki so se z večjo vnemo zadevali ob okroglo kamenje in hiteli naprej, naprej ...

A moje srce si je hotelo priklicati raj iz nebes — — in tu n otri sem daroval na oltarju svoj skromni dar. Zažgal sem kadilo in ono se je družilo z opojnim vonjem, s prelestnim duhom, ki se je širil po templju, — — — in lahno so šepetale moje ustne tihe molitve.

In bile so te moje tihe molitve bele, kakor sneg v solnčnem dnevu, nežne, nedolžne kakor lilijin cvet.

In bile so te moje tihe molitve kakor balzamični, prelestni duh šmarnic, ki se je vzpenjal kvišku, kvišku . . .

Pro domo.

(Priobčil B. R.)

a našem akademičnem obzorju je svetila do nedavnega „Danica“ in oznanjala vstajajoči dan. Kdaj bo prišel za naš slovenski rod? Ne vemo. „Zarja“ že obeta vzhajajoče solnce, solnce resnice. Kakor bije v jutranjem mraku svetloba neizprosni boj s temo, tako se bodo morali še boriti sinovi „Danice“ in „Zarje“, da zmagajo njihovi ideali, da zmagajo ideje, za katere so zastavili svojo osebnost. Obkladali jih bodo z blatom in lažmi, edino le za tó, ker si upajo zagovarjati javno in očitno svoje nazore, ki so krščanski. Sami bodo ponosni na svoj pogum, drugi jih bodo zvali hinavce. Ljubili bodo bližnjega, svoj rod, svoje nasprotnike in sovražnike — rekali jim bodo, da so brezdomovinci. Delali bodo nesebično — imeli jih bodo za egoiste. Delili bodo svoj hlebec kruha s tovarišem, očitali jim bodo korupcijo. Vse to in še več bodo kopičili na glave nedolžnih oni, ki bi imeli najmanj pravice brigati se zanje, ker na njihovem lastnem zelniku raste osat in plevel. Ne pokažejo se pa nikdar javno, ampak rujejo skrivoma in ponoči kakor strahopetne hijene. Zahrbtno skušajo očrniti nas katoliške akademike, da bi izpodkopali v očeh dijaštva podstavo našim načelom. In to jim — žal — premnogokrat veruje, ker nas ne pozna.

Kaj hočemo? Kaj nam podtikajo?

Hočemo, da postanemo dosledni katoliški možje. To omogočiti, je program naših društev „Danice“ in „Zarje“.

Kot dosledni katoliki bomo zmožni pozdigniti svojega duha do pojmovanja božjih del. V božjih zakonih bomo videli spas duši in telesu

in ne okove suženjskih spon. V zavesti, da se pokorimo Bogu, bomo našli svojo srečo. Vse drugo je prazno in ničevno:

Človek, moč — le prazen sen,
gradovi, naslovi so sanje

Mickiewicz.

Po kateri poti naj hodi dijak, da postane res dosleden katolik? Iz srednjih šol ne prinese več kot dobro voljo; ako hoče sam samecati navadno iz napuha, začeti s filozofskim α ne pride nikdar do ω , do zadnjih zaključkov, katerih bi se potem držal kot neomajljivega stebra. Dvomil bo vedno, skepsa označuje njegovo duševno življenje. Nasprotno oni, ki se sklene s tovariši v isti krog, obdela vsak predmet, tako tudi verska vprašanja, natančneje in previdneje, ker mu pri iskanju resnice pomorejo prijatelji. Razdele si delo: prvi se pouči o tem, drugi o drugem, vname se razgovor, vsak pove svoje pomisleke, ki se vsprejmo ali pobijejo; nazadnje pridejo po treznem premišljanju do skupnih nazorov in načel, ki jim postanejo nedotakljiva. Zató se zbiramo slovenski krščansko misleči akademiki v društvih, da z združenimi močmi tudi filozofsko utemeljimo svoje versko naziranje in si tako napravimo temelj, na katerem bomo zidali dalje. Kdor se imenuje katolika, odprta mu je pot v našo sredo! Pri tem koraku naj ga pa nikar ne straši terorizem nasprotnikov.

Očitajo nam, da sicer na zunaj zagovarjamo krščanstvo, da pa sami ne živimo po teh naukih, da smo le hinavci. Precej Vam pridejo s takozvanimi dokazi n. pr.: Daničarja X sem videl tu, o drugem Daničarju Y sem slišal praviti ono, o tretjem so znane take in take tajnosti. Pomisliti je treba najprej: 1. da se vsako osebo na svetu lahko smeši in blati, če se le ta ne more braniti; obrekujejo nas v naši nenavzočnosti, za našim hrbtom. 2. da mnogokrat zamenjavajo ti propovedniki zlate resnice časa, v katerem se je to in ono zgodilo. Tudi Pavel je bil nekdaž Savel; može, ki so spoznavši svoje zmote svojemu življenju dali drugo smer, spoštujemo; čast jim bodi! 3. da iz enega dveh slučajev katere so navedli — ne vprašamo ali so resnični ali ne — po čudni logiki podtikajo vsem slišne pregrehe. In nazadnje, posito sed non concesso, da bi bilo vse res, kar pripovedujejo o društvenikih, kaj so dokazali? Edino to, da je izmed dvajsetih, tridesetih, petdesetih nekaj mož, ki niso vredni biti člani naših društev. Načela vendar ostanejo neizpremenjena, ali ne?

Očitajo nam, da smo brezdomovinci, da smo izdajice slovenskega naroda. Dokazujejo takó : „Danica“ občuje oficijelno z nemškimi burševskimi društvi. Res je, da občujemo z nemškimi in laškimi katoliškimi akademiki in z njihovimi korporacijami, toda mi ne zatajujemo svojega naroda ! Zastopamo naše društvo s slovenskimi trakovi na prsih in naši nemški tovariši, ki ne nosijo nobenih nacionalnih barv, nas pozdravljajo kot Slované, poudarjajoč, da nas druži višja ideja, kakor je ideja narodnosti. Le naj se prikaže n. pr. Slovenijan s svojim trakom med nemškimi liberalnimi akademiki, pokazali mu bodo, da je zidar k vsaki sobi slučajno napravil tudi vrata. Kot katolikom so nam odprti najodličnejši dunajski krščanski krogi, v katerih si nabiramo v prid svojega naroda družabne omike. Več ko bomo znali, več bomo delali, laže bomo kos nasilju, s katerim nas tlačijo drugorodci. Katoliki imamo neskončno lepi vzor rodoljuba v Kristusu, ki je bil tipičen žid za svojega bivanja na zemlji. Hotel je zbrati rojake, kakor zbira koklja svoja piščeta, pa zaslepljeno ljudstvo ga je križalo. Zakaj bi mi katoliki imeli boljšo usodo.

Očitajo nam, da smo prevztni in napuhnjeni. Zakaj ? Ker pišemo v glasilo „Zoro“ o različnih predmetih, včasih o najvažnejših svetovnih problemih, ki ne spadajo vsi v delokrog in obzorje vsakega posameznika in ker ne zahajamo v liberalno, brezversko družino. Da pišemo mnogo-vrstno je popolnoma naravno, saj krščansko mislečega dijaštva pač ne sestavljajo samo trije možje in pregovor pravi : več ljudi, več vě. In, moj Bog, če piše dandanes vsak, kdor le pisati zna, zakaj bi katoliški akademiki, ki menda nimajo same slame v glavi in ravno tako kakor liberalci zastopajo vsak svojo stroko, ne smeli izražati svojih misli ! Sicer pa, če nasprotnemu dijaštvu „Zora“ ni všeč, prosto mu, da si osnuje svoj list, bomo videli kaj bode napravilo. Tudi nam ne smejo pred-bacivati zasebne ošabnosti, katere ni. Mi živimo sami zase in med seboj, prijatelji med prijatelji, srečni smo med enakomislečimi tovariši in si ne iščemo druge družbe, ki zasmehuje in preklinja naša načela in naša najsvetejša čustva. Na shodih dijaških se razgovarjamo o naših načelih, tja naj pridejo liberalni dijaki, tam jim bomo odgovarjali na napade.

Očitajo nam — žalostna jim majka ! da prodajamo svoje prepričanje. Daničarji, pravijo, dobivajo izdatne podpore iz društva, ob enem jih pa tudi zasebno podpira slovenska duhovščina. Prvo podtikanje razpade samo od sebe v nič, če pomislite, da bi bilo potreba ogromno denarja, če naj podpirata „Danica“ in „Zarja“ svojih 50 članov. Starešina, katero vplačujejo rodoljubi, se porabi za društvene upravne po-

trebe, kakor iskazuje vsakoletni račun. Tudi „Slovenija“ ne odklanja darov od svojih pristašev iz domovine, kar lahko dokažemo. Liberalci zovejo podpornike svojih društev mecene, mi jih nazivljemo starešine, dejstvo je na obeh straneh isto, zato nam nimajo ničesar staviti na zrcalo. Našo popolno nesebičnost pa najboljše dokazuje dejstvo, da si želimo kolikor mogoče več društvenikov in somišljenikov, s katerim namenom so osnovali graški dijaki pobratimsko „Zarjo“, ker več ko bi nas bilo tem manjše gmotne koristi bi imeli in bi mi zato, če bi res iz prepričanja ne zastopali svojih načel, skrbeli, da bi bilo število katoliških akademikov kolikor mogoče majhno.

Zdelo se je potrebno, da pojasnimo označene točke, ker so žalibog celo somišljeniki imeli o nas napačne nazore.

Pošteno dijaštvo pa vabimo, da se nam priklopi v zaupanju, da ne bode goljufano. Prinesti mora seboj le nekaj poguma. Bojazljivcev ne maramo!

Par toček k poglavju — umetnost.

M.

namenu in nalogi umetnosti se dandanes zelo mnogo razpravlja, a vendar še sedaj niso pojmi povsodi jasni. Umetnost je sama sebi namen, se čuje od ene strani, ona je odvisna od Boga, kot izvira vsega dobrega, od druge. Prvi nočejo priznavati v umetnosti moralnih vezi in zakonov. Da je zabredla moderna umetnost ravno radi tega v najostudnejše mlakuže, kjer se potapljajo posebno mladi ljudje, je pribita istina.

Umetnost je iz človeka. On teži za tem, da se mu predoči življenje in njega pomen v jasnih besedah in to na način, ki je človeku prijeten, dostopen srcu. V življenju, ki je zelo raznolično, najdeš na eni strani res mnogo dobrega, plemenitega, na drugi zopet veliko podlosti, trivialnosti. Vse to skupaj pa označuje človeško družbo, kakršna je, ne seveda kakršna bi morala biti. Umetnosti naloga je torej, da nam predočuje življenje v raznih oblikah in niansah in to določneje in izraziteje, kot je gleda navaden človek. Umetnik mora pokazati tudi to, kar navadna množica ne opazi, ali mimo česar gre popolnoma ravnodušno mimo. On kaže človeka v vseh njegovih življenjskih položajih, kako dela, se bojuje, veseli in trpi. Goethe je imel torej prav, ko je dejal, da v

bistvu ni noben predmet nepoetičen, ako ga le zna umetnik primerno obdelati. Umetnost kaže s tem, da predočuje življenje, neposredno na njega namen in vrednost.

Moderna umetnost je mnogokrat pozabila ravno na stavek, ki pravi, da kaže namen človeškega življenja. Kolikrat se slikajo stvari, ki ne ublažijo bralca in mu ne zjasnijo pojmov, marveč so v prvi vrsti sposobne napraviti ga upornega proti obstoječim normam. In ti moderni duševni reveži, ki so že prepojeni s to zastrupljeno hrano, ne spoznajo več niti učinkov tega strupa. Upornost in omejenost njih je tolika, da kličejo možem, ki še niso zgubili poguma in vstrajno svare družbo pred takimi bacili, srednjeveški mračnjaki, borniranci i. t. d.! Dosti je danes mož, ki se niso še uklonili, med njimi tudi mnogo taci, ki po duhu niso kristjani, ki so krščanstvu če že ne sovražni saj tuji. Oni povdarjajo: pesnik in pisatelj ne smeta podirati v bralca morale, marveč uglobiti čut in zahtevo po njej. Treba je čitati v tem oziru le kakega Tolstoja, Hauptmanna, Ibsena i. dr. Umetnost je prišla z moralo tako zopet saj deloma v dotiko. Pisatelj pa, ki stremi za tem, da vgonablja človeku moralni čut, nravno jedro, dela podlo. Vsaka stvar mora služiti človeku v dobro, zato tudi glede umetnosti ne more biti razločka. Zato se tudi dandanes dosti pogosto čuje stavek, da bodi pesnik vzgojatelj svojemu narodu.

Umetnik ima nalogo slikati človeško življenje in važne scene iz njega. Predmet umetnosti ne obstoja radi tega samo v morali. Umetnost ima nalogo slikati vse, kar je pomembnega v življenju. Le nekaj zgledov! Človeku, ki živi v družbi, se pripeti mnogo, česar ni sam kriv, večkrat veselje, večkrat žalost. Človek se razvija, več ko pridobiva njegov duh, bolj se poglobi, strožje se drži zakonov, do katerih ga je privedlo temeljito proučevanje. Pri vsem tem pa ohrani v sebi nekaj prvotnega, naravnega, nekaj onih lastnosti, ki posebno označujejo otročjo in mladeniško dobo. Nekaj naivnega, kar je lastno v prvi vrsti ženskemu spolu in ga dela ljubkega, mu ostane vedno. Tudi to je za človeka pomembno in umetnost tega ne sme prezirati.

Pomen človeškega življenja je pa gotovo v prvi vrsti v tem, da se izpopolnjujemo. Napredovanje v dobrem, mora biti v prvi vrsti naš ideal. Toda človek je podvržen tudi slabostim, zato pade mnogokrat, dasi so večkrat pri tem krive zunanje razmere v katerih živi. Kolikrat se potem pripeti, da taki ponesrečeni ljudje ne pridejo iz blata. Zlo se množi na zlo in dobro res večkrat ne dobi niti mesta, ker je um otemeljen. Končno se velikokrat potope v morju zla. Ako vpodablja umetnost človeško življenje, kakršno je, ozirati se mora tudi na to točko.

S tem seveda še ni opravičena ona pesimistična smer, v kateri je človek le igrača zle usode, ki poginja, ne da bi sam kaj zakrivil. Novejša literatura nam nudi tudi takih del.

Moderna umetnost se je jela zelo protiviti idealizmu. Ali po pravici? Človek potrebuje, ako se hoče izpopolnjevati idealov, za katerimi stremi, ki ga navdajajo v urah slabosti in omahovanja z novo močjo. Te ideale mora skušati doseči, in ako je vstrajen, jih do neke meje tudi doseže. Ako smo dejali prej, da slikaj umetnik življenje kakršno je, ne mislimo s tem, da nam je slikaj takšno, zato ker je tako, marveč da bi postalo boljše. Ako pa naj postane boljše treba je idealov. Popolnoma izbacniti idealizem iz umetnosti, tudi ni opravičena težnja modernih.

V umetnosti vlada danes še „Sturm und Drang“, ki bo pa bržčas ponehal in prišla treznejša doba. Mlajši so pričeli, ko se bodo vmirili in streznili, prišla bo nova doba, ki bo res vstvarjala novo in to umetniško v pravem pomenu.

Nekaj o denarju.

J. J.

Horacij piše v prvi knjigi deseti list svojemu prijatelju Aristiju Fusku. Ta je prijatelj mestnega življenja; Horacij pa je „ruris amator“, na deželi se dobro počuti, le to mu je hudo, da svojega prijatelja nima v svoji bližini. Na kmetih uživa naravno lepoto, meščani pa si morajo pomagati z umetnimi sredstvi. Pesnik še dalje modruje in pove svojemu prijatelju tudi te-le besede :

„Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
tortum digna sequi potius quam ducere funem.“¹⁾

Krasna misel! Denar služi svojemu gospodarju, ako je ta moder; ako pa ne, tedaj mu gospoduje. Ako se nekoliko ozremo po svetu, lahko bi opazili mnogo ljudi, ki drže za vrv in gredó za denarjem : denar jih vleče on jim gospoduje. Ali morda ni res tako? Saj je mnogo takih, ki skoraj nimajo druge skrbi, kakor kupičiti bogastvo, ali da rabim modern izraz : striči kupone. Pa, naj bi že imeli to veselje, da bi le ne prekoračili meje pravičnosti. A, kolikrat se zgodi, da pomanjkanje trpé

¹⁾ Ep. I., 10, 47—48.

premnogi radi posameznih bogatinov, ali takih, ki bi radi obogateli, ki trdosrčno in brezobzirno množe svoje bogastvo. Pa taki ljudje ne pomislijo, — kar bi jim zdrav razum povedal — da je silno nespametno, svoje življenjske moči vporabiti v pridobitev denarja. Isti pesnik pravi:

„(sic quia) perpetuus nulli datur usus et heres
heredem alterius velut unda supervenit undani“. ¹⁾

Na razne načine prehaja last od človeka na drugega: „nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte suprema“. ²⁾

Huda bolezen je skopost. Jako bistroumno obrača se pesnik do takih ljudi z besedami:

„Si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
narrares medicis: quod quanto plura parasti
tanto plura cupis, nulline faterier audes?“

Da, skopuh si ne upa povedati, koliko denarja si je nabral, včasih menda za to ne, ker nima prav dobre vesti gledé nabranega denarja.

Grda je skopost; že pogani so s svojim razumom spoznali nje grdobijo, spoznali so nečimernost hrepenenja po vedno večjem bogastvu.

Seveda je napačna tudi zapravljivost; če skopuh nima ljubezni do bližnjega, zapravljiv človek ne more v dejanju pokazati, da res ljubi svojega brata.

Krščanstvo nas uči ljubiti trpečega brata in mu v nadlogi pomagati, ne glede na osebo, na nizki stan ubožca. Na krščanskih tleh so vzrasle prekrasne družbe dejanske ljubezni do bližnjega, kakor n. pr. Vincencijeva družba, kjer se zbirajo bolj in manj premožni ljudje, da pomagajo ubogim revežem, zlasti takim, ki se sramujejo prositi.

Da, veliko, silno veliko je grde sebičnosti in trdosrčnosti na svetu, a to nas ne sme storiti malodušne; z veseljem nas mora navdajati, da so ljudje in teh ni malo „ki se ne vklanajo le zlat'mu bogú“; da, vidijo se „bratoljubja oltarji“. ³⁾

Ko pa stopimo v delavno življenje, hočemo tudi mi vstopiti v vrsto bratoljubnih mož ter dejansko pokazati, da imamo „odprto srce in odprte roke za trpečega brata.“

¹⁾ Ep. II. 2, 175—176.

²⁾ v. 173.

³⁾ Fr. Prešern, S. Gregorčič.

Glasnik.

Poziv na III. sestanek krščansko mislečega dijaštva.

Dragi tovariši somišljeniki!

V letošnjih počitnicah priredi krščansko misleče dijaštvo dne 4. septembra svoj tretji sestanek, na čigar dnevnem redu so zgolj znanstvena predavanja iz bogoslovja, pravoslovja, modroslovja, medicine in sociologije. Zastopane bodo torej vse fakultete vseučilišča. Vsakemu predavanju bo sledila kritika in debata, katere se more vsak akademik ter abiturient in tudi gostje udeležiti. Vsakdo naj prosto javi svoje mnenje o dotičnem predmetu, a debata in predavanja izključujejo vsako neznanstveno polemiko. — Kakor pri prejšnjih sestankih tako se hoče krščansko misleče dijaštvo tudi letos baviti z vedo in se ne v prvi vrsti zabavati. To nam je v lastno korist, da se prav uživimo v znanstveno delo in da se navadimo proti dosedanjim tradicijam slovenskega dijaštva sestajati se, da delamo z duhom, ne pa, da nam samo odpočije duh. Nadalje pa nam služijo taki znanstveni sestanki v okrepitve našega krščanskega mišljenja. Naloga akademikov je, da stavijo znanstveni temelj socialnemu delu, ki je prepuščeno kot naloga drugim stanovom, da se boré za krščanstvo na polju vede, in da izkušajo praktično in teoretično dokazati, da si vera in veda nista v nasprotju.

Isti dan zvečer bo komerz. Natančni program se bo pravočasno v listih in zasebno objavil.

Vabimo Vas, da se udeležite sestanka v velikem številu, da dokaže tako kršč. misleče dijaštvo zanimanje za delo in medsebojno solidarnost. Krščanstvo pridobiva, kakor pri drugih narodih, tako tudi v Slovencih čedalje več simpatij, dá, v tem oziru si moremo Slovenci čestitati, da smo v prvih vrstah avstrijskega krščanskega dijaštva. Nasprotniki nam vstajajo v najpisanejših prikaznih, spredaj in za hrbtom udrihajo po nas, eni sirovo s podlimi sredstvi, drugi fino v rokavicah in s sladkimi besedami v ustih. A mi ne smemo verjeti nikomur izmed obeh, ne smemo se dati ne zapeljati in ne ustrašiti. Že vstajajo krivi poroki, ki zatrjujejo: tu je Kristus, tam je Kristus, — blagor nam ako značajni ostanemo pri božjem Kristu v katoliški cerkvi. In ta sestanek naj nam zopet opomore, da se v medsebojni bratovski ljubezni okrepimo v krščanskem prepričanju in si pomnožimo veselje do krščanskega dela. Resnica in delo nas bo osvobodilo.

Pripravljavni odbor.

Ustanovni shod slovenskega katoliškega akademiškega društva „Zarje“ v Gradcu. Dan 6. junija t. l. je bil velikega pomena za razvoj organizacije slovenskega krščansko mislečega dijaštva. Ustanovilo se je namreč ta dan slovensko katoliško akademiško društvo „Zarja“ v Gradcu.

Ustanovni shod se je vršil v prostorih restavracije „Neu-Graz“. Predlagatelj društvenih pravil phil. Evgen Jarc otvoril ob 9. uri zvečer shod ob vsestranskem odobravanju in pozdravi vse navzoče, v prvi vrsti slavnostne goste, zlasti pa še drage tovariše Daničarje kakor tudi zastopnike slovenskega delavstva graškega. Nato prečita došle brzojavke.

Slovenski poslanci kat. nar. stranke so poslali sledeči brzojavni pozdrav: „Srčno pozdravljamo najmlajšo postojanko katol. narodne prosvete v blagor naroda slovenskega. Vivat, crescat, floreat, da narodu zasiže zarja boljše bodočnosti. Dr. Žitnik, dr. Šušteršič, Pogačnik, Povše, Pfeifer, Vencajz, dr. Gregorčič, Berks, Žičkar. Dekan Žičkar je pozdravil shod s posebno brzojavko: „Obžalujem, da ne morem priti. Sprejmite moja najiskrenejša voščila. Bog blagoslovi novo slovensko katoliško akademsko društvo, katero naj deluje na vsestranski blagor slovenskega katoliškega naroda“. Tudi predsednik „Danice“ jur. Šinkovic je poslal brzojavno čestitko: „Posestrimske pozdrave „Zarji“, zazareli na temnem nebu, pošilja „Danica“. Bog, ki ljubi pogumne in močne, daj bratskemu društvu blagoslova, da bo „Zarja“ zasadila nov mejnik v razvoju slovenskega krščanskega dijaštva. Na delo krščansko!“

Phil. Evgen Jarc govori potem o ustanovitvi in ciljih novega društva približno tako-le: Drugi slov. katoliški shod je sklenil resolucijo, da se naj tudi v Gradcu ustanovi društvo, podobno „Danici“ na Dunaju. To je bila tudi že stara želja krščansko mislečega dijaštva v Gradcu. kojega stališče je jako težavno vsled terorizma, ki ga izvaja liberalno dijaštvo. Ker katoliško dijaštvo ni imelo svojega središča, pogubilo se je mnogo dobro-mislečih v liberalni povodnji. Skrajni čas je že bil, da so se združili vsi resno misleči elementi. Prepričani smo sicer, da nas čaka mnogo težav in boja; kajti boriti se moramo s starimi predsodki in krivimi nazori, ki so se v raznih oblikah vkorenili med slovenskim dijaštvom v Gradcu. Le en zgled: Gradec je klasično mesto menzur ne samo med slovenskim in nemškim dijaštvom, ampak — kar je tudi žalostno slovenskih dijakov med seboj. Dolgo smo se obotavljali, vendar smo pa na bodrenje Daničarjev vložili pravila, ki so bila potrjena z odlokom dne 22. majnika 1901, št. 4403. Govoriti mnogo o našem programu bi bilo odveč! Naš program je program Danice!“

Ko so se prebrala društvena pravila, so se sprejeli člani novega društva. Pri volitvi petih članov odbora, kakor to določa § 13. društvenih pravil, so bili izvoljeni: predsednikom cand. phil. Evgen Jarc, podpredsednikom cand. jur. Jos. Dermastia, tajnikom stud. phil. Franc Kolenec, blagajnikom cand. phil. Miroslav Malgaj, gospodarjem stud. phil. Anton Jarc.

Gospod kurat Ljubša se zahvali nato za pozdrav in izrazi veliko svoje veselje, da se je vendar enkrat združilo slovensko krščansko misleče dijaštvo v Gradcu. To je bila že od nekdaj njegova iskrena želja in zato obljubi, da hoče podpirati mlado društvo, kolikor bo v njegovi moči.

Zaključuje ustanovni shod se zahvali predsednik vsem navzočim in jih bodri na vztrajno delo pod geslom: „Bog in narod!“ Predsednik zabavnega dela je bil med. Hubad, podpredsednik „Danice“. E. J.

Nova grobova. Pretekli mesec je umrl v Ljubljani nadebuden slikar in risar **F r a n D o b n i k a r**. Pokojnik je vstopil pred dvema leti v semenišče, a že pri vstopu je nosil v sebi kal bolezni, ki se je razvijal vedno močnejše, dokler ni premogel šibkega telesa. Bil je tih človek, priljubljen že v gimnaziji pri vseh sošolcih in pri vsakemu, ki ga je poznal.

Že na gimnaziji se je pečal mnogo s slikarstvom, poleg tega pa je napisal več črtic in razprav, ki so tiskane deloma po nekaterih slovenskih časopisih ali pa v leposlovnih listih. Pred vsem pa je bil slikar — originalen skozi in skozi. Njegove vinjete in skice so nekaj, kar Slovenci do sedaj še nismo imeli. Globoko čustvo, ki je razlito po vseh njegovih delih, je izraženo najlepše v onih skicah, ki jih je napravil po motivih naših narodnih pesni. Naj omenim le v zadnji številki „Dom in Sveta“ objavljene skice. To ni ilustrovana pesem, marveč popolnena, poglobljena. Česar ni mogel izraziti pesnik, je dodal čuteč slikar. Kar se tiče tehnike, ni bil seveda še dovršen, ker je bil popolen samouk.

Delal je nepretrgoma do zadnjega. Še par tednov pred smrtjo nam je pisal in obljubil izvršiti neko stvar za „Zoro“, „seveda, če ne pride kaj vmes“. Slutil je že bližajočo se smrt, ki mu je šele iztrgala izpod rok beli karton. — Vsekako lahko rečemo, da smo zgubili ž njim umetnika, ki je nosil v sebi toliko tvorne moči in individualnosti, kakor malokateri naših mlajših slovenskih slikarjev. Slovenska slikarska umetnost je zgubila gotovo z njim toliko, kakor slovenska pesen z pred par leti preminolim pesnikom Dragotinom Kettejem.

V Ljubljani je umrl tudi pred kratkim pesnik in jurist Jos. Murn. Svoje pesni je objavljial največ v „Ljubljanskem Zvonu“. Pravo sliko pesnikovo bomo dobili šele tedaj, ko bodo izdane vse njegove pesni, med njimi posebno one, ki jih je zložil tekom zadnjih par let in ki niso še bile objavljene. — Tudi on je hiral že dalje časa ter iskal zdravja, a beda, ki ni samo spremljevalka slovenskih dijakov, marveč tudi pesnikov, ga je potisnila v zgodnji grob.

— a —.

P. v. m.

K gibanju ruskega dijaštva. Liberalci, oziroma nasprotniki „klerikalcev“ so si povsod enaki: kadar se jim le ponudi prilika, udariti po „klerikalcih“, tedaj storijo to gotovo, ne mené se pri tem za način. Izjeme ne dela tudi glasilo češkega naprednega dijaštva „Studentský Sborník“.

Kakor je že iz „Slovenca“ znano (glej št. 4. maja t. l.), razposlalo je uredništvo „Stud. Sbor.“ o Veliki noči poziv slovanskim in neslovanskim dijaškim društvom po avstrijskih in drugih vseučiliščih, naj njih člani v družbi z drugimi dijaki priredijo protestne shode v prilog revolucionarnemu gibanju ruskega dijaštva; kajti iz dotičnega poziva samega je jasno razvidno, da bi tem protestnim shodom ne bil namen, protestirati proti postopanju ruske vlade radi tega, ker zatira vsako stremljenje ruskega dijaštva v dosego vsaj one prostosti, ki jo vživa dijaštvo po izvenruskih vseučiliščih, ampak glavni in edini namen bi bil, dati s protestnimi shodi „ruskim revolucionarcem“ poguma, naj vstrajajo v svojem revolucionarnem gibanju ter naj netijo revolucijo vedno bolj in bolj med ruskim ljudstvom.

To je iz poziva razvidno.

Gotovo želimo in bomo tudi vedno želeli, da bi se položaj ruskega dijaštva zboljšal, in da bi zadobili isto prosto gibanje in iste pravice, kakor jih nudijo nam naša vseučilišča, tudi ruski dijaki — saj so tudi oni naši kolegi —, in gotovo bi se nobenkrat ne odtegovali gibanju,

ki bi imelo ta smoter; toda da bi se mi njim pridruževali, da bi jih mi s svojim nastopanjem bodrili, naj se vpirajo proti postavnej avtoriteti, ki ostane, dasi morda sloneča na napačnih oporah, vendar zmirom avtoriteta, naj bi oni svoje mišljenje, ki je kot revolucionarno — revolucionarno, kakor se v obče to besedo razume — v direktnem nasprotju z nauki katoliške vere, razširjali med narodom, to zahtevati od nas katoliških dijakov, je, če že kaj drugega ne, vsaj izzivajoče. In zato je bilo pač čisto naravno, da je dobilo uredništvo „Stud. Sbor.“ le negativen odgovor od nas.

Številki 2. in 3. t. l. (VI. tečaja) prinašati jako obširno poročilo o vsem protestnem gibanju v Avstriji proti ruski vladi. Na str. 18. pripoveduje poročevalec, kako soglasno je nastopilo v tej točki vse napredno dijaštvo v Avstriji. Pravi, da so došli uredništvu dopisi iz najrazličnejših dijaških krogov. In pri tem se spominja tudi „pripisa studentů, stopících v klerikálním spolku slovinských akademiku „Daneica“, který jediný vyslovil se proti protestní akci“.

S temi besedami hoče pritisniti slov. kat. akademikom znak reakcionarstva na čelo, hoče pokazati, kako osamljeni so s svojim postopanjem med drugim slovanskim dijaštvom in dijaštvom sploh; hoče tudi povedati, kako malo zmisla imajo za solidarnost.

Da bi vsaj uredništvo „Stud. Sbor.“ navélo misli, ki so slov. kat. akademike naklonile k njih koraku, kakor navaja v istem članku dalje glavne misli iz dopisov, ki so mu bile poslane od drugega dijaštva, toda nič. Dopis slov. kat. akademikov (ponatisnen tudi v že omenjeni številki „Slovenca“) se je vendar nahajal tudi v njegovih rokah in lahko bi ga bilo — gotovo v sramoto slov. kat. akademikov — kar celega ponatisnilo.

Toda to se ni zgodilo . . . saj bi potem vsak nepristransko misleč človek moral priznati, da slov. kat. akademiki niso mogli drugače odgovoriti.

Da! da se rabi najmilejši izraz, postopanje uredništva „Stud. Sbor.“ je bilo v tej točki jako nelojalno.

Članek na str. 18—20. pa podaja v drugem oziru nekaj zanimivega. Človek bi pričakoval, da dokaže uredništvo „Stud. Sbor.“ z dejanjem svojo trditev, da je bila misel gledé prireditve protestnih shodov v prilog gibanju ruskega dijaštva po avstrijskih vseučiliščih z največjim soglasjem sprejeta. — Res tudi dokazuje in ponatisuje odlomke iz dopisov: nemških nacionalnih dijakov v Pragi, nemških liberalnih dijakov v Pragi, socijalnih demokratskih dijakov na Dunaju, laških dijakov na Dunaju (seveda liberalnih, kajti laški katoliški akademiki dopisa niso poslali) laških dijakov v Inomostu (izvzemši seveda tudi tu katoliške akademike) in konečno hrvatskih akademikov društva „Sloboda“ v Gradcu. Na str. 23. je še ponatisnjena resolucija, ki so jo jugoslovanski akademiki v Pragi sprejeli v prilog ruskemu dijaštvu.

To je torej tisti „všeobecný souhlas“!

No, prej pa je bilo že omenjeno, da se dijaki Črnoviškega vseučilišča sploh niso odzvali (v prvem članku na str. 18.).

Kar se mora pred vsem povdariti, je dejstvo, da urednišivo „Stud. Sbor.“ ne ve ali pa celó ne more poročati o nienem dopisu kakega slovanskega dijaškega društva na Dunaju. In vendar jih je precej!

Potem pa trdi, da so bili slov. kat. akademiki edini, ki se niso odzvali. Da, morda so bili oni edini, ki se niso bali povedati svojega mnenja in povdariti svojega stališča; kaj so pa drugi slovanski akademiki na Dunaju ukrenili, o tem molči poročilo v „Stud. Sbor.“ kakor — grob. — Saj bi bilo vendar dobro, postaviti druge slovanske dijake slovenskim kat. akademikom v zgled in spodbudo — toda dotični poročevalec je pozabil to; morebiti nalašč...

Kaj, ako bi se bil videl morda prisiljenega, govoriti o dopisih drugih slovanskih dijakov, ali bi ne bil moral morda priznati, da so bili sicer slov. kat. akademiki edini, ki so poslali svoj odgovor, da pa niso bili edini, ki so se tistemu protestnemu gibanju odtegnili?

Toda kaj, njemu je bilo glavno, mahitati po slovenskih katoliških akademikih....

Razven nemških in laških, torej Slovanom sovražnih dijakov so se za ruske revolucionarce zavzeli skoraj samo socijalni demokrati dijakij. V Pragi so socijalni demokrati dijakij potom svojih somišljenikov, socijalnih demokratskih delavcev priredili v ta namen 21. aprila javen protesten shod („Stud. Sbor.“ 23—26), ki pa ga je vladni zastopnik razpusil. Na shodu je govoril soc. dem. drž. poslanec Daszynski. — Tudi na Dunaju je bil 29. aprila tak protesten shod. („Stud. Sbor.“ str. 28—30.) In kdo je tam govoril? Soc. dem. drž. poslanec Pernerstorfer! Soc. dem. drž. poslanec Ellenbogen! in neki dijak Herz! torej sami židje — socialni demokratje!

In to osvetljuje precej vse gibanje ruskega dijaštva. — Oziraje se še na to, da so ruski študenti in ruske študentke, ki študirajo po izvenruskih vseučiliščih, več ali manj vsi goreči pristaši socialne demokracije ter v tesnih zvezah s svojimi kolegi in koleginjami na vseučiliščih v Rusiji, potem je misel pač upravičena, da hrepenenje pridobiti sebi svobodnejše stališče, ni glavni globočji nagib, ki tira ruske dijake do izgredov.

Drugi nagibi so tu, ki provzročajo vse to.

Seveda se lahko tudi v Rusiji tako godi — in najbrž je tudi tako —, da se idealno navdahnjeni dijakij ne zavedajo tistih nagibov, ampak da se v svojem navdušenju za idejo svobode pustijo le radi nje kakor pravi mučenci streljati, zapirati, vtikati med vojake ter obsojati v pregnanstvo.

Toda ako vidimo dejstvo pred seboj, da se izven Rusije le židje in socialni demokratje v prvi vrsti zavzemajo za ruske dijake-revolucionarce, da jih židovsko časopisje najbolj proslavlja, da so židje glavni voditelji socijalnih demokratov, da so pa tudi isti židje v Rusiji tako še zavirani v svojem gibanju kakor drugod nikjer, potem pač ni daleč do sklepa, da je ravno židovstvo — in morda tudi druge z židovstvom tesno spojene tajne moči — oni element, ki mobilizira socialno demokracijo proti ruski vladi, da bi tudi od nje doseglo isto prostost,

kakor jo vživa v toliko škodo vseh narodov drugod, in da se pri tem poslužuje kot orodja ravno omikane mladine, ravno dijakov, ki so za nove ideje vedno najbolj dovzetni posebno pa za idejo svobode...

x.—

Ženske promocije. V Pragi je bila na češkem vseučilišču dne 19. junija prva ženska promocija. Promovirana je bila gđč. Marija Babor, hči nekega nadučitelja iz Češke doktorjem filozofije. Glavni njen predmet je zoologija. — Stara je šele 24 let. — Pred kratkim je bila tudi na dunajskem vseučilišču zopet promovirana neka dama doktorjem modroslovja. — Število doktoric se množi.

— a —.

Olika graškega liberalnega dijaštva. „Sl. Narod“ piše v št. 135, dne 15. junija 1901 takole: „Zarja“ v stiskah. Iz Gradca se nam piše: Naša katoliška „Zarja“ je v velikih stiskah. Članov šteje petero, ali v odbor ima voliti devetero glavic! kje jih dobiti? To je vprašanje! No pa naši spretni akademiki najnovejšega katoliškega krova si bodo že pomagali. Morda nabere nekaj fratrov po graških samostanih pa jih volijo v odbor, tako, da v tem odboru ne bodo samo jarci, nego tudi kozli! — Brez komentarja.

A.

„Triglav“ proti „Zarji“. Akad. teh. društvu dela ustanovitev slov. kat. akad. društva „Zarje“ velike preglavice. Boječ se, da se kaka trezna glava ne bi izneverila, so sklicali brž izvanreden občni zbor, na katerem so samozavestno (ali tudi enoglasno, to ni dognano) sklenili, da noben član „Triglava“ ne sme biti ob enem (kako modro!) član „Zarje“. Ta premeteni sklep so hoteli nabiti na društveno desko v avli, da bi vse dijaštvo občudovalo njihovo logiko. Toda rektor jim je ves načrt prekrizal s kratkimi besedami, da ne dovoli žaliti drugega dijaškega društva. Poparjeni so sklicali takoj tajni občni zbor, na katerem so obravnavali o postopanju rektorjevem. Parturiunt montes — — —

D.

Ustanovitev stolice za lužiško-srbski jezik na češkem vseučilišču. Nedavno je bil imenovan češki pisatelj in upravitelj slovanškega narodopisnega muzeja v Pragi Adolf Černý lektorjem poljskega jezika in jezika lužiških Srbov na češki univerzi v Pragi. Novi lektor je začel predavati v tekočem letnem tečaju.

Za slaviste tako važni in v obče filološko zanimivi jezik lužiških Srbov, katerih je po nemški statistiki še okoli 120.000, se dosedaj še nikjer ni predaval. Tembolj nas je uradostila vest o tem dogodku, da je dospel jezik narodiča, ki po mnenju vseh davno že umira, na vseučiliško stolico, kar kaže vendar še o dosti močni življenski sili dotičnega jezika. Novi lektor je jako dober poznavatelj lužiških Srbov in njih jezika, in on je tudi še eden izmed tistih, ki izkušajo probuditi k življenju ta majhni, okrog in okrog od Nemcev obdani narod. J. G.

Dijaški nemiri v Rimu. Poslednje čase je bilo vedno čuti o o nemirih na raznih vseučiliščih. Nazadnje so se hoteli še laški visokosolci v Rimu izkazati, ker se jim je menda zdelo škoda, da bi se samo o njih ničesar ne govorilo in pisalo. Zato so se ojunčili in poskusili postati slavni s kričanjem in razbijanjem po hodnikih rimske „sapience“.

Ko se jim je posrečilo vlomiti v avlo, se je začelo pravo divjanje in razsajanje, da so se profesorji trudili na vse kriplje, da bi pomirili razljučene sinove muz. Vse, kar jim je prišlo pod roke, omare, podobne, knjige, okvire in druge stvari, katerih so se mogli polastiti, so znosili na kup in je sežgali. Neki dijak je zažgal rektorjevo karikaturu, za kar je žel obilo pohvale od svojih tovarišev. Policija ni posredovala. Rektor je bil seveda brez moči in ne samo, da ni mogel prav nič vplivati na razburjeno množico, ampak dijaki so ga takorekoč oblegali v njegovi pisarni. Še-le ko so se razgrajajoči visokošolci po dobri uri utrudili in odšli deloma domov, deloma v gostilne, je zavladal zopet mir, katerega pozneje niso več kalili.

A. Kr.

Iz avle dunajskega vseučilišča. Letos je bilo na dunajski univerzi še dovolj mirno. Kaj takega pa buršem ni dovolji, kajti njih največje veselje je, če morejo malo porogoloviti. Doslej še niso mogli dobiti nobenega povoda, da bi začeli uprizarjati kakšne neredne. Zato jim je dobro došla prilika, da je katoliško časopisje trdo prijemalo rektorja zaradi njegovega nastopa pri komerzu za državno nemško vseučilišče v Salzburgu, o čimer smo poročali v zadnji številki.

V torek 3. junija so torej napravila nemška nacionalna društva majhno demonstracijo v dunajski avli, da na ta način dajo rektorju vsaj nekaj „zadoščenja za razne napade in denunciacije“, kojih predmet je bila baje v zadnjem času Njegova magnificenca, ter da bi mu z običajnimi „heil“-klici izrazila svoje simpatije. Kmalu po 12. uri se je prikazal rektor in se postavil na stopnice obdan od nekaterih šaržiranih buršev v polnem „vihsu“. Na to je pa mirno in potrpežljivo poslušal govor nekega medicince. Le-ta se mu je zahvalil za to, da se je udeležil omenjenega komerza in za govor katerega je imel pri ti priliki ter ga zagotovil, da mu radikalno dijaštvo ostane zvesto udano, vkljub vsem „denunciacijam“.

Rektor je izjavil na to, da se čuti prisiljen izreči svojo zahvalo nemškemu nacionalnemu dijaštvu sploh, zlasti pa še zato, da mu izkazuje svojo naklonjenost v taki obliki. Učeca se mladina si je s svojim taktnim nastopanjem pridobila popolno zaupanje akademične gosposke, dobila bode pa tudi prepričanje, da je akademični senat pripravljen izpolniti opravičene želje dijakov ter braniti in varovati staro svobodo. Zatem je našteval razne zasluge, katere si je stekel za nemško radikalno dijaštvo, in izjavil, da je prišel do spoznanja, da pri lanskim nemirih, vsled katerih je bilo prepovedano nositi društvene barve, ni šlo dijakom za barve, čepice in trakove, ampak zato, da bi jih ustanavljanje novih društev (seveda katoliških) ne motilo v njihovem stremljenju za dijaškimi ideali!! Nato je še povedal, da bo najbrže za prihodnje leto izvoljen rektorjem mož njegovega mišljenja, o katerem se nadeja, da bo hodil po njegovih potih. Slednjič je, skoro bi rekli, prosil oproščenja, da ne more tako nastopati, kakor radikalno dijaštvo, toda v svojem mišljenju se sklada z njim popolnoma, na kar je končal med burnimi „heil“-klici svoj govor z besedami: „Der Gott, der Eisen wachsen lies, der wollte keine Knechte“.

Že poprej smo bili prisiljeni dvomiti o rektorjevi nepristranosti, in sedaj vidimo, da se nismo motili. Pred kratkim ni hotel dovoliti vstopa nemškimi katol. dijakom v „vihsu“ izgovarjajoč se, da kaj takega tudi ne dovoli buršem. Ta prilika je pa pokazala, da ima včasih tudi rektor kratek spomin, in da dovoli vstop, če gre za proslavljanje njegove cenjene osebe in za vsenemške demonstracije.

A. Kr.

Almanah. Spisali slovenski bogoslovci. Uredil Frančišek Ks. Grivec. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. Ljubljana 1901.

Odkrito povemo, da se „Almanaha“ nismo posebno veselili. Deset letnikov „Pomladnih glasov“ nam jasno priča, da znajo slovenski bogoslovci najlepše in najprimernejše pisati za našo nežno mladino, in da pri nas ravno ta najbolj potrebuje zdravega beriva, o tem nihče ne bo dvomil. Zato smo želeli, da bi se tudi letos izdali „Poml. glasi“ in ne Almanah. Sedaj pa ko leži pred nami gotova ta krasna knjiga, moramo reči, da smo je veseli od srca!

„Kristusu, kralju nesmrtnemu vekov“, se slovenski bogoslovci na meji dveh stoletij izvestno niso mogli pokloniti lepše, nego da so Mu sadove svojega uma, svoje vede in svoje umetnosti posvetili v „Almanahu“. In ta posvetitev zveni kakor mogočen slavospev iz krasnega, pesniški vznesenega uvoda, katerega je napisal Fr. Ks. Grivec. Isto posvetitev izraža tudi globoko zamišljena slika na ovitku: „Regi saeculorum immortalis gloria“, zadnje delo, takorekoč labodji spev mladega, prerano umrlega umetnika Fr. Dobnikarja. Razen naslovne slike je rajni Dobnikar v Almanahu objavil še pet alegoričnih vinjet, izmed katerih zlasti ugajata „Živa voda“ in „Modroslovje“, ker jasno izražata, začem je težila njegova globoka duša in odkod je črpala svojo stvarilno moč. — Po vsebini je Almanah sestavljen iz raznih pesniških, leposlovnih in znanstvenih spisov, ki se drug za drugim vrste v prikupljivem redu. Iz Merharjevih „Prilik“ diha pristna poezija, četudi so pisane v prozi. Kar daje Merharju posebno prednost pred našimi mladimi pesniki, je gotovo globoka pesniška koncepcija in vsestranski dovršena oblika. Kakor njegove pesni v „Dom in svetu“, tako nam kažejo to tudi „Prilike“, „Slikarjev stari Simeon“ in „Nevestica v „Almanahu“. Zato je težko reči, katera izmed „Prilik“ da je najlepša, ker ima vsaka svojo posebnost. Nam sta posebnost vseh druga in četrta. V pesmi „Slikarjev stari Simeon“ si slikar sredi svoje slave želi, da bi „Umetnik vseh umetnikov“ v njegovi duši pri sodbi videl vsaj „podobe svoje senco“. „Nevestica“ pa je dražesten venec devetih ljubkih pesmic, ki ga je pesnik posvetil nedolžnemu otroškemu srcu. Škoda je le, da so nekatere misli izražene preveč temno, mistično, toda umevno, saj je pesnik „na tihem čutil marsikaj“, kar se neda jasno povedati. — Poleg Merharja zastopa v „Almanahu“ pesništvo tudi Euricius. Njegove pesni niso brez pesniškega čustvovanja. Gledé na obliko pa bi želeli malo več pozornosti. Zato so nekatere pesni nekako hladne in okorne in ne naredé zaželjenega utiska.

Iz leposlovnega dela omenimo Fr. Steržajevo „In drevje je plakalo“. Sličica je jako ljubka, dasi jo preveč neka tiha melan-

holija, in kaže, da zna pisatelj občutke in pojave svoje duše spraviti v lepo soglasje z naravo. Duhovita je tudi Perkova sličica „Novomašnik“, ki nam v markantnih in pretresljivih potezah riše najpomembnejši in najresnejši trenotek iz duhovniškega življenja.

Največji del „Almanaha“ pa zavzemajo znanstveni spisi. Izmed teh omenimo najprej „Iz naturalizma v mysticismu“ in „Umetnost — apologija“ izpod znanega peresa Fr. Ks. Grivca. Kakor vsi njegovi spisi se tudi ta dva odlikujeta po temeljitosti in izvirnosti. V prvi študiji nam pisatelj pojasnjuje psihološki razvoj modernega mysticisma iz materialističnega naturalizma in nam kaže, da je „le v krščanstvu katoliške cerkve mogoča prava mistika. Zakaj le krščanstvo more popolnoma zadovoljiti in utešiti dušo, hrepenečo po nadčutnem in neskončnem. Le v krščanstvu je ona duhovna tolažba, ki duši sredi svetnega hrupa daje sveti mir in jo v največjih bridkosti napaja z notranjimi sladkostmi; le krščanstvo kaže duši varno pot in smer k duhovnemu središču.... Za umetnika — mistika ni dovolj, da je velik talent, najprej in pred vsem mora biti veren in po veri živeti. Oprostiti se mora sužnosti mesa in živeti v molitvi in samoti.“ (Str. 86—7.) Spis je v tesni zvezi s slovstveno študijo „Mističen cvet s češkega Parnasa“ (Kat. Obz. V., I.). Istotako znamenit je tudi spis „Umetnost — apologija“, v katerem pisatelj navaja teoretične in zgodovinske dokaze zato, da je krščanska umetnost indirektno in direktno apologetičnega značaja. — V spisu „Panteizem in enota krščanskega svetovnega naziranja“ nam M. Pečarič z jekleno logiko dokazuje, da je panteizem sinteza zmot, krščanstvo pa sinteza resnice“. Pisatelj kaže obširno filozofsko naobrazbo, katero bi bil morda lahko z večjim uspehom in v večjo korist porabil za kako bolj akutno in praktično modroslovsko vprašanje. — Vračkov spis „Zasebna last“ je istotako modroslovska razprava. — Jedrat, vendar pa tuintam malo preveč suhoparen je spis „Odkod religija“ (Ukmar). — Vsakega, zlasti ki se peča s pedagogiko, pa bode zanimala izborna študija „Slovesek — pedagog“. V nji nam je M. Slavič iz spisov našega velikega pedagoga zbral najlepše bisere, ki se tičejo vzgoje. Dasi je cel spis na videz le nekaka zbirka nebrojnih citatov, je vendar zelo skrbno sestavljen in modro urejen v samostojen pedagoški sistem. Želimo torej le, da bi to študijo vzgojitelji radi prebirali sebi in svojim gojencem v prid. — V študiji „Življenjska moč svetosti“ dokazuje J. Prijatelj, da je ravno „svetost ona sila, ki je rešila človeštvo pogube in mu zagotovila življenje“ (str. 180). Temeljita je tudi Spindlerjeva razprava „O namenu cerkvene glasbe“. — V soglasju z uvodom zaključuje celo delo eksegetična razprava „Jesus Christus heri et hodie“, v kateri J. Božič dokazuje iz svetopisemskega teksta, prerokb in predpodob, da je Kristus res „nesmrtni kralj“ vseh vekov“.

„Katoliška tiskarna“ se je potrudila, da je ta najnovejši cvet slovenske literature res krasno in moderno opremila. Papir je izboren in tisk vseskozi lep in prikupljiv. Zato kar najtopleje priporočamo „Almanah“ vsem, ki se zanimajo za naše slovstvo. Vrlim slovenskim bogo-

slovcem pa čestitamo na lepem uspehu, ki so si ga v „Almanahu“ priborili „z uma svetlim mečem“ in želimo, da bi na slovstvenem polju napredovali od dné do dné!

A. R.

Želje zmernejše struje v ruskem dijaštvu. V Rusiji je društveno življenje omejeno na najožje kroge. Vsako društvo, ki le količkaj cika na politično stran se razpusti in če se hoče ustanoviti se ne potrdi. To dejstvo pa samoumevno le pospešuje snovanje tajnih društev, ki so tem nevarnejša, ker se v njih združujejo najskrajnejši revolucionarni elementi izmed občinstva in ker se odtegujejo zakonitemu nadzorstvu.

To velja posebno za dijaštvo. Kako je čut za društveno življenje razvit med ruskim dijaštvom, kakor med dijaštvom višjih šol sploh, dokazujejo nam posamezni primeri in vsa zgodovina ruskega dijaštva. Na ruskih višjih šolskih zavodih so razvita takozvana „zemljačestva“ (ime je isto kot nemške „Landsmannschaften“), ki se zanimajo za medsebojno materialno vzajemnost in za izobrazbo. Tako se nahajajo taka društva v Rigi in v Jurjevu; v Sankt Peterburgu obstoja društvo „Nevania“ že nad 50 let. Organizacija teh društev je od organizacije nemških v mnogih točkah različna. Med tem, ko vlada med nemškimi burševskimi društvi barbarski obvezni dvoboj, so se ruski dijaki osvobodili te lopovske razvade vsaj v toliko, da morejo biti v enem društvu duellant in antiduellant, in zaradi tega tudi ni za novinca obvezna takozvana brezvzročna menzura („Bestimmungsmensur“), ki je ena najbolj barbarskih razvad nemškega burševstva. Istotako tudi ni onega prisilnega pijančevanja, ki vlada v nemških burševskih korporacijah. V vseh dijaških društvih v Jurjevu in Rigi je politika popolnoma izključena. — In da ravno te zmerne korporacije delujejo blagodejno proti revolucionarnemu, nihilističnemu toku med dijaki, kaže to, da je organizirano dijaštvo v prej omenjenih krajih vedno nasprotno vseučiliškim škandalom, že zato, ker se naravno boje za svojo organizacijo. Tako se leta 1899. tehnika v Rigi ni vdeležila splošne obstrukcije ravno zaradi tega.

Tem težje moremo razumeti, zakaj vlada tako nasprotuje dijaški organizaciji. In kam dovede to faktično? Da se tudi dobri elementi družijo z revolucionarji v društvih, katerih delovanje se skriva pred oblastmi, da se razširjajo med dijaštvom brez kake kontrole pod krovom tajnosti in prepovedi blazne, neizvršljive ideje prekucije in nihilizma, ki so tembolj privlačilne, ker so odete z vablјivim čarom tajnosti in nelegalnosti. Stavek „nitimur in vetitum semper cupimusque negata“ ima tudi takoj svojo veljavo. — In tako se lahko razume, da postanejo društva, ki bi v javnosti pod zakonitim nadzorstvom lahko uplivala na dijaštvo v dobrem smislu, nevarna ognjišča nihilizma, revolucije, ognjišča najradikalnejših in dostikrat najzavrženejših elementov med dijaštvom, ki vedno netijo upor proti vladi in postavi, kratko da postanejo nevarna družbi in državi.

Kako to zabraniti? Tu se more voliti samo med tajno, nevarno in med javno, koristno organizacijo. In tu se vendar ne more dvomiti, katera je boljša v vsakem oziru.

Če državni zakonik v Rusiji priznava državljanom pravico, snovati naučna in ekonomska društva, zakaj bi ne dovoljeval tega tudi akademičnim državljanom, kakor je to tudi bilo v Rusiji po letu 1863, kar se je pa zopet prepovedalo l. 1884., ker se je zdela dijaška organizacija nekim ministrom nevarna!

Seveda je za danes postava iz leta 1863. že zastarela, čas se ne more potisniti za 40 let nazaj; treba je modernega zakona, ki dovoljuje dijakom pravico snovati društva, kot je to že v vseh drugih evropskih državah.

Postavijo naj se pa dijaške korporacije pod strogo nadzorstvo politične oblasti, kakor so postavljene povsod po zapadni Evropi. — (To, da je dovolilo ministrstvo leta 1899. ustanavljati učena dijaška društva s predsedništvom profesorja, ki ga pa vlada imenuje, je mrvica, ki so jo dali dijakom, seveda, ne da bi jih mogli zadovoljiti, posebno ker je naperjena ta naredba proti starim, že obstoječim „zemljačestvom“.)

S tem bode dobil zmerni in trezni del ruskega dijaštva svoje ognjišče in bo mogel delovati v prid dijaštva in pozneje države same; slabi in nemirni, prekucijski elementi seveda ne bodo niti s tem zadovoljni, toda odtlej bi ne imeli več za seboj cele mase dijaštva in razumništva, ampak bi bili osameli in gotovo ne več tako nevarni, kot so dosedaj še vedno.

Kar se pa tiče ruske vlade, ne bo ona s tako reformo nikakor pokazala kake slabosti, ampak dokazala bi, da jej je res za korist in blagor države in državljanov. (Prim. „Славянскій Вѣкъ“ I. lit. 15 in 21.)

G. — a —.

